

CENTRE SOCIAL DE SANTS
"Una experiència associativa"

965
I

Capítulo I- MEMORIA DE UNOS AÑOS

"La experiencia de aquellos años fue apasionante por el trabajo y por lo que tuvo de gratificante". - Carles Prieto.

Corria el año 1970. En la clandestinidad, el país bullía.

Gente de Sants se reunía en la parroquia de Sant Medir, vigilada de forma ostensible por agentes de la Brigada Político-Social. Esa gente que se podría ubicar en el amplio espacio de la vanguardia progresista de los años sesenta respondía, según Miquel Botella, uno de los miembros de la que podría haber sido uno de los rostros de la gran foto de grupo, a un retrato-robot:

"Su edad oscilaba entre los 25 y los 35 años y abundaban los que tenían una carrera universitaria y un trabajo estable. En su inmensa mayoría eran hijos de Sants, residentes en el barrio, catalano-parlantes, con pareja estable y en algún caso ya con hijos. Con vocación de legalidad y no proclives a movimientos resistentiales ni a guerrillas urbanas".

La foto robot de ese grupo que en su mayoría representaba el espectro político de la izquierda puede ampliarse añadiendo que su formación era cristiana, aunque no eran practicantes, y que todos habían sido tocados, en muchos casos de forma inconsciente, por el mayo francés del 68 y casi todos por las ideas renovadoras del concilio Vaticano II. Miquel Botella sintetiza esa hipotética foto de un grupo que pese a su edad se sentía más adulto que joven afirmando que en su opinión er gente que tenía una visión integral del movimiento en el que participaban: "No se trataba solo de conseguir una plaza pública mejor, ni una escuela mejor, ni un centro sanitario mejor, siendo esos aspectos muy importante, sino de transformar a las personas". Carles Prieto, que con el tiempo sería hombre clave en el movimiento vecinal de aquellos años, añade algunos rasgos más para ampliar la perspectiva de la foto de grupo: "Teníamos la vocación unitaria y algunos miembros de aquel grupo llegamos a Sants con

la experiencia del Sindicato Democrático de Estudiantes, que nos había curtido en la experiencia con movimientos de masas y nos hacia ser más pragmáticos que ideólogos, y quizás por eso nos costó menos conectar con gente sin experiencia en la lucha política. Nos unía el ansia de lograr la justicia social, la lucha antifranquista y el deseo de libertad, a la postre unos ideales que en aquellos años de dictadura tanto podía defender un marxista como un cristiano". Fue en las reuniones de toda esa gente, bien en el campanario de la parroquia de Sant Medir o en la guardería Gimbo, donde surgió el germen de la idea: poner en marcha un centro social que aglutinase las reivindicaciones del barrio.

Hasta entonces las reuniones se reducían a las llamadas comisiones de barrio, plataformas formadas por personas con vocación integradora y con inquietudes políticas y sociales que les movilizaba para llevar a cabo una acción pre-política que incidiera en el aumento de la calidad de vida, en la mejora de la sanidad y la enseñanza. Las dos comisiones de barrio que trabajaban en el distrito ~~V~~ pretendían fundamentalmente alcanzar objetivos idénticos pero eran lideradas por fuerzas políticas distintas. En el argot de la gente metida en aquella aventura pre-política existía Sants 1, que se reunía en el campanario de la parroquia de Sant Medir y estaba dominada por las juventudes del PSUC -Andreu Nebot y Manel Blasco eran dos de sus líderes- y existía Sants 2, que con Carles Prieto, Aurora Ribas, Ernest Maragall y Ramón Gassiot, entre otros, se reunía en aulas de la guardería Gimbo y se movía en la órbita de Bandera Roja. La gente de Sants 1 era más joven que la de Sants 2 y eso creó una competitividad entre ambas comisiones, voluntad competitiva que cesó cuando el Centre Social de Sants se puso en marcha y aglutinó

a los miembros de ambas comisiones, aunque al principio la transición no fue fácil según recuerda Carles Prieto, por entonces en Sants 2:

- Cuando el Centre fue autorizado las comisiones de barrio aún seguieron trabajando paralelamente a lo largo de un tiempo. No fue una transición fácil pero lo que siempre se tuvo claro fue que el Centre no debía ser instrumentalizado por las comisiones, que estaban influidas por partidos políticos, básicamente por el PSUC. La obsesión por evitar que el Centre fuese manipulado hizo que en el tiempo que las comisiones de barrio y el Centre funcionaron en forma paralela y con la misma gente se evitase que ni una sola reunión de las comisiones se celebrase en el local social de Olinelles. Las comisiones se siguieron reuniendo en Sant Medir.

Carles Prieto, por entonces militando en Bandera Roja, recuerda también que en su obsesión por evitar la instrumentalización del Centre cuando en su comisión de barrio se sugería algún tipo de actuación que podía tener una connotación política se lo hacia venir bien para dejarse caer a la hora de comer por casa de Josep Xarles, ya elegido presidente del Centre Social de Sants, para exponerle el tema como por casualidad y acabar preguntándole "¿a ti que te parece?". Prieto sigue recordando que tan pronto Xarles enarcaba las cejas, él ya le decía "dejalo correr, Xarles, olvidate", y es que para Prieto Xarles siempre fue un punto de referencia, "ese hombre sensato que no tiene militancia política pero está al lado de las causas justas y el ser así, el valorarlo tanto como era, hizo que nunca le propusiera ser miembro de la comisión de barrio: precisamente para poder preservar al Centre a través de su personalidad independiente".

El Centre Social de Sants empezó a gestarse cuando mossen Vidal, párroco carismático de Sant Medir, se ofreció a negociar con el Patronat Social

Católic de Sants, ubicado en el número 30 de la calle Olzinelles, la cesión del local dedicado a la acogida de mujeres sin recursos utilizado también en su planta baja como ambulatorio médico, un sentido de la solidaridad que en aquellos años de despegue económico parecía pereclitado a ojos de las vanguardias e incluso de la propia fundación si se observa la escasa actividad que en este sentido llevaba a cabo el patronato de la misma. Por entonces el PSUC ya había dado la consigna de que se tenía que ir a la legalización de las plataformas de barrios y en Sants habían tenido noticias de que otro grupo, distinto a los que se movían por Sant Medir y el parvulario Gimbo, ya estaba planteándose la creación de un centro social. Era un grupo liderado por Rafael Pradas, por entonces periodista en "El Correo Catalán" y concejal de cultura por el PSUC en el primer ayuntamiento democrático. Las tres plataformas -las dos de Sants más la liderada por Rafael Pradas- decidieron aunar sus esfuerzos.

La consolidación práctica de la teoría que defendía que un centro social podía tener vida la tuvieron los organizadores el día en el que ante un centenar de personas expusieron el proyecto. "Hablamos Botella, Pradas y yo -recuerda Carles Prieto- Fue una casualidad, pero los tres vestíamos camisas de color azul claro. El centenar de personas asistentes apoyó el proyecto, se dieron de alta como socias del centro que iba a nacer y aquel mismo día se formó la comisión gestora".

La gestión de Mossen Vidal había dado sus frutos, ayudado por la labor que discretamente llevó a cabo el pediatra doctor Ramis, que en palabras irónicas de Josep Ribas Xarles, un histórico del movimiento vecinal, "actuó como brazo político del Centre ante Jacint Humbert, presidente del Patronato Social Católico de Sants. La fundación propietaria del

6

local cedió el primer piso a la guardería Gimbo y los bajos del local a la nueva entidad que se iba a crear: con estatutos elaborados por el abogado Josep Maria Gasch el Centre Social de Sants inició su andadura con ese nombre tras haber sido descartado el escogido en principio - Associació de Veins de Sants- dado que un nombre similar que podía provocar una cierta confusión, Associació de Veins y Comerciants de Sants, ya había sido registrado, o cuando menos ese fue el argumento que el Gobierno Civil dio para denegar los primeros intentos de legalización del Centre, que por otra parte ya trabajaba a través de las comisiones de barrio. Lo que la legalización del Centre provoca no es que cambien los trabajos en marcha sino que por el hecho de estar registrado y tener unos nombres y apellidos que dan la cara pasa a ser una plataforma legal con capacidad de convocatorias.

El primer problema fue elegir una comisión gestora que estuviese formada por "gente de orden": biografías que no levantasen ningún recelo en el gobierno civil. Josep Xarles -"persona de misa, padre de familia y con trabajo en un banco oficial, políticamente neutro, ex presidente de los jóvenes de la parroquia de Sant Medir y ex monaguillo", rememora el con ironía- fue elegido presidente de la gestora. Josep Xarles no era tan neutro como aparentaba: no sólo había militado en el FELIPE sino también fue su responsable de imprimir en círcostil todos los documentos que en sus años de vida elaboró la organización. Xarles recuerda que hubo gente limpia de antecedentes políticos que cedió su nombre con generosidad y apenas puso sus pies en los locales del centro. Si políticamente limpia era la biografía de los miembros de la comisión gestora no menos inequivocablemente limpios eran los objetivos del centro remitidos al gobierno civil, que ignoraba que las personas que iban a ser los motores

de la asociación llevaban un año discutiendo las funciones que el Centre debía asumir, mucho más comprometidas que las recogidas en el artículo segundo de unos estatutos que prudentemente soslayaban cualquier adjetivo que tuviese connotación de enfrentamiento con los poderes públicos:

"Las finalidades de la asociación son las siguientes:

- a) Fomentar la creación de guarderías, colonias de verano, escuelas y centros de formación profesional, colaborando con profesores y maestros para la buena marcha de los centros.
- b) Promover actividades de índole cultural y recreativo.
- c) Colaborar con los poderes públicos y demás entidades en el montaje y perfeccionamiento de servicios públicos.
- d) Fomentar el espíritu deportivo del barrio, organizando campeonatos de fútbol, ajedrez, billar, ping-pong, etcetera.
- e) Colaborar con el municipio para cuidar del progresivo mejoramiento del barrio, especialmente en lo que respecta a vivienda, limpieza e higiene".

El 15 de diciembre de 1971 el gobierno civil calificó como "lícitos y determinados los fines de la entidad Centre Social de Sants y procede a su inscripción en el registro provincial de Asociaciones". El centro elige su primera junta: Josep Xarles continua como presidente -"no tenía ninguna idea preconcebida que imponer y eso me hacia hombre-puente para mediar entre las dos comisiones que se habían disuelto e integrado en el centro tratando de imponer sus ideas", sigue rememorando- y desaparecen los que solamente habían cedido su nombre. La primera junta deja claras tres cosas: el local no debe ser utilizado para actos al margen de la legalidad; el Centre debe acercarse lo máximo posible a la frontera de la ilegalidad pero nunca debe traspasarla; las juntas del Centre serán

8

abiertas y a ellas puede sumarse cualquier personas del barrio que esté interesada en el tema que se debata.

Miquel Botella recuerda que en enero de 1972 se redactó un proyecto de régimen interior del Centre en el que se contemplaba la voluntad de representación global del barrio; la autopromoción y participación como herramientas de trabajo; el que el Centre estuviese abierto a todos los vecinos aunque estos no fuesen socios y que estuviese gobernado por una asamblea permanente abierta a todos los socios activos así como que no tuviese una concepción instrumental: lo importante no era hacer ruido sino solucionar los problemas que afectaban al distrito al tiempo que se denunciaba la falta de democracia. Estructurado a partir de vocalías de trabajo, el Centre debía tener una caja única para mantener la unidad de acción aunque se actuase en frentes diferentes y no debía perder nunca su sentido militante, lo que equivalía a decir que nunca debería transformarse en un local de ocio, como remedio de los viejos casinos de barrio.

El primer foco de tensión importante se centró en el grupo de mujeres, que a su vez estaba escindido en dos corrientes que tampoco acababan de tener un ideario común. La junta se opuso a que bajo el auspicio del Centre Social de Sants se llevasen a cabo campañas radicales -una en favor del aborto libre, por ejemplo-. La junta no estaba en contra de la idea sino de que esta se potenciarase desde el centro. "El barrio no está preparado para campañas de este tipo y lanzarlas desde el centro puede deteriorar la imagen del mismo", sostenia la junta agarrada al mástil de la legalidad mientras en derredor soplaban el huracán. Las mujeres más radicales se marcharon.

La primera junta del centro adoptó tambien la decision, que ha seguido manteniendo a lo largo de sus veinticinco años de vida, de que cualquier tipo de solicitud o reivindicación que presentase el Centre Social de Sants fuese avalada por el mayor número posible de entidades de barrio así como también de vecinos y afectados. La estrategia estuvo muy clara desde un principio: el párroco de Sant Medir, respetado por un amplio espectro socio-político del barrio, debía ser el primero en firmar. Si él firmaba, también firmaba mossen Rius, el rector de la parroquia de Santa María de Sants, en principio siempre un tanto reticente.

- Llevarselo primero a mossen Vidal, que sabe mas de politica - solía decir el párroco de Santa María de Sants cuando le llevaban el documento con la única forma del centro.

- Pero mossen, si no hablamos de politica: solo pedimos arboles para el barrio- argumentaba el miembro de la junta del centro encargado de pasar por la parroquia a recoger la firma.

- Todo es politica -respondía el mossén, que no bajaba la guardia hasta que veía en el documento la firma de mossen Vidal, aunque posteriormente y durante unos años -sobre todo en el periodo del Congreso de Cultura Catalana- el centro tuvo la ayuda de mossen Totosaus, que residía en la parroquia de Santa María y "aunque no era el rector era mucho Totsaus", según un miembro del Centre.

En los primeros tiempos, el Centre se encontro también con un aliado un tanto inesperado: Josep Estrada, dirigente cualificado del Sindicato del Espectáculo y presidente del histórico equipo de fútbol que lleva el nombre de la barriada, la Unió Sportiva de Sants. Josep Estrada estaba en estado de cabreo con el Ayuntamiento: consideraba que le habían engañado al prometerle un nuevo campo que compensara al que desaparecía

10

en la calle Galileo para dejar paso a la nueva avenida de Madrid. Estrada no solo firmó todos los documentos surgidos del Centre Social de Sants reivindicando mejoras para el barrio -el que apareciese su firma daba tranquilidad a la masa social sociológicamente definida como mayoría silenciosa- sino que siempre cedió al Centre sus cines en Sants, el Liceo o el Gayarre, tanto para que se pudiesen celebrar en ellos las asambleas que el Centre consideraba que precisaban de un gran local como para celebrar festivales con el fin de recaudar fondos.

En opinión de Carles Prieto, "Estrada era un hombre muy listo que en aquellos años estaba en fase de liquidación de sus negocios y sólo tenía la obsesión de recuperar para el Sants el campo de fútbol que le había quitado Porcioles. Vio que le podíamos ayudar, y nos apoyó. Alguna vez invitó a gente del Centre a comer una buena paella en la Barceloneta. El nos explicaba su vida y nosotros le pedíamos que nos dejase uno de sus cines para una asamblea, él nos volvía a explicar que Porcioles le había engañado y nosotros le pedíamos que firmase un documento pidiendo que se decretase una amnistía. Así fue la convivencia del Centre y de Estrada a lo largo de aquellos años".

Al rememorar aquellas asambleas, Miquel Botella cree recordar que fueron muchos los temas unitarios que por hechos concretos que afectaban a unas situaciones concretas - el gas, las cocheras, el Pla Comarcal, la plaza de Sants, el no al catalán...- tuvieron una respuesta masiva pero que cuando otros temas fueron vistos con una carga política, aunque esa carga fuese indirecta - la Asamblea de Catalunya, la exigencia de amnistía, la petición de dimisión del alcalde Viola..- muchas entidades del barrio no firmaron los manifiestos.

11

¿Cómo se conseguía llenar el Gayarre o el Liceo para aquellas asambleas? Carles Prito asegura que la estrategia que se siguió fue muy simple en su planteamiento y muy dura en cuanto al trabajo: elaborando una plataforma muy concreta de reivindicaciones y repartiéndose los treinta activistas del Centre la recogida de firmas casa por casa, tienda por tienda. "Uuuy, la de papeles que he firmado que luego no han servido para nada de nada", les decían en un principio. Armados de paciencia, como los viejos viajantes ofreciendo el mejor de los productos, los activistas insistían, volvían a explicar que ahora era distinto, "las cosas están cambiando, ya sabe, y el barrio es cosa de todos", y cuando los reticentes vieron que sus firmas empezaban a servir para algo y que aquellos chicos del Centre no engañaban y tenían un interés real en mejorar las condiciones del barrio, la gente desperto del largo letargo y empezó a exigir cosas desde las butacas de los cines cedidos por el respetado señor Estrada.

El primer año de vida el Centre tuvo 124 socios de pago (1500 pesetas anuales) En años sucesivos llegaría a tener 1000. Luego, en los años de crisis del movimiento vecinal, bajaría hasta los 250 y en 1995 se ha estabilizado en 450. Por el Centre se ha movido a lo largo de los años mucha gente que nunca ha sido socia pero ha trabajado a fondo. Muchas de esas gentes, las que por militar en algún partido político ya habían tenido que pasar por comisaría en alguna ocasión, no se hicieron socias en un principio para no perjudicar la imagen de la entidad que pese a la bondad intrínseca que se desprendía de sus estatutos ya fue definido por la policía, al poco de empezar a trabajar, como "esa asociación de los comunistas".

Es cierto que como ocurría en la mayoría de los movimientos del mundo vecinal y sindical de los años setenta la gente más activa del Centre Social de Sants militaba en el PSUC, en Bandera Roja -que posteriormente se integró en el PSUC- o en sus áreas de influencia. De los movimientos sindicales -fundamentalmente Comisiones Obreras, creada en la parroquia de Sant Medir- hubo poca gente -Ricard Sanjuan, María Angeles Exposito y Elias Martín fueron los que más se dejaron ver- y tampoco fue muy activa la presencia de militantes de la gama de partidos de extrema izquierda que quedaron extra muros del parlamento y ayuntamiento tras celebrarse las primeras elecciones generales, autonómicas y municipales. Si tuvo peso, en cambio, el sector cristiano procedente de Sant Medir. Josep Ribas Xarles recuerda que era minoritario, estaba alejado de influencias políticas y sindicales "pero tenía un peso específico". Formaban en el grupo Carme Fábregas, Josep Espinal, Ramon Bas, Teresa Sogas, Albert Feliu, Albert Perón, el propio Ribas Xarles...

Del centro-derecha nacionalista aglutinado en torno a Jordi Pujol, que por aquel entonces hablaba del modelo sueco y ya se ofrecía como el "pal de paller" que podía necesitar Catalunya, el Centre Social de Sant tuvo gente, pero poco activa, como la hubo del Reagrupament de Josep Pallach o de Esquerra Republicana. De la derecha española no se vio nunca a nadie por el local de Olzinelles: quedó claro desde el principio que por sus ideas no se iban a encontrar comodos en el ambiente del Centre aunque hubo gente, como Estrada o Molist, que aun siendo de ideología muy conservadora supieron comprender y apoyar las reivindicaciones que el Centre defendía con el respaldo de las entidades del barrio.

Del PSC el que más intervino en el centro fue Josep Espinas, que años más tarde sería concejal del distrito. Hay quien sostiene que del PSC en el Centre sólo estuvo él, pero Espinas afirma que habían más -"creo que seis o siete"- pero dejaron el centro y se marcharon a la Asociación de Vecinos Sol de Baix cuando este se puso en marcha a partir del momento que por las obras del metro se produjeron grietas en edificios de Joan Guell y arreciaron las protestas vecinales. Históricos del Centre echan cuentas y llegan a la conclusión de que "socialistas activos, solo dos: Espinas y Cisquella". Y matizan incluso aún más: "Activo, activo, solo se mostró Espinas".

Espinás andaba activamente por el barrio desde 1965. Como miembro de la Asociación Activa de Padres fue uno de los animadores de la puesta en marcha de la Escola Proa y colaboró en temas de educación con gentes que se movían en el entorno de la parroquia de Sant Medir.

Josep Espinas recuerda:

"El Moviment Socialista de Catalunya me comisionó para que me moviera por el barrio. Me dejé caer por el campanario de Sant Medir, donde se solía reunir una de las comisiones de barrio, y cuando el Centre Social de Sants se puso en marcha formé parte del grupo que se dedicaba a temas de educación. El primer tema que afrontamos fue el de la Escuela Gayarre, que al abrirse el curso estaba cerrada porque no se habían terminado a tiempo las obras de remodelación que se habían emprendido dada las malas condiciones en que se encontraba el local. El Centre luchó y consiguió que se pusiesen unos autobuses para el traslado a otro centro escolar de los alumnos que se habían quedado sin escuela".

"Y después estábamos los independientes, que jugamos un papel importante en el Centre aunque parece que a algunos les duele reconocerlo", afirma

Joan Feu, "pedagogo, arquitecto y escritor vocacional y, por encima de todo, nacionalista", en breve autodefinición. Joan Feu ha estructurado a través de un organigrama lo que en su opinión fue el Centre Social de los primeros años, pivotando sobre las figuras de Josep Xarles y de Josep Ribas: "Por la izquierda estaba el PSUC representado por Prieto, Botella, Gassiot, Blasco, Nebot y Rafael Pradas. en los extra muros de la maquinaria del partido se alineaban los que defino como miembros del "ancien régime": por la izquierda, mossen Vidal, párroco de sant Medir; los hermanos Feliu- Nuria y Albert- y el ex ferroviario Alcaide; por la derecha el todavía poderoso Estrada y el concejal Febrer; por el centro derecha, el joyero Pallares y Martí Olata, que aun no estaba en Convergencia y presidía el Orfeó de Sants. Prolongaciones del Centre eran Caballé y Bultaina -PSUC- en la asociación de vecinos de Badal-Brasil; Carbó, hombre parroquial, y Campo, que jugaba el mismo papel de Xarles, en la de Hostafrancs, Cartaña desde la UEC y Josep Espinás. Luego, estaban los independientes y los no alienados con el PSUC: Pons, Gracia, Perrín, Maria Cinta, el músico Carbonell, Espinal y su esposa, Pere Garcia -que había roto con el PSUC- Xose Avinao -el único pallaquista- el Elias de la Lliga Comunista Revolucionaria, varias maestras y yo mismo. Los independientes aportamos a la vida del Centre una alegría que no tuvieron otras asociaciones. Desde 1974 el Ateneu Llibertario aglutinó a algunas de esas personas. Al Ateneu Llibertario quiso romper la hegemonía que el PSUC ejercía sobre el Centre".

Fueron unos años de lucha, con altibajos, esperanzas y frustraciones. La década de los 70 fue convulsiva y el Centro la vivió intensamente.

"El centro tuvo una época dorada, la de la iniciativa popular unitaria, que abarca desde 1973 y tiene como puntos culminantes la inauguración

de la plaza de Sants con asistencia del alcalde Massó y el galardon como Entitat Distinguida del año 1974. Esa época dorada se prolonga hasta el referéndum para la reforma política, en diciembre de 1976, reforma que en Sants acabó ganando el si por una amplia mayoría y con alto índice de participación pese a que el Centre propugnó la abstención", recuerda Miquel Botella.

Fueron los años del Cop d' Ull a Sants, de las grandes asambleas, de las luchas por salvar la plaza de Sants, la España Industrial... El Centre fue en esos años un impulsor de todos los movimientos reivindicativos del barrio pero al entrar en el periodo que abarca del 77 al 79, cuando la política deja de ser solo una acción urbana y empieza a ser directa, concretamente política para así conseguir la democracia sin adjetivos y el retorno de la Generalitat, los hombres sobre los que pivota el Centre Social de Sants son conscientes de que ya no es razonable que este sea el representante de intereses tan diversos de un barrio tan grande.

Es a partir de la constatación y asimisión de esa realidad que el Centre decide impulsar diversas asociaciones de vecinos: se empuja la de Badal con Josep Baltaina, Ramón Gasiot se fue con su experiencia a apoyar la de Sol de Baix, se impulsó la de Hostafranc con Adolf Cabrujas... El Centre Social de Sants sufrió una diáspora que surgía de la propuesta del propio centro de que no se tenía que hacer crecer la asociación de la calle Olzinelles sino que se tenía que crear una red de asociaciones que ampliasen el tejido democrático a lo largo del entramado urbano.

No fueron momentos fáciles: a la pluralidad asociativa se superpusieron unas instituciones nuevas, los partidos políticos, y el panorama cambió. El mundo hasta entonces policéntrico de las 25 o 30 personas que todos los lunes se reunían en el Centre de 10 a 12 de la noche fue consciente

desde desde el inicio de la transición de que se abria una nueva época. Que el Centre perdiése la exclusividad "lo vimos con muy buenos ojos", recuerda Miquel Botella. Fue el tiempo de la Assamblea de Catalunya, de las 20.000 personas saliendo de las cocheras de Sants en marcha hacia el paseo de Gracia para sumarse a la gran manifestación del 11 de septiembre del 77. El Centre Social de Sants fue en esos años embrion de nuevas asociaciones de vecinos o del secretariado del Congreso de Cultura Catalana, pasó a gestionar las cocheras y vio surgir el Ateneu Llibertari y el Ateneu Enciclopedic Sempre-Avant. En opinión de Miquel Botella, "el Ateneu Llibertari fue la única entidad que en aquellos años surgió con una voluntad de representación global del barrio, una vocación de transformación de las personas". Para unos, el Ateneu Llibertari nació de una cierta voluntad de antagonismo al Centre Social de Sants. Para otros, más que de voluntad de antagonismo habría que hablar de voluntad de alternativa "aunque en la práctica acabó siendo antagonismo".

Ya no hay en el barrio asambleas multitudinarias, se pierde la vocación política de signo unitario, toma fuerza la Federación de Asociaciones de Vecinos de Barcelona presidida por Carles Prieto -líder indiscutible surgido del Centre Social de Sants- y la diversificación, que como se ha hecho constar estuvo en buena parte impulsada desde el propio Centre, hace que este se debilite. "No convienen asambleas" recuerda Josep Ribas Xarles que decían las gentes del PSUC. "¿Pero como cojones os atreveis a decir que no convienen asambleas?. Se ha de seguir armando sidral cuando sea necesario y si la gente protesta es porque siguen habiendo cosas que no funcionan", les replicaba.

17

Josep Pons estuvo en el Centre Social entre 1974 y 1976. "Por entonces en el Centre funcionaban 24 grupos de trabajo".

Se marchó cabreado porque no se tocaban problemas colaterales que hoy se han convertido en ONG: "En la vida social existían más problemáticas que el urbanismo: servicio militar, plataforma de parados, tercera edad..."

Volvió al Centre en 1983 y hoy es vicepresidente. En la entidad funcionan ahora 17 grupos.

En el tiempo en que estuvo alejado del Centre anduvo con la gente del Ateneu Llibertari.

"La instrumentalización fue normal en la primera época del Centre porque la entidad fue un gran forum de convocatoria política. Recuerdo que durante dos o tres años el PTE tuvo a uno de sus militantes, Salvador, trabajando a fondo en el centro. Trabajo tan duramente que acabó pagando el esfuerzo con una crisis nerviosa".

El año 1976 una serie de socios independientes -Feu, la emblemática Serafina, Tarrago, Pons...- presentaron una alternativa para el cambio de junta y según Pons perdieron porque vino a votar todo el PSUC del distrito. "Dimití y me fui al recién creado Ateneu Llibertari creado por antiguos militantes de la CNT. El local social estaba ubicado en una desatralada nave industrial. Concretamente en la carretera de Sants".

El Ateneu Llibertari surgió, como indica su nombre, de una vieja tradición libertaria que siempre había estado presente en Sants desde los tiempos en los que el barrio era un gran núcleo fabril. En el nuevo Ateneu Llibertari confluyeron tres generaciones, abiertas en sus tendencias y con inequívoca vocación de servicio al barrio.

"Creíamos en la acción directa", confiesa Pons, que por la mañana trabajaba en su establecimiento de Olzinelles y por la tarde, sin cobrar un duro, era el locutor que animaba los programas de Radio Llibertaria, emisora del Ateneu que empezó a emitir para el barrio el 5 de febrero de 1981. Duro poco la experiencia.

Pons asegura que entre los que se iban a la administración, los que se iban a sus casas y los que se iban al Ateneu Llibertari, el Centre se quedó en cuadro en los primeros años de la democracia. "El número de socios llegó a ser solamente de 95". Si en una época llegaron a superar el millar fue por el Plan Comarcal, asegura tajante.

"El plan era monstruoso e inviable pero lo cierto es que provocó pánico en miles de vecinos y muchos de ellos se hicieron socios del Centre. Cuando pasó algún tiempo fueron conscientes de que el plan no se iba a poner en vigor se empezaron a dar de baja como socios. La crisis fue de tal magnitud que en abril del 83 los responsables del Centre Social se plantearon la posibilidad de cerrarlo definitivamente pero no lo hicieron y acertaron al resistir porque de aquella grave crisis surgió, muy lentamente, el embrión del Centre de hoy".

Del pasado del Ateneu Llibertari queda, como viene sucediendo en la aventura anarquista, el regusto frustrado de la utopía y los números de una revista, "La voz sin año", que recogía el espíritu del colectivo, poema incluido:

Compañeros,

aunque io salvaje

separe nuestros cuerpos,

aunque se esfuercen

ensembrar las hierbas del olvido,

aunque pisoteen las flores

que plantamos juntos.

Os llevo en mis venas,

presentes en mi lecho

grabados en mi mente.

Y no podrán

ni con sables ni disfraces,

ni con plomo ni con tintes,

borrar la idea que mas nos une

ni retrasar ni un segundo

el brotar violento de los huracanes,

repletos de anarquia,

que guardamos en nuestros pechos.

Lo firmaba Anónimo, pero no era esta la única firma que llamaba la atención

en aquel número de "La voz sin amo". El artículo sobre política lo firmaba

No Entiendo. El dedicado a la sexualidad -artículo en el que se recomendaba

el uso de anticonceptivos- llevaba como firma La Pluma y La Orquídea Negra.

La crónica sobre la amnistía -tema en el que el Ateneu Llibertari mostraba

mucho más beligerancia que el resto de los partidos- la firmaba, "desde la

reserva, La Generació Cremada y la gran pieza teórica sobre el destino del

ser humano como juguete de la sociedad implacable estaba firmada por Salud

y Fuerza. Todo en la más pura tradición del anarquismo.

Josep Pons mira hacia atrás y recuerda con simpatía aquella época y aquella

gente con la que luchó codo a codo. "Había buena voluntad pero como buenos

anarquistas carecían de la disciplina de los restantes partidos políticos

que habían obtenido representación parlamentaria".

Fueron los años en los que se miraba con interés el papel que iba a jugar

la CNT. A la postre, devorada por luchas internas, quedó en nada.

"En el Centre nos quedamos solamente Xarles, Domènech y yo", continua recordando Ribas Xarles. "Los demás se marcharon todos; fue una deserción en masa de la gente del PSUC", añade. Es una herida que parece que todavía no le ha cicatrizado: "Salvo en el caso de Carles Prieto, que tuvo el gesto de renunciar al tercer puesto en la lista por Barcelona alegando no podía abandonar el movimiento asociativo vecinal después de estar luchando en él a lo largo de tanto años, la actitud de la gente del PSUC cuando tuvo su pequeña cuota de poder fue la desmantelar todos los movimientos de barrio y esto hizo que yo dejase el partido". En el Centre vacío, Xarles y Ribas se decían: "Si bajamos la puerta va no la volveremos a subir", y aguantaron.

Carles Prieto asiente. El, que tuvo que ir a hablar con Antoni Gutierrez para explicarle porque no aceptaba ir tercero en la lista de Barcelona, más que el abandono en masa de los movimientos vecinales cuando el PSUC desmovilizó a sus bases, lo que sintió fue que se rompiese la unidad. Eso le afectó. El Centre había creado un comité unitario para organizar la llegada de la democracia y cuando Jordi Pujol dio su primer mitin en las Cotxeres el 80% del servicio de orden estaba formado por militantes del PSUC. Luego, ese espíritu se hizo amigos. En opinión de Carles Prieto pudo más la confrontación de los partidos políticos que la defensa unitaria de los intereses del barrio. Todavía hoy, después de tanto años hay en las palabras de Prieto un tono de desencanto: "Lo que ocurrió en el Centre Social de Sants ocurrió también en las otras asociaciones de vecinos. El mismo proceso de abandono lo viví entonces como presidente de la Federación de Asociaciones de Vecinos, donde prácticamente solo se quedaron militantes de grupos extra parlamentarios. Fueron tiempos muy difíciles para mí. Me sentí quemado hasta el punto de entrar en crisis

ZI 3

con mi propia ciudad y me fui a vivir a Masnou durante siete años". Con el paso del tiempo, volvi a pasarme algunas noches de los lunes por el Centre. Me parecio admirable encontrar a gente que se habia apuntado al banderin de enganche del movimiento vecinal. Es cierto que esa gente se mueve con otros esquemas pero tambien es cierto que mantiene el calor y la conciencia de barrio".

"Es un hecho -coinciden responsables del Centre en aquellos años- que el unitarismo de la primera fase estaba basado en un no a la especulación y a las nuevas vias que destrozarian el barrio y en un si a los espacios verdes y a los equipamientos". En aquellos años en los que la de forma insegura se tanteaban los nuevos espacios de libertad aquellos hombres y mujeres inmersos en las reivindicaciones urbanas veian la democracia a modo de cura-lo-todo. "Eso iba muy bien a los partidos de izquierda: les permitia justificar que no tuviesen unos programas claros. En aquellos años, mientras el PSC hablaba de municipalizar el suelo, el PSUC decia que ni hablar del tema", recuerda Miquel Botella.

El país vive un momento constituyente. Hay un parlamento en Madrid y un parlamento en Catalunya pero siguen sin celebrarse elecciones para los ayuntamientos. "El vacio de legitimidad democratica hace que durante un tiempo los ayuntamientos sean de goma", en frase de miembros del Centre con peso especifico en aquellos años de vacio de poder municipal. Para unos, eran años en los que la fluidez de la situacion hacia que las asociaciones de vecinos con peso especifico tuviesen acceso directo a los ultimos alcaldes del franquismo, que tenian un espíritu negociador y eso ya no ocurrió con el ayuntamiento democratico. "Aquellos eran años de democracia participativa; Maragall tardo dos años en recibir a Carles Prieto", afirma Ribas Xarles. Para otros, como Miquel Botella, eran años

en los que los responsables municipales se sienten absolutamente desligitimados, cesa la agresión urbana y lo único que se atreven a decirles a los representantes de las asociaciones de vecinos que se presentan con reivindicaciones es que el ayuntamiento no tiene dinero; nunca les dicen que no tienen razón para exigir lo que exigen".

"Estábamos mal acostumbrados con Socias", sintetiza Carles Prieto con un deje de ironía. Prieto, cinco años como presidente de la Federación de Asociaciones de Vecinos en un periodo de tiempo que abarca desde Socias a Serra -el final del primero y el principio del segundo- tiene un mal recuerdo de su primera entrevista con el Serra alcalde, que les puso los pies desde el primer día. "Los que hemos ganado las elecciones somos los socialistas", nos dijo a los de la Federación de Asociaciones de Vecinos la primera vez que fuimos a verle. Nos dejó helados. Ibanos a exponerle el proyecto de crear mecanismos de contacto entre el Ayuntamiento y la Federación pero ya vimos que era del todo punto un proyecto bloqueado antes de nacer y sin ni tan siquiera discutirlo".

En el Centre Social de Sants tienen un excelente ejemplo de la actitud escasamente beligerante del último ayuntamiento del franquismo: cuando se abre concurso para de ideas para para la redacción del anteproyecto de ordenación del espacio que ocuparon las antiguas cocheras de tranvías de Sants se hace constar -marzo de 1977- que el jurado estará formado por representantes de las asociaciones de vecinos del distrito y el secretariado local del Congrés y tendrán sus representantes las asociaciones de padres, los jubilados, los jóvenes, las guarderías... No tiene voz un solo representante de la administración municipal, aunque posteriormente, cuando se llega a un acuerdo, el Ayuntamiento si coloco a uno de sus hombres, el arquitecto Cáceres, pero en el caso de Cotxeras

el problema no fue tanto con el Ayuntamiento como con las propias entidades del barrio, segun coinciden la mayoria de testimonios: "Cuando se empezó a hablar de Cotxeras como espacio cultural surgieron los primeros problemas de participación porque las entidades de Sants no se sintieron vinculadas a un proyecto que veian como rival aunque tambien es cierto que Cotxeras cayó en manos de una organización burocrática del ayuntamiento que desnaturalizó la idea original".

El nuevo espacio publico de las antiguas cocheras de tranvías señala un punto de inflexión en la vida asociativa del barrio: con las cocheras empiezan a aparecer los primeros elementos de participación y gestión. Son elementos que vienen a configuar un panorama más complejo del inicial, mucho más sencillo y unitario. En palabras de Miquel Botella, "se acaba el mundo simple del estás contigo o estás contra mí".

Antes de que eso sucediese, en los años dorados, el comisario de Sants citó algunas veces a Josep Xarles. Estuvo amable y le formuló la serie de reflexiones paternalistas que los buenos policías de la época que no querían muchas complicaciones y miraban con recelo el agotamiento biológico del régimen solían sugerir: "No entiendo como se mete usted en estos líos.... Usted es un hombre decente, con una familia, un trabajo estable en una empresa seria... Usted es una muy buena persona, Xarles, solo hay que verle, pero en ese centro hay gente que le acabara metiendo en un lío... Comunistas, ya sabe usted, Xarles, gente de líos..."

Criticó hacia la socialdemocracia, a la que veian como simple gestora del capitalismo, y criticó hacia el stalinismo y las economías de los países del Este, el núcleo ilustrado sobre el que gravitaba el Centre Social de Sants era de filosofía eurocomunista pero no fue hasta pasados varios años que entraron muchos de ellos a militar en el PSUC. "En el fondo,

eramos gente del barrio", rememora Miquel Botella. "El PSUC sacó en Sants un 22% de votos en las primeras elecciones democráticas en junio de 1977". Los mensajes del Centre eran diafonos: iban dirigidos a la clase trabajadora pero también a la amplia clase media, profesionales o propietarios de pequeños comercios, que se sentían oprimidos. No tenían que explicarles muchas cosas. No era necesario presentar un modelo alternativo de sociedad porque en aquellos años en los que aún se debatía si reforma o ruptura y ya aparecían considerables brechas en estamentos hasta entonces solidamente fieles al sistema -la iglesia, la burguesía, el ejército- era imposible dibujar el futuro. Bastaba reivindicar lo inmediato, lo que estaba ante los ojos de todos.

La gente que lideró el Centre en aquellos años en los que la dictadura daba un cierto margen de tolerancia en el ámbito del movimiento vecinal coincide en afirmar que desde el activo local de Olzinelles nunca se instrumentalizó a nadie ni se manipuló ninguna información. Tenían la sensación de que el viento de la historia soplaba a su favor y por eso, dice hoy Botella sin apice de amargura, el despertar del 82 les resultó amargo. "El PSUC fue barrido -no consiguió el 5% de los votos- y muchos de nosotros eso lo vivimos como una injusticia. Nos atribuímos unos méritos que esperábamos se nos remuneraran electoralmente y no supimos ver que el reconocimiento había consistido en la posibilidad que tuvimos de participar en la gran aventura que fue el movimiento popular de Sants en aquellos años". Ribas Xarles estuvo en la puerta de la sede del PSUC la noche electora: "Unos me llamaron stalinista y otros me acusaban de euro. Yo les decía que sólo era un miembro de la asociación de vecinos y que al analizar el descalabro trataban de observar si este podía deberse a que mucha gente se daba cuenta de que el PSUC había abandonado a las

clases populares". Carles Prieto valora que de aquellos años lo que por encima de todo ha sobrevivido es la amistad. Recuerda que él y Andreu Nebot eran los dos miembros del Centre en la Assamblea de Catalunya que estaban entre los 113 detenidos en la parroquia de María Medianera. Al recuperar la libertad el Centre y otras entidades de Sants ofrecieron a Prieto y Nebot una cena de homenaje. De aquella cena Prieto recuerda que la mesa de los homenajeados estaba sobre una tarima, dominando el salón en el que se sentaban el resto de comensales. "En un momento dado mire a mi alrededor y me dije: "Es lógico que con esta gente hayamos conseguido tantas cosas". Era una gente magnífica".

No era solo la policía la que sustentaba la opinión de que el Centre era un nido de rojos. Martí Olaya, presidente del Orfeo de Sants, confesaba que algunos miembros de la junta del Orfeo le aconsejaban se cambiase de acera cuando transitando por la calle Olzinelles llegase a la altura del Centre Social de Sants. Antes de firmar los documentos que llevaban el inequívoco perfume del Centre Martí Olaya siempre solía mirar si ya habían firmado Estrada y el párroco de Sant Medir. Si a esas dos firmas se unía la del Orfeo de Sants, tras las tres rubricas firmaban todos, salvo una excepción: los Maristas, que no han firmado nunca nada. Se les llevó un documento a firma, allá por el principio del Centre, y la respuesta de los Maristas fue que ellos no estaba para estas cosas, así que ya no se llamó nunca más a su puerta.

El señor Alcaide, un jubilado al que en el centro siempre se le vio con aspecto de anciano, era mucho más abierto. Ferroviario que había llegado a ser jefe de estación, Alcaide era miembro de unas ocho asociaciones: desde la que acogía a los amantes de la columicultura a la que reunía junto a los tableros a jugadores de ajedrez, por poner dos ejemplos.

Cuando el centro ponía a la firma algun documento, el presidente Xarles le llamaba por teléfono:

- Sacamos un documento y quisiera que de ser posible lo firmaras - le decia.

Alcaide se pasaba aquella misma tarde por el local del Centre Social de Sants. Iba calmoso, como siempre. Se sentaba y dejaba sobre la mesa ocho tampones, uno por cada entidad que representaba, extraídos de una cartera de mano. Leía el documento muy por encima y empezaba a dejar caer sobre el papel tampon tras tampon. Luego, autentificaba a cada asociación con su firma autógrafa.

- Si es posible, Alcaide, mira de hacer las firmas un poco distintas. Si salen las ocho iguales dará mal que pensar -le rogaba Xarles.

Eran textos diluidos, suaves. Y cuando no lo eran -el primero que tuvo un tono duro fue el elaborado tras la gran explosión de gas en la calle Ratjolers- la junta del centro siempre creyo que era honesto advertirlo a los que se les pedía la firma. El Centre, hay que insistir en esto, no manipuló ni forzó nunca las situaciones. Ni tan siquiera cuando surjen los partidos políticos y se crea la Assamblea de Catalunya. Si el Centre se adhirió a la misma fue porque la propia dinámica de la situación lo hizo posible sin fracturar ninguna conciencia. El Centre ni siquiera se avanza a tomar posturas beligerantes en temas como las huelgas de SEAT u otras de aquellos años de movilizaciones laborales. Cuando el Centre se define en favor de esas huelgas lo hace tras escuchar a los trabajadores que acuden al local social de Olzinedlles a plantear el tema.

A poco de su creación, el centro inicia su primer trabajo: un estudio, casa por casa, calle por calle, del estado en el que se encuentra Sants. Josep Espinas rememora con ironia que para efectuar el estudio sobre la

iluminación de las calles se patearon todas las calles del distrito. "En las calles de la Bordeta que veíamos deficientemente iluminadas Albert Feliu y yo nos parábamos en la zona que nos parecía adolecia de una mala iluminación y abriamos el diario que ya llevabamos para que nos sirviese de orientación. ¿Lo puedes leer?", nos preguntábamos uno a otro. Si lo leíamos, no había problema. Si teníamos dificultades para enterarnos de lo que decía el periódico anotábamos que la calle estaba deficientemente iluminada".

El viejo Sants que tenía en sus archivos el servicio de urbanismo del Ayuntamiento no servía para nada. El Centre Social de Sants trata de llevar a cabo un balance riguroso del hoy y de trazar una proyección de futuro, a partir de ese hoy, de un Sants degradado, sin espacios verdes, sin escuelas, sin servicios sanitarios, con un casco antiguo en el que muchos edificios tienen escaleras oscuras y sin ascensor y sus viviendas carecen de baño. Cuando el trabajo estuvo ultimado, el centro celebró abrió sus puertas a los vecinos para presentar su primera exposición. Se titulaba "Cop d'ull a Sants". La revista CAU se hacia eco de esa exposición en su número de septiembre de 1973, dedicado a "La Barcelona de Porciones".

"Durante los meses de junio y julio de 1973 ha sido montada en el Centre Social de Sants una exposición denominada "Cop d' ull a Sants" que en forma de 40 cartones expone los problemas y presenta gráficamente las reivindicaciones que dicha población plantea.

"Sants tiene 310 Ha., 120000 habitantes (8% del total de Barcelona, con un crecimiento, durante el decenio 1960-70 del 5%. Con una estructura profesional de 8% de dirigentes, 25% de empleados del sector terciario y 67% de obreros manuales o industriales y una estructura demográfica de

53% nacidos en Barcelona, 9% en otras poblaciones de Catalunya y 38% en el resto de España.

"Cau" sintetizaba las reivindicaciones exigidas en la exposición:

"Educación: Enseñanza gratuita, control de métodos pedagógicos, inmediata construcción de las escuelas anunciadas, realización de tres centros de preescolar, un instituto, un centro de enseñanza profesional y un centro de educación especial.

"Sanidad: Un hospital con 400 camas, constitución de centros de urgencia -dispensarios y modernización de los existentes.

"Jóvenes: Subvención de actividades de los jóvenes por el Ayuntamiento, eliminación de trabas en la obtención de permisos, construcción de un complejo polideportivo e instalación de una biblioteca pública.

"Jubilados: Pensiones dignas (100% del salario real) centros sociales y residencias adecuadas.

"Servicios comerciales: Falta un mercado en la Bordeta y modernizar los existentes.

"Zonas verdes: Recuperación de espacios perdidos, promoción de nuevas zonas para paliar el déficit, que es de 40 Ha, reconversión de terrenos industriales en zonas públicas, como Can Batlló y La España Industrial, para instalar los servicios exigidos.

"En los antiguos terrenos de la España Industrial aunque el plan parcial aprobado por el Ayuntamiento fue devuelto por la Comisión de Urbanismo a este sin aprobarlo, hay tres torres de más de 20 plantas terminadas".

Los vecinos de Sants entraron en el local social del Centre, miraron los trabajos que se exponían, escucharon lo que decían los expertos y dieron también su opinión como vecinos afectados. La exposición convocó a la

inmensa mayoría del vecindario y los que firmaron en apoyo de lo que se reivindicaba firmaron conscientemente.

Josep Xarles cree que aquella exposición consolidó al Centre Social de Sants al poco tiempo de haber empezado a funcionar y le sirvió para que, en el momento de presentarse el Plan Comarcal, Sants supiera defender con sólidos argumentos las razones que le asistían para demostrar que su plan era otro.

Miquel Botella piensa, con la perspectiva que da el paso del tiempo, que en la eclosión del centro jugaron un papel clave la transformación de la ciudad en aquellos años, la larga transición desde el franquismo hasta la democracia y la irrupción de una generación de postguerra que conecta con sectores que vivieron la guerra civil:

"El crecimiento de Sants se inicia a mitad del siglo XIX, concretamente a partir de 1840, cuando deja de ser un pueblo agrícola y pasa a ser un núcleo industrial: se instalan las grandes fábricas textil y más tarde, con la llegada del metro en 1926, se empieza a asentar un proletariado industrial. Ese proceso de crecimiento y de transformación se detiene a finales de los años veinte. Luego, llegó la guerra civil y entre 1940 y 1965 en el viejo barrio no pasó nada salvo pequeñas transformaciones urbanas. Entre 1965 y 1973 Sants se moviliza porque Barcelona se transforma y agrede. El crecimiento urbano de Sants se había realizado con independencia del crecimiento de Barcelona y cuando esta se transforma y crece, se agobia, surgen los problemas de su red viaria y la necesidad de abrirse a través de Sants fuerza la avenida de Madrid - que hace desaparecer el viejo campo del Sants - y abre la Ronda del Mig - que crea problemas a los vecinos afectados de la calle Badal -. La expansión de Barcelona lleva a las empresas textiles a abandonar sus

viejas fábricas -por otra parte sumidas en una más de cíclicas crisis del sector- y a vender los grandes terrenos en los que estaban levantadas, lo que provoca un problema de especulación: deficiencias en los servicios públicos en transformación y sin ningún tipo de control democrático provocan la sensibilización de la opinión pública al producirse explosiones de gas o grietas en las casas próximas a nuevas aperturas de líneas de metro. El Plan Comarcal que trataba de poner orden en el caos llovio sobre mojado y pese a que tenía una función reacionalizadora no hizo sino animar a la contestación a los diversos sectores sensibilizados bien por su militancia política bien por formar parte de los afectados".

La reflexión de Miquel Botella, sobre la transformación de Barcelona y la agresión que esa transformación vino a suponer para muchos de sus barrios fue concretada en las páginas de la revista "Cau" a las que se ha hecho referencia anteriormente: "1970: La estructura urbanística de Sants, materializada a lo largo del eje de la carretera de Creu Coberta, de Sants y de Collblanc, había sido hasta entonces este Camino del Sol, pero con la apertura de la avenida de Madrid se inicia un proceso de creación de "nuevas murallas" que cercan, cruzan y destrozan a Sants y, por extensión, a Barcelona. Es el impacto de la segunda revolución industrial: I Cinturón de Ronda, una travesía industrial por encima de la actual vía del tren, la avenida de las exposiciones en la calle Tarragona, la Travessera de Les Corts y la Gran Vía. En cuanto estén construidos a ambos lados de estas autovías grandes edificios-pantalla que tapen y encierren el caos y desorden de las viviendas y fábricas que constituyen el Sants de hoy, habrán creado la imagen de esta Barcelona 2000 que tan afanosamente se busca (...) Los nuevos habitantes de estas

avenidas periféricas, pertenecientes a la clase media y alta (empleados y ejecutivos que trabajan en su mayoría en el sector terciario) viven como un típico barcelonés más, dando totalmente la espalda al barrio". Y en cuanto a las palabras de Botella respecto a las fábricas que abandonaron sus solares, Anselm Cartaña, que como responsable del Arxiu de Sants tiene un profundo conocimiento de la historia del barrio, opina que los dueños de esas industrias textiles no hicieron sino repetir una vez más la misma operación de plusvalía que ya habían llevado a cabo un siglo atrás: entonces vendieron por cien lo que habían comprado por diez en Barcelona y compraron por diez los grandes terrenos en Sants que con la nueva expansión de Barcelona ahora volvían a vender por cien para irse a instalar en poblaciones más alejadas y con un suelo industrial más barato.

La larga transición del franquismo a la democracia posibilitó que, como se ha hecho constar anteriormente, la ciudad viviese un vacío municipal de poder que fue, en cierto modo, ocupado por las asociaciones de vecinos. Miquel Botella sintetiza aquellos años:

"Franco muere el 75 y no hay elecciones municipales hasta 1979. A los que ocupan la alcaldía les falta legitimidad democrática, que en esta fase de la transición ya es un requisito indispensable. La transición del franquismo se inicia, además, antes de que Franco muera. Porcioles fue el último alcalde que creía en el franquismo -tal vez por un breve periodo de tiempo Viola también encarnó esa postura- Recuerdo que cuando representantes del Centre fuimos a visitar a Porcioles tras la explosión de gas en la calle Ladrilleros nos escuchó, lamento que se hubiese producido la tragedia y acto seguido nos largo un discurso auto complaciente explicándonos lo mal que se vivía antes de la guerra y el

proceso de mejora que se había producido durante el franquismo. Despues de Porcioles no hubo ningun otro alcalde que pudiera hacer ese discurso porque ni se lo creian ni se sentian legitimados para hacerlo, y era eso lo que daba a las asociaciones de vecinos un campo de acción y quiza por eso Socias quiso en cierta manera legitimarse a traves de las mismas. El poder municipal era un islote autoritario en un mar democrático que ya tenia sus Cortes y su Generalitat. Ese gran vacio de poder coincidio en Sants con Febrer como concejal y Febrer nadie puede negar que como persona era entrañable pero tampoco nadie puede negar que como politico era una caricatura".

Con la democracia y la aparicion de los partidos politicos el panorama cambio. El Centre se debilito con la diaspora de su vanguardia mas activa, la politica de confrontación acabo y se tuvo que aprender a negociar y a gestionar. El Centre quedo en cuadro y sin fuerza para negociar ante el nuevo poder municipal. "Lo sarcastico del caso es que tenias que negociar basicamente con ex correlegionarios con los que era dificil pelearte, por muy frustrante que eso fuese", afirma Ribas Karles. "Eso ocurrio asi porque era el ambiente imperante- opina Anselm Cartafina- Cuando llegaron los ayuntamientos democraticos hubo la reaccion espontanea de decir "esta gente que ha salido elegida es la misma gente con la que hemos trabajado; es gente de confianza y hay que dejarla que trabaje con tranquilidad", y mucha gente que hasta entonces habia estado en las asociaciones de vecinos se marchó a casa".

Acabaron las agresiones urbanas que tanto habia movilizado a la gente, o cuando menos acabaron las agresiones duras. Hay quien sustenta que las agresiones por parte de los poderes fácticos -constructras basicamente- siguieron, pero de forma más sutil, más sofisticada. Josep Ribas Karles

sostiene que "la expliación de las clases modestas no acabo con el franquismo, pero con la llegada de Serra a la alcaldia todo se situó en un marco nuevo: legitimado por las urnas no necesitaba, como Socias, buscar el apoyo en las asociaciones de vecinos. Más bien al contrario. Serra tenía un modelo propio, el socialista, que mantuvo mucho de lo existente: aún hoy el contestado Plan Comarcal sigue vigente y los que militábamos en el PSUC nos resultó penoso descubrir que una vez obtenida la democracia no teníamos más modelo urbano o social que ofrecer a la sociedad y a la ciudad. Desde el Ayuntamiento se dijo "hasta aquí se puede llegar", y todo cambió".

El tercer factor clave en la gran época del Centre Social de Sants fue la irrupción de una nueva generación:

"Eramos gente de la postguerra -sigue sintetizando Miquel Batella- que salvo algunas excepciones habíamos nacido entre 1940 y 1945. Esta generación supo conectar con una serie de sectores nacidos antes de la guerra, gente que nos oye y dice "a estos nos los creemos". Mossen Vidal estaría a la cabeza de todos ellos, pero tampoco se puede olvidar al Estrada del Sants, al Olaya del Orfeón, al Alcaide y sus asociaciones, al Vidiella activista coral, al Cartañá de la UEC, a la Remei Ramírez que llega de los movimientos obreros cristianos, al Molist que preside la asociación de comerciantes, al Campo de Hostafranc, a mossen Tutusaus y a tantos otros... La sintonía de generaciones fue clave para el desarrollo del movimiento popular".

Actualmente con la población del barrio estancada y envejecida, existe en el centro conciencia de que salvo en pequeñas concesiones se consiguió preservar en los años de gran especulación urbanística lo que ya avanzó el Centre Social de Sants en aquella exposición del año 1972

que tuvo su poema, escrito por Joan Feu, el pedagogo que fue socio del Centre Social de Sants desde poco despues de su fundacion hasta que entró en crisis a raiz de la polémica que le enfrento con la asociacion cuando se debatió la remodelación del espacio de la España Industrial y siempre, tanto en las reivindicaciones como desde la contestacion, ha estado de una u otra forma implicado en la vida del Centre:

Barris de fum, pos i ciment.

Ens manca tot, amen, amen.

Bordeta, Sants i Hostafrancs...

Si ens manca tot, parany i engany!!

Aquí la gent la passa puta:

mig pam de verd com a Calcuta.

I al mig tenim un gran espai

si no el lliguem se n va al carall.

Bon hospital pel triste malalt,

poliesportiu, que el joven viu...

1.- El distrito de aquella época estaría hoy dominado por la plaza Tarras Catalans, calle Tarragona, plaza de España, gran Vía de les Corts catalanes, Tierra Blanca, Travesera de les Corts, calle Marqués de Sant Feliuast y avenida prop Tarradell.

Capítulo III.- EL GAS.

"La explosión de gas en la calle Rajoletas fue un hecho provocador que tuvo lugar en un momento en el que existe un núcleo vertebrador de solidaridad", Miquel Botella,

El 29 de octubre de 1972 una explosión de gas destrozó un inmueble de la calle Rajolers -entonces Ladrilleros-. La explosión y sus consecuencias quedaron sintetizadas en la reflexión que el 20 de diciembre de aquel mismo año hicieron pública los arciprestes de Sants, Can Tunis, la Torrassa, Collblanc, Hospitalt y Cornellà, reunidos junto al vicario episcopal, sacerdotes y laicos de la zona.

*I.- Els fets.

"1.- El 29 d' octubre una explosió al carrer de "Ladrilleros", una travesia del carrer de Galileo, al barri de Sants, causa 14 morts i deixa 16 famílies sense vivenda. -1-

"2.- Tot seguit es posa en marxa un ampli i emotiu moviment d'ajudes populars. En una primera solució d'emergència, les persones afectades son acollides per familiars i a la Residència Sants de la plaça de Salvador Anglada. Els apats son assegurats pel restaurante Gonzalez, del mateix carrer Ladrilleros. Les despeses son pagades pel departament de Beneficència pública de l' Ajuntament de Barcelona.

"3.- El Sr. Vicenc Febrer, concejal por el tercio familiar del distrito, adreca el perjudicats al Sr. Maximo Godó, advocat de la seva confiança. El ministre de la Governació, Sr. Tomás Garicano Goñi, presideix una reunió a Barcelona (4 de novembre) a la qual assisteixen, entre altres, l' alcalde de la ciutat, el governador civil i el delegat provincial del ministeri dela vivenda.

"4.- Una instancia signada pels representants legals de 13 entitats del barri de Sants es portada personalment al Sr. Alcalde de Barcelona (11

novembre): s'hi demana que l'Ajuntament proporcioni vivendes al mateix barri i per uns lloguers similars als que pagaven.

"5.- El Sr. Alcalde els adreça al Patronat Municipal de la Vivenda. Aquest els ofereix pisos a la barriada del Bon Pastor per 500.000 pessetes pagades al comptat (o 850.000 a terminis durant 15 anys).

"6.- Els veïns afectats visiten el Sr. President y el Sr. Gerent del Patronat Municipal de la Vivenda (18 de novembre) i tornen a rebre el mateix oferiment del Bon Pastor, que no es accepta.

"7.- Amics de la Ciutat i 17 entitats del barri de Sants signen una instància al Sr. Governador (27 de novembre): demanen l'autorització per a celebrar un acte d'informació al cinema Gayarre (carretera de Sants) el dia 3 de desembre. El Sr. Governador no l'autoritza.

"8.- Cinc representants d'aquestes entitats donen rebuts pel Sr. Governador. Ultra ratificarse en la prohibició de l'acte, promet de donar 100.000 pessetes a cada una de les famílies afectades.

"9.- Fins avui (20 de desembre) només han rebut 50.000 pessetes per família, provinents de les Mutualitats laborals. De col·lectes de les parroquies, donatiu del Sr. Arquebisbe i altres s'han recollit 522.759,40 pessetes que els seran iliurades properament.

"II.- La situació dels afectats al moment present.

"Després de prop de dos mesos, les famílies afectades es troben en una situació de punt mort que resulta força alarmant.

"1.- L'únic oferiment oficial de vivenda que se li ha fet és a la barriada del Bon Pastor, la qual no ha estat acceptada pels interessats. A la desgracia del primer dia vindria a sumar-se, així, el desarrelament del

propí ambient (treball, veïnat, relacions, escola...) i una despesa de 500.000 pessetes (o 850.000).

"2.- Segueix, doncs, la provisionalitat del primer dia: allotjament en residència o amb familiars, separació dels membres d'una mateixa família que no han pogut preferir, encara, una nova llar.

"3.- La possibilitat d'una solució (que inicialment s'esperava immediata) sembla que s'allunya cada dia, malgrat els esforços que han fet persones i institucions.

"4.- Les primeres reaccions emotives deixen pas, a poc a poc, a l'enduriment i a la indiferència. Els grans titulars i l'abundant informació es converteixen en notícies curtes.

"5.- No tots els afectats es troben prou defensatspels qui en tenen el deure i les possibilitats. Se senten, simplement, tolerats. Resulten incomodes als qui els varen acollir a les primeres hores. Molts d'ells es veuen progressivament penetrats per sentiments de desengany, desconfiança, decepció, por i desesperació davant un pèrvidre incert.

"6.- Aquests mateixos sentiments van arrelant en el cor del poble i de les institucions que van posar-se benevolament al costat dels perjudicats: els seus esforços resulten inutils; la manca de eines eficaces d'accio aboca a la inhibició i a l'individualisme mesell: "no hi ha res a fer"; o empeny a una actuació clandestina.

"III.- Unes preguntes inquietants.

"En aquesta situació, la nostra consciència ens obliga a recollir uns interrogants que es fa molta gent i que no haurien de quedar sense aitaveu ni sense resposta.

"1.- Es normal que, després de prop de dos mesos, les persones afectades per l'explosió s'hagin de trobar en la mateixa provisionalitat del primer dia?

"2.- Es just que no hagin tingut altre oferiment oficial de pis que el del Patronat Municipal de la Vivenda per 500.000 pessetes, a la barriada del Bon Pastor?

"3.- Es possible que, a hores d'ara, no s'hagi pogut trobar una altra solució eficac, justa i humanitaria?

"4.- Aquesta situació, que s'allargassa sense perspectives, no interpella i acusa fortament la nostra societat en bloc i aquells que la presideixen?

"5.- Per què no es busquen seriosament vivendes disponibles al barri de Sants?

"6.- Per què les mateixes autoritats no promouen reunions per a exposar i aclarir els fets davant l'opinió pública, a la recerca de solidaritats i de solucions?, per què, quan altres volen fer-ho, es troben amb dificultats i fins amb prohibicions?

"Aquestes preguntes dibuixen una situació d'injusticia, davant la qual cap ciutadà no pot, en consciència, fingir-se indiferent".

El Centre Social de Sants empezo a movilizarse tan pronto se produjo la catástrofe. Según Miquel Botella, fue la palanca de lanzamiento del Centre, la oportunidad de participar activamente en la experiencia real de buscar solución a un problema importante". En la explosión de gas confluijan todos los elementos para hacer posible que el barrio tomase conciencia: se daba una confrontación dura con el poder político y económico, era un tema de envergadura que sensibilizada a toda la ciudad dado que anteriormente ya se habían registrado explosiones similares que venian a demostrar que al caos de desarrollo urbanístico se correspondía el caos en el desarrollo de los servicios, era la oportunidad que se le presentaba a un barrio herido por

las displicencias de presentar sus agravios a un ayuntamiento prepotente y sin aval democrático.

Rajolers sería el primer gran tema con el que el centro saldría a la calle en una campaña en la que se pegarán pasquines, se exigiría de la compañía suministradora de gas el cambio de tuberías y se recogerían miles de firmas. Era fácil recogerlas: el barrio estaba sensibilizado desde la traumática apertura del cinturón de ronda que debía llevar el nombre del alcalde Parciales: las expropiaciones de las viviendas de la calle Badal acabaron de forma traumática: más de un desalojo se llevó a cabo de forma violenta. El 4 de noviembre, el diario "Tele-Expres" se hacia eco del clima que la explosión de gas había provocado en Sants:

"El Centre Social de Sants ha hecho pública una nota firmada por su presidente don Jose Xarles Santaló en la que se dice, entre otras cosas, que el Centre Social de Sants, haciendo eco de la consternación e inseguridad creados a raíz de la explosión en la calle de Ladrilleros, y en el desarrollo de su función cívica, se considera en la obligación de manifestar públicamente su parecer ante el caso, al tiempo de reiterar los cometidos indispensables a que la presente catastrofe obliga.

"La nota, después de hacer mención a varias explosiones registradas con anterioridad y en el transcurso del presente año, eleva una serie de peticiones:

"El control democrático, a través de la presencia activa y jurídicamente reconocida de los consumidores, de las negociaciones y concesiones de la tarificación, contratación y suministros que la administración establezca con las compañías suministradoras de servicios.

"La suspensión del suministro de gas natural hasta que no se haya llevado a cabo la revisión exhaustiva y con garantías técnicas legales de todo el

sistema de distribucion, ya sean los conductores subterraneos de la vía publica o bien los tubos de entrada en las viviendas, a cargo todo ello de la compañía suministradora.

"El esclarecimiento de los hechos, la penalización de responsabilidades y las indemnizaciones realmente compensatorias de los perjuicios provocados.

"Entrega de viviendas a los afectados por la catástrofe, en el propio barrio de Sants y en unas condiciones de alquiler similar a las que veian ocupando.

"Reposición del equipo familiar completo (muebles, electrodomésticos, ropa, menaje y servicios) que han perdido los afectados.

"El disfrute de estos elementales derechos que como ciudadanos de un país que se pretende civilizado competen a las personas afectadas por la explosión de gas natural ocurrida el domingo dia 29 de octubre y que han de hacerse extensivas a todos los que de una forma u otra sufren las consecuencias de una situación de la que no son responsables, tratense de los vecinos de Juan Guel, de la calle Brasil o del Camino de la Cadena".

Una serie de explosiones ocurridas en un breve espacio de tiempo provocaron la alarma de los ciudadanos de Barcelona. La explosión que se cobró más vidas humanas fue la que destruyó un inmueble ubicado en la calle Santa Amelia. La compañía suministradora del gas se negó desde un principio a aceptar su responsabilidad afirmando que las explosiones habían tenido un origen distinto al del gas natural que por las tuberías de siempre empezaba a suministrarse por entonces. La desaparición del sumario de Santa Amelia, sustriado del juzgado que estaba tramitando las diligencias, hizo todavía más confusa la polémica entre la compañía del gas, los afectados por todas las explosiones y una opinión pública expectante o ya militante: en algunos automóviles apareció la pegatina "Mi familia no quiere gas natural".

La perspectiva que dan los años clarifica aquella tensión en dos notas muy concretas:

a) Catalana de Gas y Electricidad, compañía suministradora del gas natural, cometió el error de empezar a distribuirlo sin poner al día sus viejas instalaciones.

b) Las explosiones fueron aprovechadas por algunos sectores del régimen ligados a Campsa y a Butano para desarrolar una campaña de prensa contra el grupo de Gas Natural liderado por Pere Duran Farell, que llegó a recibir a través de una llamada telefónica una amenaza de muerte, no velada sino concreta, proferida por uno de los ministros más influyentes del régimen.

El 3 de diciembre, el Centre Social de Sants, flanqueado como siempre por otras entidades del barrio, convocó una sesión informativa en el cine Gayarre. La sesión se convocaba oficialmente para debatir un tema -"Los problemas técnicos de los servicios públicos; que normas de seguridad hay que seguir"- y plantear públicamente tres interrogantes: "¿Gas ciudad? ¿Gas natural? ¿Qué garantías legales tenemos?". En el lenguaje popular, la sesión informativa asamblea tenía un fin mucho más concreto: "Tractar el tema sobre toda aquesta questio de si volarem o no pels aires a causa del gas natural", según se recogía en el número de CAU -otoño del 73- dedicado a la Barcelona de Porciones.

En la revista "Oriflama" del mes de enero de aquel año Francisco Candel recogía lo que había sido la convocatoria de aquella reunión frustrada, "aqueell diumenge a Sants", cuando un millar de personas se manifestaron, sin que la policía interviniese, frente al ayuntamiento del barrio, junto a los edificios de la calle Rajolers atentados por la explosión - desde el número 17 al número 23- y, por último, ante la oficina de Catalana de

Gas sin que la policia interviniese en ningun momento, lo que hizo que la moral de los manifestantes creciese:

"I allà ens estavem, davant per davant, els drets y nosaltres asseguts, i la gent que volia passar por la nostra vorera havia de fer la volta, perque no es podia passar. Als qui eren a les puntes ens tocava d explicar que aquella "asseguda" obeia a una reclamacio per l assumpte del gas natural, i de seguida ariegiem: "Voste no te gas natural, senyora?" O senyor. Y la senyora decia: "Jo, si, pero no vull saber res de res". I se n anava. Y el senyor: "Jo, si". I es quedava. O be: "Jo, no", i s anava, o també es quedava. Totes les combinacions".

Los consejos fundamentales que surgieron de aquella frustrada sesión informativa fueron dos: los usuarios debían solicitar se les continuase suministrando gas ciudad en lugar de gas natural y debían negarse a firmar el nuevo contrato que presentaba la compañía suministradora, contrato que hacia recaer sobre el usuario la responsabilidad de todo lo que pudiera ocurrir. Estos consejos se argumentaron desde el punto de vista técnico y legislativo en el texto de una carta-tipo que se facilitó a todo vecino de Sants que la solicitara. La carta debía remitirse al delegado provincial del ministerio de Industria y en la misma se hacía constar que el remitente se negaba a firmar un nuevo contrato y exigía que se obligase a la compañía suministradora de gas natural a revisar sus instalaciones, "de conformidad con lo establecido en el artículo 27 del reglamento del servicio público de suministro de gas, aprobado por decreto de 27 de enero de 1956".

Mientras la iglesia y las entidades de Sants se movilizaban en ayuda de los derechos de los afectados, el abogado de estos, Maximo Godó, advertía a sus desazonados clientes que debían tener cuidado en no dejarse embauçar por la campaña de los que decian defenderles. "Todos esos que dicen que os apoyan

son comunistas", les susurraba. El abogado fue más lejos: solicitó a la comisaría de policía del barrio que mirase el expediente de los dirigentes del centre Social de Sants "porque seguro que son comunistas". La fijación de Máximo Godó debía tener su origen en las amistades que le rodeaban. Una de ellas se despedía, en septiembre de 1973, con la frase "te saluda brazo en alto".

Curioso personaje, Máximo Godó. En la década de los setenta fue abogado de concejales: llevó los asuntos de Febrer, de Espona y de Rosell. De los dos últimos, además de sus campañas electorales gestionó también los pleitos originados por sus escándalos: el de Espona, cuando fue forzado a dimitir tras salir a la luz pública, en mayo de 1974, el caso de las viviendas construidas, vulnerando las ordenanzas municipales, por una inmobiliaria de su propiedad; el de Rosell, cuando en julio del mismo año desapareció de Barcelona dejando tras de sí un rosario de deudas en las constructoras e inmobiliarias de su propiedad.

En "Tots els barris de Barcelona", Josep María Huertas y Jaume Fabre escriben:

"Pel marc de 1973, després de l'esglai que causa la notícia que se suspenia l'ajut de Beneficència al gener, Catalana de Gas indemnitzà els damnificats d'acord amb un macabre barem: 250.000 pessetes per nen mort; 500.000 per adult mort que treballava; 200.000 per jubilat mort; 200.000 per vivenda i 100.000 per mobles i roba. Tot pujava uns 11 milions, i la gente en demana 19. S'arribaria a un acord amb 14, mentre Catalana deixava ben clar que no es reconeixia culpable de res. Les 100.000 pessetes d'ajut per família que havia acordat l'Ajuntament foren pagades en mobles. En un moment donat, sembla que els volien encolomar uns mobles blancs que havien sortit vés a veure d'on".

Maximo Godo se quedo con el 5% de la indemnizacion pagada a sus clientes y Carles Prieto se quedo con la duda de si la campana del centre habria sido comprendida en algunos sectores, entre ellos los de los propios afectados: "El enfrentamiento era con el poder, al que se denunciaba por su dejacion, y ese enfrentamiento era visto con desconfianza por muchos vecinos y muchos afectados que pensaban que lo primordial era resolver los casos dramaticos de los que se habian quedado sin algun familiar y sin hogar. Ese recelo de algunos sectores del barrio hacia el Centre duro hasta la campana para salvar la plaza de Sants".

=====

1.- En total, el numero de personas que tuvieron que ser desalojadas fue de 65.

Capítulo III.- La PLAZA DE SANTS

"La inauguración de la plaza de Sants fue la culminación de un proceso", - La memoria popular,

La movilización para recuperar la plaza de Salvador Anglada, conocida en el barrio como plaza de Los Tramvias, se basó en un mensaje que acabó imponiendo el nombre de la plaza -"Salven la placa de Sants"- y en posters que tenían un reverso y un adverso.

En el adverso, aparecían dos fotos que mostraban lo que había sido la arbolada plaza en los años de la década de los 50 y lo que sería en el futuro, si el barrio no lo impedia, con un paso elevado que la haría desaparecer para siempre. En el reverso, iba el mensaje en catalán y en castellano:

"Els veïns de Sants diem:

- No a la desaparición de la placa de Salvador Anglada.
- No a una nova divisió del barri.
- No a mes sorolls, fum i contaminació.
- No a mes molesties pels veïns i comerciants.
- No a un pas elevat

"El veïns de Sant diem:

- Si a l'aprofitament públic de la placa.
- Si a jardins, joc infantil, bancs i un adequat servei de conservaio i vigilància.
- Si a la recuperació de les Cotxeres del Tramvia i la casa del Reliotge.
- Si a un pas subterrani"

Los desvalidos ancianos de Cesc, personajes miticos en la Barcelona del tiempo de las reivindicaciones, aparecieron impresos en miles de postales que les mostraban en un banco triste y húmedo bajo un gran paso elevado que no dejaba entrar el sol. El paso debía convertir la plaza de Sants en una vía de salida rápida de Barcelona.

Miles de postales con los ancianos de Cesc fueron remitidas al alcalde Enrique Masó. ""No me envíeis más. Cada día entra una saca de postales en mi casa", suplico el alcalde a los dirigentes del centro. El Centre ya tenía la experiencia de la exposición Cop d'Ull a Sants y la serie de movilizaciones por la explosión de gas en Rajolers. El palabras de Miquel Botella, "el Centre pasaba de la política defensiva a la ofensiva reivindicando una mayor calidad de vida para el barrio y exigiendo la recuperación de unos espacios".

La campaña del Centre Social de Sants, arropado como siempre por la gran mayoría de las entidades religiosas, cívicas y culturales del barrio, fue agresiva. Para recaudar fondos que financiaran la campaña -uno de los principios mantenidos por el centro a lo largo de sus veinticinco años de vida ha sido el de que no debía endeudarse- se recurrió a vender pegatinas para los automóviles y, como ha venido siendo habitual a lo largo de cinco lustros, a un concierto basado en Nuria Feliu, vecina del barrio, y en sus amigos. Nuria Feliu nunca dio un no a la petición del centro.

El 23 de diciembre de 1973 y bajo el título "Sants: 22 entidades piden subterráneo para Salvador Anglada", Raquel Pradas publicaba en "El Correo Catalán" una crónica en la que se decía:

"Veintidós asociaciones, centros y entidades de Sants han dirigido un escrito "a la opinión pública y autoridades municipales" en el que constatan la existencia de un importantísimo déficit de equipamiento colectivo, que provoca la insatisfacción de los habitantes de Sants y de todo el distrito. El escrito de las entidades de Sants señala la falta de espacios libres, de espacios libres equipados con juegos infantiles, escuelas públicas y gratuitas, centros sanitarios y asistenciales,

hogares y residencias para ancianos, instalaciones deportivas y centros cívicos, culturales y recreativos, especialmente para la juventud, zonas de uso peatonal, etcétera.

"Junto a esta evidencia las entidades firmantes ven con preocupación como desaparecen progresivamente aquellos espacios verdes y libres del barrio, destinados a uso colectivo. Y ponen como ejemplos la plaza del Niño, el patio del colegio de los Hermanos Maristas, la plaza del Centro y los jardines de la calle mosen Amadeu Oller o el campo del Sants y, en un futuro próximo, parece que las instalaciones del Club Natación Mediterraneo.

"Y en cambio, indican las entidades firmantes, "no se actua en aquellos terrenos que pueden ayudarnos a resolver el dericit antes mencionado. Nos referimos muy concretamente a las antiguas cochertas de travías situadas en la carretera de Sants-Olzinelles, a La España Industrial y Can Batlló y a la estación de Magòria. En las antiguas cochertas se está trabajando actualmente en la construcción de un museo del Transporte, "servicio" que evidentemente no es el que hace falta en un barrio con problemas tan graves y densos como el nuestro".

"Las entidades firmantes se refieren también en su declaración a la posible perdida de la plaza de Salvador Anglada, calificada como uno de los espacios más característicos del barrio, como consecuencia de la prolongación de la avenida de Roma. Entienden que la instalación de un paso elevado "rompería la unidad del barrio y crearía nuevos problemas en una zona de ya denso tráfico.

"Las entidades de Sants formulan la propuesta del ajardinamiento total de la plaza de Salvador Anglada, dotándola de los elementos necesarios (juegos infantiles, bancos, etcétera) y un adecuado servicio tanto de

J

conservación como de vigilancia. Las entidades proponen la construcción de un túnel a fin de que el paso de la avenida de Roma por la plaza de Salvador Anglada y carretera de Sants sea subterránea.

"En la parte expositiva de su declaración las entidades de Sants indican por último que en la misma zona y concretamente en la plaza de Málaga existe también otro elemento, la Casa del Rellotge, antigua masía del siglo XVII que bien restaurada y puesta en condiciones podría ser usada para servicios culturales del barrio, por ejemplo una biblioteca que los jóvenes de Sants vienen reclamando desde hace tiempo".

Una de las características de las informaciones facilitadas a la prensa por el Centre Social de Sants es la que se podría definir como "técnica de la gota malaya": cada reivindicación puntual recibe siempre la larga lista de reivindicaciones pendientes. La nota anteriormente transcrita es un buen ejemplo de lo el centro ha repetido siempre: se reivindica la plaza de Sants sin paso elevado y se aprovecha esa reivindicación para pasar revista a todas las reivindicaciones que Sants tiene pendientes.

Esta actitud no solo la reflejaba el Centre en la prensa. También era patente en las asambleas, como la celebrada el 12 de mayo de 1974 para salvar la plaza de Sants:

"Tal como estaba anunciado se celebró en el cine Gayarre una asamblea de vecinos del barrio para informar del curso de la campaña que bajo el lema "Salvem Sants dia a dia, ni pas elevat ni museo del tramvia" está llevando a término el Centre Social de Sants, conjuntamente con otras entidades de la populosa barriada.

"En la presidencia de la asamblea se encontraban, junto al presidente del Centre Social, los de la Unión Deportiva, la Coral La Floresta, el Centro Católico, la Asociación de Vecinos de Badal-Brasil, miembros de

ías juntas de otras entidades, así como un ingeniero y un arquitecto que iniciaron la sesión con una detallada exposición de los motivos y del desarrollo de la campaña "Recuperem Sants".

"A raíz de la exposición "Cop d'ull a Sants" en que se pasaba revista a la situación de los equipamientos escolares, urbanísticos, sanitarios, juveniles, deportivos, etcetera, apareció con claridad la necesidad de emprender una energica campaña para impedir que la política municipal de abrir nuevas vías acabasen de detrozar y hacer perder para uso público los pocos espacios que son todavía en estos momentos susceptibles de ser aprovechados para instalación de equipamientos o conversión en zonas verdes.

"Sants, se dijo, ha visto perder con la apertura de la avenida de Madrid y del primer Cinturón de Ronda zonas como la plaza del Centro, el campo de fútbol del Sants, la plaza de Víctor Balaguer... al tiempo que se iban estableciendo barreras a la circulación peatonal, dividiendo la vida de la comunidad.

"En estos momentos la atención popular está centrada en la que se llama Travesía Industrial, continuación en forma de paso elevado de la avenida de Roma, pasando sobre la calle de San Antonio, la plaza de Sants y la calle de Antonio de Capmany.

"La repulsa a este paso elevado es la que ha movilizado a la población que, en una carta con más de 12.000 firmas se dirige al alcalde pidiendo un paso subterráneo según un proyecto que ellos mismos han elaborado -y que permite no solo salvar la plaza de Sants sino convertir la calle de Antonio de Capmany, actualmente paso del tren, en un amplio paseo y todo ello sin una sola expropiación.

"Completa la solucion, tal como ha estado expuesto en el "stand" que el Centro Social monto en la misma plaza -i- la utilizacion publica de los solares de las desatectadas cocheras de los tranvias y de la Casa del Reilotge, edificio del siglo XVII.

"Se paso seguidamente a exponer en que aspectos el Plan Comarcal -20.000 páginas a estudiar en mes y medio- afectaba a la barriada, viendose como se confirma el paso elevado, se proyectan viviendas en los terrenos de la vieja España Industrial y en las cocheras de los tranvias o como la apertura de Juan Gueli revienta una amplia zona, desde la plaza de Can Manteca hasta la Gran Vía, asi como la continuacion de Aragon y Consejo de Ciento afecta a una parte importante de Hostafrancs y Magoria -ver el capitulo cuatro, dedicado al Plan Comarcal-.

"A esta explicacion seguida atentamente por los cerca de mil asistentes, e ilustrada con un proyecto de pelicula y numerosas diapositivas siguio la intervencion del presidente de la Union Deportiva de Sants que informo de como las promesas de restitucion del campo -desaparecido por el paso de la avenida de Madrid- no han sido cumplidas, ya que el que construyo el ayuntamiento se asienta sobre un relleno de basuras de 30 metros de profundidad, relleno que produce emanaciones gaseosas no solamente toxicas sino tambien combustibles.

"Los vecinos de Badal y Brasil (ahora alcalde Porciles) despues de exponer a que coste de dramas humanos, en familias desplazadas, se abrio el Cinturon de Ronda, reclamaron que el tramo que ahora circula en tunel vuelva en la superficie a su medida primitiva de 30 metros dejando de recaer sobre ellos la afectacion de 50 metros que no tiene ya ningun sentido si no es el especulativo.

"En representación de un grupo de jóvenes, tres señoritas comunicaron la convocatoria de una "Diada de l' Esport" para el dia 26, en el que en forma de Olimpiada Juvenil piensan reclamar espacios deportivos para la juventud a la vez que apoyaban la conversion en biblioteca publica de la Casa del Rellotge.

"En la asamblea intervinieron tambien una emotiva madre de familia de la calle Vallespir, afectada por expropiaciones; un estudiante reclamando institutos de enseñanza media en el barrio -en la actualidad solo hay uno, ninguno femenino, y con reducción de las clases nocturnas- y un jubilado pidiendo que el uso publico de las cocheras de los tranvías fuese el de un hogar de ancianos donde disfrutar, dijo, de un reposo bien ganado despues de toda una vida de trabajo.

"El conjunto de las intervenciones, apoyadas con grandes aplausos, fue recogido por la mesa, que expuso su intención de visitar al señor Masó para entregarle los pliegos de firmas que piden: paro de las obras de la Travesía Industrial mientras se estudia el proyecto de paso subterraneo, ajardinamiento inmediato de la plaza de Sants, uso publico del espacio de lo que fueron cochertas de tranvías y de la Casa del Rellotge, retorno a la antigua afección de 30 metros en la calle Badal y solución al problema del campo del Sants.

"Tal como se pidió, se emplazó a los asistentes a volverse a encontrar dentro de un mes para ver si se habían obtenido estas peticiones, que se consideraron de fácil cumplimiento, a la vez que se tomaba una decisión definitiva sobre el Plan Comarcal, que de forma resumida quedaría expuesto en los locales del Centro Social.

"Fue muy interesante ver como un millar de vecinos se reúne para conocer sus problemas e intentar resolverlos, a la vez que decepciono el que

habiendo sido invitado no asistiera el concejal del distrito que debiera, teóricamente, estar a su frente".

El lema "Salvem Sants dia a dia, ni pas elevat ni museu del tramvia" se impuso a la postre en el Ayuntamiento: el alcalde Masó acabó diciendo sí a la reivindicación de los vecinos y para celebrarlo el Centre organizó el 1 de febrero de 1975 una gran cantada de orfeones y corales y actuación de grupos de danza del barrio en la plaza que se inauguraba en presencia del alcalde y sin paso elevado. "Que participaran grupos de danza fue lo que más gusto a la gente porque no se había hecho nunca", recuerda Josep Ribas. En el Arxiu de Sants quedó testimonio de aquellos actos festivos. Anselm Cartaña cree que la gente del barrio los rememora como el primer acto de la postguerra en el que se pudo encontrar reunido "al todo Sants" pero curiosamente el autor de este recorrido por los 25 años de la historia del Centre Social de Sants no ha encontrado a nadie, ni siquiera a Joan Feu, tocado por la vena literaria, capaz de plasmar en unos folios, escritos o por transcribir a partir del recuerdo oral, capaz de recuperar el latido de aquellos días de fiesta. Todos coinciden en que fueron días muy hermosos y ahí acaban.

Ante la asistencia del alcalde Masó a los actos de inauguración de la que era una plaza ganada pero aun era una plaza por urbanizar, los cerebros estratégicos del centro habían vuelto a hilar fino: "Nada mejor que unos orfeones y unas corales junto a unos grupos de danza para reunir a mucha gente. Solo entre los cantantes y sus familiares y amistades ya son un montón y eso impresionará al alcalde". Realmente Masó quedó impresionado. "¿Lo quereis así? ¡Así lo tendréis!", prometió a todos los asistentes cuando la organización del acto le hizo subir al centro del escenario tras hacerle recorrer todo el perímetro de la plaza, ver como los niños

JJ

del barrio expresaban la plaza que querían en los dibujos plasmados en unos rollos de cinta continua que Josep Xarles había obtenido en uno de sus hábiles trasiegos comerciales que llevaba a cabo para no cargar la débil economía del centro y escuchar pacientemente las reivindicaciones que le exponían los expertos del Centre Social de Sants.

Maso se despidió prometiendo a los dirigentes vecinales seguir hablando sobre otras reivindicaciones de Sants. Pero tras la promesa, al alcalde Maso se esfumó.

El 10 de julio de 1975 el Centre Social de Sants y otras doce entidades del barrio le escribían una dura carta:

"Senyor Maso:

"El dia 1 de febrer, en occasió de la inauguració de la plaça de Sants, ens parla elogiosamente del paper que havien de jugar les entitats y les associacions de veïns, de la necessitat del dialeg, prenent públicament posicio a favor de la unió entre el poble y l'Ajuntament.

"Avui, després d'haver passat mes de dos mesos sense resposta a una carta que li adrecarem les entitats de Sants y Hostalfrancs, demanant-li audiència, i d'haver fet dotzenes de gestions personals i telefòniques, com a l'ipot testimoniar el seu secretari, ens trobem, un cop més, amb que les realitats son molt allunyades d'aquelles declaracions.

"Creiem que amb la nostra trajectòria d'acció ciutadana hem desmostrat sobradament el nostre dret a ésser escoltats i ens dol que les questions protocolàries hagin, una vegada més, passat al devant nostre.

"Volem fer-li arribar el nostre descontent i comunicar-li que esperem la fixació inmediata i definitiva del dia i l'hora de l'entrevista".

Enrique Maso, a la postre hombre formado en el duro cuerpo a cuerpo de la vida pública e industrial norteamericana, reaccionó convocando a una

comisión de los firmantes de la carta. "Maso era un hombre calido y receptivo, con capacidad de decisión", en palabras de Josep Xarles. El alcalde les citaría en su despacho cuatro veces mas para discutir sobre el proyecto de urbanización de la plaza de Sants, que a la postre sería decidido por el Centre Social en un ciento por ciento, con el relojero Pallares y el pedagogo Feu a pie de obras: ambos tienen sus locales de trabajo junto a la plaza e informaban diariamente al Centre de como se iban desarrollando las obras.

Joan Feu retiene una memoria fresca sobre lo que fueron aquellos tiempos de reivindicación. Recoje con satisfacción la afirmación de gente del Centre de que él y el joyero Pallares estuviesen a pie de obra pero cree que eso fue secundario. "Lo importante es que en 1972 el Centre no tenía ningún arquitecto y yo, eso no me lo puede negar nadie, diseñe la plaza pese a no ser arquitecto titulado". Que el centro decidiese en un ciento por ciento como tenía que ser la plaza a partir del proyecto de Feu cree que también es cierto salvo en un punto: "yo había pensado en bancos de estilo gaudidiano pero el presupuesto era corto y acabe aceptando que los bancos fuesen modulos porque a la postre lo importante era conseguir la plaza y no venía de un tipo de bancos aunque con el modelo que yo había pensando la plaza hubiese quedado mucho mejor".

Nieto de Modesto Feu Estrada, arquitecto vinculado a Sants, y también hijo de arquitecto, Joan Feu acabó estrechamente ligado al acontencido reivindicativo del Centre gracias a su pasión por Sants y a su vocación por la arquitectura heredada vía familiar. "También he tenido siempre una fuerte vocación literaria reflejada en un par de libros de poesía y en "D' aquells rums, aquestes boires", mis memorias de un Sants íntimo que quedó finalista del premio Josep Pla en 1987. Hubo gente del Centre

a la que sorprendio mi vertiente lirica. Me decian que en mi literatura se reflejaba otra persona. En aquellos años la gente del PSUV estaba poco dada a la lirica".

Feu recuerda que el Ayuntamiento presento para la plaza un proyecto que era literalmente horripilante. El Centre se lo cargo de inmediato. "Este proyecto es horroroso", le decian a Masó siempre que les recibia. Masó se canso de escuchar la misma queja. "Antes de un mes me presentais un anteproyecto y si nos gusta en el Ayuntamiento miraremos que hacemos con el", les dijo un dia el alcalde.

Feu sigue recordando que de acuerdo con Prieto dibujo un croquis. "Quien hara el anteproyecto?", le preguntaron en el Centre. "Yo", les respondio Feu. El Centre, que no se fiaba del todo, encargo otro anteproyecto al arquitecto Lluís Brav. "Brav era del PSUC, claro", recuerda Feu con un deje de ironia. Cuando los dos anteproyectos estuvieron listos fueron sometidos a debate en el Centre en el transcurso de una asamblea. Prieto defendio el anteproyecto de Feu. El propio Feu reconoce que en su favor jugaron dos factores: que el trabajo de Brav estaba hecho desde fuera, por encargo y sin pasion, y que lo que decia Prieto iba a misa".

A partir de ese momento. Feu y Prieto mantuvieron dos meses de contactos con el Ayuntamiento. "Recuerdo una sesion definitiva en la que Masó, con nuestro proyecto sobre su mesa, se dirijo a sus delegados de servicio, Pujadas y Miro, y les pregunto: ¿Hacemos esto?" y tanto Pujadas como Miro asintieron". Feu insistio en que Sants adolecia de la falta de un monumento significativo y que la nueva plaza debia tenerlo como una seña de identidad. Despues de mucho buscar encontraron el monumento que podia servir arrinconado en los almacenes municipales. Antes, les explicaron, habia estado expuesto en la montaña de Montjuic.

En Parques y Jardines se mostraron algo mas reticentes, aunque tan solo fuese por mantener un cierto principio de autoridad. "Que un tipo que no era arquitecto titulado les impusiera como se tenia que urbanizar una plaza les venia muy cuesta arriba. Creo recordar que se llamaba Casamor el responsable de aquella epoca. Cuando vio el proyecto lo miro por el enves y el reves y acabo diciendome que habia un error: el monumento no estaba centrado en relacion con el unico gran edificio de la plaza que lo flanqueaba. Le dije que tenia razin y corregi el fallo de inmediato". Feu no lo recuerda, pero segun le contaron a Anselm Cartaña gentes que habian participado en la negociacion tras un inicial "no, asi no", por parte de Parques y Jardines uno de sus maximos responsables se dirigi a sus subalternos y les dijo, mostrandoles el proyecto de Feu: "A ver si de una punetera vez aprendeis a hacer piazas".

Feu cree que hay Sants luchó por conseguiría pero que a Maso se le tiene que agradecer mucho su talento negociador. Maso, coinciden todos los que han sido consultados para la elaboración de este libro, fue el unico alcalde del franquismo con el que el Centre Social de Sants tuvo relaciones. Joan Feu le recuerda como un hombre que tenía una dimensión tierna. "Comprendió que no podía arreglar la ciudad pero que si podía dejar en punto muerto una serie de problemas, como si tuviese la visión de que así sus sucesores, ya refrendados por el voto democrático, lo tendrían mucho más fácil".

Con Porciolet, su antecesor, el Centre tuvo su primer conflicto a raíz de la apertura del primer Cinturón de Ronda. El centro le escribió al alcalde una carta en catalán, carta a la que Porciolet respondió en castellano aconsejando al centro que para cualquier petición se dirigieran al concejal del distrito, que era el conducto reglamentario.

59

Con el sustituto de Masó, Joaquim Viola, el Centre no tuvo ningun tipo de contacto. Viola no les quiso recibir nunca.

Con Socias se celebraron varias entrevistas, basicamente para tratar el tema de La España Industrial. El Centre le recuerda como un alcalde amable, receptivo, iranco en el trato directo y al que no podian sacarle de una frase: "Estoy de acuerdo con ustedes, pero esos terrenos valen mucho dinero y el ayuntamiento no tiene ni un duro", lo que era cierto solo a medias: el Centre Social de Sants sabia que los terrenos de La España Industrial en los que se podia construir valian sobre el papel mucho dinero pero en la practica valian mucho menos porque con la serie de movilizaciones que se estaban llevando a cabo para recuperarlos como terrenos de uso publico no habia ninguna constructora que estuviese dispuesta a comprarios.

En opinion de Josep Ribas Xarles las acciones de la inmobiliaria que iba a construir en los terrenos de la España Industrial -Inmobiliaria EISA- bajaban y es posible que fuesen los propios accionistas los que acabaran presionando para sacarse los terrenos de encima: "En el Centre nunca se nos ha explicado porque un dia, sin que nosotros hubiesemos hecho nada, la portada en huecograbado de "La Vanguardia" salio con una foto de los terrenos en litigio y un gran titular que decia: "Sants reivindica La España Industrial". Fue una primera pagina que ni uno solo de nosotros ha sabido de donde surgió y a quien beneficiaba".

La lucha ciudadana para recuperar una plaza de Sants acariciada por el sol o golpeada por la lluvia, ajardinada y abierta, dejó muchas cosas en la historia del barrio.

Dejo un "auca" con dibujos de Joma:

auca Joma

Dejó la sensación de que había sido un gran éxito para el movimiento vecinal por lo que la inauguración tuvo de reconocimiento de su lucha por salvar espacios públicos. El que a la postre la propuesta elaborada por las entidades fuese la aprobada por el Ayuntamiento y que el alcalde Masó lo reconociese así en la gran fiesta inaugural representó una victoria que el paso de los años no ha desvirtuado.

Dejó también, por unos años, que la valoración de las personas estuviese por encima de su identificación ideológica: cuando se celebraron las primeras elecciones democráticas, Joan Feu le dijo a Carles Prieto que iba a votar por el PSUC. "Lo haré por una vez en mi vida y solo para ti: para agradecerte lo que has hecho por la plaza de Sants y por el bien del barrio".

La paz octaviana duraría poco. PSUC y libertarios se enfrentarían poco después en una lucha que dejaría heridas profundas. Dice Feu que lo que se vivió en Sants por las Cotxeras y La España Industrial no fueron sino las últimas reminiscencias de una lucha que se remonta a los hechos que ha narrado en imágenes la película "Tierra y Libertad".

=====

1.- Según Josep Ribas Xarles el proyecto de paso subterráneo presentado en principio era del todo punto inviable.

2.- El "stand" presentaba en un mural el modelo oficial que se rechazaba y el modelo apoyado por las entidades de Sants, para el que se pedía una firma de apoyo. Por las tardes, especialistas en urbanismo explicaban al

61

ciudadano que lo solicitaba las razones que justificaban el rechazo al proyecto oficial. El "stand" voló en una noche de viento huracanado. El Centre Social de Sants volvería a usar el sistema como apoyo informativo en otras campañas. El "stand" lo proporcionaba gratuitamente un feriante convencido de que la gente del Centre tenía mucha influencia. Del mismo feriante, y a precio de saldo, Josep Xarles consiguió parte del que aun hoy es mobiliario del Centre.

Capítulo IV.- EL PLAN COMARCAL

"Los vecinos venían al Centro ha informarse sobre su situación personal y salían concienciados de que el problema era de todos". - Uno cualquiera de los miembros del Centro que explicaban a la gente el Plan Comarcal.

Carles Prieto recuerda que las entidades de Sants habian convocado una asamblea para discutir sobre la plaza de sants y que ese mismo dia salio a informacion publica el Plan Comarcal. Con agilidad, sobre la marcha, los organizadores de la asamblea introdujeron el tema en el orden del dia. El tema fue recibido por los asistentes a la asamblea con una gran receptibilidad. Poco despues, el Centre Social de Sants y las entidades del barrio distribuyeron la siguiente informacion:

"Estimat vei:

"L Ajuntament ha posat a informació publica una Proposta de Criteris de cara a remodelar els nostres barris.

"Aquesta proposta es molt important per els veïns que hi vivim.

"Supusa:

- Noves calificacions urbanistiques.
- Obertura de nous carrers y afectacions.
- Zones de vivendes a remodelar.
- Suspensió de llicencies per a les zones de nou estudi.
- Nou enriocament a les zones verdes i d' equipaments.

"Les associacions de veïns pensem que aquest pla s' ha de fer amb la participacio dels que hi vivim.

"Nosaltres hem de decidir quin barri volem.

"Si et vols informar i donar la teva oportunitat a aquesta proposta vine a:

"L' Assamblea de veïns que tindrà lloc el dijous dia 25 de març a les 7,30 de la tarda a la Sala Sant Medir, Constitució, 17.

"Organitzen: Associació de Veïns de Badal, Brasil, Bordeta i Centre Social de Sants". - 1-

Era el año 1.974. Fue la primera convocatoria de asamblea que firmó el Centre. Los vecinos más sensibilizados del barrio se habían puesto en guardia con la exposición Un cop d'ull a Sants y llenaron a rebosar el salón de actos de la parroquia. El Plan Comarcal que amanazaba con hacer de Sants un barrio destripado por una serie de vías rápidas construidas a base de expropiaciones bajísimas levantaba ronchas y los organizadores de la asamblea dudaron entre presentar el tema de forma técnica y obtusa para la gran mayoría del millar de asistentes a la asamblea o tirar por el camino del efectismo tremendista: la conexión Diagonal-Gran Vía a través de la calle Joan Güell convertida en vía rápida enlazando con el paso elevado que para transformar en otra vía rápida la calle Larragona iba a destrozar con un paso elevado la calle San Antonio y la plaza de Sants, cambiando la morfología de un barrio que se iba a transformar en un ruidoso cruce de caminos.

La asamblea fue apocalíptica en su forma pero un éxito en su fondo: de las 30.000 alegaciones en contra del Plan Comarcal que se recogieron en toda la comarca barcelonesa, 13.000 salieron de Sants. Un 25% del total. "En la Corporación Metropolitana quedaron perplejos cuando el último día de plazo para presentar las alegaciones llegamos en un taxi cargados con las 13.000 firmas", recuerda Josep Xarles, uno de los que fue. Espinas también recuerda aquella recogida masiva de firmas: "Si la idea del paso elevado en la plaza de Sants impactó en el barrio y movilizó a muchísima gente -si en el futuro las antiguas cocheras iban o no iban a ser el museo del tranvía provocaba más indiferencia- el plan comarcal provocó una movilización masiva".

Visto que el salón de actos de Sant Medir quedaba pequeño para sucesivas asambleas ya se convocó en los cines Gayarre o Liceu, salvo en marzo del

76. fecha en la que la convocatoria fue a cielo abierto: en la plaza de Málaga se informó de la entrevista mantenida con el gobernador civil sobre las afectaciones al distrito que proponía el Plan Comarcal.

En la primera asamblea celebrada en el cine Gayarre se escuchó, a poco de iniciarse, el grito de uno de los asistentes:

- ¡Por favor: en castellano, que no entiendo el catalán!.

En la segunda asamblea, el primer punto del orden del día específico que se iba a celebrar en catalán y que aquel que no lo entendiese tratase de sentarse junto a alguien que le fuese traduciendo lo que se decía. Caso de que eso no le fuese posible, al acabar la asamblea alguno de los que se sentaban en la mesa se quedaría para explicarle en castellano que se había dicho y que resoluciones se habían adoptado. Nadie volvió a pedir en sucesivas asambleas que se hablese en castellano.

La campaña contra el Plan Comarcal requería dinero y Nuria Felius fue el primer recurso para que las arcas se llenaran. Ella, junto a Marian Albero, María del Mar Bonet, Julia León, Pere Lapiés, Guillermina Motta, Oriol Traniá, Josep Casas, Ramón Muns, Josep Maria Berenguer, Llorenç Barrell y la Rondalla de la Costa dejaron al Centre Social de Sants un beneficio de 53.480 pesetas, a las que se sumaron las obtenidas por la venta de pagatines con la leyenda "Volem equipament pel barri; no al Pla Comarcal". La primera de las alegaciones contra el plan le había costado al centro 56.298 pesetas y muchas horas de trabajo informándose para poder informar:

- Com queden els espais lliures reivindicats?
- Quants de nosaltres quedarem afectats?
- I la resposta a les nostres alegacions?

Eran algunas de las preguntas que el Centre Social de Sants formulaba en la calle, junto a dos afirmaciones y un nuevo interrogante:

1974: Pla Masó.

1976: Pla Viola.

El Plan del Poble, quan?

La gente del barrio formulaba preguntas muy directas:

- Y a mi casa ¿ese plan tambien le afecta?

El Centre había elaborado planes del barrio, finca por finca. Estaban a exposición pública en el local social y todas las tardes una serie de grupos de expertos atendían las preguntas de los vecinos sobre si su finca estaba o no afectada. Las respuestas que daba el centro huian de la abstracción y también eran directas: se le respondía afirmativamente en caso de que la casa de ese nervioso vecino apareciese afectada por el plan y, de no ser así, se trataba de hacerle comprender, de forma muy didáctica, que la destrucción del barrio era también una afectación para él. Se trataba, en suma, de despertar entre los ciudadanos del barrio el espíritu adormecido de la solidaridad.

Anselm Cartaña recuerda que el gerente del Pian Comarcal, que era vasco, les mostrase su extrañeza porque en las alegaciones presentadas por el centro no se defendiesen intereses propios sino colectivos. "Aqui todos venen a quejarse defendiendo lo suyo", les dijo aquel ciudadano al que se acusaba de hablar de como remodelar Sants sin saber donde empezaba o acababa el barrio.

Esa solidaridad es la que el Centre Social de Sants trataba también de despertar con el mensaje impreso en la hoja informativa repartida entre los vecinos del barrio, hoja que en su averso reproducía un mapa del

64

distrito septimo (Sants, Hostafrancs y La Bordeta) conforme iba a quedar si se aprobaba el polemico plan:.

"Quién está afectado por el Plan Comarcal?

"En primer lugar todo vecino que resida en zona sometida a expropiación.

"Pero tambien todos los vecinos, pues segun como se aplique el Plan Comarcal pueden mejor o empeorar las condiciones de vida del barrio.

"Todo afectado, todo vecino, debe hacer su impugnacion, debe participar en la impugnacion de todos los afectados, de todos los vecinos".

Muchos de esos vecinos se manifestaron en la plaza Lesseps, frente a la Corporacion Metropolitna, el dia que fue aprobado el Plan Comarcal aun hoy vigente. En opinion de la mayoria de los que estudiaron a fondo el plan, este tenia una vision integradora ante las cuestiones que el crecimiento urbano iba planteando en los barrios perifericos. Por una parte, Sants quedaba triturada ante la apertura de nuevas vias que prolongando las calles Diputación, Consejo de Ciento y Aragon fueran un pulmon que diera respiro a un Ensanche ahogado por la barrera de Hostafrans. Ese nuevo pulmon llevaba a la especulación urbanística en los grandes espacios que habian dejado de ser fabriles y eran propiedad de gentes influyentes. Para Sants, era la cara negativa del pia. La cara positiva estaba en el hecho de que el plan reconocia que había un deficit de espacios para equipamientos y zonas verdes.

Esa dualidad de factores negativos y filosofia positiva hizo posible que cuando Serratosa ceso como director del Plan Comarcal y fue sustituido por Subias las entidades de Sants le dieran una cena de homenaje en el hotel Oriente, al igual que se hizo en su dia cuando Enrique Masó ceso en la alcaldia. Sants seguia estando contra el Plan Comarcal pero a un mismo tiempo reconocia que en el mismo se contenian aspectos con los que

se estaba de acuerdo. "Aquellos años -dice Carles Prieto- tuvieron mucho de tira y afloja y desde la administración tambien había gente que hacia cosas positivas. Serratosa hizo cosas que estaban bien y por eso se lo quisimos reconocer. Como las hizo siempre Juan Antonio Solans, que no siempre nos dio la razon pero siempre nos escuchó". Segun Josep Xarles, "Solans llego a patearse algunas zonas del barrio, casa por casa, para podernos decir luego si teníamos razon o no la teníamos". Mas aun: en la memoria de algun viejo activista del Centre Social de Sants se retiene la confidencia que le hizo un dia Solans: "Al acabar la jornada me llevo a casa los planos controvertidos sobre recalificaciones urbanísticas porque no me fio de que por la noche me los puedan modificar".

Las presiones de los poderes tacticos sobre la administracion municipal eran fuertes. Los movimientos vecinales hacian de contrapeso para avalar las decisiones de los sectores mas progresistas de la administracion. La presión de la calle se forjaba a traves de asambleas, manifestaciones o recogidas de firmas. Sants vivió unos años movidos.

Algunas de las asambleas celebradas para debatir el futuro de los terrenos de La España Industrial fueron tensas. En una de ellas Estrada, desengañado presidente de un Sants al que el ayuntamiento de Porciletes le había dejado sin campo, hizo que se presentasen debidamente equipados todos los equipos del club, empezando por los alevines. Estrada aspiraba a que el Sants recuperase su campo dentro de los terrenos de lo que había sido el Vapor Nou. El ayuntamiento había admitido que uno de los cuatro arquitectos que participaba en el concurso cerrado para remodeliar el espacio de La España Industrial fuese del barrio. Se escogió a Paco Calvet, al que Uriol Bohigas, peso pesado del urbanismo municipal de la época, aborrecía. "Desde el primer dia nos dejó claro que el proyecto de

Calvet no saldría". Inquina al margen, en el centro se reconoce que Paco Calvet se equivocó en su proyecto, que no pudieron defender ni siquiera las asociaciones de vecinos del barrio. "Había quedado claro en el concurso de proyectos en marcha que en los terrenos de La España Industrial no iría el campo de fútbol del Sants y cuando los miembros de la comisión que representaba a las entidades del barrio estudiamos el proyecto de Calvet y vimos la extensión de mancha verde lo primero que preguntamos es cuánto media un campo de fútbol: las medidas se correspondían exactamente con el proyecto presentado". Detrás del proyecto de Calvet podía estar Estrada, a la búsqueda desesperada de campo para su equipo. El ver que las entidades del barrio se opusieron a que el nuevo campo estuviese ubicado en los recuperados terrenos de La España Industrial representó que Estrada se distanciase. A partir de entonces delegó en un hombre de su confianza, el ciudadano Cullell, que en el Centro Social de Sants era conocido con el alias de "El Escopeta" porque ante cada problema que se presentaba siempre ofrecía la misma solución expeditiva:

- Carguemos la escopeta, y asunto arreglado...

Apasionada fue también la asamblea en la que los 700 asistentes, muchos de ellos de pie por estar desbordado el aforo, votaron si optaban por una España Industrial totalmente verde o por la opción que pedía se reservase un espacio por si en su día se tenía que construir en aquellos terrenos una escuela, y tumultuosa fue no por el desorden sino por el clima la manifestación que se celebró en el barrio pidiendo la dimisión de los trece concejales que habían votado el famoso "no" al catalán en un pleno municipal.

El concejal Febrer, siempre en primera linea, se presento y se coloco al frente de la manifestación, justo bajo la gran pancarta que exigia su dimisión.

- Oye: que esta manifestacion es para pedir que te vayas -le decian los que iban avanzando junto a el por las calles de Sants.

- ¿Los de la pancarta no pueden ir mas adelante y asi pareceria que yo no estoy tan implicado? -preguntaba Febrer.

- Hombre: es que precisamente de lo que se trata es de demostrar que tu tambien estas implicado.

El concejal resistio hasta el final. Se paso la manifestación saludando al vecindario que flanqueaba la marcha y recibiendo saludos, "porque la verdad es que la gente lo conocia e incluso le apreciaba".

Su antecesor en la concejalía del distrito VII, Joan Solanes Almirall, habia sido un concejal "mas que dificil, imposible de tratar" segun la gente del centro que vivio aquel calvario. "No daba nada de juego salvo para las paginas de la revista municipal, publicada exclusivamente a mayor gloria suya. Febrer era otra cosa. Carecia de dialectica pero tenia un sentido innato del populismo y eso le hacia ser asequible. Dio juego, el juego que podia dar pero juego al fin y a la postre".

- Collons, como me dejais en la nota que habeis mandado a la prensa- se quejaba el concejal, popular entre otras cosas por tener en su casa un leon y por hacer musculatura todas las mananas corriendo por las calles de Sants.

- Deberias estar contento. Te damos caña y ese te permite la posibilidad de poder hablar - le respondian en el Centre Social de Sants

71

Como en los psicodramas policiales, Miquel Botella cargaba con el papel de dirigente vecinal malo y Josep Xarles con el de dirigente vecinal más conciliador.

- Botella me maltrata - se quejaba Febrer.
- Se ha pasado, pero yo ya se lo hare ver. Tu tendrias tambien que darte cuanta de que lo que pedimos es justa -le calmaba Xarles.
- Es que no parais de pedir cosas -se dolia Febrer.
- Por que vosotros os cerrais - le respondia Xarles

En una de las tumultuosas asambleas celebradas en el cine Gayarre, que Febrer se empeño en presidir, casi se puso a llorar cuando Botella, como en los tiempos de Febrer en el ring, le llevo contra las cuerdas y le puso al borde del K.O. Xarles se dio cuenta de que Febrer ya flotaba y le toco con el codo a Botella, que le dio un respiro salvador.

Febrer se pondria a llorar un dia de mayo del 76 cuando en el programa de Castello Rovira en Radio Barcelona se debatia el plan comarcal en el distrito séptimo. Desbordado por sus oponentes, el concejal rompio en llanto ante la sorpresa de todos. Rapido de reflejo, Castello Rovira corto momentaneamente el debate. Mientras todos los asistentes, gente de las asociaciones y entidades de Sants que se oponian al plan, consolaban al desconsolado y emotivo Febrer diciendole que no se lo tomase de aquella manera, que todos le querian mucho y contra el no habia nada, la emisora de Caspe 6 emitia musica.

Eran unos tiempos en los que la ley de prensa de Fraga habia abierto la espita a una informacion critica que no atacase lo fundamental, que eran las leyes del regimen. Lo que quedaba fuera de ese campo era la critica a la gestion municipal, y por ahí entro a saco el sector democratico de la prensa y el propio Centre Social de Sants, que en su campana contra

el Pla Comarcal ya empleo un lenguaje duro, con fuerte carga política.

En un manifesto puesto en circulación en 1976, se podía leer:

"El mes de juny de 1974, vuit mil famílies de Sants, Hostafrancs i la Bordeta varem impugnar el Pla Comarcal. Després, un seguit de reunions, asemblees i mobilitzacions han mostrat la nostra unitat i la nostra força. Aquesta pressió popular ha aconseguit que el Pla Comarcal sortís a una nova informació pública d'un mes, el dia 20 de febrer.

"Malgrat que hem obtingut alguns èxits d'importància:

- Supressió d'una de les vies ràpides que afectaven Hostafrancs, de la prolongació prevista de Joan Guell que afectava a molts veïns de Jocs Florals y Olzinelles.
- Desaparició dels plans especials de Badal, Numancia, Tarragona i plaça d'Espanya.
- Destinació de més d'una tercera part dels terrenys de l'Espanya Industrial a equipaments i de les zones industrials de Pavia-Canalejas.

"El Pla Comarcal continua afectant-nos a tots:

- Perque continuen afectacions no justificades (vies ràpides d'Hostafrancs i paral·leles a la Gran Via; efectació absurda de Badal a 50 metres) i el perill d'expropiacions a Tarragona, Joan Guell, Roses, Sagunt, Noguera Pallaresa, Consell de Cent i Creu Coberta.
- Perque de les 50 hectàrees que la propia llei ens reconeix com a necessitat, el Pla no n'ofereix ni una tercera part, mentre permet que la població existent pugui gairebé doblar-se.

"La via lliure a l'especulació pot acabar definitivament amb la possibilitat d'instal·lar els equipaments que ens fan falta (escoles, llars de jubilats, camps d'esport, clíniques...)

"Si amb aquest pla quedem tots afectats, si la nostra veu ha tingut tan poc ressa, es perque els ajuntaments no son democratics, perque no hem pogut participar en i elaboracio del pla.

"Només amb un ajuntament format per regidors que siguin autentics representants del poble, que tinguin una preocupacio real pels nostres problemes, podrem garantir un pla i una ciutat tats a la mida de les nostres necessitats"

Los años 70 fueron los años dulces de las asociaciones de vecinos en las páginas de los diarios. En el Centre Social de Sants se recuerda con un deje de nostalgia el tiempo en el que los redactores encargados de los temas municipales telefoneaban al centro casi cada dia preguntando si no tenian ninguna nota que dar, y publicaban incluso las reivindicaciones más nimias. Con la llegada de la democracia a los ayuntamientos todo aquello acabo. Todo el interes derivó hacia los partidos políticos.

En aquellos años de tumultos, el único político de derechas que puso sus pies en el Centre Social de Sants fue Fraga, el ministro que con su ley había propiciado una apertura, timida pero apertura a la postre.

Franco acababa de morir y Fraga, de regreso de su exilio como embajador de España en Londres, desembarcaba como el aperturista del sistema. Los politólogos satíricos acuñaron un alias: Fragamanlis, recordando que el astututo dirigente de la derecha griega estaba desarrollando una política similar. Fraga pidió poder hablar en el Centre Social de Sants, como también sollicito hacerlo en la Zona Franca. Alguien le debió decir que meterse allí era meterse en la boca del lobo del rojerío y al Fraga de aquel tiempo ese le provocaba. "Puede venir, pero no le vamos a avanzar previamente lo que pensamos decirle", le respondieron los del Centre al emissario del ex ministro. Fraga aceptó. Un asistente al

tumulto recuerda que en un momento dado Fraga se incendio ante la cámara de un reportero de la televisión sueca presente en el acto porque en aquellos años finales del franquismo los medios de comunicación de todo el mundo estaban interesados por saber si en España iba a ser posible la transición de una dictadura hacia una democracia.

- ¡No hay derecho a decir estas cosas! -grito Fraga.

Imperterrito, Carles Prieto se las siguió diciendo como presidente de la Federación de Asociaciones de Vecinos. Prieto y los que le rodeaban eran gente curtida.

- Si no le gusta lo que esta escuchando, no haber venido- le dijeron.

Cuando los anfitriones terminaron de exponer sus agravios, Fraga dijo que "como me suponia, los toros no han salido afeitados", y esa frase - que se hacia eco del titular de un diario barcelones que afirmaba que en Sants los toros estaban sin afeitar- fue recogida en la portada del boletín del Centre, ilustrada por Guillen con una caricatura que representaba a un Fraga tocado con barretina y traje de luces pasandolo mal junto a un buriadero. La información del acto empezaba con declaración de principios bajo el título "¿Por qué?", que a Ansel Cartaña le sonó a modo de autojustificación:

"A Fraga se le ha definido como "un ciclon político" y cuando un político de esas características solicita una entrevista con las asociaciones de vecinos dentro de una llamada "Operación Catalunya" hay que plantearse cuestiones básicas: ¿que pretende?, ¿que pretendemos en concedérsela o no concedérsela? Partiamos de evidencias: una de ellas era la conocida personalidad del visitante, otra sus sabidas aspiraciones políticas y una tercera que era la conciencia de que en Madrid la cuestión del amplio movimiento de asociaciones de vecinos de

Barcelona es el mito de la participacion popular, mientras que para nosotros es la realidad de la participacion popular.

"Recibirlo suponia asumir la responsabilidad de representar y clarificar ante las esferas del poder y de la opinion publica a traves de la prensa la posicion de las asociaciones de vecinos. Y representarlas suponia dejar muy claro lo que se piensa en ellas respecto a democracia, derecho de asociacion, derecho de participacion, gestion municipal, situacion politica, hecho nacional catalan, etcetera. Solamente siendo conscientes de esa responsabilidad y de la resonancia publica que tendrían las reivindicaciones que por otros canales se hace dificil plantear, se aceptó la visita".

El paso del tiempo ha cubierto con una patina de admiración lo que Fraga dijo aquella mañana en el centro de Sants una vez Carles Prieto acabó la lectura de lo que el boletín del Centre definió como "un profundísimo estudio sobre la problemática de Barcelona, la gestión municipal y la bancarrota y "cul de sac" de la situación actual" pero también ya dejado vivo el recuerdo de que muchos socios del Centre opinaron que aceptar la presencia de Fraga fue un error. Fraga produjo un gran debate interno. A Miquel Botella vio ese debate como un signo de que la política del país empezaba a ser más compleja. Se había terminado una concepción del mundo en blanco y negro.

En todo caso, como recuerda Josep Xarles con un deje de ironía, "cuando Fraga empezó a hablar se desmeleno y al marcharse nos quedamos con la sensación de que habíamos tenido en el Centre al gran aperturista del régimen".

=====

-i- Este capítulo pretende reflejar, a través de una serie de anécdotas que se recogen sin orden cronológico, el espíritu de aquellos años y los perfiles de gentes que de una u otra forma jugaron un papel.

Capítulo V- EL CENTRE CIVIC

"En los años en que las antiguas Cotxeras se alojaron provisionalmente aquello parecía la Comuna de París".- Joan Feu.

Al ser desahuciados los tranvías, las viejas cocheras de Sants quedaron vacias. En la exposición Cop d' ull a Sants el Centre Social ya mostraba una visión reivindicativa de aquel gran espacio, aunque no había ninguna idea preconcebida de que hacer con él. "Sobre el 73 o 74 y por aquello de decir algo planteamos la posibilidad de que se levantase un hospital pero al poco surgió la idea de ¿por qué no un centro cívico?", recuerda Josep Xarles.

En tanto esa idea en principio incipiente iba tomando forma, el Centre Social empezó a plantearse la posibilidad de utilizar provisionalmente aquellas naves maravillosas. A la gente de Sants la reivindicación se la pusieron fácil, afirma Anselm Cartañá: "El espacio era a todas luces muy reducido para albergar un museo de tranvías y tras la idea irrealizable aparecía el fantasma de una posible especulación a medio plazo".

El alcalde Masó volvió a pedir, como había hecho con la plaza de Sants, que se le entregara un pequeño proyecto de bajo presupuesto y Carles Prieto pidió a Joan Feu y al arquitecto Casas, que acababa de terminar su carrera, un croquis de las viejas naves y de como estas se podían aprovechar antes de que se tomase una decisión definitiva sobre el que debería ser su uso final.

Feu y Casas se patearon el espacio, levantaron un croquis e hicieron un mini proyecto de pequeñas reformas que el alcalde Masó aprobó. No está claro si fue en esa fase o ya en la del proyecto definitivo, el que iba a dar paso al concurso para construir el nuevo edificio, que en el mapa que recogía el espacio de las antiguas cochertas aparecía incluido el llamado "hort del rector", y el párroco de Santa María de Sants, siempre desconfiado según Josep Xarles, puso el grito en el cielo.

Cuando las obras de reforma del espacio terminaron, lo que habian sido las viejas cocheras abrieron sus enormes puertas a todos los grupos que lo solicitaban. Antes, los dias 26 y 27 de marzo de 1977, se celebraron las fiestas de la inauguración. Entre una variada gama de actos lúdicos, el barrio tambien se paro a reflexionar: ¿Que queremos en las cocheras? era el tema a debatir en la asamblea convocada para dos horas antes del almuerzo de hermandad entre vecinos.

"Tele Expres" del lunes 28 de marzo informaba de las jornadas festivas: "El acto de Sants reunió a un número incalculable de personas. En todo momento una media de tres mil personas asistía a cualquiera de los actos que simultáneamente se celebraban (...) Uno de los momentos mas aigidos de la fiesta lo constituyó la representación del Auca de les Cotxeres a cargo de la Escola de Teatre de l'Orfeó de Sants. Los pasajes mas aplaudidos fueron aquellos en los que se hacia alusión a los alcaldes Porcioles, Masó y Viola, aunque este ultimo se llevo buena parte de la pitada general que salió de los asistentes". El espacio de les Cotxeres era todavía provisional pero el redactor del diario ya hizo constar un dato que seguiría siendo un grave problema en el Centre Cívic de nueva planta: "La sonorización es bastante deficiente".

En el espacio habilitado provisionalmente Miquel Botella llevaba la agenda de la gestión, que se regía solamente por unas normas escuetas que no ocupaban mas allá de medio folio: el principio de conceder el espacio al que lo solicitase primero, el cumplimiento de unos horarios y la solicitud a los usuarios de que mantuviesen limpio el local.

Todos rememoran aquel periodo, que se prolongó por espacio de tres años, como el tiempo de la locura: el tiempo durante el cual se celebraron en las antiguas Cotxeras de Sants conciertos de rock y por el gran espacio

pasaron los líderes de los partidos políticos que surgían de los largos años de clandestinidad.

- En la primera festividad de Sant Jordi celebrada en democracia pasó por las Cotxeres Jordi Pujol. Llegó a una hora en la que no había nadie en la caseta de Convergencia y le atendieron cordialmente la gente del PSC y del PSUC - recuerda Espinas.

- Parecía la Comuna de París - dice Feu.

- El espacio fue desbordado - rememora Boteila".

- Al final era un desmadre - cuenta Xarles.

Todo acabó, afirman hoy los que entonces eran acratas, cuando la izquierda moderada tuvo miedo de ser desbordada por la izquierda radical. La izquierda moderada sonríe ante la afirmación.

Todos recuerdan una noche festiva. Cuentan y no acaban de aquella noche. Que si la Cruz Roja tuvo que fletar autobuses para recoger a los afectados por el consumo de alcohol. Que si se tuvieron que cerrar las inmensas puertas porque ya no cabía nadie más y que ante la presión de la gente desde el exterior las puertas parecía que de un momento a otro iban a ceder "y eran puertas, tu, que parecían las de un castillo", y allí estaban, "temblando como hojas de papel ante los golpes y presión a que las sometía la multitud que había quedado fuera del recinto". Que si...

Al igual que ocurrió en el legendario hundimiento del Titanic, la orquesta continuó tocando, aparentemente impasible, mientras entre los dirigentes del Centre cundía el pánico. "Masque la tragedia", recuerda Josep Xarles.

Un pánico como el de aquella noche los dirigentes históricos del Centre solo lo vivieron en una verbena de Sant Joan celebrada en Can Mantega. A

Miquel Botella no se le han borrado los recuerdos de aquella noche de pesadilla: "La orquesta llegó a asustarse ante la aglomeración de gente y los técnicos de iluminación miraban aterrados e impotentes como grupos de jóvenes se encaramaban a las torres que daban soporte a los focos. La gente bailaba enfebrecidamente y bebía con no menos frenesí. Uno de los deportes más practicados aquella madrugada de pesadilla consistió en ir arrojando las botellas vacías al interior del estanque.

"Solo en la noche terrible de Cotxeras tuve una sensación como la experimentada durante la verbena en Can Mantega -continua rememorando Miquel Botella- La sensación de que todo estaba fuera de control y de que podía pasar cualquier cosa. Suerte que la orquesta demostró un grado importante de experiencia: cuando tomó conciencia de la situación fue dando entrada a un tipo de música más tranquila que relajo, aunque no del todo, a gran parte del personal".

Si mala fue la noche, dice Josep Xarles, peor fue lo del día siguiente: "Los del Cente nos tiramos varias horas metidos dentro del estanque para limpiarlo de botellas y desperdicios".

Si a Joan Feu no le traiciona su memoria, que parece ser excelente, para remodelar lo que habían sido las antiguas Cotxeres una veintena de equipos se presentaron al concurso de ideas y un jurado "poco menos que asambleario" en el que participaban tres personas de extracción popular debió decidir sobre el mejor de los proyectos.

Según las bases de la convocatoria editadas por el Centre el jurado iba a estar compuesto por los siguientes miembros:

- 4 representants de les Associacions de Veins del Districte.
- 4 representants del Secretariat Local del Congrés.
- 1 representant de les Asociacions de Pares.

- 1 representant de la Coordinadora de Jubilats.
- 1 representant de la Coordinadora de Joves.
- 1 representant de la Coordinadora de Guarderies.
- 2 tecnics del barri, designats per les entitats promotores.
- 3 veïns escollits a la primera asamblea popular.

Parece existir coincidencia en la opinion de que solo media docena de proyectos podian considerarse como a tales. El resto no pasaban de ser ideas esbozadas primariamente. El músico Carbonell levanto la mano y fue elegido como uno de los miembros del jurado en representacion popular. El jurado se reunio varias veces y de los veinte proyectos quedaron tres optando al premio final. Para Joan Feu, hasta ahí todo fue correcto. Fue a partir del momento de la decision final que a su juicio empezaron a verse maniobras extrañas.

"La noche en la que se iba a decidir el premio al mejor de los proyectos presentados me vino a ver Jordi Carrió, que formaba parte del equipo Tres per Quatre. Me dijo que tenia que hacerme una propuesta: "Si te integras en nuestro equipo se dará ganador a tu proyecto y al nuestro y las nuevas Cotxeres seran una síntesis de los dos", me dijo. Le respondí que había un problema: que su proyecto lo encontraba horroroso. "Despues del mio, el proyecto que más me gusta es el que me dices que quedara en tercer lugar", le explique. Carrió se encogio de hombros y me dijo que bueno, que yo iba a perder si no aceptaba esa síntesis. Le pregunte como es que ya sabia el fallo del jurado pero se marchó sin responderme". Así acabo la conversacion y así me entere de que iba a ganar el proyecto de Tres per Quatre. Con el paso del tiempo me he dicho algunas veces que fui un burro no aceptando compartir el proyecto. Cuando menos hubiese

servido para poder corregir los muchísimos errores que cometieron los ganadores".

Jordi Clausell sonríe. En aquella época formaba parte del sector joven del Centre, al que define como "politicamente más radicalizado y mucho más comprometido que el sector adulto, hasta el punto de que en algunas ocasiones cochocaban con los sectores más maduros de la junta". Hoy es un hombre profundamente conciliador.

En su opinión, el proyecto de Cotxeres fue más consensuado que el de La España Industrial y el proceso del concurso fue bastante transparente. "Si nos equivocamos, nos equivocamos todos", dice sin ganas de zaherir a nadie. "Es un hecho que en todo aquello en lo que participa mucha gente siempre acaban viéndose cosas raras".

Según Josep Xarles, Jordi Carrió, socio del Centre por aquella época, negó haber mantenido la conversación con Feu, que asegura no tuvo que esperar mucho tiempo para saber de primera mano que el jurado popular había votado su proyecto y los técnicos se habían decantado por el de Tres per Quatre, tanto por ser un grupo formado por arquitectos titulados como por formar parte del mismo militantes del PSUC. "Los técnicos opinaron que mi proyecto era demasiado romántico", ironiza con sarcasmo Joan Feu.

Los miembros del Centre Social de Sants que estudiaron el proyecto de Feu llegaron a la conclusión de que no era malo. Más que romántico, un poco barroco, eso sí; pero bueno. ¿Era mejor que el proyecto ganador, el de Tres per Quatre?, se preguntan hoy algunos de los que de una u otra forma estuvieron implicados en la decisión final. Solo Dios lo sabe, se responden la mayoría de ellos. Josep Ribas es más concreto: "El proyecto

ganador nos lo vendieron mejor, aunque en el tiempo ha demostrado que no era tan bueno como nos lo presentaron".

Fue un concurso en el que salvo el oscuro final todo se llevo a cabo con buena fe y poca o ninguna vision de futuro como lo prueba el hecho real de que hoy Cotxeres viene grande a todos, incluida la administracion. El paso de los años ha demostrado que el proyecto premiado no era adecuado: excesivamente grande, no se pensó en su gestion y así ha resultado que mantener un centro con una docena de puertas requiere el pago de otros tantos conserjes, lo que encarece su mantenimiento.

En un principio, la pregunta que se formulo el movimiento vecinal fue ¿para que queremos Cotxeres? Como lugar de reuniones, fue la respuesta. En su esfuerzo por ajustar sus recuerdos entre lo que hubo de utopía y lo que ha resultado ser la realidad, Anselm Cartaña insiste en que toda aquella gente era honesta e iba de buena fe, pero no sabía. El concurso popular más que como democrático lo definiría como asambleario. Con la España Industrial, el ayuntamiento ya no cometió el error de dar carta blanca a los vecinos para remodelar Cotxeres. "De haberlo cometido, hoy La España Industrial sería un mazacote de edificios rodeados por tres árboles". En Cotxeres, al primer ayuntamiento democrático de Barcelona se le coló de rondón un proyecto que no se analizó desde perspectiva de futuro.

Al ayuntamiento quizás le resultó cómodo sacarse el problema de encima - i- y aceptar las remodeladas viejas Cotxeres como un lugar de encuentro de vecinos que en la práctica y salvo el día en el que fue inaugurado - ese día el espacio ganado para el movimiento vecinal registró una gran concentración de entidades y de colectivos políticos- ha funcionado con dificultades porque tanto por las dificultades de gestionarlo como por el

hecho de que estaba pensado para una sociedad civil y ha existido mucho incivil que se ha ido cargando repetidamente las instalaciones.

Jordi Clausell opina que el Centre Civic es una referencia no solo para el barrio. Su dimensión cree que es ciudadana, aunque los hechos parecen desmentirle. El espacio no ha interesado a los jóvenes ni esta bien pensado para los ancianos. El bar siempre está lleno de gente que no se gasta un duro en las muchas horas que permanece en el local. Los espacios son grandes, pero no lo suficiente -ni tampoco suficientemente bien acondicionados- como para poder acoger pases de moda, por ejemplo, que ayudasen a sufragar parte del déficit.

Las entidades, cicatrizadas las heridas provocadas por recelos iniciales ante el miedo de posibles competencias por parte de Cotxeres, han seguido con sus espacios propios y en lo que respecta al mantenimiento, los usuarios no han participado nunca, afirma Anselm Cartaña: las entidades se han comportado siempre como usuarias que protestaban y muy pocas veces como gestoras, dejando ese trabajo a una serie de gente con vocación y confie en las posibilidades de lo que había pasado a ser el Centre Civic. Por lo que respecta a la administración municipal se tardo bastantes años en conseguir aclarar que tipo de responsabilidad tenía que ser la suya.

Josep Xarles coincide en el diagnóstico. Cree, por lo que respecta a las entidades, lo que mejor conoce, que ha costado encontrar personas que procedentes de las mismas quisieran ir a gestionar el nuevo espacio. "No iban porque se despersonalizaban y eran desbordadas por los funcionarios empleados allí en exclusiva". Xarles retiene la frase de una de aquellos frustrados ciudadanos: "Fracasamos porque íbamos vírgenes".

Joan Feu, convencido de que hubo cambalache en el fallo del concurso de ideas, no perdonó. Dicen que aquella fue la primera división importante en el movimiento asociativo vecinal de Sants. Con el paso del tiempo las relaciones personales se fueron deteriorando de forma perceptible. En el local del Centre Social de Sants estalló un artefacto incendiario y en su fachada aparecieron pintadas no reivindicadas que de forma infamante relacionaban el Centre con el nazismo.

Anselm Cartaña se muestra autocrítico: "En aquellos tiempos la gente que trabajábamos en el movimiento vecinal éramos arrogantes, creíamos estar en posesión de la verdad pero técnicamente estabamos poco formados". Esta idea de "estar en posesión de la verdad" Cartaña cree que pervivió muchos años. "Se tardó en tomar conciencia de que habíamos cometido muchos y graves errores".

¿Fueron las Cotxeres uno de esos errores? Cuando Sola-Morales publicó en "Diario de Barcelona" un artículo sobre el tema, Cartaña recuerda que lo analizó como "una de esas pataletas que cogen los arquitectos por perder protagonismo". Hoy, al releerlo muchos años después, Cartaña no puede por menos que reconocer que Solá Morales tenía razón y que ya entonces vio lo que el movimiento vecinal de a pie no veía.

En uno de los párrafos de su largo artículo escrito en junio de 1997 con el título "Les cotxeres de Sants: la confusión de la eficacia", Ignasi Sola-Morales decía, tras expresar sus dudas por un proyecto en el que a su juicio aparecían "la indefinición de uso y la ausencia de criterios prioritarios que orienten al proyectista, dejando como única referencia una lista apabullante de déficits a la que se ha de dar cumplimiento en la medida en que a cada uno le parezca":

"Los espacios polivalentes, las plazas como lugar de la sociabilidad por antonomasia, los centros de animación social son tópicos dibujados y rotulados sobre un papel si no responden a una escala determinada de intervención. En este sentido también la expresión formal de la voluntad popular, de los valores civiles, de la tan traída y tan llevada memoria colectiva no pueden, sin más, trasladarse desde el cajón de sastre de las vanguardias neoyorkinas o milanesas a las propuestas concretas sin una elaboración más pegada al propio terreno, laborada desde una crítica de los propios materiales de proyecto".

Sola-Morales afirmaba en el párrafo final de su artículo:

"El propósito de que el mejor proyecto lo eligiese una votación popular y no un elitista jurado de expertos sería maravilloso si existiese un intercambio real entre las ideas de los proyectos presentados y la receptividad del voto popular. El espectáculo de desorientación, de sustitución de lo anecdótico por lo sustancial, de ilegibilidad práctica de los sistemas de representación utilizados por los profesionales, es, a buen seguro, tan frustrante para unos como para otros pero lamentablemente cierto. También aquí ha dominado más el entusiasmo y la crítica al sistema tradicional de los concursos que la cautela por hallar caminos realmente útiles y consistentes de alternativa a las condiciones de clase de la cultura arquitectónica".

En "La voz sin amo", revista del Ateneu Llibertari, una vecina de Sants expresaba una opinión totalmente opuesta y muy en la línea del ideario acrata: "Ja estem tips de que el altres pensin i fagin per tu, ja es hora de que tot sigui pensat de baix a dalt i no de dalt a baix. Clar que tot això representa molta mes feina: parlar persona per persona, dedicar-hi temps, etc., pero els resultats haguessin estat molt mes

satisfactoris i llavors es podia dir que el que es fagi o no es fagi a les cotxes ho ha decit el barri i no com ara, que ho han decidit un grupet de persones que encara que visquin en el barri no e representen ni de lluny".

El Centre Social tambien entro en los años del transfranquismo en cierta dinámica que le llevaba a creerse muchas veces en posesion de la verdad. Josep Pons afirma que en el Centre hubo un tiempo en el que "diría que éramos bastante insensibles a lo que no fuese nuestra propia costra. Al llegar la democracia pecamos de reverenciar a los líderes y esa era una malformación propia de comisiones ejecutivas".

Muchos de los que por aquellos años años trabajaron en el movimiento vecinal aglutinado en el local de Olzinelles evolucionaron en la llegada de la democracia. Otros, quedaron anclados en el pasado reivindicativo. Pons se sigue mostrando critico: "Olvidamos la cotidianidad de una buena prestacion de ayuda al vecino. El proyecto del Centre entró en crisis cuando gran parte de sus dirigentes, los mas preparados y combativos, se marcharon a la administración municipal socialista". Pons añade un dato que inevitablemente se repite historicamente en todos los movimientos reivindicativos: "El Centre siempre estuvo dominado por una serie de personas que eran pequeño-burguesas o vanguardistas. El vecino de a pie siempre fue sujeto pasivo."

Cartaña rememora una anecdotica que revela las dos posturas, reivindicar en la calle o negociar en los pasillos, que en un momento dado de la transición enfrente, de forma soterrada pero latente, al Secretariat d Entitats de Sants con el Centre.

La anecdotica arranca el dia en que un niño sufre un accidente mortal al salir de la escuela Froia. El accidente movilizo a padres y vecinos del

barrio para exigir un semáforo en la zona. Merce Sala era por entonces la concejal del distrito. El Centre organizo una manifestacion de protesta mientras el Secretariat negociaba en silencio el semáforo. Cartaña llevó al Centre la noticia de que Merce Sala había prometido que el semáforo sería instalado al dia siguiente pero la manifestacion no se desconvoco.

Aunque hoy se puedan formular esas criticas, los mismos que las hacen quieren dejar clara una idea: con todos sus errores, lo que se consiguió para la mejora de Sants en aquellos años de luchas ilusionadas se gestó y se potenció desde el Centre Social de Sants. También, con todos los errores, el Centre Civic que se levantó sobre el solar de las antiguas cocheras debe su impulso inicial al esfuerzo de los hombres y mujeres del Centre Social.

El Centre Civic se inauguró oficialmente el 29 de septiembre de 1984. Josep Maria Espinás era concejal del distrito desde 1983 y lo seguiría siendo hasta 1987. Había dejado el Centre Social en 1979, cuando se convocaban las primeras elecciones de la democracia para cubrir el poder municipal. "La unidad del movimiento vecinal ya estaba rota y las discrepancias internas afloraban en el interior del propio PSC-PSOE porque unos militantes procedentes del movimiento vecinal habían entrado en la administración y otros seguían las directrices de las asociaciones de vecinos".

Espinás se muestra un tanto crítico con aquel periodo que le tocó vivir primero como director de servicios, con Iruño como concejal, y más tarde como concejal él mismo: "Descentralización fue una palabra más que un hecho. Los servicios, los proyectos urbanísticos, la enseñanza, no se descentralizaron nunca. El concejal no pasaba de ser un colchón entre la

administración y el vecino y cuando yo estaba harto recurria a la frase desesperada de decirles a los de la plaza de Sant Jaume: "Que vengan a Sants los tecnicos y defiendan su proyecto ante los vecinos porque yo no lo voy a defender". Todavia recuerdo que cuando se llevo a cabo el Perí de Sants-Hostafrans el ayuntamiento se lo encargo a un arquitecto que se pateo todo el distrito sin consultarme absolutamente nada y cuando ya lo tuvo a punto y lo presento provoco tanta tension en el barrio que aun esta ese Perí arrastrandose hasta hoy".

En todo caso a Espinas, como concejal del distrito, le toco pronunciar unas palabras el dia que se inauguro el Centre Civic. Aquel dia tocaba pleno en el ayuntamiento y Pasqual Maragall, para el que no cuenta nunca el tiempo de los demas, se explayo hablando y hablando mientras Espinas no paraba de pasarle notas y notas recordandole que en el Centre Civic ya estaba la gente esperandoles desde hacia rato, pero Maragall seguió hablando durante bastante tiempo y Espinas siguió pasandole inutilmente notas urgiéndole a salir hacia Sants.

Como ha sido tradicion del Centre Social, en la inauguracion del Centre Civic se esperaba al alcalde para agradecerle lo conseguido y sacarle a colacion las cosas que todavia quedaban por conseguir. Espinas, que era gato viejo del Centre Social, le recordó al alcalde que se continuaba reivindicando Vapor Vell, "Creo que pude pasar la maroma con gallardia", comenta con un deje de bienhumorada satisfaccion el ex concejal Espinas.

En su discurso dijo:

"El consell del Centre Civic, que es formarà amb representants de les entitats i veins, ser qui gestioni i organitzi les activitats que es faran a les cotxeres. Hi haura també els serveis permanents d'atenció social que seran atesos directament per l'ajuntament, però el pes de

91

tot el que aci es faci el portaran, de fet, els veïns i les entitats per mitja del seus representants".

Pasqual Maragall escuchó al concejal, le apiaudió y anticipó a todos los allí presentes que el Centre Cívic debía autofinanciarse. Esa palabra, autofinanciación, centraría en el futuro inmediato el debate sobre el futuro del Centre Cívic pero la problemática arrancaba de sus orígenes. En octubre de 1977, a medio año de la inauguración provisional del espacio, la comisión gestora de las Cotxeres hacía balance de aquel periodo en el que ya se habían celebrado 45 actos, con 15 mitings políticos, 8 fiestas infantiles, 9 audiciones de sardanas, 5 sesiones de cine... y se formulaba una duda:

"Tenint present que ja s'han produït diverses peticions d'organitzar actes que exigeixen el cobrament d'entrada, és important discutir si això pot admetre's o si cal mantenir la postura inicial de fer-hi només actes gratuïts.

"En el cas que es creies convenient revisar la postura inicial, caldria veure en quins casos pot fer-se això, doncs es clar que les cotxeres no poden esdevenir un negoci ni quedar ocupades durant massa temps pel muntatge exigit per una determinada activitat.

"També cal discutir que s'entén per preu popular i si cal que pagui tothom o bé si determinades categories de ciutadans (inrants, aturats, jubilats...) haurien de tenir-hi lliure accés".

El documento es interesante porque se replantea lo formulado en febrero del mismo año, cuando al puntualizar que condiciones económicas debían regir en el funcionamiento de Cotxeres se afirmaba:

"Es preten que les Cotxeres siguin un espai obert a tothom fins i tot quan es facin actes, per tant, gratuïtes".

Con el paso de los años la función del Centre Civic fue degenerando de forma paulatina. En palabras de Josep Xarles, "encorsetado por toda una serie de servidumbres de funcionamiento - los horarios de funcionarios, un auditorium que por sus grandes dimensiones es mas utilizado para los actos ajenos al barrio que por el barrio en si- el Centre Civic se fue quedando sin papel que jugar. Déficit económico y un escaso rendimiento social se sumaron en un tiempo que concidió con una crisis generalizada de los centros cívicos de toda España e incluso de Europa.

Josep Maria Espinas cree que tras unos años de florecimiento de centros cívicos por toda la geografía "estos no respondieron a las expectativas iniciales". En el caso de Sants, en la hibernación del Centre Civic dice el ex concejal que incluyeron las discrepancias entre entidades, vecinos y ayuntamiento respecto a las funciones concretas del espacio. "Una gran parte de la responsabilidad por el deficiente funcionamiento de los centros cívicos debe recaer sobre el que los gestionaba, que no era otro que el ayuntamiento".

A Espinas el Centre Civic de Sants le ha costado perder muchas horas de sueño. Insomne en la cama, repasaba las pesadillas que el día le había traído con las antiguas Cotxeres. "El momento más duro fue tras haber autorizado un acto al PSAN. Me lo presentaron de una manera y al poco de darles la autorización empezaron a llenar Barcelona de carteles en los que se convocaba al acto en memoria de unos militantes muertos. Me llamo el gobierno civil. "Eso acto lo tienes que suspender", me ordenaron. Los del ayuntamiento también me pidieron que lo suspendiese. Me acababa de vestir para ir a una boda y con el traje de fiesta me fui hasta lo que habían sido Cotxeres para cerrar sus puertas immensas. Cuando llegaron los del PSAN y se encontraron con las puertas cerradas armaron jaleo y

se manifestaron por la carretera de Sants. Le dije a Garau Pena que nos habíamos metido en un lio idiota: armamos mas conflicto prohibiendo el acto que si se hubiese celebrado. Para acabar de provocarme mas insomnio los del PSAN llevaron a cabo una serie de pintadas que decian: Espinàs, antidemocrata".

El hecho de que el Centre Civic de Sants fuese el mas grande de todos los centros civicos existentes en el país no hizo sino agravar la crisis. La administración se inventó una serie de proyectos para revitalizar el espacio y surgió con fuerza la palabra privatización. En el movimiento vecinal se armo lo que alguien define como "el gran Cristo". El sector mas radical del Centre Social volvió a salir a la calle. Es de aquella época que saliendo al paso de unas críticas que Pasqual Maragall había formulado a la gestión de Jordi Pujol este replicó de forma sibilina, aconsejando al alcalde que en lugar de ir direciendo consejos a los demás se preocupase de que no se vendiese el Centre Civic.

Sants volvió a las asambleas. En una de ellas se acuerda firmar una dura carta contra el ayuntamiento. Anselm Cartana recuerda que en medio del trago asambleario dejó escuchurar su voz: "Había investigado entre los documentos del Arxiu y advertí a la asamblea con documentos en mano que cuidado con lo que íbamos a escribirle al ayuntamiento porque habían sido las entidades las que habían abandonado la gestión del Centre Civic al no haber sintonizado con la administración".

El concejal Truño tuvo rapidez de reflejos y visto el cariz que tomaba el asunto cogió a representantes de ambas partes y los invito a almorzar en la Fundació Miró. Se reunieron unas ochenta personas, representación de la plataforma de entidades del barrio, y del almuerzo que empezó con tensión y acabó con cordialidad surgió, consensuada, la palabra mágica:

cogestion. Aceptada en forma de decalogo por ambas partes, la cogestion es todavía hoy el motor del Centre Civic.

"Los resultados no son esplendorosos pero es un hecho innegable que el Centre Civic se ha revitalizado", dice Anselm Cartaña, que como miembro del Secretariat d' Entitats sigue a pie de obra la marcha del espacio en el que Ayuntamiento y Secretariat se reparten responsabilidades, el primero administrando y pagando al personal y el segundo -teniendo un representante del Centre Social en su junta- controlando el buen funcionamiento de las actividades que son también responsabilidad de la administración.

Hoy, en años en los que se adivina el fin de las subvenciones oficiales, el Centre Civic busca su razón de ser como espacio destinado a un tipo de actividades basculando entre el lucro y el idealismo. Dicho de otra manera: la apuesta de futuro está en cobrar por ceder las instalaciones a determinadas actividades comerciales para poder reinvertir ese dinero en actividades sociales y culturales no lucrativas.

=====

I.- La fluidez municipal se refleja en el hecho de que la reivindicación de Cotxeres fue aceptada por Masó. Socias llevó a cabo la inauguración provisional y firmó el concurso. Maragall inauguraría el Centre Civic.

Capítulo VI- LA ESPAÑA INDUSTRIAL

"El proyecto de Peña Ganchegui era el impuesto por el IBI. Boloix pero acabó ganándonos sin darnos cuenta", - Josep Ribas Xarles,

"En 1841, un proyecto suscrito entre otros por Madoz y Aribau y auspiciado por el Instituto Industrial de España propugnaba la creación de fábricas textiles y metalúrgicas en distintos núcleos. Los hermanos Muntadas i Campeny -Joan, Pau, Bernat, Jaume, Ignasi, Isidre y Josep Antoni- nacidos en Igualada, que habían abierto el mismo año en Madrid depósito de su producción textil, decidieron crear en un lugar próximo a Barcelona una gran fábrica de vapor con el nombre de La España Industrial. Fue inaugurada el 25 de enero de 1847 y contaba con un capital de cincuenta millones de reales. Su fuerza era de 300 caballos y comprendía todo el proceso de elaboración, desde la entrada del algodón hasta el acabado del tejido estampado.

"La fábrica de Sants, que sería uno de los centros industriales más importantes de nuestro país, fue construida entre 1847 y 1849, año este último, en que empezaron a funcionar la mitad de sus elementos, hasta que en 1853 entrase a pleno rendimiento. Se la conocía con el nombre de Vapor Nou. A las numerosas construcciones de que constaba, con sus calles interiores, se accedía por la vía que más adelante llevaría el nombre de Muntadas. El conjunto quedaba dividido en dos partes que correspondían al ramo textil y al conocido por "ramo del agua". Con esta denominación se designaba popularmente las actividades relacionadas con la industria textil y que precisan de agua como elemento básico (tintes, blanqueo, estampados y aprestos) y otras de carácter complementario: panas, felpas y actividades destinadas al acabado de los tejidos. La extensión total de la fábrica era de 71.243,03 metros cuadrados, de los cuales 38.031, 13 estaban ocupados por las edificaciones. En el patio de acceso se encontraba la Casa del Mig, destinada a las dependencias de la

dirección -i-. Al mismo patio daba el gran edificio de la hilatura, de tres plantas, y numerosísimas ventanas y, a los lados, estaban situadas las plantas bajas de tejidos. El edificio más notable, con mucho, era el citado de la hilatura, que con sus tres grandes chimeneas hacían perfectamente reconocible La España Industrial desde muchos puntos del llano de Barcelona". -2-.

Recuperar para uso público los terrenos de la España Industrial ha sido la reivindicación más larga y conflictiva en la que se ha implicado el Centre Social de Sants, apoyado por las entidades socio-culturales del barrio, a lo largo de su cuarto de siglo de existencia. Ha sido también la reivindicación que ha acabado mejor para Sants: recuperando un tanto por ciento muy elevado de los terrenos, exceptuando los dos bloques de viviendas que se construyeron antes de que se ganase la batalla -los edificios a los que hacia referencia el artículo de CAU, revista del Colegio de Aparejadores y Arquitectos Técnicos, reproducido en un capítulo anterior-.

La posición de las entidades de Sants que canalizaban la reivindicación vecinal siempre fue tajante: no habría negociación, los terrenos de La España Industrial eran innegociables. 7.700 firmas apoyaban esa postura que exigía que los terrenos de lo que había sido el Vapor Nou pasasen a ser del barrio. Para que no hubiese posibilidad de que alguno de esos firmantes, sometido a una cierta presión, se retractase y dijese que ignoraba lo que había firmado, en los folios en los que se recogían las firmas aparecía impreso, en un fondo con una tonalidad de tinta suave, el texto de las reivindicaciones fundamentales.

El otoño de 1977 la oposición a que se construyese en aquellos terrenos era tan fuerte que había llegado a oídos de las propias constructuras. A

muchas de ellas la oposición popular las había impresionado y empezaban a pensar en abandonar los proyectos. Josep Xarles recuerda que un día se recibió en el Centre Social de Sants la petición de un constructor que quería tener un cambio de impresiones con miembros de la junta. Les citó para tomar una cerveza en un bar de la Meridiana. En representación del Centre fueron Xarles, Botella, Prieto y Gassiot, responsable del área de urbanismo. El constructor hablaba en nombre de Cevasa, una inmobiliaria interesada en comprar los terrenos de La España Industrial siempre que no hubiesen conflictos. El constructor hizo una oferta muy concreta a sus interlocutores: que el Centre les dijese lo que exigiría para acabar la campaña. De entrada, Cevasa les ofrecía un local como sede social, de las dimensiones que el Centre quisiera y construido con el material que eligiesen, incluido el marmol.

La del marmol a Xarles, Botella, Prieto y Gassiot realmente les impactó. Agradecieron la oferta del local, y sobre todo la del marmol, pero manifestaron al representante de Cevasa que el tema llevaba una inercia que no podían parar. "Aunque nosotros estuviésemos de acuerdo con su oferta, que no lo estamos, la campaña no se pararía", le dijeron muy educadamente. Buen negociador, el hombre de Cevasa pago las cervezas, les dijo que en esas condiciones ellos no comprarian los terrenos de La España Industrial y pronosticó que no los iba a comprar nadie. "No se pueden construir pisos en una zona en la que los vecinos del barrio, que deben ser los primeros compradores, rechazan la operación inmobiliaria", les dijo a modo de despedida. Los que participaron en aquella reunión volvieron a Sants con el convencimiento de que la lucha todavía sería dura pero estaba ganada.

El concejal Vicent Febrer, ex campon de lucha libre, ofrecía una de cal y otra de arena. Estaba con el ayuntamiento franquista pero no daba la espalda a los vecinos porque no quería dejar de ser popular, y en verdad lo era. Que los vecinos llevasen a cabo una sentada ante las puertas de La España Industrial y un intento de ocupación simbólica de sus terrenos entraba dentro de la lógica de aquel momento y de aquella campaña. Ya resultó más sorprendente encontrarse allí con el concejal Febrer, que fue el primero en decir:

- Hay que abrir la puerta.

La golpearon, pero era recia y no cedia. El ex luchador Febrer recuperó de su biografía inmediata algunas de las mejores técnicas de la lucha libre y con su musculosa espalda trató de presionar como concejal del barrio la puerta que había marcado un periodo histórico del desarrollo fabril de Sants y había vertebrado en torno suyo -Premia, Osca, Riego, Masnou...- un entramado de calles. La puerta siguió sin ceder, todo un símbolo de la lucha que enfrentaba al movimiento vecinal con los que aun eran propietarios de aquellos terrenos.

El concejal Febrer era un tanto contradictorio. En su número del 21 de diciembre de 1975 el boletín del Centre Social de Sants -3- se hacia eco del Plan Comarcal que Febrer había votado - "Sí, sí, Febrer ahora dijo sí, pero fue para este desmadre urbanístico. Quiza no sabía lo que votaba (grave), pero si tuvo tiempo y oportunidad de saberlo (más grave) porque según nos aseguro el actual delegado de urbanismo, durante la semana anterior al pleno estuvieron a disposición de todos los concejales los técnicos adecuados para informarles"- y en su perenne tejer y destejer recuperando continuamente todos los temas pendientes el boletín dedicaba un apartado de la crónica sobre el Plan Comarcal a La

España Industrial cuya puerta había intentado derribar infructuosamente el concejal Febrer:

"La España Industrial sigue con sus trece de colar su plan parcial anulado presentandolo ahora convenientemente maquillado para encubrir sus propósitos especulativos y antiurbanísticos de densificación, congestión y acumulación de déficit en zonas verdes y equipamientos.

"Los metros cuadrados construidos son prácticamente los mismos pero ahora en lugar de emplearlos para viviendas los utiliza para locales comerciales, de negocio, hoteles y viviendas, resultando una población residente de 4.500 habitantes, pero los usuarios efectivos considerando los empleos generados y la población flotante residente en hoteles da una población real del orden de 10.000 habitantes.

"Los espacios localizados para zonas verdes y equipamiento deportivo son notablemente inferiores a las necesidades .... En cuanto a equipamiento escolar solo podría albergar la tercera parte de población escolarizable .... La España Industrial es el único gran terreno ex industrial del distrito calificado de edificable en la revisión del Plan Comarcal, cuando los demás lo son de transformación de uso para equipamiento y zona verde".

En principio la propiedad de La España Industrial planificaba edificar viviendas para 10.000 personas. Era un proyecto excesivamente ambicioso. Segun expertos en urbanismo, "les mató el exceso de hambre". Jose Matias de España Muntadas, marques de Monsarra, alcalde de Hospitalet y miembro del Consejo Metropolitano de Barcelona, adicto al régimen y uno de los propietarios de La España Industrial, aspiraba a una gran operación inmobiliaria que de una forma sutil inicio cediendo una hectárea de los terrenos de la vieja fábrica a Renfe para que esta pudiese construir la

nueva estación de ferrocarril que por su proximidad a los terrenos de lo que había sido sede del Vapor Nou iba a revalorizar toda la zona -4-. Eran unos años en los que España Muntadas y sus amigos tenían poder y legislativamente conseguían bastante de lo que querían.

A José María de España Muntadas debió sorprenderle que el 24 de abril de 1975 una serie de entidades de Sants encabezadas por su Centro Social tuviesen audacia suficiente para presentar un escrito en la Corporación Metropolitana de Barcelona. España Muntadas y sus amigos todavía no se habían dado cuenta de que la historia empezaba a cambiar. En el escrito se instaba la apertura de expediente por "incompatibilidades en relación con cuantos aspectos, cuestiones e incidencias pudieran ser conocidas por el citado miembro del Consejo Metropolitano en relación con la ordenación urbanística del territorio de la antigua España Industrial de la que José Matías de España Muntadas es vicepresidente y miembro de su consejo de administración".

El escrito era muy concreto en unos puntos:

"1.- En marzo de 1967 se aprobó el plan de enlaces ferroviarios que situaba la futura estación terminal de Barcelona en terrenos colindantes con la España Industrial. Tal previsión supuso una revalorización del sector, de sus posibilidades y de su futuro, desde un punto de vista inmobiliario.

"2.- En marzo de 1969 se aprobó el conocido plan parcial de la España Industrial, que previa unas modificaciones que incrementaban de forma escandalosa las previsiones de edificabilidad de los terrenos, si bien el 24 de abril de 1972 el Tribunal Supremo declaró nulo de pleno derecho el acuerdo de la Comisión de Urbanismo de Barcelona por la que se aprobaba definitivamente el citado plan parcial.

"3.- El Plan Comarcal sacado a informacion publica en 1974, revisor del plan de 1953, volvia de nuevo a establecer el maximo coeficiente de edificabilidad para los terrenos de La España Industrial".

"Todas las fechas y actos precedentemente relacionados tienen especial relevancia", afirmaban los firmantes del escrito, "por cuanto en su materializacion o ejecucion intervienen organismos con los que don Jose Matias de España Muntadas ha tenido estrecha relacion".

Los firmantes aportaba unos datos:

"Debe destacarse que el vocal del Plan de Enlaces Ferroviarios cuando se planea la nueva estacion de Sants era el señor España Muntadas.

"Asimismo el señor España Muntadas era vocal de la Comision de Urbanismo cuando, tras multiples incidencias y contradicciones de los organismos que intervinieron en el trámite previo a la aprobacion, en el año 1969 el plan parcial fue aprobado "definitivamente" de forma contraria a derecho.

"Tambien procede destacar que mientras se elaboraba la revision del plan del 53, el señor España Muntadas era vocal de la Comision de Urbanismo y que las previsiones del plan del 74 no son sino una "legalizacion" de las previsiones del plan parcial anulado por el Tribunal Supremo.

"Finalmente, el hecho de que la propiedad de los terrenos haya sido transferida a la inmobiliaria Leisa no puede constituir impedimento para la tramitacion del expediente por incompatibilidad dada la estrecha vinculacion que existe entre esa sociedad inmobiliaria y La España Industrial avalada por el hecho de poseer siete consejeros comunes, lo que pone de manifiesto que ambas sociedades constituyen una misma entidad, habiendo creado Leisa por evidentes razones de caracter fiscal e inclusive en un intento de aparentar una desvinculacion de La

España Industrial con la operación inmobiliaria que se pretende llevar a cabo en sus terrenos".

Al señor España Muntadas el escrito le maestoso y presento una demanda de acto de conciliacion previa a la qurella por difamación. El señor España Muntadas pedía diez millones de pesetas como indemnización.

- Caramba, si que somos importantes - dijo uno de los firmantes de aquel escrito.

El abogado Gasch fue al grano:

- ¿El Centre tiene ese dinero? -pregunto

- Ni un duro -le respondieron.

- ¿El Centre tiene bienes? -siguió preguntando.

- Unos sofas comprados en un mercado de saidos -respondieron los del Centre tras rapido inventario.

- Olvidaros del acto de conciliación -aconsejo el abogado Gasch.

La historia de la reivindiacion de los terrenos de La España Industrial es una historia con un sin fin de anécdotas.

De como se cuenta la forma en que acabo una marcha reivindicativa que estaba camuflada tra la pantalla de unos partidos de baloncesto:

El Centre Social de Sants quería organizar una marcha reivindicativa que circulase desde la parroquia de Sant Medir hasta los terrenos en litigio pero el gobierno civil denego el permiso. Los cerebros del Centre no se dejaron comér la moral y organizaron un campeonato de baloncesto en el que los equipos infantiles jugaban primero en el patio parroquial y los equipos juveniles lo hacían más tarde en la escuela Montserrat Xavier, junto a los terrenos de La España Industrial.

El gobierno civil había prohibido una marcha, pero no podía desautorizar que unos centenares de amantes del baloncesto se dirigieran en comitiva

desde la parroquia de Sant Medir hasta la España Industrial, subiendo por la calle Olzinelles y atravesando la carretera de Sant portando una pancarta que no se llegó a desplegar. En las inmediaciones de La España Industrial los alegres participantes en la marcha fueron recibidos con una carga de la policía, desplazada hasta el lugar con varios vehículos antidisturbios que aparcaron en las inmediaciones de la escuela al interior de cuyas aulas corrieron a buscar refugio los que llegaban en comitiva. Ya en el interior de la escuela, desplegaron la pancarta: "Volem toda La España Industrial", leyeron los policías.

Josep Xarles como presidente del Centre Social de Sants y Rafael Pradas como periodista comprometido con la entidad decidieron salir a negociar con la policía.

- La gente está asustada- le dijeron al suboficial que estaba al mando de la operación.
- ¿Quieren decirme que nosotros somos unos provocadores? -les preguntó el policía, con tono de voz destemplada.
- No, no. Queremos decir que nos están molestando.

El policía se puso a gritar desaforadamente. Xarles se imaginó esposado en el interior de una furgoneta policial, camino de la comisaría. Cuando más gritaba el policía apareció en escena el comisario del barrio, que se supone que, desde un lugar discreto, ya venía siguiendo la operación desde hacía rato.

- ¿Qué pasa aquí? -preguntó.
- Que estamos organizando un campeonato de baloncesto y la gente se ha puesto nerviosa al ver tanta policía -susurro Xarles.
- Nada, hombre. No pasa nada. Vamos a ver el baloncesto- y el comisario cogió del brazo al presidente del Centre y se dirigió con él hacia el

interior del colegio mientras los policías subían a las furgonetas y se alejaban del lugar, no sin antes destrozar a conciencia la pancarta.

- ¿Te he salvado de una buena, ¿eh? - le dijo el comisario a Xarles.

En la frase del comisario era perceptible la ironía, pero Xarles reconoce ahora que sí, que el comisario paternalista le sacó de un buen lio: nunca como aquel día tuvo la certeza de que iba a ser detenido.

De como se cuenta la reivindicacion "Verd, poliesportiu, Hospital, salven La España Industrial", que en forma de pasquines ocupó los escaparates de los comercios y las fachadas de los edificios de Sants y dio lugar a que más de un vecino elaborase su tesis sobre lo que debía hacerse con los terrenos una vez se recuperasen para uso publico:

Carme Cisneros dejó en el Centre una propuesta que en uno de sus puntos analizaba el concepto de la ruina como algo positivo: "La ruina no es algo simplemente destruido o inservible sino un hecho positivo. Arquitectónicamente esta postura se remonta al Renacimiento y tuvo quizás su punto álgido en el Romanticismo y es la que proponemos en este caso concreto: un diseño partiendo de la realidad actual, de unas ruinas existentes de las que se valora tanto su valor emotivo como el hecho de ser portadoras de una cierta memoria colectiva".

De como se cuenta que la solución del litigio por los terrenos de La España Industrial fue también la historia de una decisión insolita que vino acompañada de una confesión, en voz baja, no menos insólita:

Font Altaba fue alcalde accidental de Barcelona en un breve periodo de tiempo que media entre Socías y Serra. Un día recibió a una comisión del Centre Social de Sants en un discreto despacho del Ayuntamiento, y con aire de niño travieso, les dijo:

- He meditado mucho sobre el tema de La España Industrial y me he leido todos los informes. Durante unos años viví en la calle Zumalacarregui, siento afecto por Sants y visto que aquí solo estare cuatro días voy a hacer una cosa para que se me recuerde en el barrio: voy a firmar, no a pagar, la compra de los terrenos.

Luego susurro, como inmerso en un soliloquio interior:

- Ya veremos quien los paga...

El Ayuntamiento compraría los terrenos de La España Industrial por 500 millones de pesetas, dando un adelanto de 100 millones. A Maragall le ha tocado todavía pagar algún plazo.

De como se cuenta el descubrimiento de lo que separaba a unos y a otros, según Anselm Catarriá:

- Estabamos reunidos en el despacho de los Jiménez de Parga, tratando de llegar a un acuerdo, representantes de las asociaciones de Sants y de la inmobiliaria propietaria del terreno de La España Industrial. A un lado de la mesa estabamos nosotros. Enfrente, se sentaban ellos. Antes de que empezasen las negociaciones escuché como dos miembros del consejo de la inmobiliaria hablaban entre ellos de arte románico. Pensé que a nivel cultural era muy posible que nos entendiesemos pero a un nivel económico las diferencias eran sustanciales.

El día que se inauguró el parque en los terrenos de lo que había sido la gran fábrica textil, llovía a mares. Cobijado bajo el paraguas sostenido por el concejal Espinàs, Josep Xarles pronunció un discurso:

"Des d' un bon començament del Centre Social de Sants varem tenir molt clar que hi havien uns grans espais als nostres barris que de cap de les maneres podian permetre que es perdessin. Eren moltes les necessitats a cobrir i pocs els espais on inquivirles. Aquest espai que avui inaugurem

n'era el mes significatiu, tant per les dimensions -5 hectareas+ como per la seva situació geogràfica al mig del barri.

"Calia estar molt a l'aguait del que anava passant amb l'empresa propietaria de la fàbrica primer y del solar després. No teniem cap dubte de la seva intenció: "Com mes pisos millor..." Varen estar a punt d'aconseguir-ho. En tenim mostra en els dos blocs que varen edificar, menjant-se bona part de l'antic camp de futbol. L'Ajuntament d'aquells moments els havia donat permís, i es va poder parar el desgavell a Madrid. Varem haver de fer us de tot el nostre enginy per fer entendre a l'Ajuntament que havia de comprar tot el solar, inclusi el que era edificable", dijo el presidente del Centre antes de terminar su discurso inaugural reivindicando, segun la filosofia tradicional de la entidad, lo que todavía quedaba por conseguir, que no era poco.

El espacio había sido remodelado a partir de un concurso restringido en el que desde el primer momento el Centre Social de Sants tuvo conciencia que iba a ser ganado por el arquitecto vasco Luis Peña Ganchegui. "Oriol Bohigas lo tenía claro incluso antes de que los arquitectos invitados presentasen sus proyectos. El concurso fue un puro cambalache, aunque hay que reconocer que el proyecto de Peña Ganchegui era, de largo, el mejor", recuerdan algunos testigos de las negociaciones.

"Esa reflexión se hizo a pelota pasada. Cuando oímos por primera vez el nombre de Peña Ganchegui no teníamos idea de quien era -afirma Anselm Cartañá, que si recuerda perfectamente dos cosas: que el primero en pasarse a defender el proyecto de Peña Ganchegui fue el arquitecto que el Centre llevaba como asesor y que Oriol Bohigas les dio una lección magistral sobre la diferencia que existía entre un parque y un jardín. "algo que ninguno de nosotros sabía".

- Que Peña Ganchegui iba a ganar no lo dije a pelota pasada -recuerda Joan Feu- Yo lo afirme desde el momento que en el Centre me dijeron "se presenta Peña Ganchegui". A mi yaa no me volveréis a ver mas por aqui, respondí. Me preguntaron porque y les dije que ese concurso no podía llamarse restringido. Que se tenía que llamar concurso Peña Ganchegui. Conocía su obra y hasta estaba en condiciones de saber lo que haría y de que su proyecto nos iba a gustar.

Años después, al recuperar su visión de Sants en "D aquells fums, aquestes boires", Joan Feu escribió: "Al voitant d un llac ben dibuixat entre la gespa -elements bàsics- s ha construit una mena d estadi parcial, presidit per altes torres d aspecte cantabric -una mica a la Jules Verne- que inclou tambe un xic mes lluny i a nivellimes baix, una placa durade ciment brillant, amb dos edificis antics ben restaurats - diguem-ne un palauet amb el seu Trianon- El conjunt, bastant insolit, fa de von veure pero, a la llarga, de mal caminar, perque no hi ha cap venturosa planada de terra, o quelcom una mica flonja per trepiitjar. Aixo, doncs, colles d infants o de xicotets del lloc, ben sovint, salten per les grades arriscadament, picant de peus, enervats, sobre el ciment totpoderos. Ben segur, en altres moments, consideren la remota possibilitat de celebrar divertides naumaquies-hi ha una dotzena de barquetes de lloguer- o be contemplen somniosos i extensio atractivola de gespa que enronda l' estany, sense poder-hi entrar, car els es prohibeit. (I si hi entresin desapareixeria el verd en molt poc temps) Es un parc visual, dons -deis alts es contemplen els baixos- forca imaginatiu -les estauas que hi ha estan molt be, i tant de bo que el drac geganti es menges tot el que hi ha al seu davant- de contingut aquatic i luminic, i amb una finalitat, jo diria, mig redemptora -els

109

voltants son tan horrorosos... - Per cert, si veissis, de nit, el dol de llum que surt de les torres-fars de guaita! Potser excessiu. Els velles plataners de l'antiga fàbrica -els recordes/- ara en escossellis innecessaris, reben, a partir del vespre, tanta claror obligatoria que possiblement no poden dormir, vull dir realitzar bé la eliminació de l'anhidrid carbonic que els cal (ei! només lianco una hipòtesis...) perquè jo els recordo més saludables i ja se n'han mort dos o tres en poc temps. En tot cas, s'ha de investigar -és l'únic tou de verd important del districte- Llastima no haber estalviat algunes tones de ciment. A més els plataners lliures, com abans, i forca metres quadrats de terra marronosa ací i allà -element que arrela i calma- jo, como a veïn vei un pel entes en urbanisme -no endebades soc fill, net y rebesnet d'arquitectes- haguera concedit a aquest parc la qualificació d'excelent. I no exago-ro -ja has vist que t'he assenyariat tot el que em desplau- Quan vinguis a casa hi anirem a donar un tomb. Baixarem per una calcada en espiral al costat d'una cascada, travessarem un pontet sobre un canal... no va de broma. Tot esta una mica atapeit, però es així. Aquesta obra, emplaçada en un lloc que no oferia gaires facilitats, té un caràcter ben propi, cal reconeixer-ho, una unitat; si més no, permet un recompte serios d'encerts -n'hi ha molts- i de mancaments -que es poden corregir".

Josep Ribas Xarles no tiene claro lo de cambalache pero si tiene claro que se vivieron escenas atípicas, y esa que en aquellos años lo atípico era bastante común: "Cuando el Centre presentó el nombre de Calvet como uno de los arquitectos que debía participar en el proyecto uno de los representantes del Ayuntamiento, concretamente Acebillo, tiro sus papeles encima de la mesa, pronunció una serie de fuertes exabruptos y

amenazo con abandonar la reunion. "Calvet es impresentable" dijo con voz alterada. Josep Miquel Abad afirmo que el tambien estaba de acuerdo en que Calvet no reunia las condiciones necesarias pero, con talente democratico , aceptaba el acuerdo. Me encargaron evaluar lo que habia de positivo y negativo en la trayectoria profesional de Calvet y el perfil que salio fue el de un arquitecto honesto, interesante en algunas de las obras que habia realizado en barriadas perifericas de Barcelona -como la de San Cosme-. Saque la conclusion de que Calvet era un segundo fila muy correcto que no tenia nada a pelar ante una gran vaca sagrada como Peña Ganchegui, que era el impuesto por Oriol Bohigas".

En cuanto a que el proyecto ganador era el mejor, Ribas Xarles matiza que el mejor era el de Saez Oteiza "pero no estaba hecho para triunfar, no estaba acabado, daba la sensacion de que se habia presentado porque Oriol Bohigas le habia dicho "tu presenta algo, que esto no lo ganaras pero ya tendras otra cosa". Jordi Clausell cree que tal vez todo ocurrio como lo cuenta Ribas pero, en todo caso, discrepa fundamentalmente de la manera de contario: "Lo contundente de la afirmacion de Ribas me parece excesivamente arriesgado".

Las razones esgrimidas por el Ayuntamiento para convocar un concurso restringido las puntualizo el primer teniente de alcalde Josep Miquel Abad en una carta dirigida al Centre y a las entidades de Sants que de una u otra forma habian estado implicadas en la lucha por salvar los terrenos de La Espana Industrial:

En sintesis, eran las siguientes:

"-L'espai urba a tractar es molt solid i configurat a l'hora que prou determinats els usus futurs. No permet doncs, al nostre criteri, esser

LH

considerat un espai experimental més enllà de la capacitat imaginativa dels equips redactors.

"-Cal, al nostre entendre, assegurar, a partir del concepte anterior, un gran nivell en els possibles subjectes de l'encarrec. En aquest sentit, la responsabilitat de designació competeix a l'Àrea de Urbanisme".

El Centre Social de Sants fou invitado per el Ayuntamiento a participar en el diseño del espacio. No fue un trabajo fácil. Mas bien se podría hablar de un periodo de tensiones que enfrentó a los que defendían que un 80% de los terrenos se destinase a espacio libre, con un 57% de zona verde y un 20% a escuela, casal de cultura, hogar de jubilados, centro para jóvenes, escuela bressol, piscina cubierta y polideportivo - proyecto defendido por las asociaciones de vecinos- y un grupo de ciudadanos agrupado en torno al Ateneu Llibertari que admitía el casal de cultura, la escuela bressol y el centro para jóvenes pero discrepaba del resto, que creía tenía que ser zona verde.

El Ateneu Llibertari, aglutinando a los anarquistas y a otras gentes que incluso en algunos casos aislados eran del PSUC, defendía el verde total en tanto que el Centro y el PSUC se decantaban por colocar equipamientos en el nuevo espacio ganado para el barrio. Segun Pons, el Centro cometió un error no ya desde el punto de vista urbanístico sino simplemente en el de "las cuentas de la vieja": "El coste total del parque fue de 480 millones de pesetas. Si se hubiese optado por los equipamientos estos hubiesen ascendido a unos dos mil millones de pesetas, mas los gastos de mantenimiento. Eso el ayuntamiento no lo hubiese pagado nunca".

El Ateneu Llibertari, que en cierta manera vio como a la postre ganaba su propuesta aunque en palabras irónicas de Anselm Cartana "un espacio de lo que tenía que ser verde es hoy el azul de agua", fue la punta de

ianza jugando fuerte contra el Centre y el resto de entidades de Sants. El "verde total a La España Industrial" lo defendieron en las calles del barrio manifestándose en un insolito via crucis que a modo de estaciones en las que enterraban el verde los anarquistas recorrieron las doce plazas de Sants portando feretros. "No es verdad que llevasemos caretas antiguas". desmiente Josep Pons.

El había dejado el centro hacia poco tiempo y recuerda como la gente del Ateneu Llibertari, donde ahora estaba, organizaba visitas dominicales y en días festivos para mostrar los terrenos de La España Industrial y explicar su proyecto in situ. Si los guías eran radicales, afirmaban con rotundidad: "Aqui, que crezca la hierba". Pons eso no lo dijo nunca pero si reconoce que cuando conoció el proyecto de equipamientos presentado por el Centre sufrió un síndrome pese a que reconoce, con un elogiable sentido del humor, que dentro del Ateneu Llibertari él era poco menos que la extrema derecha y eso no solo le pasaba a él: "Recuerdo que durante una asamblea celebrada en la parroquia de Sant Medir una militante de la Liga Comunista Revolucionaria les dijo a los anarquistas que en el tema de La España Industrial ella estaba personalmente a su lado pero por su militancia política tenía que estar al lado del Centre. A la pobre chica le metieron una pitada tremenda y mientras la pitaban a mí me dio pena ver como rompía a llorar".

La postura del Ateneu Llibertari -por entonces contra el polideportivo, según Josep Pons, que hoy reconoce es un excelente servicio social- hizo fortuna en un sector vecinal más próximo al pensamiento acrata que a los postulados de los partidos políticos.

Joan Feu jugó fuerte. El pedagogo culto e imaginativo estaba alineado con la opción verde total defendida por el Ateneu Llibertar. En opinión

de algunas de las personas consultadas para la elaboracion de este libro Feu se la tenia jurada al PSUC tras su entrentamiento con el Centre a raiz de su frustrado proyecto presentado para una remodelacion y uso de las Cotxeras.

- Es cierto que jugue fuerte pero mis motivaciones eran mucha mas serias y consistentes que tenerse la jurada al PSUC. Nunca me sido tan cretino. Yo no quede herido personalmente porque mi proyecto para remodelar las Cotxeres no saliese ganador. Siempre pense que los cretinos eran los que se habian dejado perder un buen proyecto, como ahora reconocen. En el caso de La Espana Industrial las asociaciones de Sants se equivocaron al presentar el proyecto de Paco Calvet, que era anticuado e insistia en un aspecto arquitectonico que densificaba el barrio. Yo quede horrorizado cuando vi aquel proyecto. "En nombre de tu abuelo, que tanto hizo por Sants, tu tambien tienes que hacer algo", me dije. Asi fue como empece a implicarme en el proyecto verde total defendido por el Ateneu Llibertari y tambien -eso no se dice- por gente independiente, las cuatro maestras de mi escuela y dos señoritas de Convergencia.

"Y ademas -añade Pons- tambien estaban por el verde total colectivos de artistas, pintores y musicos -aunque no puede cuantificar cuantos eran en numeros concretos.

A Feu le acusaban de que no queria una escuela en La Espana Industrial porque defendia sus intereses como propietario de la escuela Irene, de la que es propietario. "Una bobada de acusacion. Bastaba responderles "cierro la escuela, vendo el solar y levanto pisos y gano mas dinero" y todos se callaban". El caso es que sobre este tema sostuve durante algun tiempo un cruce de cartas en varios periodicos.

"Si -recuerda Pons- Fueron meses de tensión con cartas en los diarios y respuestas viscerales, con carteles en las paredes y contracarteles al día siguiente. En abril del 80 el "Avui" me hizo una entrevista en la que manipulando mis palabras se ponía en mi boca que el PSUC estaba contra el barrio de Sants. Al día siguiente Feu aun tiro más leña a la hoguera con otra entrevista".

Ribas Xarles, que como vocal de urbanismo del Centre vivió de cerca todo el proceso, opina que La España Industrial creó una profunda división en el movimiento asociativo: "Calvet no aceptó nunca la decisión y retiró su palabra a mucha gente del Centre. Siempre creyó, equivocadamente, que no habíamos sabido defender su proyecto. Eso no es cierto. Calvet se fue del movimiento asociativo y perdimos un hombre valioso por su espíritu dinámico".

No solo eso, añade Ribas con ironía: "El PSUC nos volvió la espalda por razones desconocidas y, lógicamente, el Ateneu Llibertari se descolgó de un proyecto que no era el suyo".

¿Razones desconocidas? Josep Pons ha reido. "De desconocidas, nada. El PSUC de Sants sufría una grave crisis interna y los dirigentes del partido vinieron al barrio y pegaron a los dirigentes locales una bronca histórica. "El debate vecinal sobre La España Industrial se ha acabado", les dijeron. Era un tema que pasaba a manos municipales. La estrategia política llevaba al PSUC a desmarcarse de los movimientos vecinales".

Un breve diálogo ilustra sobre aquel periodo de ruptura entre los viejos amigos. El dialogo lo mantuvieron Miquel Botella, por entonces ya desde hacia algún tiempo descolgado del movimiento vecinal reivindicativo, y el propio Ribas Xarles, que seguía en la misma barricada:

Botella- Pensamos que en La España Industrial no hace falta una escuela.
No salen los numeros.

Ribas- ¿Pero como puedes decirme eso si hace cuatro dias me decias todo lo contrario?

Jordi Clausell discrepa de Ribas y de Pons, reconociendo que su opinion puede ser tildada de tan subjetiva como la de ellos. "El PSUC -afirma- no dio una consigna concreta de desmovilizar o de desmantelar los movimientos de barrio. No hubo ningun debate interno en este sentido. ¡Bastante trabajo teniamos con otras cosas! Fue la propia dinamica de la situación la que llevo al desmantelamiento de los movimientos vecinales. Los que un dia se marcharon a trabajar en la administracion no lo hicieron movidos por un calculo sino por estar convencidos de que con la democracia iba a ser desde la administracion que se iba a poder servir mejor al ciudadano. El PSUC fue un reflejo de la situacion sociopolitica que se vivia en el pais".

Es una reflexión con la que coincide Anselm Cartaña: "En aquel tiempo no siempre se hacian hipotesis de trabajo. Muchas veces las cosas salian de forma improvisada, un mucho porque si. El PSUC no escapo a esa dinamica del dia a dia".

Antes de que se procediese a su inauguracion, la batalla por La España Industrial dejaba en el recuerdo el desembarco en Sants de libertarios procedentes de otros barrios de Barcelona dispuestos a apoyar las tesis de sus correlegionarios del Atenu Llibertari en la asamblea definitiva celebrada en el cine Gayarre, que acabo con votacion a mano alzada y "un empate tecnico" segun Joan Feu -5- autor de un romance que queda para la pequena historia literaria del barrio:

Sants i Hostafrancs, tot el sete.

D aquest llocunic, que en fare?
Un hospital? Un institut?
Dic jo. I tu dius: no se, no se...
Fem allò que es natural
en un espai que es tan central.
El poble vol respirar
i els petits correr i jugar.
Això es ben simple i per a tothom,
sense avantatges, tots hi som.
Doncs, un bon parc amb verd total
aqui a La España Industrial.
Cent platans hi ha, els hem comptat;
fins a cinc-cents i ens hem salvat!
Mes, per favor, no densifiquen,
tots som malalts, no s hi capriquin.
Fem rodolins per sobreviure,
nens i joves a milers
i uns quants de mes madurrs
provem d escriure
per dir al senyor batlle
i al nou ajuntament
i a les associacions
i al nous consells del barri
que ens ofeguen!
No hi ha aqui Quinta Amelia
ni parc de l'Oreneta
i som cent mil i escaig, como a formigues.

tributant a tot deu;
sempre ho hem fet
envoltats de pols, fum i ciment.

Tota la resta: esport, llocs escolars,
con mes rapid millor.

Hi ha solars mes excentrics:

Sol de Baix i Magoria,
Can Batilo,
Manufactures, Vapor Veil i d'altres
que ens cercareu, n'estem segurus.

Pero dema passat,

sense perill,
voldriem sols
respirar de veritat
una miqueta

i correr un xic,
prende el sol els diumenges
i tambe, si ens es possible,
veure creixer les fulles
mentre xarrem amb un amic.

Atrás quedaba tambien, sobre todo, una prosa que abrió brechas jurídicas en los despachos oficiales: el 19 de enero de 1977 el ministerio de la Vivienda había admitido el recurso de alzada interpuesto contra el Plan General Metropolitano de Barcelona por las asociaciones de vecinos Sol de Baix, Centre Social de Sants y de Hostafrancs y ordenaba suspender la ejecución de dicho plan en la parte que concierne a los terrenos de La España Industrial "porque las obras de edificación supondrian consolidar

una situación de hecho que llevaría consigo la imposibilidad de que más tarde pudieran destinarse aquellos terrenos a los fines que se propugnan en el recurso presentado por las citadas asociaciones".

Tras la batalla por La España Industrial el Ateneu Llibertari, surgido en 1974, murió. De sus miembros más destacados, se sabe que dos trabajan como pastores en el Pirineu, otro se cambió de barrio, Pons regresó al centro Social de Sants y del resto se perdió el rastro.

=====

- 1.- La Casa del Mig había sido la residencia de la familia Muntadas. En los grandes años de la fábrica, algunos hijos de la familia nacieron en la Casa del Mig, una residencia señorial con entrada para carrozados.
- 2.- "Arquitectura Industrial en Cataluña -del 1732 al 1929-", de J. Corredor-Matheos y Josep Maria Montaner, con fotografías de Jordi Isern.
- 3.- El artículo era una referencia al pleno municipal en el que Febrer fue uno de los concejales que votó no al catalán, tema que se analiza en el capítulo dedicado a la participación del Centre Social de Sants en el Congreso de Cultura Catalana.
- 4.- La España Industrial había cedido a RENFE una parte de sus terrenos para que en ellos se construyese la nueva estación subterránea de Sants. En el Plan Comarcal esos terrenos están calificados como de zona verde. RENFE consiguió su recalificación como terrenos de servicios para la nueva estación. El Centre reivindicó una buena urbanización de lo que debían ser las plazas a uno y otro lado de la estación partiendo de la idea de que se pudiera disfrutar peatonalmente de toda la zona. Desde un principio hubo una absoluta asintonía entre el centro y las entidades de

Sants y el ayuntamiento, asintonia que ya quedo de manifiesto el dia que se inauguro la exposicion que mostraba como seria remodelada la zona. Al Centre no le gustaban nada los proyectos. "¿Que quereis?", pregunto el alcalde. "Que la realidad no se parezca en nada al proyecto", respondio la gente del Centre. "No entendeis nada", se quejo el alcalde. Hablo de zona verde en la plaza dels Països Catalans pese a que gentes del Centre habian oido decir a los tecnicos de Parques y Jardines que "en esa zona no podra crecer jamas ni una humilde enrededadera". Ratificadas por los tecnicos las dificultades para todo tipo de plantas dado que pocos metros mas abajo se abren los tuneles para la circulacion ferroviaria, se opto por "plantar arboles metalicos" que sobre el papel ofrecian una imagen y en la realidad han dado otra. No han gustado nunca. Josep Maria Espinas cuenta que un dia que paso por alli Alonso Guerra pregunto: "¿Por que esta aqui esta gasolinera tan grande?". A la plaza de hoy Xarles la define como un espacio glacial que solo es utilizado por grupos de patinadores y, una vez al año, por manifestantes de ultraderecha. En su opinion, el unico acierto de la plaza es el del perfil de un gato que aparece sobre una marquesina. "El problema para disfrutarlo es que si no te lo señalan no lo ves". Si la urbanizacion de la plaza dels Països Catalans no fue muy acertada, el espacio que se abre en la parte opuesta de la estacion no ha corrido mejor suerte. Al ex concejal Espinas ese espacio le recuerda "un fortin semejante a los que jugaban sus hijos cuando eran pequenos". El Centre luchó para que esa zona fuese destinada a ninos pequenos y a ancianos. Se penso que debia estar rodeada de altos matorrales que la aislaran y en que alrededor tuviese un circuito para ciclistas. En respuesta a esa peticion el ayuntamiento presento a su vez una maqueta que era una copia exacta de la plaza dels Països Catalans.

El Centre no la aceptó y convocó actos de protesta que tuvieron escasa participación. El ayuntamiento no cedió. "No queremos más árboles de hierro", dijeron los del Centre. "Los pondremos de madera", respondieron desde el ayuntamiento. El resultado ha sido un espacio desértico. Xarles opina que es tan poco acogedor "que ni siquiera vienen los patinadores ni los ultraderechistas". En cuanto a la estación propiamente dicha hay coincidencia poco menos que general entre los consultados en afirmar que cuando los especialistas escriben sobre nuevas estaciones la de Sants es una de las más citadas por su poca gracia. Xarles recapitula la serie de desgracias de esa zona con una frase que resume lo mal que se planificó todo: "El suelo del vestíbulo de la estación era de granito rosado de Porriño que se tuvo que cambiar apenas estrenado porque cuando llovía se ponía de un resbaladizo peligrosísimo".

5.- Según Josep Pons la frase "empate técnico" fue pronunciada por Josep Xarles al reconocer que solo se había producido una treintena de votos de diferencia.

Capítulo VI-EL VAPOR VELL.

"De la serie de proyectos contemplados en la oposición Cop d'ult a Sants el más mutilado ha sido el de Vapor Vell". - Josep Xarles.

"A mediados del siglo XIX, Barcelona no podía, congestionada dentro de sus murallas, albergar nuevas instalaciones industriales. El Arrabal, donde se habían ubicado en el siglo XVIII y principios del XIX las fábricas de indias y primeros vapores, había llegado a un punto de saturación que el ayuntamiento prohibió la instalación de nuevas empresas industriales. Al no poderse edificar a cierta distancia de las murallas, por razones militares, los industriales se vieron forzados a elegir entre las villas próximas para sus nuevas factorías. Sants sería la que acogería en adelante las primeras fábricas de vapor.

"Hacia 1844 inicia sus trabajos la fábrica Guell, Ramis i Cia., que se convierte en la más importante del llano de Barcelona dentro del ramo textil, con 414 obreros. Cuando a fines de la misma década se crea La España Industrial, la fábrica fundada por Joan Guell i Ferrer pasará a ser conocida por el Vapor Vell. Nos hallamos en un momento decisivo en el que se configura la verdadera industrialización de Catalunya, con fábricas de gran volumen de producción y nuevas técnicas, que arranca de estas dos importantes fábricas: el Vapor Vell y el Vapor Nou -como sería conocida La España Industrial-.

"Cuando en 1891 la fábrica Guell, Ramis y Cia. sea trasladada a Santa Coloma de Cervelló el complejo industrial del Vapor Vell se fragmentaría en pequeños talleres independientes. Felizmente, algunos de los edificios se mantienen aun hoy en buen estado, sobre todo el edificio principal, propio de una fábrica de pisos, y la chimenea, lo que nos permite afirmar que el Vapor Vell de Sants constituye uno de los "monumentos" que mejor ilustran los inicios de nuestra moderna industrialización" -1-.

Cuando el Centre Social de Sants y las entidades aglutinadas a su alrededor reivindican para el barrio el edificio y los terrenos de la fábrica esta ya hace tiempo que ha dejado de hacer sonar su sirena y el único motor que a través de una complicada aplicación de correas y poleas hacia funcionar los telares de todo el edificio había enmudecido. En 1985 la inmensa nave de lo que había sido el Vapor Vell acoge solamente a pequeñas empresas que alquilan el espacio -desde un marmolista a un fabricante de muebles- del edificio definido por Xavier Hernandez, un historiador residente en Sants, como "arqueología industrial".

Recuperar el Vapor Vell para uso de Sants era un tema difícil de negociar. Costaba mucho dinero y el ayuntamiento no estaba dispuesto a comprarlo para dedicarlo a equipamiento para el barrio. Cuando sobre el solar empezaba ya el revoloteo de las inmobiliarias Xavier Hernandez llegó al Centre Social de Sants con una idea debajo del brazo: presentar un expediente a través de la Generalitat para que el edificio fuese respetado por ser patrimonio de la arqueología industrial.

El expediente fue presentado y la Generalitat lo aprobó al tiempo que un equipo de jóvenes arquitectos presentaba un proyecto -fue su trabajo de fin de carrera- para recuperar el edificio de cuatro plantas como instituto. En octubre del 85 el Vapor Vell ya tenía su cantata en forma de poema escrito por Francesc Mir, poeta vocacional inscrito en la corriente del realismo socialista:

Galileu, Valladolid, passejant un amic em deia:

Sembla que senyali al cel, aquesta esvelta xemeneia.

El vaig desenganyar, ell no sabia que perillava.

I per poder-la conservar van a començar a cantar:

Pensem deixar la pell, lluitant pel Vapor Vell.

Cauran ben de clatell si ens obren Joan Guell.
Si ens obren Joan Guell cauran ben de clatell.
Pensem deixar la pell lluitant pel Vapor Vell.
Nois que aquest barri ja esta prou esquarterat,
amb vies de tren i avingudes de gran pas.
No n' han fet prou de desgracies que vlen continuar,
ara han d' obrir un gran carrer que tot ho assolara,
ens trencara moltes cases, s' endura el Vapor Vell,
de tot això, que en diria el senyor Joan Guell?
Pensem deixar la pell, lluitant pel Vapor Vell.
Cauran bell de clatell, si en obren Joan Guell.
Si ens obren Joan Guell, cauran ben de clatell.
Pensem deixar la pell lluitant pel Vapor Vell.
I a la història constara, que la gent de Sants
cridavem!, del mes gran al mes cadell...
No todos los vecinos del barrio estaban dispuestos a cantar por el Vapor
Vell -2-.
El 1 de septiembre de 1985 "El Periódico", bajo el título "El Vapor Vell
trae cola", publicaba una carta firmada por María Pilar Roca Palau, muestra
de las tensiones y discrepancias que afloraban en torno al futuro de lo que
había sido fábrica emblemática del primer desarrollo industrial:
"He leído en la prensa que los vecinos y asociaciones de Sants-Montjuic han
remitido una instancia al Ayuntamiento de Barcelona opinándose al proyecto
del Vapor Vell y la apertura de la calle Joan Guell. Vivo en la parte alta
de esta calle que está cerrada al tráfico y puedo asegurar que a mí nadie
me ha preguntado si la quiero tener cortada, sin asfaltar y con basuras, y
vivir rodeada de gamberismo, drogas y delincuencia.

125

"Estos vecinos y asociaciones dicen que la apertura de la calle Joan Guell colapsaría su unión con la carretera de Sants. ¿Acaso no saben que el tráfico que transcurriría por dicha calle es el mismo que ahora desemboca por la calle Tenor Massini a la carretera de Sants? Mucho me temo que entre dichas asociaciones y las autoridades de la alcaldía de Sants hay un cierto acuerdo para eternizar una solución que parece una maldición bíblica. Al señor Maragall y compañía ¿no les da vergüenza que una ciudad que aspira a ser sede de la olimpiada perpetue esta situación terciermundista? ¿No tenía que estar solucionado el pasado mundial 82? Confiamos en que busquen una solución alternativa y beneficiosa para todos".

Al día siguiente, con el título "El Vapor Vell, el cuento de nunca acabar", la sección de cartas al director de "El Periódico" insistía en el tema esta vez con la firma de Eulalia Freixas:

"Hace unos días leí en un rotativo barcelonés las manifestaciones en contra del proyecto del Vapor Vell y la apertura de la calle Joan Guell, por parte de algunas asociaciones de vecinos de Sants, Hostafrancs y La Bordeta.

"¿A quien no le gustaría tener como vecino el Museo de la Industria de Catalunya, rodeado de hermosos jardines? ¿Quién está interesado en que no se comuniquen los barrios de Sants y Las Corts? ¿Por qué el ayuntamiento socialista no compró los terrenos de Rumasa cuando estos fueron expropiados por el gobierno del mismo partido? ¿Por qué se obstaculizaron las licencias de obras en esta zona? ¿Hay alguien interesado en dejar esta zona de Sants hecha una porquería para siempre? ¿Es necesario hacer tantas expropiaciones como dicen? Invito a los señores Espinas y Sisquella a que se den una vuelta por la calle Joan Guell esquina Ladrilleros y veran los socavones, basuras, suciedad, fango y abandono, todo ello en el más puro estilo medieval".

¿Qué estaba pasando? El 14 de enero de 1986 el Centre Social de Sants y las entidades del barrio que apoyaban la recuperación del Vapor Vell escribían una carta al director del diario "Avui" resumiendo su posición al tiempo de mostrar su discrepancia con los argumentos expuestos por vecinos del barrio a través de diversas cartas en los medios de comunicación de Barcelona:

"Les entitats sotassinants voldriem discutir certs raonaments del senyor Manuel Cortada sobre l'obertura del carrer Joan Güell i d'altres questions entorn a la problemàtica del Vapor Vell.

"Sobre que l'edifici es una desterra sense cap valor estètic nosaltres mantenim un altre punt de vista (no només estètic) que es podria concretar en els següents aspectes:

a) El Vapor Vell es un element important des del punt de vista arqueològic industrial. Es tracta de la darrera fàbrica que es conserva de la generació de vapors del pla de Barcelona del 1840.

b) El Vapor Vell ha de salvar-se per la seva significació en la història social, política, econòmica i l'única de Catalunya. De fet es un important símbol de l'època de la industrialització i l'obrisme.

c) El Vapor Vell ha de conservar-se pel que significa en la història i l'urbanisme de Sants. Cal tenir present que aquesta fàbrica, juntament amb el Vapor Nou va ser el pal de paller al voltant del qual s'organitza l'espai urbanístic del Sants decimonònic. Es per tant una part fonamental del centre històric de Sants i cabdal per mantenir la personalitat de la vila.

"Sobre la no obertura del carrer Joan Güell creim evidentment que no es un disbarat per les següents raons:

a) La perllongació del carrer Joan Güell fins la plaça de Sants portaria a la densificació de la carretera de Sants, prou carregada actualment.

b) Un carrer de quatre vials des de la Diagonal fins la carretera de Sants significaria una densificació de tràfic similar al ja existent al carrer Numancia.

c) En l' estudi "Prospectiva Metropolitana i Sistemes Generals de la CMB" a la pagina 426 del primer volum diu:

"D' alta banda caldria estudiar la obertura i/o exemplament de diversos carrers paral·lels a diferents trams del primer cinturó que en poguessin descarregar part del transit que suporta el rao de la singularitat del seu trancat. Entre aquests, la xarxa de vies bàsiques de la ciutat esmentada proposa l' eixamplament de la Riera Blanca, la perllongacio de Joan Guell des dels jardins de Can Mantega a Sants i del carrer de les Camelies fins la placa Lesseps", fet que demostra la futura densificació del tràfic.

d) La distància entre el primer cinturó i el carrer Numancia (els dos viars de mar i muntanya de la zona de Sants) es similar a la distància entre la Ronda de Sant Pau i les Ramblas, zona encara molt més congestionada que Sants, però ningú planteja una obertura d' un vial de mar a muntanya en el centre de Barcelona. La ex vila de Sants té tant dret a conservar el seu centre històric com a Barcelona el seu.

e) A la zona de Sants existeixen com a viars de mar a muntanya el primer cinturó, el carrer Numancia i la Riera Blanca.

f) Resta provar que l' obertura d' un carrer ample no descongestiona una zona sinó tot el contrari. Un carrer ample concentra el tràfic en una zona, provoca un proces d' especulació (edificis-pantalla) i a la vegada no assegura una dignificació de l' entorn (carrers del voltant).

"Talment voldriem defensar-nos com a minoria cridanera que porta pancartas i que intenta millorar la qualitat de vida dels ciutadans, minoria que

criarem i portarem pancartes per las cotxeres de Sants o per la Espanya Industrial".

El plan inicial del Ayuntamiento consistía en que Joan Güell fuese una vía rápida que abarcase desde la plaza de Sants a la plaza del Centre. Fue un proyecto conocido como el Perí Joan Güell-Vapor Vell. Tenía un problema: si la vía seguía recta era arrasando el viejo edificio fabril. De no ser así, el proyecto de vía rápida queda estrangulado al no tener salida cuando se llega al viejo edificio. "Que se rodee el espacio de Vapor Vell con una curva", sugirieron desde el Centre. "No hay un arquitecto que se atreva a poner su firma al pie de ese proyecto", respondieron desde el Ayuntamiento. El Perí salió a información pública. Muchos vecinos de la calle aprobaban que Joan Güell dejase de ser el caos del "cui de sac".

El Centre y otras entidades de Sants organizaron una acampada de fin de semana en los viejos solares que reivindicaban. Antes, con la misma finalidad, habían organizado una monumental paella en la plaza Mantega y un festival de titelles. Josep Xarles todavía recuerda la acampada como algo inolvidable: "Fue una noche criminal".

En "El Periódico" la acampada tuvo este reflejo:

"Cerca de mil personas intervinieron ayer en los actos organizados por las entidades de Sants, Hostafrancs y Bordeta dentro de la campaña organizada para recuperar las instalaciones y terrenos de la antigua fábrica del Vapor Vell. El fin de semana reivindicativo se inició el sábado por la tarde con la instalación de unas veinte tiendas de campaña y se cerró el domingo con chocolatada, juegos infantiles, danza, teatro y finalmente la lectura del manifiesto Recuperem el Vapor Vell: anem ap un barri millor". El Vapor Vell ocupa una superficie de 15.000 metros cuadrados en una zona limitada por las calles Bianco, Galileo, Miracle y pasaje Serra i Arola".

A la postre se aprobo la planificación del Ayuntamiento que daba prioridad a la apertura de Joan Guel. El ultimo chantaje fue que o se aceptaba así o el edificio caeria de viejo. Según Josep Xarles, de la serie de proyectos contemplados en la exposicion Un cop d' ull a Sants el mas mutilado ha sido el de Vapor Vell". No sirvieron de nada los repetidos actos reivindicativos ni las campañas "volem tot Vapor Vell" ni los recortables para reconstruir el edificio, recortables que aconsejan iniciar el montaje a partir de las ventanas.

Habia una complicada historia por en medio. En su dia, los propietarios de Vapor Vell habian vendido por 46 millones de pesetas un trozo de terreno a Galerias Preciados y, como ya se ha dicho al principio de este capitulo, el resto del edificio habia sido alquilado a diversos empresarios propietarios de pequeños talleres. El proyecto de Galerias Preciados de levantar en la zona un gran almacén chocaba con la resistencia de los comerciantes del barrio, que se transformaron en aliados de los que reivindicaban el Vapor Vell como zona de equipamiento.

Habia otro factor a favor del Centre Social de Sants y de las entidades que apoyaban su reivindicacion: el Ayuntamiento habia aprobado el nuevo edificio de Galerias pese a que este vulneraba la normativa sobre edificabilidad. No fue necesario recurrir a esa licencia de edificabilidad irregular: cuando las obras iban a empezar Galerias entro en coma profundo y se frenaron sus planes de expansión. Hubo mas tiempo para alegaciones y el permiso de edificabilidad fue revocado. El Centre y las entidades de Sants siguieron apostando por la reivindicacion conjunta del espacio.

El tema se complicó más cuando el primer gobierno socialista llevo a cabo la expropiación de Rumasa, el holding de Ruiz Mateos que por entonces era dueño de Galerias Preciados. Aprovechando el dato de que el Estado había

pasado a ser propietario del terreno el Centre remitio una carta a Felipe Gonzalez pidiendole que lo cediese al Ayuntamiento. No tuvieron respuesta ni exito. Al poco tiempo, el solar paso a ser propiedad de una inmobiliaria. El sueño de preservar todo lo que habia sido Vapor Vell se acabo. Se salvo el viejo edificio de aire severo, tan britanicamente fabril, pero no se han logrado consolidar ninguno de los proyectos que se han planteado para darle vida: teatro-museo de las marionetas (¿como financiar su mantenimiento?) una residencia para estudiantes (¿quien financia la profunda remodelacion que requeriria el edificio?) una cooperativa formada por un colectivo de artistas entre los que predominarian los disenadores que exhibirian las obras que al mismo tiempo estarian a la venta (nunca se ha visto claro que pudiese mantenerse)....Lo mas probable para el futuro del Vapor Vell es que en tres de sus viejas naves, debidamente remodeladas, recalen las escuelas Barrufet hasta ahora esparcidas por el barrio y la biblioteca del distrito ocupe las dos plantas restantes -3-.

=====

-1-. "Arquitectura Industrial en Cataiuna -del 1732 al 1929"". J.Corredor-Matheos y Josep Maria Montaner, con fotografias de Jordi Isern.

-2-. Los vecinos de Joan Guell no solo podian apasionarse por recuperar el Vapor Vell u optar por la apertura de la calle como via rapida. Muchos de ellos ya se habian apasionado por otro tema que incidia mas directamente en sus vidas: la apertura de la nueva linea de metro habia provocado grietas en muchas de las viviendas de la calle y las manifestaciones habian estado a la orden del dia. Algunos vecinos se quejaron de que el Centre no apoyo a

los afectados poniendo toda la carne en el asador, lo que no se corresponde con la realidad.

El 10 de julio de 1973 el Centre Social, la parroquia de Sant Medir, la UEC, el Orfeo de Sants y la Asociación de Vecinos Ildefons Cerdà dirigieron una carta al alcalde de Barcelona. La transcripción de aquel texto clarifica la actitud del Centre y sintetiza toda la crisis vivida por los vecinos de Joan Güell:

"Las entidades abajo firmantes hemos tenido conocimiento por la prensa y por los relatos de nuestros socios afectados de que el ayuntamiento que vuestra excelencia preside ha comunicado a los vecinos de las fincas numero 144, 146, 148, 155 y 157 de la calle Joan Güell a que desalojen sus viviendas en el perentorio plazo de 15 días.

"Aun cuando le suponemos personalmente enterado de todas las circunstancias que concurren en esta orden de desalojo nos permitimos recordarle algunos datos del proceso que ahora culmina.

"Según todas las informaciones los hechos arrancan de la modificación del trazado de la linea III del metro (Poble Sec-Pedralbes) que había de transcurrir por la Gran Vía de Carles III, entre Diagonal y Avenida de Madrid. A consecuencia de la construcción del cinturón de ronda, que como se sabe pasa también por Carles III, se producía una duplicidad que se resolvio rectificando el trazado del metro, haciendo lo pasar por Joan Güell según el Ayuntamiento propuso en diciembre de 1969. Parece ser que debido a la premura de tiempo (vencimiento de los plazos de ejecución fijados por el ministerio de Obras Públicas) la obra rectificada se comenzó sin tomar las necesarias medidas técnicas y de seguridad que eran aconsejables en una realización de esta envergadura, ni por parte del Ayuntamiento, de Obras Públicas ni de la empresa concesionaria de las obras (Entrecanales y

Tavora). Esto es particularmente grave en el caso de un terreno tan deficiente como es el de la zona, tratandose de un terreno aun no asentado, antiguo en cauce de rieras y con bobilas.

"En noviembre de 1971 se produjeron las primeras anormalidades: aparicion de grietas en diversas casas de la calle Joan Guel i Can Bruixa, obligando a la evacuacion de la casa numero 4 de dicha calle el 25 del mismo mes, sin que los vecinos afectados -9 familias- sepan aun las causas profundas del desalojo y sin que hayan recibido ninguna ayuda real por parte de los organismos publicos.

"En marzo de 1972 volvieron a producirse nuevas grietas en diversas fincas, especialmente en las comprendidas entre los numeros 160 al 169 de Joan Guel, desplomandose incluso algun techo. Ante la situacion de inseguridad, algunas de las 80 familias afectadas abandonaron sus viviendas. Tanto las que se marcharon como las que aun continuan en sus domicilios aun no han obtenido ninguna explicacion convincente por parte del Ayuntamiento ni de ninguna institucion oficial.

"El dia 15 de agosto de 1975, despues de un tiempo de suspension de las obras, el Ayuntamiento de Barcelona envio a los ocupantes de los cinco inmuebles mencionados un aviso, advirtiendoles que en el plazo de 15 dias debrian abandonar sus viviendas, amenazadas por la construccion del tunel. A cambio, y de palabra, el Ayuntamiento ofrecia 150 pesetas por persona afectada y por dia que estuvieran fuera de sus domicilios.

"El vecindario afectado, mas de 35 familias, respondio con unas peticiones concretas: 200 pesetas por persona y dia y garantias de que volverian a sus casas o que les seria proporcionada una nueva vivienda igual en el barrio. Y todo esto aceptado por escrito por el Ayuntamiento (anteriormente un grupo de vecinos habia visitado al concejal Febrer, presidente de la junta

municipal del distrito, el cual manifiesto su desconocimiento del problema y accedio a interesarse por el tema dada la presencia de un periodista que acompañaba al grupo de vecinos que le visito.

"El dia 30, fijado para el desalojo, los vecinos se mostraron firmes en su voluntad de no abandonar sus casas ni comercios si antes no se habian dado cumplimiento a las reivindicaciones. Ante esta actitud, el Ayuntamiento abandonó la primitiva idea del desalojo y citó a una comision de vecinos para entrevistarse con el alcalde accidental, señor Gallardo, con quien se acordó la realizacion de un informe por parte de los tecnicos de los organismos implicados y de los nombrados por los vecinos, con objeto de determinar el estado de las obras y la afectacion sobre las casas ocupadas.

"Desde entonces han transcurrido diez meses de silencio que han hecho suponer, con fundadas esperanzas, que se havian introducido los cambios constructivos recomendados y no se hacia necesario el desalojo.

"Que ahora, sin nuevas explicaciones, se produzca tan perentoria orden, que exige que en 15 dias cambien de vivienda 35 familias, nos parece, como minimo, precipitado.

"Creemos que una decision de esta gravedad, acentuada por el hecho de tratarse en su mayoria de personas jubiladas, tendría que venir precedida de una exhaustiva informacion que justificase plenamente su necesidad".

El escrito terminaba recabando del Ayuntamiento que tomase las medidas necesarias en apoyo de los vecinos afectados.

El Ayuntamiento de la época actuaba a la brava. En "El Correo Catalan" del 31 de agosto de 1972 la crónica de uno de los frustrados desalojos afirmaba en unos de sus párrafos: "Es hora de potenciar las juntas de vecinos, de descentralizar. No puede ocurrir otra vez que el concejal dijese no tener conocimiento de desalojar las viviendas y que se enterase porque un grupo

de vecinos fueron a quejarse, como ha ocurrido en este caso y el señor Febrer manifestó publicamente. ¿Para qué sirve entonces un concejal?".

"Para nada", decían los del Centre Social de Sants. Por eso, en vísperas de la apertura democrática pero todavía con el franquismo, llegaron a poner a punto una candidatura para concejal del distrito, la de Carles Prieto, que debía presentarse en las elecciones municipales. Existía el precedente del concejal Ucama. El proyecto no se llevó a cabo porque las elecciones ya no se convocaron. El postfranquismo entraba en su recta final. Las primeras elecciones municipales que se convocaron ya fueron con partidos políticos.

4.- El 9 de abril de 1996 el ayuntamiento dio luz verde a la apertura y la urbanización de la parte baja de la calle Joan Güell. La calle tendrá una ligera curvatura al sortear el edificio principal del Vapor Vell, edificio que una vez remodelado interiormente acogerá la escuela pública Barruet y la futura biblioteca del distrito.

Capítulo VIII.- EL SECRETARIAT

"En los años 20-30 existió en Sants una coordinadora de entidades que no llegó a fructificar a nivel global. Eso es lo que ahora ha conseguido el Secretariat d' Entitats de Sants". - Àngel Martínez.

J

El Secretariat d'Entitats de Sants represento un avance cualificado en las relaciones con el movimiento asociativo de Sants. El elemento que justifico el lanzamiento de lo que seria embrion del Secretariat fue el vergonzoso "no" al catalan de 18 concejales del ayuntamiento de Barcelona, tema que abria el informe elaborado por la comision de las entidades adheridas a la campana contra el "no":

"El 4 de marzo de 1975 al pie de l'Ajuntament el "concejali" Jacint Sole Padro presenta una esmena al pressupost, proposant que es votes una partida de 50 milions per a la creacio d'una fundacio per i ensenyament del catala a les escoles de Barcelona. Despres de les intervencions deplorables de molts "concejals" es passa a votacio un pressupost rebaixat a 10 milions (el 0,06 % del pressupost total) amb el resultat de 9 "si", 10 "no" y alguna abstencio (entre elles la de l'alcalde)".

118 entidades de la ciudad, entre las que se encontraban el Centre Social de Sants, Hostafrancs y La Bordeta, mostraron su repulsa al "no" de los 18 concejales y pusieron en marcha una campana con un adhesivo con una leyenda que exigia "Volem els ajuntaments i l'escola catalans i democratics" al tiempo que firmaban un documento reivindicativo de cuatro puntos:

- 1.- Demanar la immediata dimissió dels divuit regidors del "no", donat que votant en contra d'allò que necessita i vol Barcelona han demostrat que no representen la ciutat i, per tant, sobren a l'Ajuntament.
- 2.- Lamentar l'actitud de l'alcalde i dels regidors que es van abstener de votar en una questio tan trascendental.
- 3.- Reclamar que es modifiquin substancialment les lleis que regulen l'eleccio dels cossos municipals, de manera que siguin representatius de la voluntad del poble.

4.- Demanar la normalitzacio del catala a l escola i que l Ajuntament hi destini la dotacio més amplia possible, mentreve procura obtenir del ministeri d educacio y Ciencia la dotacio total i l administracio local d aquesta dotacio.

Un mes y cinco dias despues del pleno, el alcalde decreto, tras reunirse el dia anterior en el gobierno civil con los concejales del "no" destinar para el catalan 47 millones de pesetas desglosados de la siguiente forma:

- 25 millones para el Instituto Municipal de Educacion.
- 10 millones para los distritos municipales.
- 12 millones de credito para promocion de la lengua y cultura catalanas.

La medida llegaba tarde. Ni siquiera eran ya validas las justificaciones de algunos de los concejales del "no" que ante el vendaval de las criticas provocadas con su voto dirigieron una carta al alcalde pidiendo dinero para la cultura catalana con el argumento de que en el pleno habian votado en contra del procedimiento y no contra la lengua y la cultura de Cataluña.

Era tarde porque a partir del "no" se habian puesto en marcha un conjunto de acciones que en un breve espacio de tiempo dieron como resultado que una serie de asociaciones se sumaran al trabajo de diseño y realizacion de determinadas acciones de caracter reivindicativo con una peculiaridad, segun Miquel Botella: "Fue un cambio cualitativo respecto a lo hecho hasta entonces: se paso a incidir en el terreno cultural, optimo para esta clase de acciones porque si no resultaba del todo facil hacer participar al Orfeo de Sants en una reivindicacion estrictamente urbanistica mas alla de conseguir que dijese que veia con simpatia lo que se hacia, si era mucho mas facil conseguir su adhesion en el terreno cultural, que de una u otra forma nos afectaba a todos".

Fue en ese sentido que el Secretariat vino a vertebrar la accion para un tipo de determinadas reivindicaciones. En la primera reunion los asistentes ya tuvieron la sensacion de estar ante un proyecto realmente nuevo por lo que se intuia que tenia de aglutinador. En esa sensacion pudo influir el que la reunion se celebrase en la parroquia de Santa Maria de Sants, que se habia caracterizado siempre por su talante conservador. Los participantes en esa primera reunion fueron Martí Olava, por el Orfeo de Sants; Jordi Carrió, por la Escola de Teatre; mossen Iotosaus, por la parroquia de Santa Maria; Ramón Morera, por el Orfeo Atlàntida, y Anselm Cartaña por parte de la UEC.

El primer manifiesto, fechado el 16 de octubre de 1976, "ya tiraba alto", recuerda Botella. Lo firmaba "Congrés de Cultura Catalana. Secretariat local permanent de Sants, Hostafrancs i La Bordeta" y ocupaba tres paginas de un boletín informativo que iniciaba la campaña de catalanización de las instituciones, la cultura y la toponimia del distrito en el marco de lo que iba a ser el Congres de Cultura Catalana. El manifiesto empezaba diciendo: "El Congres de Cultura Catalana es un projecte ja engegat de fer un balanc objectiu del que tenim i del que ens manca per tal de ser una cultura desenvolupada normalment, es a dir, amb les exigencies i les necessitats de tota cultura nacional. Es vol arribar a unes conclusions de cara al futur. Dit d'una alta manera: es volen presentar ordenadats i estructurats els camins que els organismes autònoms del País Català hauran de seguir i les línies mestres que hauran de conformarlos".

Al sintetizar la proyección que el Congres de Cultura Catalana tendría que tener en Sants, Hostafrancs y La Bordeta, el manifiesto enumeraba una serie tanto de factores como de reivindicaciones históricas. En un apartado del manifiesto se afirmaba:

"El Congres de Cultura Catalana ha de fer propicia, i aquest Secretariat local reivindica:

- l'ocasió de retrobament amb aquesta tradició nacional, democràtica i popular.
- la reconquesta del camp on arrelaven les nostres tradicions culturals.
- l'exigència d'una adequació a les necessitats d'ara i del futur.

Es, doncs, aquesta voluntat de redrecament, per altra part no sotmesa mai del tot, la que el Secretariat i els estaments que representa potencien i fan seva bo i utilitzant el Congres de Cultura Catalana com a base de tota una sèrie de iniciatives que, alhora que es faran resso de les activitats que el Congres promou en el seus diferents àmbits, facin viable".

El concejal Febrer no quiso recibir a una comisión que quería entregarle el manifiesto y el recién nacido Secretariat celebro su bautismo en la calle movilizando a un centenar de personas ante el establecimiento de Febrer en la calle Vallespir. Febrer, recuerdan algunos de los asistentes, "se cabreo muchísimo y solo hacia que gritarles a los dirigentes de la manifestación que no quería que le llevasen las protestas callejeras hasta la puerta de su casa".

El "no" de los concejales provocó que la gente de Sants ligada al Centre Social se plantease como perfilar la aportación del barrio a lo que todavía era incipiente proyecto de Congres de Cultura Catalana que se celebraría en 1976. Para Anselm Cartaña, el bienio 76-77 fue el más creativo de los años del post-franquismo. El Congres de Cultura Catalana aglutino a todas las entidades de Sants y durante un año fue fructífero el trabajo en común.

Una serie de campañas se pusieron en marcha.

La campaña que se preguntó qué pasaba con el catalán en las escuelas de Sants dio como resultado saber que en las escuelas Barrufet y Lavinia el

catalan era la lengua habitual en la enseñanza en tanto que en otras muchas escuelas del distrito la enseñanza en catalán era irregular y oscilaba del nada al poco, pasando por el bastante.

En el opusculo "La llengua del poble" editado con el soporte de veintisiete entidades de Sants se decía:

"La proposta d' impartir classes de català fou acceptada per 25 centres i rebutjada per 11. Entre aquest 25, hi comprenen 5 centres on els seus propis mestres ja feien classes de català (institució Montserrat, Sagrada Família, Sant Jordi) i, en alguns d'ells (Lavinia, Barrufet) es utilitzat el català com a llengua habitual de l'escola, ja que, freqüentants per una gran majoria de nens de parla catalana, els seus mestres fan l'ensenyament en català mentre que el castellà els es introduceix d'una manera gradual (...). Es curios i alhora lamentable de constatar que entre els 11 centres que reburjaren la proposta s'inclouen totes les escoles estatais de la zona, excepte l'escola Gayarre (...) Tampoco no acceptaren, al·legant raons pintoresques, dues escoles religiosas (Maristes del carrer Vallespir y el Col·legi de Santa Teresa de Jesús y dues de privades (Acadèmia Framer y Acadèmia Lloret)." -1-

En el momento de publicarse el informe la Delegació de Català d'Omnium Cultural impartía clase a cerca de 4.000 niños y niñas de Sants, Hostafrancs y Bordeta.

La campaña para conseguir la rotulación en catalán de las calles y plazas del distrito.

En un documentado trabajo editado por el Arxiu Històric de Sants de la Unió Excursionista de Catalunya, Anna Maria Torrent trazo la historia del barrio y recogió, junto a breves perfiles biográficos de sansenses ilustres, una

detallada relacion de calles que habian canviado de nombre y una serie de propuestas que reivindicaban un nuevo callejero.

Esas propuestas se concretaban en ocho puntos:

"a) Tria del topònims. Els veïns tenim dret a la paraula i no podem tolerar que s'ens imposi cap nom més que als nostres carrers y places sense esser consultats.

b) Catalanitzacio de tots els topònims i correccio ortogràfica dels noms catalans mal escrits.

c) Recuperació dels noms que van ser "depurats" després de la guerra i ara, immediatament, recuperació dels noms dels carrers Riego i Autonomia.

d) Així mateix, recuperació del nom de les grans vies barcelonines, que també toquen el nostre barri:

- el carrer Bernat Metge, que ara es diu Infanta Carlota Joaquina.

- l'avinguda de la Generalitat, que ara es diu avinguda de Roma.

- La Gran Via de Les Corts Catalanes, que ara es diu avinguda Josep Antonio Primo de Rivera.

e) Supressió dels noms Salvador Anglada i de Capitan Mercader i substitució d'aquests per noms triats pels veïns. Nosaltres, que pensem que s'ha de restituïr el nom primitiu, ens permetem de suggerir, per quan calgui, alguns noms possibles de personalitats vinculades al barri. Fem al·lusió a Fruitos Gelabert (pioner del cinema català), Jacint Laporta (escriptor i metge), els mestres Pérez Moya i Elisard Sala, mossen Manuel Bonet i Muixí, el filantrop García Fossas, el sindicalista Joan Peiro, i l'arquitecte Modest Feu...

f) Restitució del nom de "carretera" a la carretera de Sants.

g) Escriptura completa del nom del carrer 26 de gener de 1641.

h) Valoracio per part dels veïns d'altres questions que ens semblen importants, com ara la conservació o rebuig d'aquells noms que no tenen cap tradició a casa nostra o la col·locació de plaques-recordatori en aquells carrers o edificis d'interès històric, artístic o sentimental de nostre barri".

La campanya para la recuperación de viejas tradiciones, que quiza fue una de las más difíciles de llevar a cabo no tanto por las tradiciones festivas que se recuperaban -desde el 11 de septiembre a la diada de sant Jordi- sino por la dificultad de conseguir que entidades del barrio que mantenían desde antes de la guerra civil unas relaciones ferozmente competitivas se prestasen a colaborar conjuntamente, como era el caso del Orfeo de Sants, el Orfeo Atlàntida surgido de una escisión por la izquierda del de Sants, y los Coros de Clave. "La rivalidad tenía componentes socio-económicas y pertenecer a una asociación o a otra definía en el pasado a la burguesía o al proletariado, al hombre religioso o al anticlerical", sistetiza Miquel Botella.

En la década de los años 60 el paisaje humano se homogeneizó política, cultural y también desde el prisma religioso conforme la sociedad se fue secularizando, y aproximar a las asociaciones del barrio encoradas desde el pasado por una sensación de identidad que los cambios sociales habían diluido fue relativamente fácil aunque no fácil del todo sobre todo con entidades dirigidas por sectores de la pequeña burguesía. Esas entidades siempre se han mostrado más cerradas, menos permeables que las demás. "Las entidades tienen un alma, un carácter que sobrevive al margen de las personas que las dirijan en unos momentos concretos", opina Cartaña.

La campanya del catalán para adultos, con clases que se empezaron a impartir en los locales del Centre Social, donde también se informaba sobre trámites

a efectuar para rotular en catalán los establecimientos o sobre lo que se tenía que hacer para catalanizar oficialmente el nombre...

Fueron muchas las campañas. Sirvieron para crear, como lo había hecho el Centre desde otra vertiente, una relación de complicidad entre la gente que participó en las mismas. La eclosión del esfuerzo se materializó en los actos que desde el 16 de octubre al 6 de noviembre de 1976 enmarcaron la presentación en el barrio del Congreso de Cultura Catalana: la inauguración la abrió María Aurelia Capmany, que presentó el congreso, y los cerró un recital de cançó catalana con el Grup Coses y Úvid Montllor. En medio, una exposición de la obra gráfica de Subirachs, cercavillas, aplec d' esbarts y balladas de sardanes, conciertos de las entidades corales del barrio, la representación de la obra teatral "Francesc Layret" que en años preteritos se había tenido que ver en la sala de actos de la parroquia de Sant Medir en sesiones clandestinas y la proyección de "Laia", con la presencia Nuria Espert, protagonista de la versión cinematográfica.

Cuando el Congreso de Cultura Catalana terminó hubo entre la gente de Sants que había trabajado en el mismo la sensación de que la experiencia del buen trabajo llevado a cabo en común no podía abandonarse. ¿Por qué no seguir, por qué no continuar?, se preguntaron muchas voces. Fue de esa pregunta de donde surgió el Secretariat d' Entitats de Sants.

"Todo se generó en el Centre Social de Sants", afirma con rotundidad Anselm Cartaña, el hombre por cuyas manos han pasado más documentos históricos del barrio.

Es desde ese posición historicista que Cartaña recuerda como en los años 20-30 existió en Sants una coordinadora de entidades que fructificó en unos grupos concretos -la U.S. Sants para el fútbol, o la UEC como una entidad excursionista- pero que no llegó a fructificar a nivel global de entidades.

Las entidades de Sants -quizá todas las entidades del mundo- tienden a ser endogámicas, egocéntricas. Las entidades de Sants, señala Anselm Cartaña en coincidencia con Miquel Botella, tienen la característica común de que las reivalidades entre algunas de ellas han sobrevivido varios decenios.

Cuando las rivalidades -que llevaban a que socios de una u otra entidad se negasen el saludo al cruzarse en la vía pública- se diluyeron, persistió la desconfianza o cuando menos los celos. Si Secretariat consiguió limar las asperezas surgidas del pasado. Ahora puede parecer normal pero conseguir en los años setenta que el Orfeo de Sants y el Órfeo Atlántida cantaran juntos por primera vez fue todo un éxito como éxito es que las reuniones del Secretariat tiendan a ser amigables y poco tensas. Cuando dos entidades se enzarzan en una discusión el primer consejo que reciben es que si quieren pelearse vayan a hacerlo a otro sitio.

De los diez millones de pesetas que a raíz del "no" al catalán concedió el ayuntamiento para que se los distribuyesen los doce distritos de Barcelona el prorroto salió a 888.3333 pesetas. El concejal Febrer cedió ese dinero al Secretariat para que lo administrase como quisiera y el Secretariat, en el que participaba gente del PSUC que siempre trató de desmarcarse de la posible influencia del partido, centro sus primeras actividades en tratar de potenciar la catalanidad del barrio a partir del camino abierto por el Centre Social con sus cursos de catalán. Cursos sobre lengua, historia y cultura catalana fueron organizados por los responsables del Secretariat: Cartaña, Botella, Angeles García, Ana María Torrent, Boitaina, Martí Olaya, Carrión...

Fueron años ilusionados que, en palabras de Anselm Cartaña, desembocaron en la atonía del primer ayuntamiento democrático. "Fue un periodo en el que se hicieron pocas cosas salvo ampliar y perfeccionar los cursos de enseñanza

del catalán. Fue en años posteriores y coincidiendo con una de las crisis cíclicas que sufre las entidades, que el Secretariat cogió protagonismo al ofrecer sus servicios para aliviar parcialmente la crisis de las entidades. Se les ofrecía fotocopias a precio de coste y tramitar toda una serie de lo que podrían ser considerados como servicios comunes (asesoría laboral para aconsejar sobre contratos de trabajo a empleados de las entidades, busca de personal que pueda cubrir trabajos concretos, encargar actos...) y mediar como entidad distributiva de las subvenciones conseguidas del Ayuntamiento y la Generalitat, gestión que el Secretariat lleva a cabo con la precisión de un encaje de bolillos.

Hoy el Secretariat no solo goza de buena salud sino que es estudiado desde otras ciudades -Bilbao, por ejemplo- como una experiencia a imitar aunque desde Sants se duda de que eso sea posible. "Es una experiencia muy difícil de transponer a otra ciudad o incluso distrito de Barcelona porque surgió de una forma muy peculiar y se ha desarrollado de forma no menos peculiar a partir de una idea básica formulada en los primeros años de la transición: "Vendrán los ayuntamientos democráticos basados en los partidos políticos y las entidades afines a los partidos que manden van a tener más ventajas a la hora del reparto del pastel de subvenciones que aquellas entidades no afines a los partidos en el poder. Sería bueno que la administración no negociase individualmente las diversas actividades de las entidades sino que lo hiciera con un secretariado que las englobase a todas. Eso evitaría el clientelismo político".

Anselm Cartaña reconoce que evitar el clientelismo político a la hora del reparto de subvenciones se ha conseguido solo en parte: hay entidades que siguen recibiendo subvenciones al margen del Secretariat, pero lo que este sí ha conseguido es un crédito absoluto por la seriedad administrativa con

la que lleva la gestion financiera y labrarse una imagen de entidad con espíritu independiente gestionada por gente progresista con bastantes gotas de asamblearismo libertario -2- que se situa frente a la administración pero siempre con voluntad de colaborar con la misma.

Anselm Cartaña cree que si el Secretariat está bien visto por los partidos políticos -si existe alguna reticencia debería buscarse en el espectro socialista- y ha podido mantener su difícil equilibrio de independencia es porque en la comisión ejecutiva del Secretariat no hay representación de las entidades, son personas que están allí a título personal, y también por el hecho de que en las asambleas no se puede delegar el voto y cada entidad representada tiene solamente un voto. Uno solo, , tenga el número de socios que tenga.

La sutileza con la que se llevan las relaciones con la administración se refleja en el hecho de que en un primer momento el Secretariat exigía un local en el ayuntamiento del distrito y cuando accedieron al poder los ayuntamientos democráticos el Secretariat se desmarcó físicamente del nuevo ayuntamiento y pasó a ubicarse despachos del Centre Cívic. Era una forma de demostrar que la entidad -legalizada por la Generalitat en 1984 tras la redacción de unos estatutos consensuados al máximo- era independiente y no un apéndice del poder municipal.

Jordi Clausell considera que por su forma de actuar, el Secretariat ha sido una vanguardia los últimos veinte años. "El Secretariat ha asumido que lo más complicado de las reivindicaciones no es conseguirlas sino gestionarlas y eso lo ha plasmado en el polideportivo de La España Industrial, donde se han aplicado las teorías que el Secretariat siempre predica: nada ha de ser gratuito, el usuario ha de tener conciencia de que el servicio tiene un coste que ha de pagar; otra cosa es que los precios se ha de tender a que

sean políticos y escolares, minusvalidos, jubilados deben beneficiarse de tarifas mas baratas". Hoy, el polideportivo de La España Industrial, cuya administración ganó en concurso el Secretariat, es un maná de ingresos para la entidad.

Los polideportivos municipales son fábricas de hacer dinero. Una serie de empresas disfrazadas de sociedades sin ánimo de lucro operan en el sector y tras una primera gestión el Secretariat decidió optar a la renovación de la concesión pagando un canon anual de 5 millones.

Los beneficios se han de reinvertir en el barrio y en un momento de ajuste económico a nivel de las administraciones públicas, ajuste que comportara el fin de la tradicional política de subvenciones, el polideportivo puede ser fuente de financiación para las 180 entidades que en el momento de dar por finalizada la redacción de este libro agrupa el Secretariat, colectivo de entidades que tiene entre sus principios el de no potenciar ningún tipo de entidad que pueda, de una u otra forma hacer, competencia a otra entidad similar ya existente.

Uno de los desafíos a los que el Secretariat es consciente tendrá que hacer frente en el inmediato futuro es el de afrontar su profesionalización. Hoy el Secretariat ya tiene cincuenta personas de plantilla, básicamente en el polideportivo.

¿Cómo en su relación con Centre Social? "Tensa", reconoce Anselm Cartana. Hay celos por el protagonismo.

"El Centre está un tanto hibernado en tanto el Secretariat parece tiene más futuro por delante. Ha existido además, por parte del Centre, un tipo de relación agresiva frente a la administración, tendencia que últimamente está corrigiendo porque quizás se ha dado cuenta de que la postura del

Secretariat era mas acorde con los tiempos: se trata de ir junto a la administracion, pero evitando estar revueltos con ella". -3-

=====

1.- En la encuesta se cometio un error que una vez impreso el opusculo se hizo constar a tampon y pie de pagina: "No consta en el text l' Escola Proa entre les que ja fan classes de catala peis seus propis mestres".

2.- La paradoja de la situacion se refleja en esta anecdotica: en vísperas de unas navidades el Secretariat pidió a la agrupacion pesebrista del Centre Catolic de Sants que hiciese un belén publico. Iuvo lugar una discusion muy larga en la que se expusieron pros y contras. Al final se decidió llevar a cabo una votacion. Votaron a favor del belén publico militantes del PSUC y anarquistas. Votaron en contra los conservadores. Ganaron los partidarios del belén, que se coloco en la plaza de Sants. Lo robaron una noche, poco despues de ser inaugurado.

3.- En opinion de Cartana, si se trazara un grafico que recogiera lo que se ha reivindicado y lo que se ha conseguido entre 1975 y 1979 se veria que a mas consolidación de la democracia se han producido menos exitos del Centre Social.

Capítulo IX.- Can Batlló

"La Bordeta ha sido la gran olvidada".- Josep Pons

"Los edificios de la primitiva fábrica Batlló nos permiten apreciar la importancia que tuvo en la época de su creación. Actualmente es uno de los conjuntos fabriles que ha terminado por adquirir carácter de pequeño barrio industrial en el que se alquilan naves o pisos de los edificios fabriles existentes.

"Can Batlló está limitado por una gran cerca que protegía la fábrica con entradas por Sants y Gran Vía. En esta última entrada puede apreciarse hoy cierta referencia a un arco de triunfo.

"La fábrica consta de gran número de cuerpos, destacando la chimenea y el cuerpo central y representativo: una gran fábrica de pisos que, a la manera de gran palacio o palansterio, dispone de dos anchos y largos brazos, que definen además un cuerpo más bajo con arcadas para pequeños talleres o almacenes y otro, grande, que, tema originalísimo y único en un edificio industrial, tiene un portico apilastrado que sostiene un arquitrave gigante, todo él de piedra" -i-.

Can Batlló es el gran espacio que el Centre Social aun no ha conseguido recuperar pese a los muchos años de reivindicación. En el fracaso influyen dos factores. Uno, de carácter socio-económico: cuando el Centre inicio su campaña para poder recuperar los terrenos se encontró con la sorpresa de que en las naves de lo que fue fábrica textil tienen ahora su taller unos trescientos pequeños y medianos empresarios, en su gran mayoría del barrio, que quedarían a la intemperie caso de que el espacio se recuperase para uso público. Otro, un factor de pasividad: muchos socios del Centre, entre ellos el vicepresidente Josep Pons dicen que las reivindicaciones concretas para la bordeta, el segundo de los

barrios de Barcelona por su antiguedad, siempre quedaron en un segundo piano si se comparan con las de Sants.

Can Batlló, levantada sobre seis hectáreas de terreno, fue en sus buenos tiempos, la tercera gran fábrica textil del barrio. Su nombre, Unitesa - Unión Industrial Textil, Sociedad Anónima. En septiembre de 1976 un ciudadano de origen judío, Benjamin Molho, de profesión representante de comercio, instó la quiebra de Unitesa por deudas valoradas en quince millones de pesetas. Según constaba en el registro mercantil Unitesa era una "fábrica de hilados, torcidos, tejidos, bianqueos, tenidos, panas y velludillos de algodón, estampados y acabados de todas clases".

La fábrica textil cerró sus puertas y los propietarios del inmenso local alquilaron a pequeños comerciantes, debidamente parceiadas, sus naves en buen estado. Que la parcelación de las naves fue un éxito lo demuestra el hecho de que según testimonios directos dos trabajadores tienen su taller en el interior de una vieja caldera. Los propietarios de Can Batlló nunca han querido colaborar en el Perí que debería remodelar La Bordeta porque con la actual situación de múltiples subarriendos en Can Batlló ganan mucho dinero.

Josep Xarles siempre ha defendido la teoría de que para forzarles a colaborar en el Perí a los propietarios de Can Batlló bastaría con que se les amenazase con una inspección de Trabajo o Sanidad. "Colaborarian enseguida porque son conscientes de que si un día se lleva a cabo en Can Batlló una inspección para evaluar la higiene y seguridad en el trabajo tendrían que cerrar dado que en aquel espacio se vulneran todas las normas de seguridad". Es cosa sabida, pero los que tendrían que tomar cartas en el asunto miran hacia otro lado: son conscientes de el tema es un avispero.

El optar por ese sistema de alquileres a pequeños y medianos empresarios fue una buena operación sub inmobiliaria de la inmobiliaria Vernet, que en 1978 vendió Can Batilo a inmobiliaria Carvill por 30 millones de pesetas. Al enterarse de la operación, el Centre pidió al ayuntamiento -la petición resultó infructuosa- que pujase por la adquisición de los terrenos pagando el mismo precio.

En todo caso la propuesta del Centre hubiese llegado tarde. Al poco de instarse la quiebra de Unitesa los Muñoz Ramonet vendían Can Batilo a inmobiliaria Vernet, que poco después revendía la finca a la inmobiliaria Carvill, que a su vez volvía a vender Can Batilo a la inmobiliaria Iles, esta vez solo por cinco millones de pesetas.

En realidad todo quedaba en la misma casa dado que la empresa texil que cerró -Unitesa- la inmobiliaria que alquiló el local a tres centenares de pequeños y medianos empresarios -Vernet- la inmobiliaria que compró Can Batilo -Carvill- y la inmobiliaria que adquirió las seis hectáreas por solo cinco millones de pesetas -la inmobiliaria Iles- eran propiedad de la misma persona: Julio Muñoz Ramonet.

Según han testimoniado todos los que han tenido la desgracia de tener que pleitear con él -y han sido muchos- Julio Muñoz, fallecido en Suiza, ha sido uno de los empresarios barceloneses más audaces, más lúdicos y más imaginativos que ha dado el país para revestir con una base jurídica los negocios más fraudulentos.

Can Batilo es la gran reivindicación pendiente, pero el Centre Social es consciente de que se enfrenta a una reivindicación con características muy distintas a las de La España Industrial o el Vapor Vell. "Aquí nos movemos con las problemáticas de gentes que tienen en Can Batilo su centro de trabajo y se ha de ir con cuidado", dice Josep Xarles.

Hay quien recuerda -Josep Ramos, concretamente- que en un momento dado se llegó a plantear la posibilidad de que en el barrio subsistieran un determinado tipo de industrias de tamaño medio y pequeño y que se pensó que Can Batilo podría ser, en cierta manera, el "pool" industrial del distrito para un tipo de empresas en las que se valorase la necesidad de su supervivencia.

Fue una idea que murió sin siquiera germinar. Para Aurora Ribas, más que pensar en recuperar el espacio dejando sin local a las pequeñas empresas que allí trabajan se ha de ir pensando en como poder ir recuperando poco a poco, de modo paciente, pequeños espacios de terrenos que se puedan habilitar como zonas verdes.

En "Proposta de emodelacion de La Bordeta" la comisión de vecinos del barrio escribia, a principios de 1966:

"Sovint, la gent que estimem aquest barri ens tem creus de la mala sort que ha tingut La Bordeta en les transformacions de laciutat. Un barri que es una fàbrica, un entremat vell de carrers, una carretera y una autopista anomenada Ronda del Mig. Tenim, certament, un barri ben lleig.

"Ara, desde de que els veïns ens hem mobilitzat estem conseguint algunes coses:

- L' enjardinament de la Pelleria.
- La peatonalització d' algun carrer.

Mantener el bus 91

"També hem d' aixegit obres de major envergadura que ens aporten com ara l' arranjament de la Gran Via o la futura eforma de la plaça Cerdà i dels sector del Cinturó més proper.

"De tota manera, fixeu-vos, que aquests millors, o son de petita envergadura o son actuacions sobre el perímetre del barri. El veritable

motor de transformació ha de ser la recuperació de Can Batlló, veritable rovell d'ou de La Bordeta.

"Can Batlló, o millor l'espai compres entre el carrer Constitució, Gran Via, Amadeu Oller i Parcerises-Carrer de la Cadena, té una qualificació urbanística de transformació a zona verda o zona d'equipaments. En tota la seva extensió. Aquesta transformació es desenvoluparia en un període que defineixi quines zones verdes hi han d'haver i quins equipaments. Avui no hi ha res projectat.

"De què depen que es faci?

"A part del planejament esmentat depen de què l'ajuntament tingui la voluntat de fer-ho i els diners per expropiar. Possiblement, voluntat no li falta, però per aquesta transformació, avui, de diners no en té ni cinc.

"Un altre possible motor de la transformació es que els propietaris de Can Batlló proposin els la transformació. Aquesta possibilitat, que sabem han intentat en algun moment te el problema de que els propietaris suposem voldrien fer muntanyes de pisos en lloc d'equipaments i zones verdes. En definitiva una operació especulativa. Qui ni ho somria doncs els veïns estem atents per evitar-ho.

"Un altre factor es el dels treballadors de Can Batlló. Algu ha volgut en algun moment fer veure que els veïns podem posar en perill els seus llocs de treball. Nosaltres també som treballadors que quan reivindiquem Can Batlló els tenim molt en compte. A qui realment han de temer es a operacions especulatives dels propietaris de les empreses o del polígon. Ens posarem d'accord amb ells, segur, en el camí vers la recuperació de Can Batlló, però que sapiguem també que no renunciem a Can Batlló.

"Davant d' aquestes perspectives que en principi no son optimistes, que plantegem els veïns:

"Volem, senzillament, que Can Batlló esdevingui el que ha de ser. Zones verdes i d' equipament. Volem els espais verds que faltén, equipaments de barri, equipaments de ciutat (per que n'hi un teatre, un museu, un complex polisportiu) Avui però, el que volem es que el rellotge es posi a caminar.

"Per això hem plantejat a l' ajuntament diversos projectes de remodelació parcial de Can Batlló que han fet els nostres arquitectes. Amb dialeg, d' una manera amigable.

"L' ajuntament, segons ens ha manifestat, està estudiant la formula per anar cap a accions sobre parts de Can Batlló, perquè fer-ho tot a l' hora no veuen impossible. Hi estem d' acord en el plantejament. El que es tracta es de fer fora les muralles del polígon i anar recuperant bocines. Primer, els que no afecten a fabriques ni tallers i, mes endavant, la resta.

"Proposem:

- Esperar el dictamen de l' juntament sobre tractament parcial.
- Elaborar un Perí sobre el complex, negociat amb tothom que caigui.
- Fer les campanyes veïnals que calguin per arrancar i aplicació del Perí, i que l' juntament dediqui els diners necessaris per transformar Can Batlló.

"una reivindicació de l' envergadura d' aquesta requerirà el treball conjunt de totes les associacions veïnals del barri, del Secretariat d' Entitats, de tots els veïns. Cal que anem preparant la campanya doncs després de Cotxeres i de l' Espanya Industrial aquesta sera la tercera gran conquesta pels veïns del barri de Sants, Hostalfrancs i la Bordeta".

Can Batlló al margen, en el numero de marzo de 1996 de "L' Informatiu", revista de Sants-Hostafrancs-La Bordeta se decía que La Bordeta iba a desenterrar el hacha de guerra:

"Quatre son les reivindicacions bàsiques del barri: millors generals en aspectes com l'enllumenat o el ferm dels carrers, la preparació d'un peri per a Can Batlló, la construcció d'un ambulatori al barri i una nova línia d'autobus que els comuniqui amb l'estació de Sants. En tots els temes ja fa temps que els veïns s'han comencat a moure. Per part de les administracions, la resposta ha estat practicament inexistent. Per tant, ara han decidit donar un marge de tres mesos, fins a mitjan maig, abans de començar amb les mobilitzacions. La pilota sembla que de moment està al terny de l'ajuntament i la Generalitat de Catalunya" -z-. En asamblea de vecinos celebrada en la parroquia de Sant Medir el 20 de febrero de 1996 Josep Pons dijo en nombre de la comisión del barrio: "No pot ser que un barri de 19.000 personas como La Bordeta no rebi cap resposta per part de les administracions" -z-.

Es un hecho -dice Josep Ramos- que a lo largo de sus 25 años de vida el centro ha realizado muchos esfuerzos en Sants mientras frecuentemente La Bordeta ha quedado relegada". Ramos cree que en Can Batlló pueden darse una serie de problemas socio-económicos que fueran a mirar con atención las presiones que se ejerzan para recuperar el espacio pero también cree que ha existido algo de dejación por parte del Centro al ser un espacio ubicado en una zona marginal del barrio, alejada del centro de Sants.

En La Bordeta sigue siendo perceptible que las reformas urbanísticas no se han emprendido con el vigor que en otros barrios. "En todo caso, si se ha hecho algo ha sido de forma tímida", sigue diciendo Josep Ramos. Vive en Sant Andreu y ha percibido como las pequeñas transformaciones

urbanas han cambiado la fisonomía del barrio sin necesidad de grandes actuaciones. En La Bordeta eso yo no lo veo visto y creo necesario algún tipo de actuación de este tipo".

Limitando por el sur con La Gran Vía, La bordeta afronta el destino de todos los barrios situados junto a una vía rápida: el de que junto a la misma crezcan grandes edificios pantalas.

El llamado Peri Canosa, publicado en 1987, lleva el nombre de su autor, Jose Luis Canosa, que había trabajado sin que las entidades del barrio fuesen informadas de lo que proyectaba incidiría en La Bordeta.

El Centre no estuvo de acuerdo en la idea técnica que planteaba el Peri Canosa para el casco antiguo de Sants y su prolongación hasta la fachada de La Bordeta en La Gran Vía y la estación de Magòria. El Centre no estaba de acuerdo por muchas cosas, entre ellas la de que el Peri Canosa se comía un buen trozo de Can Batlló.

Llegado tras varios años sin globalizar ningún proyecto urbanístico, el Peri Canosa, similar al que se llevó a cabo en los restantes barrios de Barcelona, acabó en Sants muriendo por hibernación. Solo se aprobaron algunos aspectos concretos, pocos, en los que ayuntamiento y entidades aglutinadas en torno al Centre Social coincidieron.

En "Tots els barris de Barcelona", sus autores, Josep Maria Huertas y Jaume Fabre -4- sintetizan lo que en los años sesenta -decada en la que se produce la transformación del barrio- era La Bordeta vista a través de los ojos de una niña que describió su mundo cotidiano a través de un ejercicio de redacción:

"Las calles de mi barrio son estrechas. Aunque hay alguna ancha, como la de la Parroquia. Hay muchas fábricas y algunas, como la Agrícola, de la

calle Parcerias, hueie mai. Las casas son viejas y feas. Pero las del Congreso no, son altas y bonitas".

Los autores del libro añaden:

"La descripcio de la nena es força justa, amb excepcions. "Quant a les característiques de vivenda i urbanitzacio, son les de cases familiars i edificis de poca alçada, predominat les de dues y tres plantes, amb instal.lacions sanitaries no adaptades a les actuals normes d' higiene" -

5- Malgrat l enderrocamet de moltes a aquestes cases i el aixecament de noves vivendes, principalement al llarg del carrer principal -Gava, La Bordeta, Constitucio- encara hi sovintegen les casetes definides per la redacció infantil y la descripcio de l estudi efectuat a la revista "Pedres Vivents" -6-

Según escriben Huertas y Fabre y confirman de forma oral Josep Xarles y Josep Pons, un paseo por el barrio lleva al descubrimientos de insolitos pasajes, poco menos que subrepticios y escasamente detectables para los ojos de un simple paseante, ubicados en el el interior de los viejos patios de vecindad. El pasaje en la calle del Pi tiene incluso un hostal y parece que no es el único. Las modestas pensiones que alquian a los emigrantes sin fortuna habitaciones destapitadas no son hechos aislados en el vericueto de callejones abiertos entre patios del siglo pasado en los que - pasaje de Sant Josep a la altura del numero 132 de la calle Jocs Florals- incluso es posible contemplar las ruinas de lo que en su tiempo debio ser una masia.

La Bordeta, el barrio definido como hermano menor de Sants, es la gran asignatura pendiente del distrito.

=====

- 1.- Úbra de J. Corredor-Matheos y otros autores, citada anteriormente.
- 2.- Cuando este libro sea publicado esas palabras estaran superadas. Se hacen constar aqui como ejemplo de las largas e tambien en la mayoria de los casos inutiles reivindicaciones del barrio. La comision de vecinos de La Bordeta afirma en uno de sus boletines que el objetivo del barrio es que en 1999 todas las calles esten bien iluminadas, las aceras hayan sido reconstruidas...y, en resumen, sea realidad "una nova Bordeta per viu-hi dignament".
- 3.- En respuesta a los vecinos, el responsable municipal de urbanismo en el distrito les dijo, en el transcurso de la asamblea en Sant Medir a la que se hace referencia, que en la actual legislatura el Pla d' Actuacio Municipal destina cien millones de pesetas para mejoras en La Bordeta.
- 4.- Segun los autores, el origen del nombre La Bordeta se debe a que en una masia vivia una chica a la que se conocia por ese nombre o, es otra de las teorias, el nombre del barrio tiene su origen en las casas en las que se guardaban las herramientas para trabajar el campo, casas que se conocian como "bordes".
- 5.- Programa de la fiesta mayor de La Bordeta, 1953.
- 6.- "Pedres Vivents", revista parroquial de Sant Medir, 1964-65.

Capítulo X.- Grupos de Trabajo

"Fue una experiencia en la que nos enriquecimos". - Opinión colectiva

Las actividades del Centre Social de Sants a lo largo de su cuarto de siglo de existencia abarcaron un amplio abanico y estuvieron sustentadas sobre el esfuerzo de los grupos de trabajo.

Ai margen de las grandes campañas, una somera relación de las actividades que llevaron a cabo esos grupos de trabajo demuestra su actividad en una serie variada de campos:

El boletín del Centre, en el que se recogían todas las reivindicaciones y se hacia un hueco a todas las campañas.

La cultura, con la puesta en marcha en la recuperada Casa del Rellotje de la biblioteca del barrio, la apertura de la sala de arte en los locales del Centre y el homenaje a Salvat Pappaseit celebrado en 1980.

La educación, con la asociación de padres a escuelas, la taula d'ensenyament, l'escola d'estiu que se puso en marcha en 1972, la campana de la LAV y la exigencia de mejora de toda la enseñanza en las escuelas del distrito.

La amplia gama de actividades para la juventud, entre las que destacan las tardoradas.

La atención a los niños, con los ciclos de cine infantil que se pusieron en marcha en 1975, y la atención a los ancianos con la celebración del día del jubilado y la reivindicación de una residencia -1-.

Las actividades lúdicas, como las fiestas de primavera y la recuperación de una serie de tradiciones: la celebración en el barrio de la verbena de Sant Joan, la castañada, el carnaval...

Campañas menores, pero no menos intensas que las organizadas para recuperar los grandes espacios, para el bus 91, la terminal de autocares de línea en la estación de Sants, la estación de Magòria, la defensa de los inquilinos

a través del GAP -Grup Accio Lingaters- el recibo del agua o la campaña en contra de la apertura de bingos en el barrio.

Una serie de asesorías para las diversas problemáticas que afectan a los vecinos.

A algunos de estos temas, a explicar como los vivieron y como los recuerdan once mujeres y hombres que formaron parte de aquellos grupos de trabajo, se dedican las dos mesas redondas que cierran este libro.

=====

I.- La construcción de la residencia en las confluencias de Uitzinelles e Iberia ha sido una de las historias más recambrescas vividas por el Centre Social de Sants. El proyecto inicial contemplaba una guardería en la planta baja y residencia en las cuatro plantas superiores del edificio adquirido por el ayuntamiento cuando compró la vecina casa del Rellotje. Cuando todo estaba a punto la Generalitat dijo que no aceptaba que la residencia fuese a su cargo por ser inferior a sus modulos. "Una residencia no cabe", decía la Generalitat. "No tenemos competencias para imponerla", decían desde el ayuntamiento. Sin que al Centre se le diera ningún tipo de información el ayuntamiento cedió a la Generalitat el edificio para que construyese unos apartamentos y las obras empezaron un verano. El Centre movilizó a los ancianos, se cursaron escritos, hubo sentada de jubilados en la plaza de Málaga y circularon pegatinas con el mensaje "volem residència"... Era el año 1986. El gerente de urbanismo les dijo a los del Centre que como la contrata era a la baja lo mas práctico era terminar las obras, entregar el edificio a la Generalitat y luego esperar a ver que se hacia. Cuando las manifestaciones arreciaban, a la Generalitat y al ayuntamiento les entró el frenesí de no ser los malos de la película. Merce Sala les dijo: "Tendreis

residencia. La prestación del servicio correrá a cargo de la Cruz Roja". La Generalitat les dijo: "Os vamos a subvencionar la residencia". El problema, que el edificio se había construido para que fuesen apartamentos y no una residencia. Solventar el problema costó unos noventa millones de pesetas: se reconvirtió la última planta del edificio derribando toda la obra que se había hecho pensando en apartamentos y habilitándola para residencia asistida. Se inauguró en 1990.

Aula rodona I

* DE L'INICI DEL CENIRE I LA SEVA LEGALITZACIÓ

AURORA RIBAS.- Vaig estar als inicis de la Comissió del barri perque jo estava a una guarderia on un grup de persones, pares i mestres, vam formar un collectiu. Des d'aquest collectiu hi havia uns pares que estaven molt motivats pel barri i que estaven afiliats a alguns partits polítics. Nosaltres estavem a un local i els ens van demanar si podien venir a reunir-se a aquest local per tal de parlar de fer una associació de veïns que de moment no es podia legalitzar. Ja estavem molt sensibilitzats amb aixo, perque la majoria de gent erem d'aquest barri i ho sentiem molt. Així va ser com es van començar unes reunions generals a la guarderia i a partir d'aixo es va engegar de forma legal la comissió. Jo era en aquesta comissió que tiravem endavant l'associació de veïns- que era clandestina, en principi- pero llavors ja es va pensar quines persones podrien possar-s-hi. Jo els hi vaig suggerir que ho diguessin al Xarles. Jo estava a la guarderia i a la comissió hi havia molta gent que era també de la guarderia. Hi havia pares i algunes mestres. Va ser a partir d'aquí que, com el Xarles era una persona molt vinculada al barri i sabia de que anava, perque jo li explicava, van començar la legalització. Alhora nosaltres vam pensar en aquest local a Olzinelles. Al mateix temps amb la guarderia. Ja hi havíem pensat perque estavem en un espai liogat, molt petit, sense sortida exterior i com que teníem molta atluència de pares, doncs vam pensar en aquest local. Nosaltres, com a guarderia, vam venir a mirar el local de dalt, a veure si era possible. Hi havia una residència de noies i vam demanar un espai que no estava ocupat. Al mateix temps, l'associació de veïns va estar

mirant d'ubicar-se abaix. Va ser una lluita bastant paral·lela de les 2 entitats. Un dia vem venir aquí, i es podria dir que vem ocupar els locals. Va ser quan ja vem començar a legalitzar i associació i a vincular-nos amb aquest local. Jo vaig formar part, en principi, del grup d'educació perque era on estava lligada, com a persona que estava treballant en aquest camp. Després vaig formar part, també, del grup de pares perque com era una cosa molt visquera s'anava ariegint molta gent a l'associació de veïns. A mida que hi havia més gent vem anar fent més grups. Vem començar a engegar el grup de pares i també el de dones. Es pot dir que paral·lelament es van engegar aquests tres grups, un darrera l'altre i jo vaig estar participant d'ells. Després vaig deixar algun dels grups i al que em vaig dedicar més va ser al de pares. El grup de dones es va engegar fent activitats, en hores de dia, com poden ser classes d'escriptura o de llengua catalana. Era com un grup de cultura enriocat molt a les dones del barri que estaven a casa. De l'experiència del grup de pares recordo que vem fer moltes activitats per nens. Els diumenges a la tarda veiem cinema, perque els nens poguessin veure un cinema de qualitat. Així podíem vincular a la gent del barri que no venia a l'associació de veïns, gent normal, del carrer, amb la qual després si hi havia qualsevol altre activitat reivindicativa poguéssim treballar-la amb ells. Era una forma de treballar amb la base, amb la gent del carrer, no només amb la gent polititzada. Eren una sèrie d'activitats, com molt senzilles, que sembla que no tenien importància però que eren per vincular a la gent, fer-li veure que era interessant que les persones s'unissin per defensar les coses. A les dones se les havia de sensibilitzar a que surtissin més, que s'espabilessin, a tenir una cultura. Va ser una experiència molt visquera. Va ser una cosa en la

qual t hi senties molt a gust perque et creies de veritat el que feies. Creies que allo que feies feia canviar a la gent, se li feia adonar de la importància de treballar collectivament i de que podien i podrien aconseguir allo que voliem. El que trobo mes important es que el fet de sentir que podien ajudar als altres i que podien fer coses, ens feia creixer, ens feia canviar de manera de veure les coses.

JOSEP RAMOS.- Jo estava al grup d'educació i crec que, com molts dels components del Centre, provenim d'un vincle inicial de Sant Medir, del voltant de la parroquia, de les escoles que es van anar creant com escoles actives -Barriuet, Proa...- i que aquestes coneixences entre la gent del barri ens donava prou confiança com per arribar no se, si com ens diu l'Aurora, a crear un grup clandestí però almenys si crear un grup-pare legal amb el que buscavem unes formes legals que ens permetes dur una activitat associativa. Com a grup d'educació, els temes que ens ven plantejar eren la democratització de l'ensenyament, escola pública de qualitat, gratuita i catalana. Aquests eren bastant els temes. Diria que dintre del propi grup d'educació hi havia bastants mestres, pares tot i que cumplien una funció diferent de la que explicava l'Aurora abans. També hi havia una vessant sindical, per part dels mestres. De tota manera, tot i que cada grup tenia la seva propria especificitat i els seus objectius, també es cert que tots col·laboravem a les campanyes prioritaries. Crec que cada època podia venir marcada per una campanya i al Centre Social tots els grups ens sumavem a ella. Els del grup d'educació eren els que preparavem una certa sensibilització, a través de les escoles, de pares, convocant dibuixos de pintura sobre com t agradaria que fos la plaça de Sants, per exemple, i de la mateixa

manera que hi havien mogudes importants, com n'hi van haver-hi amb la Llei d'Educació, la resta de grups del centre també van col.laborar amb nosaltres a fer la campanya per l'escola pública de qualitat, gratuita...Paral·lelament, el grup propiament més sindical possiblement tenia uns altres horaris de reunió perquè ens adressavem als mestres que treballaven aquí, a Sants. El grup d'educació generalment es reunia al vespre, a partir de les 9, quarts de deu. Als mestres els havíem de convocar quan acabaven l'escola. Jo penso que uns quants que eren mestres feien de nexe entre el moviment sindical i el moviment reivindicatiu més ampli, més de pares, amb una projecció més general. Jo crec que hi ha un altre aspecte que no és propi del grup d'educació, però que abans l'Aurora ha fet esment, i és el tipus de relació que hi havia entre tots nosaltres. Tot i ser un grup obert, sensible a la problemàtica que tenien el conjunt de veïns de Sants, també es cert que es creava un estil de vida que feia que ens veiessim molt sovint i a la vegada jo crec que això també va conduir a crear fins i tot activitats d'esbarjo, com eren unes excursions que organitzavem des del propi grup d'educació o d'acord amb el grup de pares i aleshores el que feiem era una alternativa de convivència amb nosaltres, al marge de l'activitat propiament reivindicativa, que a la vegada ens permetia integrar molt més al resto de la família - quan es convidava als pares, les tietes...Organitzavem una excursió a Olot, a Banyoles...amb 2 o 3 autocars, amb lo qual es donava una projecció del Centre cap enfora. Jo crec que enmig de tot això es va crear una cultura democratitzadora que anava tenyint d'alguna manera el pensament, les formulacions que es feien no només al centre, sino que es projectaven també cap a altres entitats i concretament al nostre camp, cap a les escoles.

AURORA .- La nostra metodologia de treball era que si teníem per exemple reunio els dilluns, tots els dilluns cada grup s'organitzava i discutia el que farien o el que havien fet. Després d'això, durant 1/2 hora, 3/4 ens reuníem tots junts i explicavem el que proposava el grup. Lo dels grups ho vivia tothom, tothom sabia i participava practicament en tot el que feia tothom. Quan hi havia una cosa que es necessitava molta gent, tothom participava en ella, encara que fos del grup que fos, perquè era una cosa general. Era una cosa visquada per tothom, no només pel grup.

Assumptes socials

ASSUMPTES SOCIALS.- A l'inici, quan vem començar, disposava de bastant temps perquè treballava unes hores a la parroquia de Sant Medir d'assistant social. Estava també al grup d'urbanisme. En ell, al començament hi van haver uns fets al barri bastant marcats. El que intentavem era ajudar a la gent amb les coses que van passar. Alguns dels fets que recordo són els següents: quan hi havia el metro, per allà a Joan Güell, hi va haver-hi unes esquerdes i volíem que hi hagues tota una mobilització perquè es plantejes o bé una indemnització o donar a la gent alguna solució. Se que vem estar dia i nit per protestar i fer tot un moviment veinal. Un altre moviment que vem fer va ser quan lo de l'explosió del gas- al carrer Ladrilleros. Hi va haver gent que va morir, altres van quedar sense casa. Els vem ajudar molt. Vem recollir firmes, vem fer manifestacions al gas. Ens vem moure bastant. Tot això va ser en la primera època en que estava treballant i hi havia bastanta gent. En un altre època vaig estar amb un grup de dones. En aquell moment hi va haver tot un moviment molt fort sobre el problema de l'abortament. El que donavem era molta informació que era clandestina. Fins i tot hi va haver gent que va venir de Sevilla, de

Valencia... buscant informació sobre llocs on poguer abortar, però a l'estranger. Hi havia una permanència i ens ho anaven reilevant entre altres zones. També feiem xerrades sobre sexualitat. Vem fer una pel·lícula, "La sal de la terra", que va tenir molt èxit a nivell de barri i es van sensibilitzar bastantes dones. Com deia l'Aurora, el que buscavem era poguer arribar a gent molt diferent de nosaltres i amb aquestes coses s'hi arribava moltíssim.

DOMENECH ARCOS.- Vaig aterrjar al barri l'any '76 a fi de col·laborar amb l'associacionisme. Vaig començar a participar amb el grup d'urbanisme, just quan enxegaven les campanyes de les Cotxeres, i Espanya Industrial, Can Batlló... Jo vaig viure una època amb una relació bastant intensa dintre del Centre, no solament amb el grup de treball en si i desenvolupant les tasques que en aquell moment les campanyes portaven, sino amb la participació d'altres grups, amb altres tipus de campanyes, no solament dintre del barri sinó campanyes generals. Jo penso que no ens limitavem solament a desenvolupar la tasca aquí dintre, sinó que posteriorment i fora d'aquí ens continuavem veient, continuavem participant de la vida del barri, ens continuavem enriquint amb moltíssimes coses que feiem fora del Centre. Organitzavem festes, festivals de tota mena, i això comportava d'alguna manera que la relació no fos solament viure moments de feina sinó que anava més enllà. Vaig viure una època on va començar la legalització democràtica i part de la gent es va dedicar possiblement més a tasques dels diferents partits amb lo qual al Centre hi va haver una davallada en quant a participació personal. Això es va notar durant una època una mica llarga i

lògicament recuperar aqueii espai i temps ha costat una mica. D alguna manera la gent que dedicava esforços dintre del Centre era molt poca.

MARUJA GARCIA.- La meva participació com a veïna sempre ha existit i com a membre de l'associació vaig començar l'any '77. Com diu el Domenech va ser una època en la que es va treballar molt per les Cotxeres, i Espanya Industrial, Can Batlló, el Vapor Vell... Una cosa que recordo com a més personal va ser tota la problemàtica que es va generar amb el carrer Sant Antoni. Quan el van fer, van quedar tallats tots els carrers que donaven a ell. Això va ser una cosa molt puntual que va afectar a tot un seguit de veïns que es van trobar de cop amb la situació. Van venir a l'associació de veïns de Sants a buscar ajuda. Molts veïns van estar interessats en tirar endavant tot un seguit de reivindicacions. Després de la propia associació es va veure interessant que mes que ell vinguessin, intentessin tirar endavant una nova associació de veïns. Es va proposar que des del Centre social aniriem dos persones allà, setmanalment, fins que es posés en marxa tota aqueella associació que avui és l'associació de veïns El Trianglo. De l'associació de veïns vem participar el Xarles i jo. Cada setmana anavem a la reunió que feien fins que van agafar cos i van tirar endavant per si mateixos.

JOSEP.- Del grup d'educació vull fer un esment a en Ramon Cassiot, desaparegut al mes de febrer de '96, que en aquells moments era un jove pare i mestre. Crec que, al grup d'educació li bagues estat difícil de mantenir aquest lligam amb el conjunt del Centre sense la seva presència. En Josep Espinas també va tenir un paper important com a pare representatiu de la opinió dels pares, tant en el moment associatiu com

en el general, global de Catalunya, quan va ser el portaveu de tots els pares en l'assamblea que es va fer a Esade contra la llei d'educació. Posteriorment ha estat regidor del districte de Sants i, a la vegada, també va ser promotor de l'escola Proa. La seva projecció no era només a nivell del Centre, sinó de vincle cap a altres institucions.

AURORA. - Una anècdota que vista en la distància jo trobo graciosos. Jo vivia al carrer Amadeu Oller i allà van passar la Margaret Astor. A una part hi havia un jardinet molt petit i la Margaret Astor va agafar un bocinet del jardí. Per fer l'edifici van treure un arbre. Qualsevol cosa era motiu per dir que no estavem d'acord, per queixar-nos. A tots els arbres els hi vam passar un crespo negre amb un llac, com a dol de que havien matat un arbre i que ens havien tret un tres de jardí. Vam fer baixar els veïns i vam estar cantant una cançó, "volem arbres al parc", deia. Recordo que en Rafael Prades ens deia que cridessim i nosaltres no ens atrevíem. No erem molt valents i a mi em feia molta vergonya. Jo ho feia perquè creia que ho havia de fer, però no trobava com ridícul, en el sentit de que per aqueil bocinet de parc...

JOSEP. - Era el sentit d'impotència que se sentia davant d'una gent que havia pres impunament un espai públic. Pensó que era més un símbol, que vist ara pot semblar ridicul, però que en aqueil moment era important.

* PRIMERA PROJECCIÓ PÚBLICA DEL CENTRE

MARUJA. - Jo recordo l'explosió del gas al carrer de Ladrilleros com una projecció al barri del Centre. Jo no hi era però participava des de rora

i recordo que es va fer un treball a nivell d'escales, de recollida de signatures, de manifestacions, de concentracions ... Me n'recordo d'una aturada del tràfic de la carretera de Sant Cugat, on ens veníssentar. Jo crec que ens vam donar a coneixer cara a cara. Arrei de la tragedia del carrer Ladrilleros molta gent va sapiguer que hi havia una associació de veïns.

JOSEP.- Aqueil fet luctuos va ser el reconeixement públic de l'associació de veïns i l'acceptació, per part de les altres entitats, com una entitat més.

* EL CANVI EN L'ENSENYANÇA.

JOSEP.- Abans parlava d'una cultura democratitzadora i en l'ensenyament crec que el contrapunt fou la creació d'unes escoles que van agafar com a model les escoles actives, molt vinculades professionalment al moviment de Rosa Sansat. Això d'alguna manera va fer modificar molts dels seus plantejaments a la resta d'escoles, especialment a les escoles privades.

ASSUMPTE.- Nosaltres, com a pares, ens vam sensibilitzar perquè primer valoravem molt l'escola privada activa pel nostre fill però, després ens vam adonar que era important l'escola pública i el que volíem era que canviés. Molts mestres se'n van anar a les escoles publiques pensant que així era la manera de canviar.

AURORA.- Crec que respecte a les escoles fou fonamental la sensibilitat dels pares nous que anaven veient un altre model educatiu del tradicional i anaven modificant com a clients la propia oferta de les escoles privades. Recordo una de les campanyes que es va fer, que va ser molt vinculada al tema de la llengua, que fins i tot vam aconseguir cap a l'any '74 '75 legalitzar unes conferències a l'Urteo de Sants a les quals va venir la Marta Mata i va explicar la seva visió de la importància de la llengua dintre l'escola activa. També va venir en Francesc Vallverdu parlant de la disgròssia i vam treure una publicació que es deia "La llengua del poble". Jo crec que els canvis profunds els va fer també la propria llei d'educació, que va passar a ser d'escoles privades a escoles concertades i de 50 alumnes per classes a no més de 30-35 alumnes. Des del grup d'educació creavem corrent d'opinió entre els veïns de Sants i crec que a l'hora d'escollir escola a la gent li donavem criteris sobre que es el que podia ser una escola moderna i una escola activa.

AURORA.- A nivell de guarderies, les que van deixar com a col·lectius de mestres van fer un model que reivindicava les escoles bressol d'abans de la guerra. Aquest model es va anar extenent a tots els barris. Actualment hi ha 32 escoles bressol que tenen el model que nosaltres vam treballar en aqueix moment i fins i tot tenen més qualitat perquè nosaltres havíem de sobreviure a nivell econòmic. Això va ser una cosa de tot Barcelona, no només d'aquí Sants.

JOSEP.- Jo diria que a mes a més, no només en l'ordre de creació sino que com a paper estratègic impulsor d'aquest moviment renovador, el

Centre va tenir un paper important no nomes de piataforma reivindicativa sino d'elaboració de contingut pedagògic. Realment es partia de zero.

* BALANC DE L' URBANISME

DOMENECH.- Jo penso que el balanc de l'urbanisme es possitiu perquè s'han fet coses molt importants i amb una gran participació de la gent. El tema de les Cotxeres es va viure des del seu inici fins aconseguir el que es va formar com a Centre Cívic. El tema de l'Espanya Industrial es un altre gran obra dintre del barri.

JOSEP.- Jo diria que la consecució de resultats a nivell urbanístic, no es despreciable, perquè realment pensar que ens podien haver fet a la plaça de Sants el mateix que va passar a la plaça Lesseps debia ser important. El Centre Social es va convertir en un referent per les lluites de veïns i una escola de responsabilització cívica i penso que això no es pot comptabilitzar entre el balanc de les pedres però crec que si que cal recollir-ho.

MARUJA.- Apart de les grans obres (com l'Espanya Industrial o les Cotxeres...) s'intervenia també en totes les cases puntuals que anaven sortint en el barri. En un període que havia anat de baixa la participació ciutadana, dintre del Centre Social, com que tenia molt nom pel que s'havia guanyat durant uns anys, la veritat és que es va poguer mantenir un nivell amb la gent que quedavem, però costava més perquè quedavem quatre..

* EL CENTRE I LA DEMOCRACIA.

JOSEP.- Penso que hi ha un moment important en la transició que es la vinguda de Fraga Irribarne i el seu pas pel Centre Social. Per altre banda, la dedicació de les persones a una duplicitat d'activitats. El Centre, també va haver de repartir els seus esforços amb la creació d'altres entitats associatives com van ser Hostalfrancs, Badal, Sotavalls i El Triangle.

DOMENECH.- En el Centre Social vam continuar. Ens trobam regular i mensualment i feiem les nostres reunions entre totes les associacions de les que parla en Josep per inter-relacionar-nos i recolzar diferents campanyes de diferents parts del barri.

JOSEP.- Jo diria que a mes a més el Centre va ser el banc de proves. Inicialment va haver-hi una acumulació de forces aquí, però després, amb la democràcia, cadaquè va retornar una mica al seu propi territori i molts van entrar a l'administració. Això va crear algunes tensions.

AURORA.- Personalment no em va afectar. Si que si em vaig plantejar es si era necessària una associació de veïns si hi ha un canvi amb el govern democràtic que teòricament ja fa les coses bé. Vaig pensar que sempre era necessari. Per mi era interessant que persones que hi creien hi anessin a treballar a l'administració. L'Espinàs -que va estar aquí, al barri- vaig trobar que feia una feina que valia la pena, encara que jo no fos del seu partit. No vaig dubtar mai de l'honestitat de les persones. Vaig pensar que era un opció que reien i que jo i altre gent

no m'iei perquè ens agradava més quedar-nos a treballar a la base. Jo em vaig dedicar molt a la meva professió i a fer coses al barri, però no vaig estar a l'associació de veïns. Hi venia molt poc. Vaig formar un centre ludic- que es el centre obert. encara que no estigues dins de l'associació penso que una associació així sempre ha d'existir perquè ha d'haver-hi aquest sentit crític de les coses. A mi em va decepcionar que l'associació es morís, però em vaig creure que tornaria a resurgir.

ASSUMPTE.- Jo penso que ens vem tornar més tous. A nivell de democràcia, tot era molt maco, tot anava molt bé. I robavem coses que no anaven bé però no sabiem com enroscar-ho perquè ens no pintaven molt maco.

JOSEP.- Jo crec que el que passa és que si ho analitzem des de l'any '70 fins finals del '75 -que comença el procés de transició-, realment en aquests cinc anys es van fer moltes coses. Ens sabia greu que l'associació de veïns no quedés tan ben nourida a un coixí de veïns que ens haguessin hagut de pendre el reileu i que possiblement en aquests cinc anys no vam ser capaços de crear aquesta substitució o aquestes altres persones. Jo diria que el propi centre va ser un laboratori on es van fer estudis, projectes que després amb la democratització dels ajuntaments hem vist que els propis companys nostres han dut a terme, d'una manera en que hi estem més o menys d'acord, però que si que s'ha desenvolupat i amb les quals és possible que les preses o el nostre entusiasme del primer temps ens portes a reclamals-hi actuacions molt més ràpides que les que es podien fer. Si mirem la segona part i veiem que s'ha pogut fer a nivell d'administració local des de l'any '79 fins ara, jo diria que a l'any '70 ni ens no imaginavem que realment la

transformació pogues ser d'aquesta manera. Com diu l'Aurora, jo fins i tot penso que hi van haver-hi moltes coses que les vem començar i que no ens les creiem nosaltres mateixos d'aconseguir-les. Jo crec que a l'època de l'explosió democràtica va haver-hi algun error polític de no saber situar, per part de les institucions, concretament de l'ajuntament de Barcelona, el paper que tenien les associacions de veïns. A mi em sembla que tot el prestigi que tenia el Centre Social de Sants, com a entitat de veïns representativa, els partits polítics van entendre que s'atorgava a ellis poc menys que en exclusiva la representació. Van marginar excessivament, penso el moviment veinal. És possible que ara, al cap de 15, 16 anys, es tornin a replantejar la participació ciutadana en altres termes. Durant els anys '77 '78, i especialment el '79, hi va haver com una mena de negació del poder representatiu de les associacions de veïns.

AURORA.- El que ellis deien en aquell moment es que el poble els havia votat i a la gent de l'associació de veïns ningú els havia votat.

DOMENECH.- Els que van sortir escollits sabien perfectament quines eren les nostres faltes dintre del Centre Social.

MARUJA.- No era gens correcte que unes persones que sí que s'havien cregut que tenien dret a anar a dir el que fos perquè eren de l'associació o havien estat en el moviment veinal, ara perquè estiguéssin a un altre banda creiessin que continuaven tenint dret. Això és una contradicció.

* PAPER DEL CENTRE SOCIAL DINS UNA DEMOCRACIA

ASSUMPIE.- Com una associació de veïns que pogues anar cantant canya sempre.

DOMENECH- Jo penso que pot tenir el paper representatiu dels veïns de diferents sectors del districte i que es bo que existeixin moltes associacions de veïns. En aquest sentit penso que el Centre va cumplir un bon paper els anys '74, '75, quan es van crear les noves associacions de veïns. Igual que el sindicalisme ooperari tampoc no representa al 100% dels treballadors, si que se li atorga una certa representativitat. Una cosa és el potencial d'activisme que ha tingut el Centre Social o que té actualment i l'altra és el que seria realment necessari. Fins i tot moltes administracions europees, a través d'organitzacions de consumidors, d'associacions de pares... detecten i prenen el pols, no de cada 4-5 anys, quan hi ha les eleccions, sinó que van creant una interrelació per anar veient els seus projectes com son percebuts per part de la resta de ciutadans. Ja crec que en aquest sentit es molt important l'existència d'associacions veïnals i es mes, la propia administració local l'hauria de potenciar per tenir uns interlocutors suficientment valids que l'orientin. Fins i tot ha de ser molt mes sencil que un nucii d'un barri que tingui una problemàtica en concret, dongui la seva opinió a un centre social, una associació de veïns que no anar directament a enfrontar-se amb una administració, que d'alguna manera li plantejara el tema de forma diferent. L'associació de veïns sempre recullira la problemàtica amb un sentit molt mes planer, amb un sentit

molts mes de tu a tu, molt mes de coparticipar amb el problema que està visquent un sector d'un barri.

AURORA.- Lo interessant es veure que la gent del carrer coneix a la gent de l'associació de veïns, ni esta vinculada. Hi ha gent que no la coneix però en té referències. Això es un fet que es dona continuament, malgrat va baixar la participació però que continuament han anat venint veïns. Quan han tingut algun problema han vingut aquí. Es un fet i és una realitat que la gent està molt més vinculada a una associació de veïns que no al districte. Jo veig que aquest centre, aquest espai està ocupat amb joves que no fan aquesta funció a l'associació de veïns sinó que simplement busquen un aixopluc per fer una sèrie d'activitats. També han surgit diferents grups que si que son reivindicatius, com l'ecològic. La gent jove no s'hi posa, no s'hi sent seu, no pensa que ha de lluitar per... La gent que demana aquestes coses som la gent més gran, la gent de la nostra edat, potser una mica més joves tam bé, però no se quin futur té això...

JOSEP.- El futur de l'associacionisme veïnal? Crec que el seu caràcter ha canviat perquè encara que no ens donem compte, inicialment era com molt reivindicatiu i a mes a mes com que el sistema no era representatiu doncs un senyor que es passejava dalt d'un camió podia ser el regidor del districte. Jo crec que evidentment la situació ha canviat, i ha canviat el paper de les associacions de veïns. Possiblement la propria administració local hauria de donar suport a que l'associacionisme veinal tingues un caràcter més d'asesoria tècnica o informació, perquè es possible que els hi estalviés alguna feina i la gent tingues també

informació dels seus drets legítims com a grups. Penso que no ha de tenir només un caràcter reivindicatiu, també ha de tenir un caràcter integrador de les associacions. Quan ens plantegem, per exemple el tema dels joves, jo crec que aquests estan tant moltes coses, tantes o moltíssimes més que les que veiem nosaltres. Si que passa és que fan unes coses diferents. Els joves porten el pes de tots els espais infantils, porten una gran part del voluntariat, estan integrats en SOS racisme... Possiblement i associacionisme veinal reivindicatiu que vam començar als anys '70 hauria d'haver canviat molt més i jo crec que també hauria de tenir aquest suport de l'Administració per poguer fer aquestes tasques techniques. Igual que s'ha reconegut la necessitat d'un Defensor del Poble, del Síndic de Greuges, d'alguna manera cada districte podria tenir també aquest paper i no tant oficialista sinó que les associacions de veïns podrien cumplir bastant aquesta funció. En aquest sentit jo diria que no soc pessimista. Sencillament que el propi associacionisme veinal també s'ha de replantejar les seves formes d'encuadrar la gent i oferir els seus locals i la seva representativitat per altres coses.

MARUJA.- Jo crec que tot ha canviat. La pròpia associació de veïns ho demostra. Aquesta casa està sempre plena de gent. El que passa és que hi ha uns altres interessos. Es un altre joventut, es un altre temps i té que ser així, una captació als temps. Jo crec que l'associació de veïns hem anat canviant. Estic amb l'Aurora, que diu "que passarà d'aquí uns anys?" Perque és veritat que a l'associació de veïns, com a tal, hi ha vida però no hi ha una integració de la joventut. És com si fossin dos blocs, el reivindicatiu i el de la gent jove que està aquí dins, que

11 dona vida al local, però no es vincula en 10 dels altres. El problema es trobar la connexió entre aquests dos blocs, connexió que encara no s'ha trobat.

ASSUMPTE.- Penso que hi ha papers que si que hauríem de fer a l'associació de veïns. Per exemple, ara els centres de Salut estan dient que els privatitzen i que hi hauran unes grans pèrgues, hi hauran coses que s'hauran de pagar d'una manera o un altre... això son moviments veinals que han d'anar sortint. Hi ha coses per les que ens hauríem de moure molt, com el pla de pensions. Hi ha coses que a nivell d'empreses es mes difícil fer-ho. A nivell de barri hi hauran d'haver-hi moviments per fer-ho.

JOSEP.- Jo no crec que sigui un tema polemico. Coincidéixo amb la Maruja i amb els altres, en que potser el que no hem acabat de trobar es el deslliubricador. Precisament el que plantejava es que el repte que tenim desde l'associació es trobar aquest deslliubricador. Per altre banda tampoc no em fa por el fet de que l'administració doni un suport. jo d'alguna manera deia que em semblava que rius i tot el podia donar mes. Jo tampoc em crec que els sindicats de treballadors puguin subsistir de les quotes d'aquests. tots sabem que no es cert, que precisament hi ha aportacions importants del pressupost públic. En aquest sentit pensava que les propies associacions, en la mesura en que es convertissin i també tinguessin els seus tècnics, em sembla que podrien fer una tasca de mes qualitat i possiblement tenir també una prestació de serveis que en definitiva es el que també es pot plantejar en aquests moments, no només aquest caràcter reivindicatiu.

Taula rodona II

* RECONSTRUINI EL PASSAT

ROSA VIDIELLA-. Aquests dies, fent memoria de arribat a la conclusió de que recordo molt més el temps anterior a la creació del Centre que el posterior a la seva creació. Entre altres coses perquè paral·lelament vem crear el Centre i vem crear l'escola Bressol. Recordo que participava al grup d'educació. Del temps de clandestinitat retinc la por i la angúlia, com si fossim realment alguna cosa que es podia castigar greument, i això podria explicar el fet de sortir sempre a la nit amb un regal del meu casament, degudament emboilat, per explicar si m'agafaven que anava a portar un obsequi. Lontanies com aquesta donen la mesura de la importància que donavem a la angúlia d'anant-se a trobar per parlar del barri. Recordo els esforços i les vegades que vem parlar del seminari de la Bordeta per exemple, i penseu com es possible? Donavem tanta importància a parallant-se pel seminari de Can Medir com d'anar a tirar octavetes a unes fabriques de la bordeta a les 6 del matí. Me n'portava el cistell a anar a la plaça, per si de cas, per poguer dir que anava molt d'hora a comprar. Un altre punt que m'ha semblat interessant és una discussió que vaig tenir amb l'Aurora Ribas quan ja s'havia creat el Centre i jo em dedicava més a l'escola bressol, en que jo li deia que potser el Centre ja no ens seria necessari perquè si hi ha democràcia i podem fer el que haguessim de fer amb piena llibertat... L'Aurora deia que no, que les associacions de veïns havien de tirar endavant perquè havien de respondre a les expectatives dels veïns. Amb el pas del temps, aquesta discussió em va ser molt significativa per entendre que haver guanyat la democràcia no significava haver aconseguit grans coses, sinó

haver aconseguit moltes coses que servien per seguir barallant-se per altres. Recordo la importància del grup d'urbanisme, on jo no hi participava. Va ser en aquell moment que ens vam dedicar a censar totes les institucions del barri. Lo marevells que ens quedavem de dir que ja ho sabíem, però no havíem mai escrit que teníem tantes associacions....!

ALBERT FELIU.- Jo recordo amb molta intensitat les vivències visquides al pas dels anys. La formació del Centre no recordo com una necessitat, diria que vital, perque tothom portava a casa una necessitat d'expresar-se i de fer, i aleshores va ser una opció molt intel·ligent que va aglutinar a bastantes ideologies polítiques, però també a una sèrie de gent amb unes inquietuds. Al Centre Social, en aquell moment, la gent tenia ganes de cridar i de dir coses i "la via legal" ho va permetre. Entre cometes, perque estavem molt vigilats. Mes que la constitució del Centre, que va ser molt sonada i molt elaborada, jo recordo per exemple campanyes. La més forta la de "Salvem Sants dia a dia ni pas elevat ni museu del tranvia", però també la gran exposició que va tenir reso a tot Barcelona, que va ser "El cop d'ull a Sants". Jo ho vaig viure amb molta intensitat perque en aquell moment era fotografi. Sempre anava amb el carret i la camera. A fotografies que no els hi donavem trascendència, ara resulta que tenen valor històric. A base dels anys van fer un arxiu fotogràfic. Hi ha unes 1500 fotografies meves. "Un cop d'ull a Sants" va ser una repasada de la situació general del barri. La manera més sencilla i més didàctica evidentment, era l'aspecte gràfic i explicatiu. Sortia retratat tot el que era el tema del barri de Sants i les reivindicacions que es van fer. Degut a "Un cop a ull a Sants" es va

veure que es volia fer el museu del tranvia. El grup de dones en va proposar que fos una proposta de slogan de campanya per salvar les Cotxeres. En vaig proposar quatre però només me n recordo de dues. Una era "Salvem Sants de sur a nord, ni pas elevat ni museu del transport" i l'altre "Salvem Sants dia a dia, ni pas elevat ni museu del tranvia". A partir d'aquí hi va haver-hi un gran moviment, una resposta veinal molt forta amb l'explosió de gas al carrer Ladrilleros. Al Centre Social de Sants hi havia el grup d'urbanisme, que era el tít conductor i a l'entorn hi havia la vocalia de dones i la del grup d'educació. Quan hi havia una campanya puntual, totes les vocalies ens abocavem en una petita o gran responsabilitat. La meva vinculació directa era com a fotògrafa del Centre Social en moltes campanyes. La vinculació directa era també el grup d'educació. Dels set o vuit que eren, dos ja han mort: l'Espinai i en Ramon Gassiot. Eren l'Albert Parin, Josep Rius, Ramon Vas, l'Espinàs i jo. Navegavem una mica. No sabiem ben bé quina incidència podia tenir el grup d'educació dintre de les escoles. No estic segur que mai trobessim la línia. Feiem moltes coses, entre elles censar totes les escoles i instituts del barri fins a l'extrem que els varem fotografiar tots. Ens en van sortir uns cu i pico. Un cop varem tenir el material, varem dir i ara perquè serveix això? Varem pensar en fer una fitxa. El que recordo amb més intensitat són les campanyes. En Cesc era qui feia els dibuixos de les portades dels butlletins i de les revistes. Recordo un descubriment una mica desagradable. Hi havia una afectació al carrer Olzinelles. Varem sortir al carrer a recollir signatures per impugnar el pla que volia tirar part del carrer. Recordo que eren dos o tres que varem quedar desmoralitzats perquè la gent d'una banda, com que no els hi tocava no volien signar. Deien que com no els hi afectava no

signaven. Nosaltres els hi deiem: "Pero no veu que també li pot tocar a vostè!" i responien: "Sí, sí... pero a mi no m'ha passat". Recordo una festa que vem fer a la sala de ball Bania, una celebració preciosa. La veritat és que solament ens trobavem per reunions, per discutir, per treballar i difícilment només per passar-ho bé. Solament de tant en tant sortia una festa, però havia de ser per celebrar algun aniversari del Centre... Tot eren reunions, pescar, editar, publicar, repartir...

ANNA MARIA TORRENT.- El que recordo més es la por que es passava per qualsevol cosa. Després, quan raonaves una mica, veies que era absurd. Recordo que una vegada vem anar a tirar unes octavetes que deien "queremos escuelas". Després pensaves: i tanta por per demanar això! Iot això era previ al Centre, era a la comissió de barri. Vem anar uns quants al Polvorín carregats d'octavetes. Un dia era nostre i l'altre era del Carles Prieto. Els vem deixar aparcats... Vem tornar a casa i a la una de la nit trucan a la porta i era la policia. Les octavetes que ens havien quedat les vem tirar de dalt del terrat. Ens va dir una matrícula i ens va preguntar si el cotxe era nostre. Com que ho era ens van dir que estavem implicats en "una accion ilegal" i ens van preguntar que on estava el cotxe aparcat. Estava molt a la vora de casa però en Miquel els va portar per un altre canto i vem fer veure que ja no hi era, que ens l'havien robat. Vem haver de fer la denúncia. Després nosaltres vem tornar a sortir, vem agafar el cotxe, ei vem portar a Sarria i el vem abandonar allà. Passaven les setmanes i com que ningú no ei trobava, al final vem fer veure que ene havia trucat algú dient que i havien localitzat. La policia ens va acompanyar. Vem estar com o tres setmanes sense cotxe per culpa d'això. Al Centre, on jo hi vaig ser des-

dei primer moment, el grup d'urbanisme es ei que tirava endavant els projectes i tenia les idees més clares. Aviat hi va haver unes quantes dones que van pensar que potser seria : oportunitat de trobar-nos amb una plataforma legal, per fer accions que poguessin atraure dones i ahora els hi poguessim oferir activitats que fossin una mica diferents de les que ens imaginaven que tenien que eren estar-se a casa amb les criatures, es a dir, fer de mestressa de casa. Vem començar a rumiar que podriem fer... La primera cosa va ser pensar activitats formatives, entre elles una que ens assemblava molt util es que es treguessin el graduat escolar. Ofereix-los cursos que es feien aquí mateix perque se i poguessin treure. Amb aixo creiem que podríen tenir mes entrada a algun tipus de feina. Vem organitzar els cursos. Elles pagaven una matrícula. Les classes de lletres les feia jo, les de ciències la Cesi, la dona del "Poeta", conegut així perque aquest era el seu nom de guerra. Iambe organitzavem xerrades de temes com psicologia infantil, d'igiene, de vacunacions... temes molt il·ligats amb la maternitat, amb l'educació dels nens pero que ens semblaven que eren el gaxxo per atreure-les. Feiem venir gent progressista molt bona. La gent que venia eren dones joves, entre 25 i 35 anys majoritàriament i gairebé totes vivien al costat de Sant Medir. Era terreny adobat perque eren gent que quan veien un gaxxo per poder-se agafar s'hi agafaven. Eren gent que havien estat excursionistes, noies guies... i ara es trobaven amb ganes de fer coses. En el fons el que nosaltres volíem era un canvi en les vides. Hi va haver un projecte que no es va tirar mai endavant, pero me n'recordo que naviem parlat moltes vegades sobre ell i era fer un menjador col·lectiu. Deiem que nomes que cada dia hi haguéssin dues persones ient ei menjar , no caidria que cadaquè anés a casa a fer ei llinar. No va tirar endavant.

Iambe hi havia la questio de les sessions de cine, de putxineis per nanos, els diumenges a la tarda. Era el mateix. Els nens es podien quedar sols, a la mitja part els hi donavem pa amb xocolata i nomes necessitatavem aigu que vengues les entrades, dues o tres personnes per repartir el berenar. La pega que vem tenir es que els pares no s enganxaven mai. Inclus vem canviar el nom de grup de dones pel de grup de pares. Una anecdota que recordo es que quan jo tenia el meu fill petit, de 3 o 4 anys, que ja feiem aixo del cine, com que suposo que ja estava tip de que l'aparques a casa dels avis nomes li faltava els diumenges a la tarda never a anar al cine a vendre entrades i després repartir el berenar. Jo ho feia amb l'Andreu agaiat a la meva cama.

LLIBERTAT CANELA.- Mosaltres vem aconseguir pel·lícules precioses, les quals anyoro. Moltes pel·lícules les anavem a buscar a una distribuidora cinematografica que es deia San Pablo Finus, que tinc entes que era d'un ordre religiosa. En altres ocasions havíem a anar a buscar-les a l'estacio de França. Per mi tots aquests anys van ser una experiència molt maca. Algunes pel·lícules que recordo son Ivan al ataque, Bogano, perro pastor, El guineu de Banbouri, La ventadocs, Hugo y Joserina, Melody... Eren pel·lícules amb moraleja. Algunes vegades a mi em semblava que fins i tot era massa. La majoria eren dels països de l'Est. Primer havíem fet títelles i una mica de teatre infantil. Recordo El petit príncep. Jo em vaig posar en contacte amb un grup molt maco que es deia Enillac. Tots eren conspiradors. Finc un gran record de tot això. Al Centre vaig coneixer una gent que per a mi tenen un valor incalculable, una gent especial. Miro enrera i quan parlem de si les associacions de veïns tindran projecció, jo penso que no, que es bastant difícil. La

casa Bimbo es la que ens donava els berenars, a uns preus baratissims, quan estaven a punt de caducar. Com a anècdota que em va doldre, ia del dia que vem fer la Ventafocs. Jo vaig cometre un error enorme i quan me'n recordo se m'posa la pell de gallina. Vem demanar a en Mossen Vidal que ens deixes obrir els palcos perque estava plenissim i fins i tot vaig deixar que mes crius pujessin a l'escaia de dalt. Quan vaig veure que estava tant pie, vaig començar a pensar que si per mala sort passés alguna cosa, podria ser terrible. Jo, nerviosa, em vaig donar un cop a la cama amb un esglaó, doncs em vaig passar tota i estona pujant i baixant, vigilant als crius. Això va ser i any si i encara me n'recordo de l'angoixa que vaig passar.

RÓSA ESTIVIL-. Recuerdo que vaig venir al centre quan aquest estava ple toric. Jo tenia una espina clavada perque anava a la facultat, i en aquells moments aquesta era com una mena d'illa. Vaig pensar que la universitat ja anava fent pel seu costat, pero que a mi m'interessava molt mes tots els aspectes mes socials, correctius. Va ser així com em vaig començar a vincular amb el Centre Social. Coses que recordo amb especial carinyo son, per exemple, tot el concurs d'idees de les Cotxeres. Jo penso que la confecció de l'avantprojecte de que es el que es volia allà dintre va ser una cosa maquissima. Hi van participar no nomes les entitats, sino grups de jubilats, gent que individualment agafava interès pel tema. No es seguiria la votació popular per decidir quin seria el projecte per tirar endavant, sino que hi va haver un jurat. Jo vaig tenir la gran sort de formar part d'ell. Era piurai, hi havia veïns, arquitectes, gent del Centre Social... Tots ens ho vam prendre amb consciència i amb ganes de buscar el millor. Jo penso que van

ser unes sessions amb un alt nivell de discussió. Un altre de les coses que vem fer al Centre amb un grup reduït i que recordo, va ser una secció de llogaters quan es va començar a parlar dels canvis de la LAU (Llei d'arrentaments urbans). Al barri hi havien molts pisos de lloguer, per tant era un tema que afectava molt. Recuerdo que vem organitzar unes xerrades, cinc en concret. A partir d'aquest moment i durant un temps, un o dos dies a la setmana hi va haver una mena d'asesorament al llogater. Això es va fer al Centre i després es va exportar a altres associacions. Teniem el problema de com fer-ho arribar a la gent i que aquesta ens vingues. Recordo que vem tenir la idea iluminosa de fer un anunci d'aquests on passen una diapositiva amb una veu en off que va parlant. Crec que aquest anunci el van passar al Paiau Balear. No se si va servir de res. Tampoc recordo que durant un any es van intentar fer un seguit d'activitats a la sala del costat del Centre i es va transformar en una sala d'exposicions. La pretensió, i en certa mesura en sembla que es va aconseguir, era que fos una sala d'exposicions on la gent fes propostes diferents, que tinguessin unes inquietuds. Un altre anecdota és la famosa enganxada de cartells de llibertat d'expressió. Ja era la transició plena. Anavem una tira de gent enganxant cartells. Quan estavem tots més o menys a la plaça de l'Església -la famosa plaça de Málaga-, van venir els cotxes Z, ens van rodejar i ens van dir que pleguessim. Ens tenien a punta de pistola a tote. Nosaltres no ens ho acabavem de prendre seriosament, creiem que per uns cartells no n'hi havia per tant. Ens van voler portar a la comisaria del districte però com que erem tants, va ser un descontrol. A alguns se'ls van arribar a emportar.

ANTONI MOLINER-. El Centre Social neix a alguna forma rara per mi. jo estava vinculat al tema de Sant Medir, i traves del Xarles soc invitat a una trobada, que es fa aqui per constituir una especie d'associació de veïns o centre social. Es una reunio multitudinaria. Les idees del que es volia estaven bastant clares i l'única que es va tenir que fer va ser posar una mica de rí i agulla. Per fer la primera junta es van buscar persones netes, que no estaven lligats en coses polítiques i un d'ells era jo. Juntament amb el Xarles, en Miquel, i Arnau i el Lopez, ens van cridar a l'alcaldia on la policia ens va dir "que tuviéramos mucho cuidado porque nos estabamos metiendo en un lío y no sabíamos donde iba a acabar". Un de nosaltres havia fet, faia temps, una denuncia d'un robatori d'un casete en un cotxe i van dir que "era lastima que solo teniendo ese antecedente esto de ese centro social manche la ficha..." Amb la policia sempre estavem alerta. A vegades massa. Recordo que un dia al centre anavem a parlar del procés de Burgos o dels moviments socials a Itàlia. Quan ja havia poc per començar em van trucar a casa. "Porta el projector i una pel·lícula. Hi ha un home encorbat que te tota la pinta de ser policia" em van dir. No tenia cap pel·lícula a mà així que em vaig presentar amb el que havia filmat durant les vacances amb la família. Aquí la nena.....Aquí les runes de no se on.....Aquí passejant....i la gent comentant ooooon, que maco i l'home que semblava un policia allà sentat, sense parlar amb ningú. Quan vem acabar la pel·lícula, va marxar sense dir res i nosaltres ens vem quedar comentant que l'hi havíem deixat plantat. Dies després ens vem assabentar de que el presunte policia era un enginyer a qui un soci del Centre havia invitat. "Vine, que sera una sessió interessant", li havia dit. Després el soci no hi va poguer anar i l'invitat es va trobar sol. Al finalitzar

la sessio de la pel·lícula familiar el que creiem policia se n va anar a passejar per les Rambles i es va trobar a i amic. Que tal la sessió del Centre? li va preguntar. Un aburritament, li va respondre. No han parlat del proces de Burgos? li va preguntar estranyat el que i havia invitat. Que va. Han passat una pel·lícula de les vacances familiars d un dels socis, li va respondre el trustrat assistent, que mes tard va ser un soci que va treballar molt pei Centre. Anecdotes al marge, una de les vivences fortes que tinc del Centre Social es quan vaig descobrir que aquest era mes que no pas una associació de veïns. Vaig descobrir que quan un sector deia una cosa, l'altre no replicava; que en el Centre hi havien tendencias. La tasca on jo hi vaig participar mes va ser tot el tema de la recuperació del Sants dia a dia. ni pas elevat ni museu del tranvia, amb tota la reconstrucció i portada a terme de la Plaça de Sants. Jo penso que a Sants de sempre hi ha hagut una vida associativa, el que passa es que potser hi ha hagut una vida associativa tancada. La cosa del Centre Cívic o del Centre Social va aglutinar a tota una sèrie de gent que estavem d alguna manera despenjats por ai i que potser estavem en els llocs on erem simplement per tradició. va ser un temps molt divertit. Apart de treballar temes molt profunds i de fer reivindicacions tots plegats ens ho passavem molt bé i això penso que va ser molt interessant.

ROSA ESTIVILL.- Es veritat que hi havia tot un seguit d associacions a dintre del barri. Jo mateixa, desde molt petita, havia estat per exemple a l'UEC, pero en els anys '75, '76, '77 no n hi havia prou. Necessitaves sentir que podies fer mes coses i aleshores, penso que en aquest aspecte el centre social servia i era el lloc idoni.

LLIBERTAT-. El Moliner m ha fet riure molt quan ha explicat això de que es va trobar amb la sorpresa de que hi havien tendències al Centre Social. M ha cridat l'atenció perquè a mi també em va passar. D'alguna manera si que tenia la idea de que hi havia una pluralitat de gent, però després, en un moment determinat, es va veure que de fet no n'hi havia gaire. Hi havia una bona masa que era dels 2 partits o d'un i després uns altres despenjats (anarquistes, socialistes...). A l'hora de fer assamblees, propostes et trobaves que un dia estava tothom junt i a la propera reunió les coses que s'havien acceptat es canviaven. Jo era molt susceptible a això, algunes vegades m'havia enfadat moltíssim. Jo crec que el Centre Social, com una de les primeres associacions de veïns de Barcelona, es fruit precisament d'aquesta capacitat associacionista que hi havia per part de molta gent a Sants i això apareixiat amb un altre gran grup de gent i -en aquest cas que va ser a Sant Medir- que eren els catòlics, amb els quals jo mai m'hi havia sentit amiga, però a través de la gent d'esquerres ens reuníem al campanar de la parroquia de Sant Medir. D'alguna manera em vaig anar trobant amb gent de Sant Medir que, tot i que jo els podia trobar estrets de mires, eren gent valenta i sobretot no ens posavem pedres. Als anys 70 i pico, va neixer Comissions Obreres i jo me n'recordo que des del moviment democràtic de dones vaig arreglar perquè vingues a actuar un grup de folk. Van venir a actuar gratuitament. Vem omplir i es van reunir 14000 ptes. L'angúnia que jo tenia era pensar que això només ho sabia jo i que quina responsabilitat! A la primera reunió de Comissions vaig portar tots els diners. Ningú va saber res, ni d'on venien els diners ni d'on no venien. Després va venir també el Quico Pi de la Serra, i Ovidi Montllor. Tot eren diners per coses determinades. La gent de Sant Medir responia,clar que no sabien a

que anaven destinats els diners. Tot això avans de la democràcia. Això ens va anar unint amb tot tipus de gent perquè vem entendre que tots perseguíem les mateixes coses.

* MIRANT EL FUTUR

ANNA MARIA.- Jo, el tema que heu tret de sentir-vos sorpresos perquè hi havia gent de diferents partits polítics no el comparteixo. Em sembla que la sorpresa va més enllà de que hi siguin. La sorpresa era que, a més a més, manipulaven. Jo no he estat mai afiliada a cap partit, però em movia a l'àrea del PSUC.

ANIONI.- En el moment, a partir dels anys '76, '77 en què la democràcia començava a funcionar, el Centre Social cau, però perquè? Perquè cadaquè tenia la seva feina dins el seu partit. Fins que no va tornar un altre vegada a funcionar, va costar una mica. Hi va haver un temps determinat que el que va ser el Centre va quedar molt ràpid. Sort que hi va haver un grup de gent de cinc, sis, set persones que vem continuar les reunions del dijous, però cadaquè tenia la seva tasca ja molt definida i molt concreta dins del seu partit o del seu local. Després es va tornar a engregar perquè hi va haver gent que es va desencantar del partit, gent que va pensar que podria fer més feina dins l'associació...

ROSA ESTIVILL.- Jo penso que un centre social o una associació de veïns ha de continuar. No amb les mateixes funcions o propostes que abans perquè ara moltes d'aquestes coses venen donades per la propia administració. En aquests moments l'administració és un interlocutor.

Aquesta sempre necessita o necessitarà l'administració per un costat, perque pot actuar amb una certa prepotència per tenir els mitjans a la ma i per un altre costat hi ha aquells ciutadans, veïns que necessiten un altre tipus d'organització que no es l'administració, i aquí està la funció d'un centre social, d'una associació de veïns o de molts altres tipus d'organització. Seria una manera d'unir-se, perqüe no està dins un partit, perque s'expressi i pugui trobar una via de canalització dels seus desitjos.

LLIBERTAT.- Jo estic bastant d'acord amb el que ha dit la Rosa Estivill. Jo penso que la comunicació del poble, dels veïns amb les institucions no hi és. Penso que l'associació podria ser precisament un intermediari i un canalitzador. El que passa és que jo no veig en aquest moment que la població vegui res. Hi ha tantíssimes necessitats que, lògicament ha de ser l'associació de veïns la que ha de canalitzar-les, però jo no veig aquesta inquietud en la gent. La gent s'ha de traga tot.

ANNA MARIA.- Si veig una funció en una associació de veïns es que faci de canalitzador entre el veïn i aquell que mai s'ha acostat a la regidoria del districte, però en realitat jo crec que a aquest veïn tampoc s'hi arriba. A mi em sembla que el centre social de Sants va néixer amb una conjuntura històrica molt determinada. Abans tampoc existia i en aquell moment la gent necessitava això. Necesitava lluitar contra coses que eren molt flagrants. Tot i que m'agradaria, l'associació de veïns no enganxa gairebé a ningú. Ja no te gaire a veure el que han fet ara amb el que feien anteriorment. Jo soc pessimista en aquest sentit.

ANTONI.- Jo penso que i associació de veïns ha d'existir si hi ha una necessitat dels veïns que estiguin associats. La gent s'associa quan té necessitats. És interessant, en tots els estaments i totes les parts de la vida, que hi hagi gent que d'una forma voluntària tingui portes obertes i tingui estructures preparades per quan hi hagi necessitats. És una mica lo dels cuarteis de bombers. Pot ser que no funcionin mai però han d'existir i quan hi ha toc han de sortir. Jo no crec que les coses s'hagin d'aguantar perquè sí. Si Centre Social va explotar perquè hi havia una necessitat, després va passar un moment languid i mes tard hi ha hagut un altre moment d'eufòria. Pensar que sempre té que estar amb una vitalitat i si no sentir-se frustrats i tal... pues no. Ja, no es que no li vegui futur, però mantenir-lo per mantenir-lo no ho veig. Penso que és absurd. Penso que les associacions de veïns que s'han anat montant, que han sigut una mica mixtes, que han sigut uns llocs de debats importants, però que també han sigut una mica iudicis, em sembla. No crec que es pugui idealitzar, ni tornar a i any '72, quan es va inventar això.

ROSA VIDIELLA-. Jo crec que el Centre Social ha canviat cap enrera però cap endins no ha canviat gaire. Penso que tant al començament com ara i, al llarg de tots aquests anys, les persones que hi han estat al peu de guerra, algunes des de les hores i altres que han anat passant, sempre hi ha hagut 2 elements que han fet que hi fossin i que lessin el que feien. Un és el desitg de pensar que has de sortir de casa per intentar que les coses siguin millors. L'altre és una paraula que ha sortit en molts moments aquí i que es tenir una carrega de ingenuitat extraordinaria com ni ha hagut i com segueix havent. Ingenuitat en el

sentit de capacitat de creure i les creus i a entendre que pots fer alguna cosa perque siguin diferents. Abans es buscava la formula magica per fer que els veïns vinguessin i encara es segueix buscant. Pensant en el passat, recordo el dia que en Paliars, que es rellotger, botiguer d'aquí, es va apuntar i una persona va començar a dir que els petits botiguers de Sants ja comencaven a respondre. Va ser un, que va durar molt temps. Per fer una interpretacio així s'ha de ser molt ingenu. Jo crec que tot es transforma, pero d'alguna manera tot subsisteix. D'una forma o un altre la societat es segueix evolucionant de la mateixa manera. Una gran majoria, que no es mou del seu amoib directe -la família, casa, treball... i jo aomes ho mirem una mica amb una certa distància i un altre grup segurament mes minoritari de gent que necessita fer quelcom perque alguna cosa millori. Aquesta gent tampoc va a les associacions de veïns doncs han trobat uns altres camins determinats. Jo crec i espero que sempre resti aquest grup de persones amb aquesta capacitat d'entendre que poden fer canviar coses i que seguiran desitjant arribar a molta gent i no arribaran a molta gent, pero les coses que seguiran fent seran bones, que son sobretot la d'estalonar a i administracio. Estic convencuda que el districte tem al Centre Social de Sants i que moltes coses han ocorregut perque sabien que no pararia de venir un pesat. Això farà que continuin, el que no es pot ser es ambicions i pensar que seran alguna cosa mes dei que son. Trobo que es prou important el que son. Aquesta casa acull una trentena de grups, nomes que a cada grup hi baguin 8, 10 o 12 personnes, deu n'hi de. Que molts d'ells siguin judics... doncs ja esta bé.

965
II

CRÒNICA DEL CENTRE SOCIAL DE SANTS

II. REPERTORI

Maig del 1996

INDEX

"Amics Predilectes".....	4
Associació de Veïns de Badal, Brasil i La Bordeta....	5
Associació de Veïns d'Hostafrancs.....	8
Associació de Veïns de Sants - Sol de Baix.....	10
Associació de Veïns Triangle de Sants.....	11
Associacions de veïns.....	12
Atemptats.....	14
Bus 91.....	16
Can Batlló.....	19
Casa del Relotge.....	21
Centre d'Assistència Primària (CAP) de La Bordeta....	23
Cinturó de Ronda.....	24
Comissió de Veïns La Bordeta.....	29
Comissions de barri.....	31
Cooperativa Vidriera.....	33
"Cop d'ull a Sants".....	35
Cotxeres de Sants.....	38
Districte VII.....	48
"Divuit del No".....	50
Espanya Industrial.....	54
Esquerdes als carrers de Joan Güell i Can Bruixa.....	67
Federació d'Assoc. de Veïns de Barcelona (FAVB).....	75
Festes populars.....	77
Grups.....	78
Joan Peiró, plaça de.....	81
Magòria, estació de.....	83
"Més llum al carrer Olzinelles".....	85

Origens del Centre Social de Sants.....	86
Països Catalans, plaça dels.....	87
Pelleria de La Bordeta.....	89
Pla Comarcal.....	90
Pla General Metropolità.....	97
Pla Especial de Reforma Interior (PERI).....	100
Plans Parcials.....	102
Polisportiu de l'Espanya Industrial.....	104
Publicacions.....	106
Rajolers, carrer de.....	107
Rebut de l'aigua.....	111
Renfe, estació de.....	116
Residència d'Avis.....	121
Sala d'Art.....	125
Sant Antoni, carrer de.....	126
Sants.....	128
Sants, plaça de.....	131
Sec. d'Entitats de Sants, Hostafrancs i La Bordeta...	135
Semàfor de Joan Güell - Av. Madrid.....	137
Setmana del Centre Social.....	138
"Treballem a Sants per Sants. T'hi apuntes?".....	139
Vapor Vell.....	140
Visita de Manuel Fraga Iribarne.....	148

"AMICS PREDILECTES"

L'any 1973, la Fundació Amics de la Ciutat va atorgar el títol d'"Amics Predilectes" al Centre Social de Sants, "en virtud de la tasca desenvolupada a rel de l'explosió de gas al carrer de Rajolers, l'exposició 'Cop d'ull a Sants' i la campanya que ha iniciat en defensa dels espais lliures del barri i que Amics de la Ciutat promet fer seva."

El lliurament del títol es va fer el dia 23 de novembre, en un sopar a l'Hotel Orient. En el mateix acte varen ser guardonades altres entitats, com ara el Futbol Club Barcelona, i diverses personalitats, com Montserrat Caballé o Ramon Trias Fargas. Hi va assistir Enrique Masó, en la que va ser la seva primera intervenció pública com a alcalde de Barcelona davant les associacions ciutadanes.

Amics de la Ciutat, una fundació sense afany de lucre, que té per objectiu la defensa del patrimoni ciutadà, va donar sempre un decidit suport a les associacions de veïns i especialment al Centre Social: a més del títol ja esmentat, el maig del 1974 va fer pública una nota de suport a les reivindicacions dels veïns de Sants en la qual "felicitava" el Centre Social per la campanya "Salvem Sants dia a dia..." i la Junta Directiva d'Amics de la Ciutat va visitar la parada que el Centre Social havia instal·lat a la plaça de Sants per difondre la campanya.

ASSOCIACIÓ DE VEÏNS DE BADAL, BRASIL I LA BORDETA

El mes de febrer de 1970, el Govern Civil de Barcelona va aprovar els estatuts de l'Associació de Veïns de Badal, Brasil i Adjacents. L'Associació va néixer amb 100 socis, a rel de l'amenaça que representava el projecte de construcció del I Cinturó de Ronda (actualment, Ronda del Mig) i va ser promoguda per l'Associació de Comerciants del carrer Badal i els sectors més acomodats del barri, industrials i comerciants.

La lluita contra les expropiacions que preveia el Pla del I Cinturó es va basar en l'acció judicial, més que no pas en la participació i la mobilització populars, i el paper dels veïns es va limitar a signar poders notariais i al·legacions. Aquestes accions van aconseguir un augment de les indemnitzacions pels afectats, el túnel entre la carretera de Sants i el carrer Pavia - que va evitar l'enderrocament de 50 edificis i l'afectació d'unes 4.000 persones més - i, finalment, l'any 1975, la sentència del Tribunal Suprem - aleshores ja més simbòlica que altra cosa - anul·lant el Pla Especial del I Cinturó.

Al cap de poc temps de la creació de l'Associació, cap a mitjans del 1972, quan ja s'havia inaugurat el I Cinturó, la Junta va considerar acabada la tasca de l'entitat. Tot i que hi va haver moltes desercions, especialment entre els comerciants, un grup de veïns, que considerava que el barri no havia resolt tots els seus problemes, va decidir tirar-la endavant, assumint el deute de 800.000 pessetes que

havia deixat la Junta anterior amb l'advocat que els havia representat davant els tribunals.

Entre els anys 1972 i 1974, la supervivència de l'Associació va ser difícil: havia d'intentar captar socis actius i eixugar el fort déficit acumulat. El 1974 va viure el seu rellançament, amb l'inici de la revisió del Pla Comarcal, que afectava especialment la zona dels carrers de Begur, Pavia, Sugranyes i carretera de Sants, que finalment es va aconseguir salvar.

La nova Junta es va coordinar cada vegada més amb el recentment creat Centre Social de Sants, amb qui van anar sempre junts en la campanya contra el Pla Comarcal i en la defensa dels grans espais del barri. De mica en mica, l'associació va anar extenent la seva àrea d'influència cap a La Bordeta, fins que va decidir canviar el seu nom original de "Badal, Brasil i adjacents" pel de "Badal, Brasil i La Bordeta", potser més d'acord amb el seu àmbit d'actuació.

L'any 1976 va ser el de la lluita, molt forta, per salvar de l'especulació la plaça de Vázquez de Mella, ja retallada anteriorment pel Cinturó i que l'Ajuntament havia venut posteriorment. L'any següent, es va aconseguir que la plaça es convertís en un parc i no en blocs de pisos.

El darrer gran èxit de l'Associació va ser el cobriment de la Ronda del Mig, entre la carretera de Sants i l'avinguda de Madrid, una obra que es va inaugurar el novembre del 1995 i que va suposar una millora molt important per la qualitat de vida dels veïns.

L'any 1996, l'Associació de Veïns de Badal, Brasil i La Bordeta tenia a la ratlla de 700 socis.

ASSOCIACIÓ DE VEÏNS D'HOSTAFRANCS

L'estiu del 1974 va surgir a Hostafrancs una Comissió Gestora, amb la intenció d'elaborar i presentar la documentació necessària per crear una associació de veïns al barri. El catalitzador havia estat la primera revisió del Pla Comarcal, que resultava especialment agressiva pel barri.

Poc s'ho podien pensar, els membres de la Comissió, que els tràmits per legalitzar la nova associació s'allargarien durant quatre anys. Fins en cinc ocasions van modificar el projecte d'estatuts, a requeriment de l'Administració, des d'afegir-hi una renúncia expressa a desenvolupar activitats en els àmbits sindical i polític... fins a redactar-los novament de cap a peus. Però tot i així, no aconseguien la legalització.

Al mateix moment, altres associacions de veïns, com les del Clot, Sant Gervasi o l'Esquerra de l'Eixample, passaven per situacions similars: l'ambient reivindicatiu veïnal i els assajos de democràcia participativa que impulsaven les associacions ja legalitzades, incomodaven el poder i van frenar la legalització de les noves. Segons el Govern Civil, les legalitzacions estaven aturades a l'espera de "nous criteris".

El gener del 1977, dos anys i mig després d'iniciar els tràmits per inscriure la nova associació de veïns, la Comissió Gestora fins i tot va organitzar una setmana de festes per "celebrar" que la d'Hostafrancs era la degana de

les associacions no-legalitzades.

La Comissió Gestora i, a partir del 1978, l'Associació de Veïns d'Hostafrancs, va ser especialment combativa davant el PERI (especialment en les afectacions del carrer de Moianès), Manufactures Ceràmiques (que ocasionava greus molèsties amb l'emissió de fums), amb la nova estació de Renfe i en la reivindicació de grans espais lliures, com el mateix de Manufacturas Cerámicas o l'emblemàtic de l'Espanya Industrial, sempre en estreta col.laboració amb el Centre Social de Sants i la resta d'Associacions de veïns del barri.

ASSOCIACIÓ DE VEÏNS DE SANTS - SOL DE BAIX

L'Associació de Veïns de Sants - Sol de Baix es va crear l'any 1972, davant la greu agressió que van patir un grup de veïns dels carrers de Joan Güell i Can Bruixa, en esquerder-se els seus habitatges, degut a les obres de la línia III del metro, i veure's obligats a abandonar-los.

A partir d'aquí la seva activitat es va anar diversificant i va resultar especialment significativa la lluita per grans espais, en concret pel solar de Sol de Baix (a la confluència del I Cinturó amb l'avinguda de Madrid) i pel de l'antiga fàbrica de Perles Majòrica (entre els carrers de Berlin, Numància i avinguda de Madrid). El seu àmbit d'actuació quedaria delimitat pels carrers de Rajolers, Valladolid, Viriato, Equador i travessera de les Corts (fins el I Cinturó).

Va estar, juntament amb les altres associacions de veïns del barri, en la campanya contra la revisió del Pla Comarcal, a partir de l'any 1974. Segons el Pla Comarcal, al solar de Sol de Baix es dividia en dues zones: una seria destinada a habitatges i l'altra a zona verda; però si l'Ajuntament no comprava aquesta part abans de dos anys, es podia transformar en un jardí d'ús privat, i no pas d'ús públic tal com pretenien els veïns. El 1977, l'únic que s'hi havia fet eren els habitatges. Finalment, després d'importants mobilitzacions veïnals, el 1979 l'Ajuntament va expropiar el solar, de 6.400 m² per fer-hi el parc públic "Sol de Baix".

ASSOCIACIÓ DE VEÏNS TRIANGLE DE SANTS

L'Associació de Veïns Triangle de Sants va ser creada el 1977, a rel de les obres de la nova estació de Renfe de Sants, que van esquarterar el barri i va deixar incomunicat respecte l'altra banda de la via el triangle format pels carrers de Sant Antoni, Espanya Industrial i carretera de Sants. I de la forma d'aquesta àrea en va sorgir el nom de l'associació.

El mur que es va contruir per soterrar l'estació va deixar tallats els carrers d'Alcolea, Salou i Riego. L' Associació del Triangle va ser la que va construir, artesanalment i per pròpia iniciativa, davant la passivitat de l'Ajuntament, les primeres escales per salvar els desnivells que havia creat la nova obra, concretament al carrer de Salou. L'alcalde Font i Altaba, en el seu curt mandat durant l'any 1979, les va fer arreglar.

ASSOCIACIONS DE VEÏNS

A principis de la dècada dels 70, amb José María de Porcioles com alcalde de Barcelona - ho era des del 1957 - va anar surgint associacions de veïns a diferents barris de la ciutat, com a resposta a l'agressiva política de l'Ajuntament, feta sempre d'esquenes als interessos dels ciutadans.

Aquestes noves entitats es van crear a l'empar de la Llei d'Associacions que es va aprovar l'any 1964 i surgen generalment a rel de lluites veïnals concretes, que van consolidar grups de veïns actius que després van donar continuitat a les associacions. Les associacions de veïns van suposar una alternativa a les tradicionals associacions, generalment dominades pels comerciants, que popularment es coneixien com "bombilleres", perquè la seva principal activitat era el de guarnir amb bombetes els carrers durant les festes nadalenques.

Donat el seu caire combatiu, les associacions de veïns sovint van tenir dificultats per obtenir la seva legalització, ja fos degut a la manca de l'informe favorable que preceptivament l'Ajuntament havia d'enviar al Govern Civil, ja fos per les traves que es posaven des del propi Govern Civil, com va succeir especialment els anys 1974 i 1975, en que el titular del de Barcelona era Rodolfo Martín Villa.

Les noves associacions de veïns tindran el seu eix central de treball en la defensa de les condicions i la qualitat de

vida dels ciutadans - que molt sovint es traduirà en reivindicacions d'espais lliures i contra l'especulació immobiliària - però aviat van transcendir el seu àmbit estricte d'actuació per crear les bases d'una veritable participació popular i per assumir reivindicacions més generals, de caire polític o social.

Durant el tardofranquisme i la transició, les associacions de veïns van tenir el seu moment de màxim esplendor, van jugar un important paper de conscienciació i aglutinament dels ciutadans i van sentar les bases de l'esperit de participació democràtica.

Enrique Masó, que va substituir José María de Porcioles al front de l'alcaldia de Barcelona, el maig del 1973, va resultar sensible a les associacions de veïns i va convertir-se en un batlle dialogant. Però el seu successor, Joaquín Viola, alcalde des de l'agost del 75 fins el desembre del 76, va fer tornar la intransigència al consistori, va menystenir totalment el moviment veïnal i sempre va intentar tirar endavant la política municipal al marge dels ciutadans.

ATEMPTATS

L'any 1975, el Centre Social de Sants va patir alguns atemptats, dels "incontrolats" d'extrema dreta que operaven en aquelles èpoques. El primer va ser la matinada del 27 de juny del 1975: algú addicte a Ordine Nuovo va trencar el vidre de la porta, va cremar part de taulell d'anuncis i hi va deixar la pintada "No al comunismo".

El mateix dia, l'associació Amics de la Ciutat va fer pública una nota de condemna de l'acte i de suport al Centre Social de Sants, que "amb les seves actuacions ha donat l'exemple de sensibilitzar un barri davant dels problemes col·lectius". La Federació d'Associacions de Veïns de Barcelona (FAVB) també va condemnar l'atemptat, igual com ho van fer nou entitats de Sants, Hostafrancs i La Bordeta, que van manifestar la seva solidaritat amb "una entitat que ha destacat en la defensa dels interessos col·lectius del Districte VII".

El segon atemptat va ser el 19 de setembre del mateix any. La víctima, però, en aquest cas, va ser la guarderia Guinbó, que tenia - i té actualment - el local sobre el Centre Social de Sants. No es va saber ben bé a qui es volia adreçar el Grupo de Acción Sindicalista (GAS), que va calar foc a la porta i va pintar "Muera el comunismo ¡Asesinos!".

Per últim, a finals de desembre, algú va cremar un arbre de Nadal que el Centre Social havia instal·lat a la plaça de Sants, en sortir d'una assemblea al cine Gayarre, el dia

21. El pobre arbre, com a "peticions als reis mags" no tenia altra cosa, penjant de les seves branques, que reivindicacions populars.

Aquell any, representants del Centre Social de Sants van visitar l'alcalde Masó, juntament amb membres d'altres entitats que havien estat víctimes d'atacs similars, com l'Associació de Veïns de Les Corts, la de Sant Andreu, la Parròquia de Sant Andreu i la Llibreria El Borinot Ros". També Amics de la Ciutat va rebre aquell any pintades amenaçadores a la seva seu, com "Rojos" i "Asesinos", així com la Organización Nacional de Librerías.

BUS 91

La línia 91 d'autobús de Transports Metropolitans de Barcelona - coneguda popularment entre usuaris i veïns com "La Monyos" - uneix, de fa anys, La Bordeta amb el centre de Barcelona, concretament amb La Rambla. És l'únic mitjà de transport urbà que arriba a La Bordeta. A finals del 1992, davant la intenció de Transports de Barcelona (TB) de reduir el servei en la línia, el Centre Social de Sants i la Comissió de Veïns i Usuaris del Bus 91 van iniciar la campanya "Salvem el bus 91".

Efectivament, a partir del 13 de gener del 1993, les unitats que cobrien la línia es van reduir de 8 a 6 i es va suprimir el servei els diumenges i festius (que, de fet, consistia en només quatre viatges en cada sentit, al matí). Segons la Comissió, la freqüència de pas va passar de 8 a 20 minuts, i temia que això només fos un primer pas de cara a la supressió total de la línia.

El mateix mes de gener, el Centre Social va enviar una carta a Joan Torras, president de l'Entitat Metropolitana del Transport (EMT), amb el suport de gairebé 800 signatures, i a Enric Truñó, Regidor President del Consell Municipal del Districte. L'EMT va argumentar, en la seva resposta, que hi havia hagut una minva en el nombre de viatgers, que la línia no era rendible i que s'havien estat de suprimir-la, tal com inicialment havien previst.

La primera resposta popular massiva va ser la manifestació amb bicicletes, patins, patinets i estris per l'estil, fent

el recorregut de "La Monyos", amb una rèplica en fusta d'un 91. Aquell peculiar 91 va quedar davant del Palau de la Virreina, el cap de línia per la banda La Rambla.

El mes de juny va continuar la mobilització dels veïns amb un parell assemblees. I El Centre Social va obrir un altre front: va fer arribar una carta al Síndic de Greuges, assabentant-lo de la situació. El Síndic la va admetre a tràmit i va demanar un informe a l'EMT. Al mateix temps, en una carta a Albert Busquets, Director de Transports de Barcelona, se li demanà, recollint el que s'havia decidit a les assemblees, la restitució de les 8 unitats a la línia i del servei els dies festius, tal com havia funcionat fins a finals del 1992. En una segona campanya de recollida de signatures, se'n van aconseguir més de 2.000, que es van lliurar al Consell Municipal de Districte.

El dia 2 de juliol, nova mobilització: el Centre Social i la Comissió de Veïns i Usuaris van aplegar 500 persones de totes les edats davant de Sant Medir - on hi ha el cap de línia - que es van asseure al mig del carrer amb les cadires que s'havien dut de casa.

Per fi, el mes d'agost hi va haver una reunió, a la qual assistiren membres de la Comissió, amb Enric Truñó, Regidor President del Consell Municipal del Districte i Albert Busquets, Director de TB. El compromís d'Enric Truñó no va anar més enllà que estudiar el tema.

Van continuar les assemblees. La definitiva seria el vint de setembre, a l'església de Sant Medir, amb més de 500 veïns de La Bordeta. Al cap de pocs dies, el 6 d'octubre,

es signaria l'acord al Centre Social: Enric Truñó, que havia arribat a un compromís amb TB i l'EMT per restituïr el servei tal com estava, el subscriurà amb els representants del Centre Social i de la Comissió de Veïns i Usuaris.

Com sol ser habitual, la campanya es va tancar amb una festa: "Tindrem més bus 91". La mobilització per defensar "La Monyos" havia servit d'element aglutinant dels veïns de La Bordeta, que a partir d'aquí es constituirien en Comissió de Veïns Bordeta, amb seu al mateix Centre Social de Sants, i que impulsarien noves iniciatives i reivindicacions, com la campanya per l'enllumenat al carrer d'Olzinelles, la recuperació del solar de la Pelleria, la reivindicació del Centre d'Assitència Primària (CAP)...

CAN BATLLÓ

L'any 1880 va començar a funcionar la fàbrica tèxtil que l'empresa Sobrinos de Juan Batlló va instal·lar als terrenys de Can Mangala, a La Bordeta, amb entrada pel carrer de la Constitució. L'any 1964, l'empresa es va traslladar i les seves instal·lacions van ser compartimentades i arrendades a petites indústries i tallers. Actualment, persisteix aquesta situació.

El Pla Comarcal i el seu successor, el Pla General Metropolità, qualifiquen l'espai, de gairebé 9 Ha, com a zona verda (al llarg del carrer de Mossèn Amadeu Oller), equipaments i viais. Can Batlló figura entre les primeres reivindicacions del Centre Social i dels veïns de Sants i La Bordeta, però per diverses circumstàncies no hi ha hagut campanyes específiques per recuperar-lo definitivament, cumplint les previsions urbanístiques: la seva mateixa qualificació (que no el feia perillar davant l'especulació); el fet que sempre hi hagués espais que calia recuperar amb urgència; i l'especial circumstància que molts veïns eren alhora treballadors dins el recinte de l'antiga fàbrica, de manera que qualsevol intent d'intervenció hauria posat en perill força llocs de treball.

L'any 1990, el Centre Social i la Parròquia de Sant Medir - veïna a Can Batlló - van elaborar una carta en la qual es demanava l'assignació d'equipaments concrets i un PERI (Pla Especial de Remodelació Interna) per arranjar la façana de

La Bordeta i l'interior de l'antiga fàbrica.

La major part de la superfície afectada és propietat de la Immobiliària Lles S.A. La Coordinadora d'Urbanisme de Sants, Hostafrancs i La Bordeta s'hi va posar en contacte l'any 93 per parlar d'aquest PERI. Al seu torn, els inquilins dels locals van constituir l'Associació d'Industrialis del Polígon Batlló, per veure de gestionar col·lectivament un futur desallotjament i reubicació de les seves indústries.

A rel del Pla d'Actuació 1995-1999 del Consell Municipal de Districte, el Centre Social de Sants ha demanat una actuació urgent - a banda del PERI pendent - a la façana de La Bordeta - que en bona part no pertany a Can Batlló-, i que es troba molt degradada.

CASA DEL RELLOTGE

L'anomenada Casa del Rellotge és una masia situada al costat de l'Església de Santa Maria de Sants, sobre un petit turó, el punt més alt de l'antic municipi de Sants, conegut com La Roqueta. L'edifici és del segle XVII, però conté elements més antics, com ara dues finestres gòtiques, que són del segle XIV. El nom li ve donat per un rellotge de sol que hi havia a la façana, del qual actualment només en queda la varilla.

La Casa del Rellotge estava inclosa en el Catàleg d'Edificis i Monuments d'Interès Artístic, Històric, Arqueològic, Típic o Tradicional de l'Ajuntament de Barcelona, però a principis dels 70 estava en un estat de conservació pèssim. L'edifici va ser reivindicat pel Centre Social des del primer moment com a seu per un equipament cultural.

El 13 de novembre del 1974, la Comissió Executiva Municipal va acordar la compra de la Casa del Rellotge i d'un magatzem contigu, amb la intenció d'ubicar-hi una escola o algun altre equipament de tipus cultural, encara per definir. L'Ajuntament va fer efectiva la compra de la casa l'any 1975; la va adquirir al seu propietari, el senyor Comas, per 12 milions de pessetes.

Les obres d'acondicionament de l'edifici es van fer inacabables, es van paralitzar en diverses ocasions per manca de pressupost (de vegades, per quantitats gairebé ridicules), però finalment, el mes de setembre del 1988 va

ser inaugurada com a seu de l'Arxiu Municipal del Districte III.

El fons de l'Arxiu provenia, fonamentalment, de l'Arxiu Històric de Sants de la Unió Excursionista de Catalunya (UEC) - Sants, que va ser iniciat 1930 pel Club Excursionista de Sants. En fundar-se la UEC, el 1932, el Club Excursionista s'hi va integrar, i per tant també l'Arxiu. La UEC va cedir el seu Arxiu al Consell de Districte el 26 de maig del 1987, amb la condició que els documents no es dispersessin, que es conservessin dins els límits geogràfics de Sants i que estiguessin a l'abast de tothom qui els volgués consultar. Veritablement, el volum que havia assolit l'Arxiu Històric de Sants feia inviable la seva gestió per una entitat com la UEC.

L'Arxiu també va aglutinar fons de l'Ajuntament de Sants (1868-1897), de les Junes i Consells Municipals i del Consell Municipal del Districte.

CENTRE D'ASSISTÈNCIA PRIMÀRIA (CAP) DE LA BORDETA

La campanya en demanda d'un Centre d'Assistència Primària (CAP) - conegut popularment com un "ambulatori" - a La Bordeta, en concret al sector de Sant Medir, la van iniciar conjuntament, l'any 1994, la Comissió de Veïns La Bordeta i el Centre Social de Sants, en un procés assembleari molt obert i amb àmplia participació dels veïns.

El CAP que correspon als veïns de La Bordeta és el que hi ha al passatge de Serra i Arola, però aquest Centre queda a una distància considerable i té assignats més de 50.000 usuaris, segons el propi Servei Català de la Salut, quan aquesta mena d'equipaments, segons la legislació, han d'atendre entre 5.000 i 25.000 usuaris (que, excepcionalment i a les grans ciutats, poden arribar a 40.000).

El lloc que es va proposar per ubicar aquest nou CAP és un espai, qualificat d'equipaments, que hi ha als carrers Tort - Navarra - Bartomeu Pi, de 1.825 m², amb possibilitat d'edificar planta i tres pisos, que a més podria allotjar una residència d'avis. El Pla d'actuació 1995-1999 del Consell Municipal de Districte preveu l'operació en aquest solar, però, segons el Centre Social, el procés administratiu és molt llarg (un mínim de cinc o sis anys) i els veïns demanen un CAP que s'inauguri, com a molt tard, per la Festa Major de La Bordeta de 1996, encara que fos en una instal·lació provisional.

CINTURÓ DE RONDA

La idea i el traçat originals del I Cinturó de Ronda - rebatejat l'any 1992 amb el nom de Ronda del Mig - daten de l'any 1903, quan l'Ajuntament de Barcelona va convocar un concurs de projectes per enllaçar l'Eixample amb les poblacions recentment agregades a la ciutat. El projecte guanyador, el Pla General per a Barcelona, va ser obra de Léon Jaussely.

Al "Pla Jaussely", el I Cinturó rebia el nom de Passeig de Ronda i passava per terrenys que aleshores estaven despoblats, el que hauria suposat, en aquell moment, ben pocs problemes per la seva construcció; però també és cert que s'avancava al seu temps, quan encara no s'havien plantejat els problemes que pretenia resoldre.

El Pla Comarcal de 1953 recuperava la idea d'aquesta via en les seves directrius urbanístiques i l'abril del 1968 va ser aprovat el Pla Especial del I Cinturó de Ronda, que en fixava l'amplada en 50 metres, considerant-lo una veritable autopista urbana de 14 quilòmetres de longitud, que passaria pel que aleshores eren els carrers de Badal i Brasil, gran via de Carles III, avinguda del General Mitre, plaça de Lesseps i Travessera de Dalt. Estava prevista com una via sense semàfors ni interferències, amb 17 passos a diferent nivell i una capacitat de 150.000 vehicles diaris, que podrien circular a una velocitat mitjana de 80 quilòmetres per hora. Tot plegat, ben diferent del que al final en va resultar.

El 18 de juliol del 1971, l'alcalde Porcioles va inaugurar el primer "scalètric" de Barcelona, a la Plaça de Cerdà, i les calçades laterals de la gran via de Carles III. El 19 de març de l'any següent, en una de les seves inauguracions "josefines", Porcioles va posar en marxa la nova via entre la Zona Franca i el carrer de Balmes. El preu que va pagar Sants per l'obra va ser de 837 vivendes expropiades, 76 comerços i 89 indústries, que significaven 700 llocs de treball. El total de persones afectades a Barcelona, amb el I Cinturó acabat, va ser de més de 20.000.

L'abril del 1975, el Tribunal Suprem va anul·lar el Pla Especial del I Cinturó, en resposta a una demanda presentada per l'Associació de Veïns de Badal, Brasil i Adjacents. Però el mal ja estava fet i la sentència tenia, sobretot, un valor moral.

A Sants, els veïns directament afectats van ser els dels carrers Badal i Brasil. En aquell moment, entre els anys 1968 i 1969, els veïns no gaudien de cap organització per poder-se defensar: es van aixoplugar en les associacions de comerciants, fins que el febrer del 1970 es va crear l'Associació de veïns de Badal, Brasil i Adjacents, anomenada després de Badal, Brasil i Bordeta. El Centre Social de Sants, d'ençà de la seva creació, es va afegir a les reivindicacions dels afectats i les dues associacions van anar sempre juntes.

L'exigència fonamental dels afectats va ser que l'amplada de la via es reduís a 30 metres, per evitar l'afectació a bona part de les 6.500 persones que, només a Sants, haurien

d'abandonar la seva vivenda o el seu lloc de treball. La solució proposada consistia en construir un tunel de 850 metres de llargada.

Finalment, es va aconseguir un tunel de 350 metres, entre el carrer de Pavia i la carretera de Sants, que va evitar l'enderrocament de prop de 50 edificis i l'affectació d'unes 1.000 famílies més. L'affectació, però, a 50 metres, va continuar vigent i la reivindicació "Badal a 30 metres" va tornar a aparèixer repetidament entre les demandes dels veïns.

El I Cinturó sempre s'ha considerat una de les grans operacions especulatives del porciolisme, amb un únic argument lòtic que justifiqués la seva construcció: els beneficis que havia de generar al seu voltant. Segons les associacions de veïns, les plusvàlues que va generar la construcció del I Cinturó en els solars adjacents, entre 1969 i 1972, va ser d'un 300 %, això és, d'uns 14.000 milions de pessetes, gairebé 10 vegades el cost de l'obra. El 28 de juny del 1973, un Ple Municipal, amb Enrique Masó com a alcalde acabat d'estrenar, va acordar rebatejar amb el nom d'Alcalde Porcioles (que ho havia estat fins el maig d'aquell any) els carrers per on passava la nova via que ell havia creat. La reacció ciutadana no es va fer esperar: des de "cartes al director" als diaris fins a peticions formals de les associacions de veïns, que van afegir a les seves reivindicacions referents al Cinturó la de la recuperació dels noms tradicionals pels seus carrers.

A Sants, l'any 1992, va tornar a prendre vigència el

Cinturó, aleshores ja Ronda del Mig. Els veïns dels carrers Badal i Brasil van demanar la cobertura de la via ràpida, entre la carretera de Sants i la Travessera de Les Corts. Es van recollir 8.000 signatures donant suport a la iniciativa, que no va ser mal vista per l'Ajuntament, a condició de que l'obra fos finançada per la iniciativa privada. La idea va sorgir a rel d'una solució similar que es va adoptar a Nou Barris per la Ronda de Dalt, després de molta pressió dels veïns.

La proposta concreta de l'Ajuntament es va presentar l'octubre d'aquell any i consistia en cobrir el tram entre la carretera de Sants i l'Avinguda de Madrid - un total de 410 metres - i finançar-ho amb un aparcament per 450 vehicles que aniria a sobre. Si funcionés la demanda de places d'aparcament, es podria repetir l'operació pel tram entre l'Avinguda de Madrid i la Travessera de Les Corts.

El juliol del 1993 el Consell Municipal del Districte aprovava el Pla Director per la cobertura de la Ronda del Mig. L'obra es va adjudicar a la Societat d'Aparcaments de Barcelona (SABA) per 543 milions de pessetes, però la seva oferta estava condicionada a que en els tres mesos anteriors a l'inici de l'obra s'haguessin venut, com a mínim, la meitat de les places d'aparcament. La resposta dels veïns va ser un èxit i les obres van poder inicar-se en els terminis previstos.

El mes de novembre del 1995 es va inaugurar la cobertura del primer tram de la Ronda del Mig. El projecte per repetir l'obra en un segon tram - entre l'avinguda de

Madrid i la Travessera de Les Corts -, ja era damunt la taula.

COMISSION DE VEÏNS LA BORDETA

La Comissió de Veïns La Bordeta es va crear a partir de la lluita que es va iniciar l'any 92 contra la supressió de la línia 91 d'autobús, que uneix La Bordeta amb les Rambles. La Comissió va establir la seva seu al local del Centre Social de Sants, amb qui ha treballat conjuntament des del mateix moment de la seva creació.

Un cop salvat el 91, la Comissió va emprendre altres campanyes encaminades a dignificar el barri. La següent mobilització va ser per aconseguir el solar i el parc de la Pelleria, a la cantonada dels carrers de Mossèn Amadeu Oller i de la Constitució. El dia de la inauguració del parc, el mateix regidor-president del Districte III, Enric Truñó, es va quedar parat de la gentada que hi havia i va reconèixer que La Bordeta és "el cul de sac de Barcelona". L'any 1994, en col.laboració amb el Centre Social, va organitzar l'exposició fotogràfica "La Bordeta", en la qual es mostraven les deficiències del barri, i va elaborar un complet projecte amb propostes concretes de remodelació i millora pel barri.

El mes de novembre del 1995 la Comissió va presentar al Consell de Districte un segon dossier amb propostes d'actuacions pel que consideren que ha de ser una remodelació del barri. El desembre del mateix any, juntament amb l'Associació de Veïns de Badal, Brasil i La Bordeta van elaborar una proposta per la millora del transport públic, basada en el reforçament o l'ampliació de

línies d'autobusos ja existents i la creació d'una de nova. La Comissió de Veïns La Bordeta es va adherir al Secretariat d'Entitats de Sants, Hostafrancs i La Bordeta l'any 1995 i actualment està centrant els seus esforços en aconseguir un Centre d'Atenció Primària (CAP) pel barri.

COMISSIONS DE BARRI

Als anys 60 van començar a surgir els primers moviments veïnals de caire reivindicatiu, que eren alhora nuclis de resistència antifranquista. Estaven formats per persones que provenien fonamentalment de grups cristians progressistes i de partits d'esquerra - aleshores a la clandestinitat - i van anomenar aquestes agrupacions de veïns Comissions de Barri, inspirats en les Comissions Obreres que s'havien començat a organitzat en l'àmbit sindical.

La Comissió de Nou Barris va ser la que va servir de model a la resta i va ser la primera que es va transformar en associació de veïns, la de Nou Barris: va ser reconeguda legalment com a tal el mes d'abril del 1970, a l'empar de la Llei d'Associacions aprovada l'any 1964. A la major part de barris de Barcelona es van anar creant aquestes Comissions de Barri, que intentaven coordinar-se entre elles davant de problemes d'interès general. Tal com es van anar legalitzant les associacions de veïns, a partir del 1970, les Comissions de Barri, de mica en mica, van anar desapareixent.

A Sants no n'hi havia una de Comissió de Barri, sino dues: Sants 1 - que es reunia a la Parròquia de Sant Medir - i Sants 2 - que es reunia a l'escola-bressol Guinbó. El motiu d'aquesta duplicitat era la tendència política de cadascuna. En crear-se, el Centre Social de Sants va aglutinar membres de totes dues Comissions de Barri, però

les Comissions encara van seguir treballant independentment del Centre durant un parell d'anys. D'aquesta manera, podien seguir amb el seu treball més marcadament polític i alhora garantien la independència política i la legalitat del Centre.

COOPERATIVA VIDRIERA

Al carrer de Gayarre, als números 73-89, hi havia, des de l'any 1932, la Societat Cooperativa Agrupació Vidriera Catalana, dedicada a la producció de peces de vidre de manera artesanal. Durant les 24 hores del dia hi funcionaven un forns amb fuel, utilitzats per la fusió de materials, que contaminava l'aire i embrutava de sutge les rodalies. L'edifici, vell i deteriorat, no tenia xemeneies ni filtres adients a la seva activitat, i s'estava enrunitant per moments.

La veu d'alarma la van donar les Comunitats de Propietaris del mateix carrer Gayarre, que l'any 1990 van recollir signatures, per lliurar-les al Consell de Districte, denunciant la situació. L'Ajuntament ja havia signat un acord d'expropiació amb la Cooperativa, però no s'havia executat, a l'espera de trobar un local adequat on pogués traslladar la seva activitat. De fet, el solar estava qualificat com a zona verda al Pla General Metropolità de 1976.

L'any 91 els veïns es van seguir queixant, sense resultats positius. El maig de 1992 es van dirigir a la Regidoria d'Urbanisme de l'Ajuntament, davant el que consideraven manca de voluntat del Consell de Districte, demanant que es fes efectiva l'expropiació; es va seguir insistint al Districte, es va demanar una inspecció als bombers...

El Centre Social sempre va donar suport a les reivindicacions dels veïns del carrer Gayarre i també es va

dirigir per carta als estaments competents. L'any 1993 la Cooperativa va aconseguir el seu nou local, a Molins de Rei, i a finals d'any va deixar lliure l'edifici. A principis del 1994 es va enderrocar la vella fàbrica i al solar que va deixar lliure - de més de 1.400 m² - s'hi va afegir el d'un magatzem colindant que el Consell de Districte va comprar.

L'any 1995, una part del terreny resultant de la doble operació es va convertir en zona enjardinada i la resta va servir per construir-hi un edifici de promoció pública amb 24 habitatges - destinats a les famílies afectades pels Plans Especials de Remodelació Interna (PERIs), especialment pels de La Bordeta -, quatre locals comercials i un aparcament subterrani amb 49 places.

"COP D'ULL A SANTS"

El dia 16 de juny del 1973 es va inaugurar al Centre Social de Sants l'exposició "Cop d'Ull a Sants", que romandia oberta diàriament durant més d'un més. L'exposició era un repàs exhaustiu a la realitat del barri i a les seves perspectives de futur. Constava de 40 plafons, dedicats a les diferents problemàtiques del districte i les seves alternatives, amb especial atenció als grans projectes urbanístics i el déficit d'equipaments.

"Cop d'Ull a Sants" va significar un gran esforç organitzatiu del Centre Social de Sants, que es va veure compensat per l'enorme ressò que va tenir l'exposició. Els aspectes que allà es tractaven van passar a constituir l'ideari de l'entitat, els punts de referència que van donar sentit a la seva activitat durant 25 anys.

En els darrers anys, el barri havia perdut uns quants espais verds - la plaça del Centre, la plaça de Sants o la de Víctor Balaguer (del "Niño"), entre molts altres -, fins arribar a una mitja de 0,5 m² d'espai verd per habitant, davant els 2,3 del global de Barcelona. El Centre Social demanava la recuperació d'espais, especialment els que deixaven lliures les grans instal·lacions industrials - com l'Espanya Industrial o Can Batlló - que marxaven del barri, que haurien de ser destinats a equipaments i espais lliures.

"Cop d'Ull a Sants", un cop feta una visió panoràmica de la història de Sants i de la seva situació demogràfica,

entrava a fer un repàs exhaustiu de les deficiències del barri, que conduia a unes reivindicacions clares:

- En el terreny educatiu, tres centres de pre-escolar, un institut de Batxillerat, un de Formació Professional, i un centre d'Educació Especial.
- En el camp sanitari, un hospital amb 400 llits i centres d'urgències i dispensaris.
- Per als jubilats, centres socials i residències adequades.
- Per als joves, subvenció d'activitats per part de l'Ajuntament, un polisportiu i una Biblioteca Pública.

L'exposició també denunciava les agressions que havia patit recentment el barri, algunes amb tràgics resultats, com les inundacions del 1962 als carrers de la Cadena, de Parcerisses i a la Riera Blanca, l'explosió de gas del carrer de Rajolers o les esquerdes als carrers de Joan Güell o de Can Bruixa, degudes a les obres de la línia III del metro.

A tall de conclusions de l'exposició, el 17 de juliol, el Centre Social va organitzar la taula rodona "Els problemes de Sants", a l'auditori de l'Orfeó.

El gran èxit del "Cop d'Ull a Sants" va provocar que, després d'aquell estiu, es reobris l'exposició. El febrer següent es va elaborar una publicació que recollia el contingut de l'exposició i el mes següent es va muntar una parada informativa a la plaça de Sants.

El Centre Social havia obtingut el permís per muntar aquesta parada, però el mateix dia que es va instal·lar -

el 21 de març - la Policia Municipal va obligar a desmuntar-la. Al cap d'una setmana justa, en una entrevista amb el president del Centre, el regidor Febrer va argumentar que hi havia hagut un malentès: segons semblava, al permís li faltava el seu vist i plau. El permís, amb tots els ets i uts, arribaria l'endemà mateix.

El 17 d'abril es va fer la inauguració definitiva de la parada. Febrer no hi va anar, excusant la seva presència per problemes d'agenda. Hi va anar al cap de dos dies, com també ho van fer els senyors Miró i Pujadas (Delegats d'Urbanisme i Obres Públiques, respectivament, de l'Ajuntament de Barcelona). Fins i tot alguns jugadors del Barça, van passar per la parada del "Cop d'Ull a Sants".

COTXERES DE SANTS

El 1874 es va crear la Societat Col·lectiva Foronda, Mestres, Carpinell i Casabona, que al cap de tres anys es transformaria en la Companyia General de Tramvies. Va ser aquesta companyia la que va construir les cotxeres de Sants, que van estar en ús fins a finals dels anys 60, quan la fi definitiva dels tramvies de Barcelona era ja imminent.

L'any 1971 es van començar a sentir veus sobre la creació d'un Museu del Transport a Barcelona, però sense concretar-ne la ubicació. Va ser a finals del 1973 que Transports de Barcelona S.A. decidió convertir les antigues cotxeres de Sants en un museu del tramvia: els veïns ja havien inclòs els 4.000 m² de l'espai de les cotxeres en les seves reivindicacions, des del "Cop d'ull a Sants" d'aquell mateix any, i es van assabentar de les obres del Museu pel cartell de l'Ajuntament i Transports de Barcelona que les anunciava.

La resposta no es va fer esperar i va originar una de les campanyes més emblemàtiques del moviment veinal, no només de Sants sinó de Barcelona: la recuperació de l'espai de les cotxeres, afegida a l'oposició a la construcció d'un pas elevat sobre la plaça de Sants (aleshores encara de Salvador Anglada) va donar lloc al "Salvem Sants dia a dia, ni pas elevat ni museu del tramvia". El resultat immediat va ser que el mateix any 1974 es van suspendre les obres del Museu del Tramvia i l'Ajuntament va abandonar el

projecte de pas elevat a la plaça.

El dia 1 de febrer del 1975, l'alcalde Enrique Masó, en la inauguració de la nova plaça de Sants - sense pas elevat - va anunciar que l'Ajuntament compraria les finques número 1, 2 i 3 de la plaça de Málaga (actualment de Bonet i Muixí) i convocaria un concurs d'idees per transformar tota la zona de les cotxeres i la Casa del Rellotge en equipaments pel barri.

Amb l'alcalde Viola, les cotxeres, com pràcticament tot, van quedar aturades. No va ser fins que el nou alcalde de la transició, Josep M. Socias, visità Sants, el 13 de gener de 1977, que es va desbloquejar: davant el requeriment que li feren les entitats, la Comissió Municipal Executiva acordà, al cap d'un mes, l'adequació de les cotxeres per a ús públic.

Els dies 26 i 27 de març de 1977 seran recordats sempre per tots els veïns de Sants: "Quan convé, guanyem cotxeres!" va ser l'eslogan escollit per celebrar la inauguració de l'espai recuperat. S'estima que en aquests dos dies van passar per les cotxeres al voltant de 30.000 persones.

Dins dels actes populars de la inauguració de les Cotxeres, una assemblea amb el lema "Què hi volem a les cotxeres?" va servir per informar els veïns del procés que ja s'havia iniciat per decidir com es voliaaprofitar aquell espai: el dia 6 d'aquell mateix mes, al Centre Social, s'havia obert la inscripció pel "Concurs d'idees per a la redacció de l'avantprojecte d'ordenació del sector comprès per les antigues cotxeres dels tramvies, la plaça Málaga, la Casa

del Rellotge i la plaça d'Ibèria", patrocinat per les Associacions de veïns i el Secretariat Local del Congrés de Cultura Catalana.

Les bases del concurs van ser elaborades pels mateixos veïns: les condicions principals eren que els espais fossin destinats a equipaments d'ús públic i que es respectessin els edificis ja existents que tinguessin valor històric o sentimental pel barri. Aquesta seria una experiència única de concurs amb participació ciutadana, la primera en els darrers 40 anys, patrocinada conjuntament per l'Ajuntaent i els veïns, i que es faria realitat.

Al cap d'un mes, una assemblea va sancionar una Comissió Gestora, que gestionaria l'espai, en una pràctica ben novedosa. Les Cotxeres es van convertir en un espai singular a Barcelona, que aixoplugava actes de tota mena: mitings polítics, festes populars, cinema, sardanes, esports... tota mena de manifestacions ciutadanes van popularitzar de seguida el nom de les Cotxeres, tant entre els santsencs com entre els vinguts de fora. L'espai era cedit gratuïtament a tothom qui ho demanés, amb la condició de que l'entrada fos de franc.

El mes de juliol del mateix any, a les Cotxeres, es va fer l'exposició - concurs "Què hi volem a les Cotxeres?": els 20 equips participants presentaven les seves propostes, identificades per un número i un tema. Tots els assistents podien votar un màxim de 6 projectes, en una escala d'1 a 10. Els dies 21 i 22 es van fer assemblees explicatives dels projectes a l'Orfeó de Sants, amb participació dels

concursants. El veredicte definitiu el donaria un jurat, compost de 17 membres: tres representants de les Associacions de Veïns; un, de les Associacions de Pares; un, de la Coordinadora de Jubilats; un, de la Coordinadora de Guarderies; un, de la Coordinadora de Joves; 4, del Secretariat Local del Congrés de Cultura Catalana; dos tècnics designats per les entitats promotores; tres veïns en representació de l'assemblea de barri; un representant dels concursants - com ells mateixos van sol·licitar -; i un tècnic designat per l'Ajuntament.

L'1 de juliol de 1977, el jurat, després de quatre sessions de deliberació, donà a conèixer el seu veredicte: el projecte "Avant", de l'equip "3 x 4", seria el que es faria realitat: les naus de les cotxeres mantindrien la seva fesomia original i serien destinades a un gran espai d'ús polivalent; les edificacions ja existents es reconvertirien d'acord amb els usos establerts, però no s'hi afegirien noves edificacions, amb la idea de no hipotecar un espai amb un excés d'equipaments, que es podrien ubicar en altres espais del barri en curs de recuperació. Tot i així, a les Cotxeres hi hauria una llar d'infants, una residència d'avís, un centre de lectura, un casino... amb una rambla interior que uniria la plaça de Màlaga - d'ús peatonal - amb la carretera de Sants.

La presentació en societat del projecte guanyador es va fer, com no podia ser d'altra manera, amb una festa popular a les mateixes Cotxeres, el dia 22 d'octubre: "Ja tenim projecte!". Però encara caleria esperar dos anys fins que

la Comissió Municipal Permanent de l'Ajuntament aprovés el "Pla Especial de Reforma Interior del sector corresponent a les Cotxeres de Sants" - el PERI de les Cotxeres -, adaptant l'avant-projecte guanyador del concurs: les Cotxeres, la plaça de Màlaga (actualment, de Bonet i Muixí) i la Casa del Rellotge formaran una única unitat urbanística de gairebé 9.000 m². El pressupost de les obres, que no es van iniciar fins a principis del 1981, va ser de 234 milions de pessetes.

Mentrestant, van començar a surgir profundes discrepàncies entre els veïns i l'Ajuntament, a rel de la gestió de l'espai de les cotxeres. L'octubre del 1978 va dimitir la Comissió Gestora, representant de l'assemblea de veïns, aclaparada per les dificultats derivades de la manca de suport de l'administració municipal, el sobrecarregament d'activitats a l'espai - sovint sense cap vinculació amb el barri - i el seu conseqüent deteriorament. Al desembre del mateix any es va iniciar una segona etapa de gestió: a partir d'una assemblea de veïns, convocada pel Secretariat d'Entitats, es va escollir una Comissió Gestora Provisional, amb la comesa de racionalitzar la programació de l'espai.

La nova Comissió Gestora i el Secretariat d'Entitats van convocar una assemblea informativa a l'Orfeó de Sants per demanar l'inici de les obres del Centre Cívic. A la mateixa assemblea es van aprovar les noves normes d'utilització de les cotxeres. Però l'espai seguia sense un mínim d'equipaments ni sense que els veïns veiéssin un suport

decidit de l'Ajuntament de cara al seu manteniment i gestió.

El març del 1980, la Comissió Gestora va presentar una proposta de treball al Consell de Districte pel seguiment de les obres - encara no iniciades - i per definir la gestió i els objectius del futur Centre Cívic.

Un cop començades les obres, van continuar els desacords sobre la gestió i l'ús del que havia de ser el futur Centre Cívic. El Secretariat d'Entitats de Sants, Hostafrancs i La Bordeta - que agrupava aleshores prop de 150 entitats del barri - va fer pública, el desembre del 82, una nota en la qual denunciava que "molts espais que havien de ser per a ús i gaudi dels veïns s'estan convertint en dependències de la burocràcia municipal" i preveia una gestió "municipalitzadora" i no pas popular dels equipaments. Les entitats es sentien bandejades i receloses per la "possible competència deslleial que ens faran els Centres Cívics, amb tot un potencial econòmic i de gestió, d'origen municipal, al darrera."

El gener següent, en una assemblea a l'Orfeó de Sants, convocada pel Secretariat, es va denunciar que el reglament dels Centres Cívics deixava tot el poder de decisió en mans de l'Ajuntament. Es preveia, amb temor, que un espai que s'havia recuperat amb molt d'esforç per part dels veïns i les entitats, no podria ser gestionat pels mateixos veïns i entitats: lluny de ser patrimoni popular del barri, les Cotxeres estaven esdevenint patrimoni municipal. La clau estava en qui havia de gestionar les necessitats del barri:

l'Ajuntament o els veïns? De moment, era clar que s'havia canviat la previsió d'ús d'alguns espais respecte de la proposta original dels veïns, sense consultar-los.

L'Actitud de l'Ajuntament va provocar diverses dimissions de la Junta Gestora, en entendre que el disseny del funcionament del futur Centre Cívic s'estava fent al marge dels desitjos del barri.

El 29 de setembre del 1984, dins d'una setmana plena d'actes festius, l'alcalde Pasqual Maragall inaugurarà el Centre Cívic de les Cotxeres de Sants, que al final va costar prop dels 400 milions de pessetes. S'havia convertit en el Centre Cívic més gran d'Espanya, però la totalitat del projecte encara no s'havia desenvolupat; quedava pendent una segona fase, que no tenia un termini de realització acordat, que incloïa la rehabilitació de la Casa del Rellotge, la construcció d'un parvulari i un tema que encara havia de portar molta cua: la Residència d'Avis de la plaça de Màlaga.

Els veïns aprofitaran la presència de l'alcalde per convertir la diada en una festa reivindicativa del Vapor Vell. El mateix alcalde va lluir una enganxina "Volem Vapor Vell" que li va col·locar en Josep Ribas, del Centre Social.

Les entitats, i especialment el Secretariat i el Centre Social, no es van aturat en la defensa de la gestió popular de les Cotxeres: era un espai massa emblemàtic pel moviment veïnal per desentendre-se'n. Així, després d'un cinquè aniversari tirant a deslluit, amb el barri bastant allunyat

d'unes Cotxeres que sentia seves només a mitges, el Centre Social va enviar una carta al Consell del Centre Cívic en la qual s'insistia en que Les Cotxeres havia de ser un Centre gestionat pel barri i no un Centre Municipal.

A això calia afegir-hi - tal com va denunciar també el Centre Social a principis de 1990, amb una carta a l'alcalde, a la Regidora Presidenta del Districte, Mercè Sala, i difosa també als mitjans de comunicació - la manca d'infraestructura i personal: era simptomàtic que cap director no hagués aguantat més d'un any i mig a les Cotxeres; les entitats tenien la sensació que havien d'esmerçar massa temps i energies per mantenir un equipament que en un principi els havia de servir de suport i d'aglutinant. El Centre Social de Sants va exigir un canvi de rumb que acabés amb la sensació de provisionalitat que semblava que planava sobre les Cotxeres, gairebé sis anys després de la inauguració del Centre Cívic. Davant la manca d'entesa entre l'Ajuntament i els usuariaris, les entitats i els propis usuaris van deixar d'anar al Consell del Centre Cívic.

En una reunió del Consell, el setembre del 1992, es va informar que l'Àrea de Cultura havia fet un estudi per "reorientar" el Centre Cívic; però una empresa privada n'havia presentat un altre, centrat en l'Auditori. Seria el Secretariat d'Entitats qui donaria l'alerta a totes les entitats i els veïns en general sobre un possible procés de privatització de la gestió de les Cotxeres.

El gener de 1993, l'Ajuntament va convocar la "Taula de

reflexió de Cotxeres". Segons les dades de l'Ajuntament, la utilització global de l'equipament durant el 1992 havia estat al voltant del 50%. La falta d'actes a les Cotxeres, el dèficit econòmic de la instal·lació i la pròpia situació finançera de la Casa Gran, feien pensar a les entitats i els veïns que l'Ajuntament insistia en tirar endavant la privatització, ja fos de forma total o parcial, de la gestió de les Cotxeres. Enric Truño, el Regidor President del Districte, sempre ho va desmentir.

En la reunió del Consell del Centre Cívic del 29 d'abril del 1993 es va decidir obrir un "espai de reflexió" fins Nadal, amb l'objectiu de "refundar" les Cotxeres. Es va decidir posar en marxa el Consell de Gestió de Cotxeres, amb presència del Regidor President, sis representants de l'Ajuntament, sis de les entitats del barri i tres persones més en qualitat de convidats. La primera tasca que va escometre va ser organitzar unes jornades sobre les necessitats de les Cotxeres - per l'octubre del 93 -, convocar un concurs definitiu per la plaça de director, crear la figura del Dinamitzador i una Comissió d'Activitats Socio-culturals.

Paral·lelament, els veïns van decidir crear la "Plataforma per la defensa de les Cotxeres", que va tenir el suport de 20 entitats del barri, el Centre Social entre elles. La Plataforma va organitzar, pels dies 22 i 23 de maig del 1993, la festa "Fem nostres les Cotxeres".

El 2 de novembre del 1993, arribant ja al termini de l'"espai de reflexió", es va reunir a la Fundació Miró la

Comissió de Reflexió. Allà, representants del Consell de Distrcite - encapçalats pel Regidor President, Enric Truñó - de les entitats i dels usuaris de les Cotxeres, van aprovar un decàleg en el qual es recollien les actuacions a fer a l'equipament i el model de participació de les entitats. Aquest decàleg fou conegut des del primer moment com el "Pacte de la Fundació Miró" i es va acordar desenvolupar-lo en comissions de treball.

Tres mesos més tard de la signatura del Pacte, es va reunir el Consell Ampliat de Cotxeres, en el qual es van presentar els treballs elaborats en comissions a partir del decàleg aprovat a la Fundació Miró. A resultes del desenvolupament d'aquesta reunió, els representants del Centre Social van decidir abandonar les comissions de treball i la Comissió de Gestió Provisional de les Cotxeres, en entendre que hi havia excessius condicionants per part de l'Ajuntament i que no s'havia obert un veritable debat.

El juliol del 1994, el Regidor President del Consell de Districte va acordar la cogestió del Centre Cívic amb el Secretariat d'Entitats per un període d'un any, amb la creació de l'anomenat Comitè de Govern.

DISTRICTE VII

A la darrera reestructuració de districtes municipals, aprovada pel Ple de l'Ajuntament de Barcelona el gener del 1984, Sants va quedar inclòs - amb Hostafrancs i La Bordeta - al districte III, juntament amb el Poble Sec, Montjuic, Can Tunis i la Zona Franca. Fins aleshores, els límits del barri es corresponien de manera gairebé exacta amb els del Districte VII.

El febrer del 1971, el sociòleg Raimon Bonal va enllistar un treball sobre el districte, encarregat pel Departament de Sociologia de la Fundació Jaume Bofill, de Barcelona. "El districte VII de Barcelona. Estudi sociogràfic" va resultar el treball sociològic més complet i riguros que s'havia fet fins aleshores sobre el barri, i incloïa ànàlisis sobre la situació de l'assistència mèdica, de l'ensenyament, del transport, així com dels plans urbanístics que afectaven el districte. Aquest estudi va servir de punt de partida i marc de referència al Centre Social de Sants per, en funció de les realitats que s'hi mostraven, elaborar les seves reivindicacions, que es recollirien per primer cop d'una manera sistemàtica a l'exposició "cop d'ull a Sants", de l'any 1973, i el butlletí publicat posteriorment, amb el mateix nom.

Els límits del Districte es situaven a la Travessera de Les Corts i carrer Marquès de Setmenat, pel nord; a l'avinguda Josep Tarradellas (aleshores Infanta Carlota) i carrer Tarragona, per l'est; a la Gran Via pel sud; i a la Riera

Blanca, que el separava de l'Hospitalet de Llobregat, a l'oest. Tradicionalment, i en funció dels antics nuclis de la vila de Sants, s'hi han distingit sempre tres barris: Sants, pròpiament, Hostafrancs i la Bordeta.

L'any 1968 la població del districte VII era de 134.584 habitants, distribuïts en 33.343 vivendes, i les 309 Ha. de superfície que tenia el Districte li donaven una densitat de 435 hab / km².

"DIVUIT DEL NO"

El dia 4 de març del 1975, el Regidor Jacinto Soler Padró va proposar al Ple Municipal de l'Ajuntament de Barcelona la creació d'una subvenció per la promoció de la llengua i la cultura catalanes. Demanava 50 milions de pessetes, dels més d'11.000 que aquell any tenia el pressupost de l'Ajuntament. Finalment la proposta es va reduir a 10 milions, però tot i així no es va poder aprovar: només nou regidors hi ha van votar a favor, contra 18 que s'hi van oposar. Entre aquests "divuit del no" - com aviat es va conèixer popularment aquest grup de regidors - hi havia Vicente Febrer Solsona, "Vicentet", regidor del Districte VII (aleshores el corresponent a Sants) pel "tercio" familiar.

La reacció polular no es va fer esperar: al cap d'una setmana justa, el dia 11, es va fer públic un document que demanava la dimissió dels "divuit del no". Signaven la petició 67 entitats ciutadanes i col·legis professionals. La primera entitat de Sants que va signar el document va ser el Centre Social; de seguida se n'hi van afegir 12 més del districte. Al cap de pocs dies, la llista d'entitats firmants arribaria, en el conjunt de Barcelona, a 118. L'endemà, el dia 12, algú va llençar dos artefactes incendiaris contra la botiga d'automòbils i bicicletes que Vicente Febrer tenia al carrer de Vallespir, acompanyats de la pintada "dimissió". El mateix dia, 15 persones, representants de diverses entitats del barri, es van reunir

a la seu de la Unió Excursionista de Catalunya (UEC)-Sants per tal de prendre alguna postura davant l'actitud dels divuit regidors; però poc es va parlar, pequè la reunió va ser dissolta per la policia.

El dia 14 de març, el document va ser dut personalment al Regidor Febrer a la seu de la Junta Municipal del Districte per representants de les 13 entitats del barri signants, amb membres del Centre Social de Sants al capdavant. "Vicentet" els va explicar que havia votat en contra de la proposta per evitar la retallada dels pressupostos d'altres partides, que consideraria perjudicial pel Districte. Va prometre habilitar els locals dels antics jutjats municipals a l'Alcaldia, en aquell moment en desús, per muntar-hi un centre pilot d'ensenyament del català; i també es va comprometre a sol·licitar un nou Ple Municipal Extraordinari per aprovar recursos pel català i a mantenir una nova reunió el dia 20 de març per aportar un enregistrament magnetofònic com a prova de la seva argumentació en el polèmic Ple.

La reunió, però, no es va arribar a fer. Representants de les entitats el van anar a veure a la seva botiga, però l'única resposta que en van obtenir va ser que no mantindria més contacte amb els veïns fins que no es fes pública una nota aclaratòria sobre el fet.

Vicente Febrer Solsona, fill del carrer de Vallespir, havia estat escollit regidor del districte VII pel "tercio" familiar l'any 1970 i es va mantenir en el càrrec fins el 1979, quan es van fer les primeres eleccions municipals de

la democràcia. Al mateix carrer on havia nascut hi tenia tres botigues, de cotxes, motos i aparells electrodomèstics. Va morir el dia 23 d'agost de 1991: el seu cos va ser trobat flotant al port de Barcelona; segons sembla va morir d'un infart o una trombosi que el va sorprendre al seu iot i posteriorment va caure a l'aigua. Es tractava d'un personatge veritablement insòlit. Fou campió d'Espanya de lluita lliure i de boxa i tothom el recorda en companyia de "Vicentet", el seu lleó, que va portar d'Africa quan era un cadell. Febrer havia anat a Angola a disputar un campionat de lluita.

Eren força sovintejades les seves aparicions a la premsa, en fotografies que gairebé podriem qualificar de grotesques, com a lluitador i forçut. Tampoc no dubtava a passajar-se per Sants muntant a cavall...

Davant dels veïns sempre havia mantingut actituds populistes: l'any 1976 va travessar el seu propi cotxe al bell mig de la cruïlla del carrer d'Equador amb l'avinguda de Josep Tarradellas (aleshores, Infanta Carlota) per protestar pel pas del transport pesat. En certa ocasió, l'any 1977 va voler organitzar un combat de lluita al Palau d'Esports, en el qual participaria personalment, per recaptar fons per un cec del barri; el combat no es va arribar a fer perquè l'alcalde Viola no va autoritzar Febrer - aleshores encara regidor - a prendre-hi part. Aquell mateix any, però, s'estava preparant per disputar les eliminatòries del Campionat del Món de Lluita Lliure, que s'havien de disputar al Palau Blaugrana. Els jubilats

del districte van tenir entrada gratuïta al combat de Febrer, que en cas de guanyar tindria un contracte de sis milions de pessetes per anar al Japó, amb els quals tenia previst - segons va dir - pagar l'asfaltat de la carretera de Sants i del carrer de Creu Coberta.

L'anunci d'aquest combat va provocar la difusió d'un comunicat per part de les associacions de veïns del districte - Hostafrancs, Sol de Baix i Centre Social de Sants - en el qual denunciaven el desconeixement i la inhibició per part del regidor de la problemàtica del districte: dedicava més temps a entrenar-se que no pas a atendre els veïns, que només disposaven d'una hora a la setmana per poder parlar amb el regidor. A més, les associacions criticaven la utilització que Febrer feia de la precària situació dels jubilats per fer-se propaganda personal.

El cas és que Febrer va guanyar l'eliminatòria i el Campionat del Món i va convidar més de 200 jubilats de Sants, Hostafrancs i La Bordeta a un dinar a Lloret de Mar. Amb les primeres eleccions municipals democràtiques, Vicent Febrer va quedar apartat de la vida institucional, però va continuar donant alguns cops d'efecte: va seguir combatent, va seguir prometent els seus beneficis als jubilats i fins i tot va assegurar que obriria una escola de lluita lliure a Sants, gratuïta, que duria per nom ni més ni menys que "Macho Vicentet".

ESPAÑA INDUSTRIAL

La Societat Anònima Fabril i Mercantil L'Espanya Industrial es va crear com empresa el 25 de gener de l'any 1847. La major part del capital fou aportat pels germans Muntadas i Campmany: Joan, Pau, Bernat, Jaume, Ignasi, Isidre i Josep Antoni. Al cap de dos anys, concretament l'1 de gener del 1849, fou inaugurada i va entrar en funcionament la fàbrica de Sants, instal·lada en el que havia estat un prat d'indianes, un dels solars on es blanquejaven al sol les peces de teixit. "L'Espanya" aviat es va conèixer com a "Vapor Nou" - per diferenciar-la de la fàbrica de Joan Güell, anomenada el "Vapor Vell", que s'hi havia establert uns anys abans - i de seguida va esdevenir l'empresa tèxtil més important de l'Estat Espanyol.

Una mostra de la importància de la fàbrica - i també de la influència dels seus propietaris - foren les visites il·lustres que rebé: la reina Isabel la va visitar el 1860; Alfons XII, el 1877; la regent Maria Cristina, el 1888; el rei Alfons XIII, el 1904. Les bones relacions amb el poder van continuar un cop acabada la Guerra Civil: després de ser collectivitzada durant la guerra, va rebre l'encàrrec del Ministeri de la Governació de fabricar 400.000 banderes espanyoles; el 1947, la va visitar el General Franco, que fou rebut pel baró de Terradas, que ostentava la doble condició d'amo de la fàbrica i alcalde de Barcelona.

El baró de Terradas, el 1941 havia aconseguit que els terrenys contigus de la Riera de Magòria i els de l'altra

vorera, propietat de la mateixa empresa, fossin declarats "mançana industrial": d'aquesta manera, la fàbrica prenia la seva dimensió definitiva - 61.800 m² - i es van construir els equipaments esportius i de lleure, que van ser inaugurats el 1946.

El Pla Comarcal de Barcelona, aprovat el 1953, qualificava el solar de l'Espanya Industrial de "tolerança de vivenda i indústria"; això suposava 1,75 m² construits per cada m² de terreny i 1 habitant per cada 25 m² de terreny, que suposaria un total de 2.472 habitants. Però uns anys després, l'empresa va presentar el Pla Parcial d'Ordenació del Sector limitat pels carrers Rector Triadó, Ermengarda, Muntadas, Unitat, Watt, Zumalacárregui, Vallespir, Viriato i Avinguda de Roma, més conegut com el "Pla Parcial de l'Espanya Industrial", que proposava la qualificació d'"eixample intensiu". Aquesta qualificació permetria una major superfície edificada, concretament 3m² construits per m² de terreny i 1 habitant per cada 11 m², que faria un total de 5.618 habitants. El Pla parcial, però, volia més, i hi preveia habitatges per 9.250 persones.

Aquest Pla Parcial va ser aprovat provisionalment per l'Ajuntament el 28 de juny del 1967, que el va remetre a la Comissió d'Urbanisme i Serveis Comuns de Barcelona i Altres Municipis. Aquesta Comissió va retornar el Pla a l'Ajuntament, demanant aclariments o rectificacions sobre alguns punts conflictius, especialment pel que feia als canvis de qualificació. El 18 de gener del 1969 l'Ajuntament va retornar el Pla a la Comissió d'Urbanisme,

que el va aprovar definitivament el 13 de març del mateix any, sense que s'hi haguéssin introdut canvis substancials. En aquesta aprovació, però, hi va haver una seriosa irregularitat, donat que la competència no era de la Comissió d'Urbanisme, sinó de la Comissió Central d'Urbanisme del Ministeri de la Vivenda: qualsevol canvi de zonificació havia de ser aprovat per aquest Ministeri. Aquesta situació va portar els veïns a decidir presentar un recurs contenciós-administratiu davant l'Audiència de Barcelona, que el 26 de maig del 1970 va fallar contra el Pla Parcial.

L'any 1969 la fàbrica de Sants havia estat definitivament clausurada i l'empresa s'havia traslladar al Polígon de Can Magre, a Mollet del Vallès, a una petita factoria. Els propietaris, interessants en treure el màxim benefici del solar que quedava lliure i que pretenien convertir en edificable, van crear l'empresa immobiliària L'Espanya Industrial S.A. (LEISA).

L'Espanya Industrial S.A. va recórrer el veredicte de l'Audiència Provincial davant al Tribunal Suprem, que el 24 d'abril del 1972 va confirmar la sentència, en considerar que la Comissió d'Urbanisme no era competent per aprovar el Pla Parcial, donades les importants modificacions que introduia a la zonificació del sector.

La sortida que li quedava a l'empresa era presentar el Pla al Ministeri de l'Habitatge, perquè l'aproves directament. Aquesta via tampoc va resultar vàlida pels interessos dels promotores del Pla, ja que el Ministeri, el 5 de desembre

del 1975, hi dictaminà en contra. Aquest veredicte serà el definitiu i significarà l'enterrament del Pla Parcial de l'Espanya Industrial. Però el cas fou que LEISA, a l'empar del Pla, entretingut durant més de vuit anys per comissions i tribunals, ja havia iniciat la construcció de dos grans blocs de pisos en el solar del que havia estat el camp de futbol de la fàbrica.

Mentrestant, el Pla d'Enllaços Ferroviaris, aprovat el 15 de març del 1967, que incloïa la remodelació de l'estació de Renfe de Sants, havia suposar una important revalorització dels terrenys de l'Espanya Industrial, colindants a l'estació, tot i que contemplava l'expropiació forçosa d'aproximadament 1 Ha. del solar de la fàbrica. Aquesta expropiació que es va fer efectiva l'any 1974.

Mentre el tràmit judicial s'anava allargant, va sortir a informació pública, l'any 1974, la revisió del Pla Comarcal del 53. Els veïns de Sants van presentar 8.000 alegacions a aquesta revisió, però tot i així, en aprovar-se el Pla General Metropolità (PGM), el 1976, els terrenys de l'Espanya Industrial van obtenir la qualificació de "desenvolupament urbà d'intensitat 1", que representa el màxim nivell d'edificabilitat - seguint la línia del que proposava el derrotat Pla Parcial - excepte en 2,2 Ha., que es reservaven per equipaments.

El 1975, el Centre Social de Sants ja havia iniciat una important campanya per recuperar, per equipaments per al barri, les més de 5 hectàries que havia deixat lliures la fàbrica: "Verd, polisportiu, hospital, salvem l'Espanya

"Industrial". Les Associacions de Veïns i el Secretariat d'Entitats consideraven que s'havia de recuperar per al barri la totalitat de l'espai de l'antiga fàbrica. Aquest fou un important repte per les associacions de veïns, donats els interessos econòmics que hi havia pel mig i la mena de personatges que implicava, molt influents en la vida política i econòmica.

Les associacions de veïns - Sol de Baix, Hosafrancs i Centre Social de Sants - juntament amb el Secretariat Local del Congrés de Cultura Catalana, van presentar un recurs d'apel·lació contra el Pla General Metropolità al Ministeri de l'Habitatge, en referència als terrenys de l'Espanya Industrial. La resposta del Ministeri, el 19 de gener del 1977, va ser que només es podrien edificar 22.000 m², i que un mínim del 50 % del terreny havia de quedar lliure, però que es deixava en suspensió l'execució del Pla fins que no es resolguessin els recursos d'alçada que tenien presentats les associacions de veïns. Al seu torn, el Ministeri d'Obres Públiques va congelar les llicències de construcció.

El primer acte públic per reivindicar específicament aquest espai va ser una assemblea multitudinària de veïns, al cinema Gayarre, el 27 d'abril del 1975. El 14 de juny del mateix any, un altre acte popular, aquest cop de caire esportiu, la "Diada de l'Espanya Industrial", seguia deixant clar que el barri estava decidit a obtenir "L'Espanya".

Obrint una altre front de lluita, el 24 d'abril del 1975,

el Centre Social de Sants, al capdavant de'onze entitats del Districte VII, havia fet arribar a la Corporació Municipal Metropolitana una instància en la qual es demanava l'obertura d'expedient d'incompatibilitats contra José Matias de España y Muntadas, marquès de Monsarrà. Aquest no era altre que el descendent, en quarta generació, dels fundadors de La España Industrial S.A. i vice-president, als anys 70, de l'empresa.

En l'escrit, les entitats posaven de manifest la "unió d'interessos" entre José Matias de España y Muntadas i La España Industrial S.A., els terrenys de la qual havien passat per diverses situacions urbanístiques, mentre l'alludit era membre del Consell Metropolità de la Corporació Municipal Metropolitana de Barcelona, en representació de la Diputació Provincial. Aquesta circumstància, segons els signants, i en virtud de l'article 79 de la Llei de Règim Local, feia incórrer José Matias de España en una situació d'incompatibilitat.

El cas, però, és que també havia estat Procurador a Corts i alcalde de l'Hospitalet de Llobregat fins el 1973; era vocal de la Comissió Provincial d'Urbanisme i de la Comissió d'Enllaços Ferroviaris de Barcelona. Fou ell qui impulsà el trasllat de la fàbrica de La España Industrial a Mollet i del Pla Parcial, que pretenia canviar la qualificació de la mansana de "tolerància de vivenda i indústria" a "eixample intensiu" per urbanitzar totalment el solar, en connexió amb la nova estació terminal de ferrocarril de Sants.

Espanya y Muntadas fou també vice-president de l'Entitat Municipal Metropolitana, organisme creat per impulsar la revisió del Pla Comarcal de 1953 que es va fer l'any 1974, i que requalificava l'espai, atorgant-li el màxim coeficient d'edificabilitat.

Certament, José Matias de Espanya y Muntadas era un digne representant de l'oligarquia industrial i finançera del moment, que també ho era política. Espanya y Muntadas va sortir al pas dient que feia 6 anys que el solar de La Espanya Industrial no era porpietat de l'empresa i va demanar a l'aleshores alcalde Enrique Masó que li obrís aquest expedient. És cert que el solar era propietat de la immobiliària LEISA, però aquesta empresa i La Espanya Industrial S.A., a banda de les sigles de la seva denominació, compartien també set consellers. De fet, doncs, totes dues societats eren pràcticament una mateixa entitat.

A més a més, va fer altres aclariments, com ara que els terrenys de Sants es van vendre abans de l'aprovació del Pla Parcial, per poder finançar la nova fàbrica de Mollet; o que va cessar com a vocal de la Comissió Provincial d'Urbanisme l'abril del 1973, molt abans de l'aprovació del Pla General Metropolità.

No va haver-hi contesta de la Corporació Municipal Metropolitana a la instància, però al cap de pocs dies, les entitats firmants del document van rebre sengles citacions judiciales per un acte de conciliació previ a querella criminal per calúmnies i injúries, amb exigència de

retractament i 10 milions de pessetes per danys i perjudicis. La resposta que se'ls va acudir va ser enviar la citació i el document que l'havia provocada a l'alcalde Viola, aprofitant per refermar-se en la campanya "Salvem l'Espanya Industrial".

Davant la pressió popular, el 14 de febrer del 1977, la Comissió Municipal Executiva de l'Ajuntament de Barcelona va aprovar obrir expedient d'expropiació dels terrenys de l'Espanya Industrial.

El 4 de febrer del 1978 va marcar una important fita per la recuperació dels terrenys de l'Espanya: un gran acte reivindicatiu davant de la fàbrica va aconseguir que s'avinguéssin a negociar amb les Associacions de Veïns l'empresa immobiliària i l'Ajuntament de Barcelona. Les Associacions de Veïns i el Secretariat d'Entitats van continuar pressionant, amb el lema "L'Espanya Industrial, per quan...? La necessitem ara". Al final d'aquestes negociacions va surgir l'acord de que l'Ajuntament compraria la totalitat de les 5,2 hectàries per dedicar-les a ús públic, per 450 milions de pessetes. Era el 13 de març del 1979 i l'alcaldia de Barcelona era ocupada per Manuel Font Altaiba.

L'acord es va celebrar amb una festa popular al cap de poques setmanes, el 22 d'abril: "Hem guanyat l'Espanya Industrial. Fem-la nostra". A finals d'aquest mateix any, l'Ajuntament va prendre possessió dels terrenys i va pressupostar 4 milions de pessetes per enderrocar les naus inservibles, rehabilitar el Casinet i arreglar alguna zona

per poder-hi fer activitats esportives.

El primer acte que es va fer a la recuperada Espanya Industrial va ser una assemblea de l'Associació de Veïns d'Hostafrancs al local que havia estat el casino de la fàbrica, que més endavant es convertira en el Centre Cívic del Casinet.

L'Ajuntament va ser propietari formalment de l'Espanya Industrial el 6 de desembre del 1979. Quatre dies més tard en va prendre possessió oficialment, però es va trobar amb la desagradable sorpresa de que les dependències havien estat totalment desmantellades pels propietaris, que els lliuraven en estat ruinós.

L'any 1980 va arrencar amb la campanya "Què hi volem?", per decidir la utilització dels terrenys. Però el gran dèficit que hi havia al barri, tant d'espais verds com d'equipaments, va fer que la decisió fos difícil i que el procés de discussió entre els veïns esdevingués tens. La primera d'una llarga sèrie d'assemblees per discutir l'ús d'aquests terrenys es va fer el 24 de gener. Per una banda, les associacions de veïns - Centre Social de Sants, Badal - Brasil - Bordeta, Hostafrancs i Triangle de Sants - proposaven un 80% d'espai lliure (una mica més de la meitat del qual seria zona verda) i un 20% d'espai edificat (que inclouria una escola, un casal de cultura, una llar de jubilats, una escola bressol, un casal de joves, un polisportiu i una piscina coberta). Per una altra, l'Ateneu Llibertari i alguns grups de veïns acceptaven únicament el casal de cultura, el casal de joves (al Casinet) i l'escola

bressol, però volien que la resta de l'espai quedés com a zona verda; fou el grup conegut com a "Verd Total".

Es van succeir mesos d'assemblees i de tensions, de cadascú dir-hi la seva, sense arribar a punts d'entesa. En l'assemblea de veïns decisiva, al cinema Gaiarre, va guanyar la proposta de les Associacions de Veïns, però per un estret marge de només 20 vots, sobre un miler d'assistents. Dies abans, el Centre Social de Sants havia convocat una Assemblea General Extraordinària de socis per decidir la posició de l'entitat. L'Assemblea es va ratificar en la posició que sempre havia defensat el Centre Social.

Finalment, el 3 de juny del 1980, el Ple del Consell de Districte, que va haver d'actuar d'àrbitre davant l'amanca de consens entre els veïns, va fer una declaració de criteris d'ús del sòl: a la Casa del Mig hi aniria una Casa de Cultura o un Casal de Joves, es mantindria el Casinet (encara que sense definir-ne els usos) i a més hi hauria un polisportiu i una piscina coberts, dues pistes polisportives cobertes i una escola bressol. El 85% de l'espai quedaria lliure i el 15% seria edificat. Mentrestant, l'Ajuntament es comprometia a fer algunes actuacions per acondicionar l'espai, com ara l'arranjament de la zona arbrada que dóna al carrer Muntadas.

Així mateix, es va crear una Comissió de Seguiment, formada per representants de l'Ajuntament, del Secretariat d'Entitats i de les Associacions de Veïns que hauria de fixar les bases d'un Concurs de Projectes - que seria

convocat el març del 1981 - a partir de la declaració d'úsos aprovada. Els veïns volien un concurs obert - seguint la idea que s'havia adoptat pel de les Cotxeres - però l'Ajuntament volia fer-lo restringit, amb la participació de només tres projectes. Finalment, es va acordar que el concurs fos restringit, amb la participació de quatre projectes: dos serien escollits per l'Ajuntament, un pel Consell de Districte i un per les Associacions de Veïns i el Secretariat d'Entitats.

Al cap de poc, surgiria un nou conflicte entre l'Ajuntament i els veïns, quan es van començar a enderrocar els antics edificis de la fàbrica, sense informar els santsencs i en contradicció, segons les entitats del barri, amb la declaració de criteris d'ús del Consell de Districte.

El Ple del Consell de Districte del 22 de juliol del 1981 va acordar encarregar avantprojectes als quatre equips d'arquitectes escollits, que els haurien de presentar abans del 30 d'octubre d'aquell mateix any. La Comissió de Seguiment hauria de prendre una decisió abans del 30 de novembre.

L'octubre de l'any 81 els concursants van lliurar els seus avantprojectes i se'n va fer una exposició pública a la seu del Consell de Districte. El 20 de novembre, el jurat designat per la Comissió de Seguiment, format per 9 membres (5 designats per l'Ajuntament i 4 pel barri) va acordar, per unanimitat, seleccionar el projecte de l'arquitecte basc Luis Peña Ganchegui. Encara caleria esperar, però, ben bé dos anys i mig, perquè comencessin les obres.

El projecte definitiu del Parc de l'Espanya Industrial va ser exposat al Ple del Consell de Districte gairebé dos anys després: el 4 de novembre del 1983. I la Comissió Municipal Permanent aprovava, el gener del 1984, el projecte d'obres del Parc en la seva primera fase, per un import de 225 milions de pessetes. Les obres van començar al cap de quatre mesos.

El nou Parc de L'Espanya Industrial el va inaugurar l'alcalde Pasqual Maragall - en la seva primera fase - el 26 d'octubre del 1985. "Un parc de pel·lícula", "un parc aquàtic estel·lar" o "una audaç obra urbanística" van ser alguns dels qualificatius que el nou Parc va merèixer als mitjans de comunicació.

Havien passat 16 anys des que la fàbrica havia tancat les portes, més de 10 de lluita incansable dels veïns i més de 6 des que l'Ajuntament havia comprat el solar. La superfície total edificada, un cop acabat tot el projecte, seria de 6.400 m². Un gran llac n'ocupava gairebé 8.000, mentre que 13.000 m² eren de gespa i prop de 18.000 eren pavimentats. La superfície total del parc fregava els 50.000 m².

Però tot i haver estat inaugurada la primera fase del Parc, encara quedaven moltes coses per fer: quedava pendent la guarderia, el Casal Infantil, la Casa del Mig, el polisportiu, la piscina, que formaven part de la segona fase... i calien acords entre l'Ajuntament i la Generalitat per tirar endavant alguns d'aquests projectes. Per això, el Centre Social de Sants va demanar que no es disolués la

Comissió de Seguiment i la va dinamitzar al màxim, exigint la culminació de la totalitat del projecte del Parc.

L'any 1986 es va arranjar la guarderia, que serviria de seu a l'escola-bressol Pau. L'any següent es va inaugurar el Drac de Sant Jordi, que es va convertir en l'escultura urbana més gran d'Espanya. I el 1989 es va inaugurar, a la Casa del Mig, el Centre d'Iniciatives i Recursos per al Joc de Barcelona.

Entre els anys 90 i 91 es van succeir les instàncies i cartes de molts veïns, i també del Centre Social, al Consell de Districte, denunciant al deteriorament del Parc - tant pel que fa a l'obra en si com per la manca d'un manteniment adient - i la necessitat de reforçar-ne la neteja i la vigilància.

Per fi, el mes de maig del 1991 va obrir les seves portes el polisportiu de l'Espanya Industrial, que havia estat construit pel Comité Organitzador de l'Olimpiada de Barcelona '92 (COOB'92).

ESQUERDES ALS CARRERS DE JOAN GÜELL I CAN BRUIXA

El dia 2 de novembre del 1971, els veïns del número 4 del carrer de Can Bruixa van detectar esquerdes a l'edifici. immediatament van posar el fet en coneixement dels amos de la finca. Davant la passivitat de la propietat, van presentar un escrit de denúncia al Govern Civil. La resposta del Govern Civil no va ser altra que la d'ordenar el desallotjament de la finca, entenent que amenaçava ruina: l'ordre afectava 10 famílies, un total de 34 persones.

Al cap de poc temps, el març de l'any següent, van aparèixer noves esquerdes, en aquest cas al carrer de Joan Güell, als números 168 - colindant al número 4 de Can Bruixa -, 166, 164 i 160-162. Les famílies afectades van arribar a 80, que també van haver d'abandonar les seves cases. Les sospites sobre la causa d'aquests desperfectes es van dirigir de seguida a les obres del metro, que s'havien iniciat el gener d'aquell any a la plaça del Centre.

L'any 1967, el Consell de Ministres havia aprovat el traçat de la prolongació la línia III del metro de Barcelona, que havia d'unir la Zona Universitària amb el Poble Sec, seguint, en bona part, la Gran Via de Carles III. El desembre del 1969, l'Ajuntament de Barcelona va demanar un canvi d'aquest traçat previst, perquè Carles III havia de convertir-se en el I Cinturó de Ronda. La proposta de l'Ajuntament pel nou traçat del metro era que baixés pel

carrer Joan Güell fins l'avinguda de Madrid i allà girés cap a la plaça del Centre. El setembre del 1971, el Ministeri d'Obres Públiques (MOP) va acceptar el nou traçat proposat.

Però sembla que les obres es van iniciar sense haver pres les mesures tècniques i de seguretat necessàries, donat que el terreny era un antic llit de rieres, amb materials poc assentats i d'on, a més, s'havien extret durant molt de temps argiles per abastir de matèria primera diverses bòviles que hi havia a la zona.

El mes d'abril del 1972, davant la gravetat i la dimensió dels fets i la passivitat de l'Administració, el Centre Social de Sants es va dirigir als Col·legis d'Aparelladors, d'Arquitectes i d'Enginyers per demanar-los un estudi-informe sobre les causes de les esquerdes. Tots tres col·legis professionals van acceptar l'encàrrec.

El Centre Social també es va dirigir a l'Ajuntament demanant que informés el veïnat sobre la situació dels immobles afectats, la garantia d'habitabilitat que presentaven, i que es pronunciés sobre alguna mena de solució per les persones que havien abandonat les seves cases.

La resposta de l'Ajuntament va arribar el 15 d'agost, en forma d'ordre de desallotjament de cinc edificis més, els corresponents als números 144, 146, 148, 155 i 157 del carrer de Joan Güell. 80 persones més havien d'abandonar les seves llars. El termini era de 15 dies i l'Ajuntament oferia 150 pessetes per persona i dia que passessin fora de

casa. Des del primer moment, els veïns van demanar 200 ptes. per persona i dia, garantia per escrit de que podrien tornar als seus habitatges o que se'ls en donarien uns altres a la mateixa zona i en similars condicions econòmiques.

El 30 d'agost, data prevista pel desallotjament, es va suspendre l'ordre a última hora. El motiu va ser un escrit que van presentar els veïns, a les 9 del matí d'aquell mateix dia, en el qual consideraven que l'ordre de desallotjament no s'ajustava a la llei. Qui va informar de la suspensió de l'ordre va ser el regidor Febrer, a les 9.50 del matí. A més, va anunciar als afectats que a la 1 del migdia serien rebuts a l'Ajuntament pel primer tinent d'alcalde i alcalde accidental, Fèlix Gallardo, i per Eduardo Tarragona, procurador a Corts.

A la reunió hi van assistir, en nom dels afectats, 3 veïns, 2 comerciants i l'advocat que els representava. A l'Ajuntament es va acordar fer una inspecció de les obres del metro a càrrec dels tècnics de les mateixes obres juntament amb un enginyer o un arquitecte designat pels afectats (i pagat per l'Ajuntament). A més, l'Ajuntament es va comprometre per escrit a que, en cas de desallotjament, aquest seria "temporal" i els veïns rebrien 200 pessetes per persona i dia que haguéssin de romandre fora de casa.

Al cap de dos dies, hi hagué una nova reunió, al mateix carrer de Joan Güell: a més dels veïns, hi era Vicente Febrer, regidor president del districte, el també regidor

Sauqué, el Sr. Bueno, Delegat de Serveis de l'Ajuntament, el procurador a Corts Tarragona, un representant del Col·legi d'Arquitectes, un del Col·legi d'Enginyers Industrials i un tècnic del Ministeri d'Obres Públiques. Segons l'Ajuntament, faltaven per obrir 21 metres del tunel, que arribava a l'alçada del número 157; per tant, el perill es mantenia i calia desallotjar els edificis (si ja s'hagués obert en la seva totalitat, representa que el perill hauria passat).

Tots els reunits es van ficar dins el tunel: van poder comprovar que feia 62,20 metres de llargada (2,20 m. més del que deia l'Ajuntament) i que el final estava tapat amb unes fustes i per tant podia ser més llarg encara. Es va decidir demanar un dictàmen tècnic, amb participació de membres dels col·legis professionals, del qual dependria el desallotjament en litigi.

El dia 8 de setembre es va presentar l'informe. El signaven un tècnic del Col·legi d'Arquitectes, dos del d'Aparelladors i quatre del d'Enginyers. El Sr. Comas, advocat dels afectats el va presentar al Sr. Bueno, Delegat de Serveis de l'Ajuntament. Segons aquest informe, la continuació de les obres del metro, tal com s'estaven fent fins aleshores, podien atemptar contra la integritat dels 5 edificis afectats. L'informe recomanava la paralització de les obres i el canvi de traçat, o bé dels mètodes de construcció utilitzats.

A mitjans de mes, els veïns del carrer de Can Bruixa i del carrer de Novell (amb perill d'afectació pels números 10 i

12, en cas de continuar-se les obres) van adreçar una carta al Govern Civil demanant la paralització de les obres, emparant-se en l'informe elaborat. Demanaven les 200 ptes i, en cas de no poder tornar als seus habitatges o que en el termini de dos anys fossin afectats per les obres, que se'ls facilitessin vivendes pròximes a la zona, amb lloguers equiparables, amb una indemnització equivalent a l'entrada d'una nova vivenda i atencions especials als jubilats i mutilats.

El dia 25 d'octubre hi va haver una nova reunió a l'Ajuntament, presidida per Fèlix Gallardo i amb presència de la premsa: les obres no s'aturarien i per tant s'havien de desallotjar els edificis durant un mes o un mes i mig: en total hi havia 32 vivendes i sis comerços afectats; això representava més de 100 persones, que cobrarien les 200 pessetes diàries que de bon començament havien demanat els veïns. L'Ajuntament, però, no es va comprometre amb una resposta clara sobre què passaria si no es podien tornar a ocupar els habitatges en el termini previst; en tot moment va deixar clar que actuava únicament com a intermediari, sense que se li pogués atribuir cap responsabilitat en l'afer.

Al cap de dos dies, els veïns va convocar una roda de premsa en un dels locals afectats: van insistir en que l'Administració havia de reconèixer que si no podien tornar als seus habitatges era per culpa de les obres del metro. Els veïns presentaren un escrit a l'Ajuntament amb 800 signatures de solidaritat i el suport de quatre entitats

del barri, entre elles el Centre Social de Sants.

Finalment, després de mesos d'incertesa i de reunions amb representants municipals sense cap resultat positiu, el dia 18 de juny del 1973, els veïns dels números 144, 146, 148, 155 i 157 de Joan Güell van rebre l'ordre de desallotjament "durant el període d'execució de les obres". Al cap de dos dies, els afectats es van reunir al Centre Social, es declararen disconformes amb l'ordre i van exigir seguir negociant amb l'Ajuntament.

Al cap de pocs dies, les entitats de Sants van lliurar un document a l'Alcaldia demanant que es prenguessin les mesures de seguretat adients quan es reprengués l'obra, que es dongués una explicació oficial sobre les causes dels desperfectes i que l'Ajuntament es comprometés a satisfer les demandes dels veïns en cas que no pogués tornar als seus habitatges.

Finalment, el 31 de juliol, s'arribava a un acord: el van signar 30 veïns en representació de les famílies afectades i l'alcalde de Barcelona, aleshores ja Enrique Masó, que havia substituit Porcioles feia encara no dos mesos. Només quatre famílies van anunciar que no signarien l'acord.

L'ajuntament es comprometé a:

- garantir als afectats la vigilància i control de les obres a càrrec d'una Comissió creada pels mateixos veïns.
- prendre mesures de seguretat per evitar danys als edificis.
- pagar les 200 ptes per persona i dia, fins que els veïns pogués tornar a casa seva, se'ls dongués un pis

nou o se'ls pagués una indemnització.

- establir una vigilància, a càrrec de la policia municipal, de les vivendes i el seu contingut, garantint-n'hi l'accés dels inquilins.
- adequar les condicions de les noves vivendes a la situació socio-laboral dels veïns.
- constituir-se en advocat dels veïns davant l'Estat i l'empresa constructora.

Els veïns, al seu torn, es comprometien a desallotjar els edificis en el termini de 10 dies.

Finalment, el desallotjament es va fer el dia 16 d'agost.

El 25 d'octubre, dos mesos i escaig més tard, els veïns van tornar a casa seva; tots menys els del número 4 del carrer de Can Bruixa: havien abandonat els seus habitatges el novembre de l'any 1971, l'edifici havia estat declarat en ruina per l'Ajuntament el setembre del 1972 i els veïns havien presentat un recurs contencios-administratiu; el mes de novembre del 1973, el Tribunal del Contencios va admetre a tràmit el recurs dels veïns, que significava suspendre l'ordre d'enderrocament.

El 20 de gener del 1975 es va inaugurar el nou tram de la línia III del metro. Els veïns afectats per les esquerdes, però, encara no havien cobrat ni un duro: l'expedient de reclamació que havien presentat davant del MOP, un cop s'havia demostrat que les esquerdes havien estat originades per les obres del metro, no va ser resolt pel Ministeri fins l'any següent, en que va ordenar el pagament dels prop de dos milions de pessetes d'indemnització que corresponien

als damnificats. A cobrar, però, encara van trigar un bon temps.

FEDERACIÓ D'ASSOCIACIONS DE VEÏNS DE BARCELONA (FAVB)

L'any 1972 es va crear la Federació d'Associacions de Veïns de Barcelona (FAVB), una entitat amb voluntat d'integrar les associacions de comerciants, dedicades especialment al guarniment de carrers per Nadal (anomenats, per això, popularment, "bombilleros"). Al mateix temps, funcionava, de manera semi-clandestina, l'anomenada Cordinadora de Sant Antoni, que agrupava les associacions de veïns de caire reivindicatiu.

A partir del 1974, la Junta de la FAVB es va proposar d'aglutinar totes les associacions de veïns, atraient les de caire reivindicatiu, per posar en marxa a la Federació una línia més combativa. En aquell moment hi havia més associacions de comerciants que de veïns, però aquestes representaven molta més gent. El fet que dins la Federació cada entitat tingués un vot va provocar el recel de les associacions de veïns que, finalment, però, van decidir, majoritàriament, federar-se, en part empeses per l'amenaça que representava, pel conjunt de ciutadans de Barcelona, la revisió del Pla Comarcal que aquell any s'en gegava.

El mes de juliol d'aquell any, 14 associacions de veïns es van integrar a la FAVB, entre elles el Centre Social; tres més ho farien al cap de poc i només dues van refusar federar-se.

El mes de febrer del 1975 hi va haver eleccions a la junta de la Federació. Va guanyar l'anomenada "Candidatura de Concentració", de la qual formava part, com a vocal, Carles

Prieto, del Centre Social de Sants. En aquell moment formaven part de la FAVB 75 associacions de veïns i comerciants, d'un total d'un centenar que n'hi havia a Barcelona.

En les eleccions que hi va haver el maig del 1978, Prieto va ser escollit President. Va ocupar el càrrec dins el 1982, en que va decidir no presentar-se a la reelecció, després de 8 anys a la Junta de l'entitat, 5 dels quals com a President. Ell mateix, en plegar, va dir que se sentia "cremat" i "desencisat", en un moment molt difícil pel moviment veïnal, abandonat pels partits polítics - que feia relativament poc que havien sortit a la llum pública - i menystingut pel nou Ajuntament.

Amb les primeres eleccions municipals, l'any 1979, la majoria dels membres més actius de les associacions de veïns, i també de la FAVB, van passar al govern municipal, van ser nomenats per diferents càrrecs o van rebre encàrrecs professionals dels nous consistoris. Això va significar que van abandonar el moviment veïnal, que a partir d'aleshores es va veure molt debilitat.

FESTES POPULARS

Les festes tradicionals han estat sempre presents al calendari d'actes del Centre Social, que les ha aprofitat per organitzar actes populars, lligats amb el contingut reivindicatiu que el moment exigia. Carnestoltes, la Revetlla de Sant Joan i la Castanyada han estat les diades festives i reivindicatives que l'entitat ha celebrat cada any, en solitari o bé en col.laboració amb altres entitats del districte.

GRUPS

El Centre Social de Sants, en els seus inicis, es va estructurar en vocalies. A principis dels anys 70, les més actives aleshores van ser les de Jubilats i Pensionistes, de Joves, d'Ensenyants, de Sanitat, d'Afers Socials, Laboral i de Dones.

A mitjans de la dècada dels 70 va especialment actiu l'anomenat Grup de Pares, que durant tres cursos consecutius (del 1975 al 1978) va organitzar un programa anual de sessions d'esplai infantil els dissabtes i diumenges.

A més de la Vocalia de Dones - que a mitjans dels 70 organitzava nombroses xerrades i taules rodones -, hi hagué dos grups més, que es van organitzar a finals dels anys 80, de caire feminista, que van continuar organitzant debats, tertúlies, projeccions cinematogràfiques...: el Grup de Dones Heura i Eix Violeta.

En aquesta època - a finals dels 80, després de la "dècada negra" de l'associacionisme van anar sorgint altres grups, no directament vinculats al Centre Social, però que s'aixoplugaven al seu local. La proliferació d'aquests grups, alguns amb voluntat de continuitat, altres creats per alguna reivindicació o alguna campanya específica, va dur la Junta del Centre a prendre, l'any 91, un procés de reorganització de l'entitat, que la convertiria en l'aixopluc de la totalitat dels grups que desenvolupaven la seva activitat a Olzinelles, 30. L'Associació de Veïns

seria un més d'aquests grups i tots tindrien participació a la Junta del Centre Social, però mantenint la seva independència.

En aquell moment, a més de l'Associació de Veïns, es van integrar a la nova estructura del Centre Social el Grup de Joves, el Grup Ecologista, el Col·lectiu per la Pau, el Grup de Dones Heura, l'Eix Violeta, el Grup d'Acció Pro-Tlogaters (GAP), el Comitè Anti-Otan de Sants (CAOS) i la Mesa en Defensa de l'Ensenyament Públic.

Els 22 grups que actualment formen part del Centre Social de Sants són els següents:

- Associació de Veïns Centre Social
- Amics de l'Estrella
- Ajuda Obrera a Bòsnia
- Associació Lúdica Joves Silmaril (de Rol i Jocs)
- Associació de Botxes i Jubilats de La Farga
- Barcelona Camina
- Bruixes i Maduixes
- Comissió de Veïns La Bordeta
- Col·lectiu per la Propagació i l'Afirmació Nacional de Catalunya (CPANC)
- Escriptors de Grafitti
- Grup de Dones del Centre Social
- Grup de Joves Mandràgora
- Grup Ecologista de Sants
- Grup de Danses El Ventall
- Grup Folclòric Alma Peruana
- Grup de Músics Joves

- Grup de Músics Desconcert
- Huacal (Solidaritat amb El Salvador)
- Mili KK - Sants
- Món Verd (Joves Ecologistes)
- Perú Alternativa
- Vocalia de Jubilats

JOAN PEIRÓ, PLAÇA DE

D'ençà del començament dels desgavells que va provocar la construcció de la nova estació de Renfe, la plaça de Joan Peiró sempre ha estat la parenta pobra de les dues esplanades que van quedar a banda i banda de l'edifici.

Dins dels acords entre l'Ajuntament i la Renfe sobre els terrenys que vorejaven l'estació, l'espai de la banda de Sants - plaça de Joan Peiró, des del 1981 - és el que va quedar més minvat per l'aparcament. L'espai de teòrica zona verda va quedar bastant reduït, es va haver d'esperar a que fos urbanitzat fins després d'acabada la bessona plaça dels Països Catalans, i aleshores va tornar a haver-hi embolic. El 1984, Helio Pinón i Albert Viaplana, els mateixos arquitectes que havien disenyat la plaça dels Països Catalans, van presentar una maqueta en la mateixa línia que la plaça de l'altra banda de l'estació; no va agradar ningú, però no se'n va tornar a parlar.

Va caldre esperar fins el 1990: els 180 milions en que es va pressupostar l'arranjament de la plaça van entrar al Pla d'Inversions d'aquell any. El mes de juliol, els arquitectes van remetre un nou projecte que, segons les associacions de veïns no tenien en compte els seus criteris, a banda de tractar-se de "papers força inintel·ligibles". Les associacions de veïns i altres entitats del barri es van queixar al Consell de Districte de que s'havia aprovat el projecte contra el parer dels veïns i durant el mes d'agost, "com en els vells temps",

segons van dir.

En una assemblea, el 31 de maig del 1991, poc després de que s'iniciessin les obres, les associacions de veïns del barri van demanar la paralització de les obres d'urbanització de la plaça fins que no hi hagués una informació detallada dels materials a utilitzar i del resultat final: consideraven que era idèntica a la polèmica plaça dels Països Catalans, després que s'havien rebut promeses de que s'havien acabat les places dures. El mateix dia, el Diari de Barcelona publicava una columna, signada per Josep Ribas, President del Centre Social de Sants, com a portaveu de les associacions de veïns del barri i del Secretariat d'Entitats: el cas de la plaça de Joan Peiró és considerat com a "terrorisme del diseny" i com un "atemptat contra l'ecologia urbana" en una "ciutat del diseny de revista".

El resultat final de la urbanització de la plaça de Joan Peiró no va fer més que alertar els veïns sobre la futura remodelació del carrer de Sant Antoni, la següent intervenció prevista en els desgraciats rodals de l'estació de Renfe.

MAGÒRIA, ESTACIÓ DE

L'estació de Magòria, dels Ferrocarrils Catalans - després, Ferrocarrils de la Generalitat de Catalunya -, el popular "Carrilet", va ser inaugurada l'any 1912.

Les més de 3 hectàries de l'estació - fora de servei des de fa molts anys - sempre havien estat reivindicades pels veïns de La Bordeta i de Sants com a zona esportiva. El Pla Comarcal ja contemplava el solar de Magòria com a zona verda, però enquarterant-lo amb vials (per l'eixamplament o prolongació d'alguns carrers) que se'n menjaven gairebé una tercera part.

L'any 1981, les associacions de veïns van atacar de ferm el tema de l'estació de Magòria. En aquell moment, el Ministeri d'Obres Públiques (MOP) ja l'havia traspassada a la Generalitat, amb les competències sobre els ferrocarrils de via estreta, però s'estava pendent de fer una remodelació en la línia fèrria que potser exigiria una part dels terrenys per fer-hi una estació terminal que substituiria provisionalment la de la plaça d'Espanya.

Aquell mateix any, però, la Generalitat va llogar els soterranis per cinc anys a una empresa d'enderrocaments, que es comprometia a restaurar-los: segons van dir en el seu moment, la Direcció General de Ferrocarrils de la Generalitat no podia disposar dels 30 milions de pessetes que costava la consolidació dels soterranis.

L'any 1982, l'Ajuntament de Barcelona va elaborar un Pla que, modificant el Pla General Metropolità, convertia la

totalitat del solar de l'estació en zona verda i d'equipaments. La Direcció General de l'Esport de la Generalitat es comprometia, al seu torn, a construir-hi un complex esportiu, la primera fase del qual seria un camp de futbol. La resta dels equipaments es construirien un cop desaparegués l'affectació que pesava sobre part del solar. El 27 d'abril del 1984, el President de la Generalitat, Jordi Pujol, va inaugurar el camp de futbol de Magòria. L'equipament seria utilitzat per 33 equips de 14 clubs del barri - i per aquells que ho demanessin en un futur. Però tindria preferència per la seva utilització la Unió Esportiva de Sants: l'any 1964 va veure com el seu camp del carrer de Galileu desapareixia per deixar pas a l'avinguda de Madrid i des d'aleshores, malgrat les promeses de tots els alcaldes no havia gaudit d'un terreny de joc estable.

"MÉS LLUM AL CARRER OLZINELLES"

Un grup de veïns del carrer d'Olzinelles, reunits en Assemblea al Centre Social de Sants a principis del 1993, van decidir crear una comissió per demanar millors en l'enllumenat. La Comissió "Més llum al carrer Olzinelles" va recollir 1.600 signatures que van ser trameses al Consell Municipal de Districte el mes de maig, alhora que es demanava una entrevista amb el Regidor President. El Centre Social de Sants també va enviar una carta de suport a les demandes de la Comissió.

La resposta del Consell de Districte, al cap de vint dies, va ser totalment favorable a la petició dels veïns, amb el compromís d'arranjar el dèficit dins del mateix any 1993. El juny següent ja hi havia "més llum al carrer Olzinelles": segons el Consell de Districte, el nivell lumínic havia augmentat gairebé tres vegades. I els veïns n'estaven satisfets.

ORIGENS DEL CENTRE SOCIAL DE SANTS

L'any 1971, un grup de persones actives de Sants - que majoritàriament treballaven per la millora del barri a l'entorn de les parròquies de Sant Medir i de Santa Maria de Sants, i que formaven part de les Comissions de Barri - va decidir prendre la forma legal d'una Associació de Veïns.

El 12 de juny del 1971 es van enllistar els estatuts del que havia de ser el Centre Social de Sants, el lloc de confluència dels veïns del barri que volguessin ajuntar esforços per millorar-lo. Aquests primers estatuts anaven signats per 12 persones. El dia 17 es van presentar al Govern Civil i el 15 de desembre, al cap de mig any, va arribar l'aprovació dels estatuts i la consequent legalització de la nova entitat, "considerant que les finalitats de l'associació indicada es poden entendre com a lícits i determinats conforme allò previst als apartats 2 i 3 de l'article 1r de la Llei", la Llei 191/1964 de 24 de desembre, d'Associacions.

La primera reunió constituent del Centre Social de Sants es va fer el dia 29 de gener del 1972.

PAÏSOS CATALANS, PLAÇA DELS

En construir-se la nova estació de Renfe de Sants, a banda i banda de l'edifici van quedar dues grans esplanades, que durant força temps es van conèixer com "els aparcaments de la Renfe". Aquests espais van trigar molt a ser urbanitzats. I també va costar quelcom aparentment tan senzill com donar-los un nom. Va ser el juliol del 1981 quan la Comissió Municipal Permanent va aprovar els noms de les dues places: Països Catalans (per la que està a la banda dels carrers de Numància i Tarragona) i Joan Peiró (per la del cantó de Sants).

La plaça dels Països Catalans ja pràcticament no es desfaria de la polèmica i quan per fi es va urbanitzar, va provocar reaccions de tota mena. El dia de la inauguració, davant l'alcalde Pasqual Maragall, Josep Xarles, president del Centre Social de Sants va qualificar l'obra feta com a "més pensada per la gent que va i ve de l'estació, gent de pas, que pels que en teoria n'hem de gaudir". L'Ajuntament, això, ho admetia; l'espai que havia de ser veritablement pels santsencs havia de ser el veí Parc de L'Espanya Industrial.

Conten que, en certa ocasió, Alfonso Guerra, en passar per la plaça, acompanyat de Pasqual Maragall, li va preguntar, irònicament, si es tractava d'una gasolinera. Però sembla que no hi entenia gaire, de disseny, perquè el cas és que la plaça dels Països Catalans va rebre el Premi del Foment de les Arts Decoratives (FAD) d'arquitectura de l'any 83.

I l'any 1991, l'Ajuntament de Barcelona va rebre el Premi Princep de Gal·les de l'Escola de Diseny de la Universitat de Harvard en reconeixement de la política urbanística de la ciutat en el període 1981 - 1987; la plaça dels Països Catalans n'era una de les obres emblemàtiques, juntament amb el Moll de la Fusta i el Parc del Clot.

El cert, però, és que hi ha qui s'hi troba bé, a la plaça. Així, des de la seva inauguració, cada any, el 12 d'octubre, grups d'extrema dreta hi fan el seu "Homenaje a la bandera".

PELLERIA DE LA BORDETA

A la cantonada que actualment formen els carrers de la Constitució i de Mossèn Amadeu Oller, l'any 1843 s'hi va instal·lar l'empresa Gatius S.A., que es dedicava a l'adob de pells. Des que l'empresa va tancar, a principis dels anys 70, el local va quedar abandonat. La Comissió de Veïns de La Bordeta van creure que aquell solar, amb un edifici que amenaçava ruïna i qualificat com a vial, es podia aprofitar, mentre no se li dongués el seu ús definitiu.

La Comissió i el Centre Social van presentar un projecte d'enjardinament al Consell Municipal de Districte, que el va aprovar amb lleus retocs. D'un espai condemnat a ser un racó de porqueria es va aconseguir, ni que fos amb caire de provisionalitat, un espai pels veïns.

L'any 1994 es va enderrocar el vell edifici i el 26 de febrer del 1995 es va inaugurar la placeta de la Pelleria, un espai no gaire gran però que els veïns de La Bordeta aprecien molt, tal com van demostrar amb la seva massiva presència el dia de la inauguració.

PLA COMARCAL

El 1945 es va crear la Comissió Superior d'Ordenació Provincial de Barcelona, amb la missió d'elaborar un Pla d'Ordenació de la Província. El 1947, aquesta Comissió va facultar l'Ajuntament de Barcelona per fer el Pla d'Ordenació Urbana de Barcelona i la seva Zona d'Influència – conegut aviat com a "Pla Comarcal" – i va fer una primera delimitació d'aquesta "zona d'influència".

El Pla Comarcal es va aprovar el 3 de gener del 1953, afectant una zona d'actuació urbanística que incloia 27 poblacions, situades en un radi d'uns 15 quilòmetres al voltant de Barcelona. El Pla d'Ordenació de la Província, del qual formava part el Pla Comarcal, no s'aprovaria fins el 1963.

La gestió del Pla Comarcal es va encarregar a la Comissió d'Urbanisme de Barcelona, que es va constituir el gener del 1955. Aquesta Comissió rebria els recursos econòmics de l'Estat, de la província i de les poblacions incloses al Pla.

Les idees bàsiques del Pla Comarcal es podrien resumir en tres punts: legalitzar situacions de fet, zonificant el territori en funció dels seus usos; planificar el creixement urbà; i disenyar la xarxa d'infraestructures i comunicacions d'abast comarcal. El Pla preveia l'existència dels Plans Parcials, per fer-hi correccions puntuals. Amb tot, el Pla Comarcal es veurà desbordat aviat: en el moment en que va ser elaborat, segurament no es podia preveure

l'alt nivell de creixement i densificació urbana que es produiria a la dècada següent.

A l'inici dels 60, ja es va veure que el Pla no resultava un instrument efectiu per ordenar el creixement desbordant de Barcelona i la seva àrea metropolitana. El 1964 ja es va anunciar oficialment la voluntat de revisar el desdibuixat Pla Comarcal de 1953: el 18 de febrer la Comissió d'Urbanisme de Barcelona va crear una Comissió Tècnica per la Revisió del Pla Comarcal, que de seguida va considerar d'estudir el nou Pla dins d'un àmbit més ampli, que abastaria pels volts de 170 municipis, en un radi d'uns 50 quilòmetres al voltant de Barcelona: l'Àrea Metropolitana.

La Comissió Tècnica per la Revisió del Pla Comarcal va presentar el resultat dels seus treballs el febrer del 1966, amb el nom de Pla Director de l'Àrea Metropolitana de Barcelona. Les desavinences entre l'Ajuntament i la Diputació de Barcelona van fer que el Ministeri de l'Habitatge no aproves el Pla Director fins el juliol del 1968. A partir d'aleshores es va decidir de continuar els treballs de planificació en tres àmbits diferenciats: un pla d'infraestructures, un pla d'acció immediata sobre l'Àrea Metropolitana i la revisió del Pla Comarcal.

Amb tot, però, es donà la paradoxa de que la figura del Pla Director no estava prevista en l'ordenament jurídic del moment i el concepte d'Àrea Metropolitana estava mancat de contingut institucional: és per això que el Ministeri de l'Habitatge, en aprovar el Pla específicà que ho feia "a efectes administratius interns, preparatoriis de la redacció

del pla o plans pels quals s'ha de revisar el vigent Pla d'Ordenació Urbana de Barcelona i la seva Comarca". El pla, per tant, ja naixia buit de força legal i la seva capacitat era estrictament orientativa.

El 30 de març del 1974, el Consell Ple de la Comissió d'Urbanisme i Serveis Comuns de Barcelona aprovava inicialment el nou Pla General d'Ordenació Urbana i Territorial de la Comarca de Barcelona, com a resultat de la revisió del Pla Comarcal de 1953. La Comissió va passar a constituir-se, per Decret Llei, en Entitat Municipal Metropolitana, que més endavant seria la Corporació Metropolitana de Barcelona; el seu àmbit d'actuació urbanística es circumscriuria als límits del Pla Comarcal del 53.

El Pla havia de passar, a continuació, a informació pública. La reacció en contra dels veïns es pot dir que va ser immediata. A Sants, a l'Assemblea del dia 12 de maig del 1974, dins la campanya "Salvem Sants dia a dia...", es va parlar ja de la revisió del Pla Comarcal: entre els greuges que els veïns consideraven més importants hi havia el propi pas elevat de la plaça de Sants, la qualificació de terreny edificable de l'Espanya Industrial i les Cotxeres, el projecte d'obertura del carrer de Joan Güell fins la Gran Via i la perllongació dels carrers d'Aragó i Consell de Cent.

Es donava la paradoxa de que, segons els estandars del propi Pla, al districte VII (el que en aquell moment incloïa Sants, Hostafrancs i La Bordeta) li correspondrien

100 Ha de zones verdes i equipaments (8,5 m² per habitant, pels 130.000 habitants del districte). Però no arribava ni tans sols els 42 que demanaven els veïns.

Al districte VII, el Centre Social de Sants va canalitzar les alegacions contra aquesta primera informació pública del Pla Comarcal, fins aconseguir-ne 8.000, que el mes de juliol van ser lliurades a la Corporació Municipal Metropolitana i a l'Ajuntament. Juntament amb 14 entitats més del barri, el Centre Social va elaborar un estudi que desenvolupava les alegacions i que a la pràctica gairebé va resultar un pla alternatiu.

Però dins el procés de revisió del Pla Comarcal, la impugnació presentada per l'Ajuntament de Barcelona - amb Joaquín Viola ja com a alcalde - va empitjorar encara més les coses: l'Ajuntament volia incorporar al Pla Comarcal el Pla Parcial de l'Espanya Industrial, declarava edificables els solars de Can Batlló, Vapor Vell i Sol de Baix - que en la primera redacció no ho eren -, i encara volia introduir nous vials.

Els veïns van respondre amb noves mobilitzacions i assemblees, convocades per les tres associacions de veïns del districte VII - Centre Social de Sants, Asociació de Veïns de Badal, Brasil i Adjacents i Associació de Veïns de Sants-Sol de Baix - i la Gestora de l'Associació de Veïns d'Hostafrancs, com les del 21 de desembre del 1975 i del 14 de març del 1976, totes dues al cinema Gayarre: "Amb el Pla Comarcal s'està decidint el futur dels nostres barris". En aquestes assemblees, amb assistència de més de 1.000

veïns, a més dels temes específics derivats de la revisió del Pla, ja es demanava obertament la dimissió de l'alcalde Viola i la "democratització de l'ajuntament mitjançant l'elecció de tots els regidors i de l'alcalde". Les quatre entitats del barri sempre anirien junes en la lluita contra el Pla Comarcal.

Vicente Febrer va rebre els representants dels veïns i es va comprometre a encapçalar una manifestació fins la plaça de Sant Jaume per exigir que s'atenguéssin les reivindicacions del barri, així com a no votar a favor del Pla Comarcal en el Ple Municipal si no recollia les peticions veïnals.

Aviat van aparèixer al barri les pancartes i pintades de "No al Pla Comarcal", "No volem expropiacions", "Badal a 30 metres" i les més contundents de "Viola, dimissió!" i "Ajuntaments democràtics!", juntament amb les que demanaven "Amnistia!".

El 20 de febrer del 1976 es va iniciar la segona informació pública del Pla. Tot i que el nou projecte recollia algunes de les aspiracions dels veïns, quedava molt lluny de satisfer-los. S'havien suprimit les vies ràpides d'Hostafrancs (perllongacions dels carrers de l'Eixample), s'eliminava l'obertura de Joan Güell a l'altra banda de la carretera de Sants, s'aconseguia un terç del solar de l'Espanya Industrial per equipaments i desapareixien els plans especials dels carrers de Badal, Numància, Tarragona i plaça d'Espanya. La resposta dels veïns van ser 4.000 noves allegationcs contra el Pla.

Finalment, i en contra del sentiment veïnal, el 31 de març del 1976, el Ple Municipal de l'Ajuntament de Barcelona va aprovar la revisió del Pla Comarcal. Els regidors de la Junta Municipal del Districte VII - Febrer, Güell, Tormo, i Salvat - hi votaren a favor, tot i els compromisos, especialment de Vicente Febrer, de no votar en contra dels interessos dels veïns.

Les associacions de veïns del barri van respondre amb una concentració davant l'Alcaldia, el dia 3 d'abril, durant la qual es va lliurar una carta demanant la dimissió del regidor Febrer, de l'alcalde Viola i de tot el consistori barceloní. El 20 d'abril, la Comissió Municipal Metropolitana de Barcelona va aprovar provisionalment el nou Pla Comarcal.

El 27 d'abril del 1976, una manifestació que, sortint del carrer de Moianès aniria fins el carrer de Badal per la carretera de Sants, va ser encapçalada pels regidors Güell i Febrer: dos regidors protestaven contra la política municipal, potser per primer cop; les discrepàncies amb Viola o les imminents - encara que després no ho van ser tant - eleccions municipals, els féren prendre aquesta actitud.

L'endemà, un representant del Centre Social i el mateix Febrer es van entrevistar amb Sanchez Teran, Governador Civil de Barcelona i membre del Consell Municipal Metropolità. El Governador Civil va prometre estudiar les reivindicacions dels veïns i tenir-hi una nova entrevista, que va ser el 19 de maig: el compromís que en va sortir va

ser el de no expropiar el carrer Badal (tot i mantenir l'affectació a 50 metres). El resultat d'aquesta darrera entrevista es va explicar públicament a les 2.000 persones que s'havien concentrat a la plaça de Málaga. Un cop rebuda la informació, es van traslladar en manifestació fins l'Espanya Industrial; allà, el regidor Febrer, va fer un més dels seus numerets en intentar tirar a terra la porta del recinte.

Va continuar la campanya veïnal contra el Pla Comarcal, però el 14 de juliol d'aquell any, la Comissió Provincial d'Urbanisme de Barcelona va aprovar-lo definitivament, com a Pla General Metropolità.

La campanya contra el Pla Comarcal va significar pel Centre Social de Sants unes despeses que estaven molt per sobre de la seva capacitat econòmica. Per això, es va haver d'empescar algunes activitats per recaptar fons i eixugar el dèficit en el que havia caigut l'entitat. D'aquests actes, el que més ressò va tenir va ser el Festival del Cine Liceu, el dia 13 d'abril del 1975, amb la participació desinteressada de 13 grups musicals i cantants, entre els quals hi havia Maria del Mar Bonet, Pere Tapias, Guillermina Motta,... amb la Núria Feliu al capdavant; amb aquest festival es van recollir més de 50.000 ptes. netes. En la mateixa línia, el febrer del 1977 es va fer una exposició d'obres d'art, cedides per amics i simpatitzants del Centre Social, amb el mateix objectiu.

PLA GENERAL METROPOLITÀ

El 14 de juliol del 1976, la Comissió Provincial d'Urbanisme de Barcelona va aprovar definitivament el Pla General Metropolità, resultat del procés de revisió del Pla Comarcal de 1953, que s'havia iniciat l'any 1974.

L'Associació de Veïns de Badal, Brasil i Adjacents no va deixar refredar el tema i abans que s'acabés el mes va presentar un recurs d'alçada contra el Pla al Ministeri de la Vivenda. En aquest recurs es feia ressò de les 12.000 alegacions presentades pels veïns del Districte VII a la Comissió d'Urbanisme de Barcelona i a la Corporació Municipal Metropolitana, durant els períodes d'informació pública del Pla, entre juny del 1974 i març del 1976.

Les quatre associacions de veïns del barri - la de Badal Brasil, el Centre Social de Sants, Sol de Baix i Hostafrancs - juntament amb l'Associació de Veïns i Comerciants de Creu Coberta també van presentar un recurs contra el Pla General Metropolità davant el Ministeri d'Obres Públiques i Urbanisme (MOPU), que va ser lliurat a Madrid el 17 de setembre del 1976. Les associacions de veïns consideraven que, tot i que el Pla havia millorat en la seva versió definitiva, hi havia alguns punts en els quals no havien de transigir: seguien exigint les 42 Ha. d'equipaments - que es podien aconseguir amb la reserva dels grans espais industrials, com L'Espanya Industrial (qualificada com a "zona de remodelació privada"), Vapor Vell (una part, propietat de Galerias Preciados i l'altra,

destinada a la perllongació de Joan Güell), Manufactures Ceràmiques (edificable), Sol de Baix (edificable) i Magòria (qualificat de "zona verda" però certament desaprofitat)-, l'aliniació del carrer Badal a 30 metres i la recuperació de la plaça de Vázquez Mella; i es seguirien oposant als nous viais - la perllongació dels carrers d'Aragó i Diputació i l'obertura del carrer de Joan Güell.

Es va aconseguir una entrevista amb el Director General d'Urbanisme del Ministeri de la Vivenda, Sr. Espinet (que havia estat Delegat d'Obres Públiques de l'Ajuntament de Barcelona). No se'n va poder obtenir cap compromís, excepte el de resoldre el recurs en un termini màxim de tres mesos. Segons va dir, cada any es rebien uns 400 recursos; el 1976, només de Barcelona se n'havien rebut més de 2.000.

El 13 de desembre del 1977, les associacions de veïns del barri s'entrevisaren amb el Director General d'Urbanisme del MOPU, Sr. Fernández Inzenga, en presència del Delegat Municipal d'Urbanisme de l'Ajuntament de Barcelona, Joan Anton Solans. En van obtenir la promesa de suspendre les expropiacions derivades de la perllongació dels carrers d'Aragó i Diputació i de l'eixamplament de Badal, així com la requalificació del 50 % del solar de Manufactures Ceràmiques a zona verda i equipaments. A més, s'acordà la creació d'una comissió mixta, amb tècnics municipals i veïns.

En la resolució del recurs, de data 11 de juliol del 1978, el MOPU recollia els acords de la reunió i acceptava d'introduir alguns canvis demandats pels veïns:

- No s'expropriaria al carrer Badal, però es mantenien les aliniacions a 50 metres.
  - Es modificava la qualificació de l'illa formada pels carrers Miracle, Gallileu, Serra i Arola, i Joan Güell (zona del Vapor Vell), que passava de "remodelació privada" a "remodelació pública".
  - Es modificava la qualificació de "transformació d'ús a equipaments" per la de "densificació urbana semiintensiva" per les finques número 1, 3, 5 i 7 del carrer del Consell de Cent i pel número 92 de carrer de Sants.
  - Es deixava "en suspens" el previst eixamplament del carrer de Moianès i la perllongació dels carrers d'Aragó i de la Diputació.
  - Als terrenys de l'antiga fàbrica de Manufactures Ceràmiques S.A. es feia una reserva de superfície d'uns 3.500 m² que seria destinada a equipaments.
  - Es deixava "sense efecte la suspensió de l'execució del Pla General Metropolità (...) pel que fa als terrenys de La España Industrial".
- Encara quedaven pendents els recursos de 228 persones i entitats contra el Pla. El Ministeri d'Obres Públiques i Urbanisme els desestimaria el 25 de febrer del 1981, confirmant definitivament el Pla General Metropolità.

PLA ESPECIAL DE REFORMA INTERIOR (PERI)

L'any 1988, l'Ajuntament de Barcelona va treure a informació pública un Pla Especial de Reforma Interior (PERI), sobre el que estava treballant des de feia força temps, que afectava de manera molt seriosa Sants, Hostafrancs i La Bordeta, i especialment els seus cascos antics. Les zones amenaçades eren la delimitada per la Gran Via, carrer de Mossèn Amadeu Oller, Olzinelles, Sant Antoni, Rector Triadó, Ermengarda, Muntades, Espanya Industrial, Creu Coberta i Moianès, per una banda; i la compresa entre Riera Blanca, carrer de la Constitució, Cinturó de Ronda i l'antiga via dels Ferrocarrils Catalans. El Pla preveia la prolongació d'alguns carrers i l'obertura d'altres de nous - en molts casos ja contemplats al Pla General Metropolità (PGM) -, un augment de més de 400 habitatges i nombroses afectacions. Davant aquesta iniciativa de l'Ajuntament, el Centre Social de Sants, juntament amb la resta d'associacions de veïns del barri, va iniciar una nova mobilització per aturar el Pla. Un dels punts més conflictiu d'aquest PERI va ser el carrer de Moianès: les associacions de veïns es van arribar a posar d'acord amb l'Ajuntament per evitar l'eixamplament del carrer, entre Creu Coberta i La Bordeta. L'actuació estava prevista al PGM, per permetre un ample vial que enllaçés el carrer d'Aragó amb la Gran Via; el cas, però, és que significava enderrocar moltes vivendes, afectant més de 50 famílies. Va ser la Direcció General d'Urbanisme de

la Generalitat qui no volia retirar les afectacions del carrer de Moianès.

L'any 1992 la Generalitat fa fer una darrera oferta, intentant una solució de consens, que reduïa a una cinquena part el volum de les afectacions: la prolongació del carrer d'Aragó quedava definitivament eliminada, Moianès no s'eixamplaria i es construirien 133 habitatges de promoció pública, per allotjar les 116 famílies afectades (davant les 400 que preveia el Pla Especial original). Les associacions de veïns, però, no van acceptar aquesta proposta.

Finalment, el carrer de Moianès, el gran cavall de batalla del PERI, va quedar totalment desafectat l'any 1995, per silenci administratiu.

PLANS PARCIALS

El Pla d'Ordenació Urbana de Barcelona i la seva Zona d'Influència, conegut com a "Pla Comarcal", aprovat el 1953, preveia l'existència dels anomenats Plans Parcials. Originàriament van ser concebuts com un instrument de concreció, de correcció i de tractament coherent de zones. Podien utilitzar-se per legalitzar situacions anormals prèvies a l'aprovació del Pla General o per zonificar o qualificar àrees lliures que en un moment donat ho requerissin. El cas, però, és que, a la pràctica, no van ser altra cosa que el sistema habitual de desvirtuació de les directrius del Pla Comarcal i el mecanisme més còmode per muntar operacions especulatives amb el sòl.

Bona part dels 200 plans parcials aprovats durant els 23 anys en que va estar vigent el Pla Comarcal presentaven irregularitats, com ara legalització de construccions il·legals, transformacions d'usos del sòl, augment dels volums d'edificabilitat,... els fluxes migratoris i la pressió demogràfica van fer que els interessos de les corporacions locals i els especuladors es desbordessin, donat lloc a aquesta mena de situacions.

En teoria, els plans parcials havien d'estar coordinats amb el Pla General, però a l'hora de la veritat s'ocupaven d'una àrea molt concreta, sobre la que es muntaven operacions especulatives sovint de gran abast i que moltes vegades es posaven en marxa abans de l'aprovació del mateix pla que els havia de donar llum verda. Els plans parcials

podien partir dels organismes públics, però també de la iniciativa privada, que els va utilitzar per alterar la qualificació de determinat solar (generalment, per passar de zona verda o d'equipament a zona residencial).

Si s'ha de parlar d'una conseqüència global dels plans parcials, només es pot pensar en la densificació urbana i en la reducció dels espais que el Pla Comarcal destinava originàriament a zones verdes o equipaments, que ja eren prou escadussers.

A Sants, el cas del Pla Parcial de l'Espanya Industrial, promogut per la propietat del solar, seria l'exemple més evident del que es podia fer a través d'aquest mecanisme.

POLISPORTIU DE L'ESPANYA INDUSTRIAL

El 10 de febrer del 1990, l'alcalde de Barcelona, Pasqual Maragall, va posar la primera pedra del Polisportiu de l'Espanya Industrial. L'obra, pressupostada en 800 milions de pessetes - i que al final n'acabaria valent 1.300 - va ser a càrrec del Comitè Organitzador de l'Olimpiada de Barcelona '92 (COOB'92). Després de fer-hi les proves d'halterofília dels Jocs Olímpics, l'estiu del 1992, l'equipament, que inclou una pista polisportiva, un gimnàs i una piscina, passaria al servei dels veïns del districte. Feia anys que el Centre Social, directament i a través de la Comissió de Seguiment, exigia la construcció del Polisportiu, un equipament considerat molt necessari a Sants. Mai no quedava clar si era la Generalitat o l'Ajuntament qui endarreria el procés. Finalment, el conflicte es va resoldre per una providencial via del mig: el pressupost seria a càrrec del COOB.

El Polisportiu va obrir les seves portes el maig del 1991 i el mes de desembre del mateix any va passar la revàlida com a equipament esportiu amb el Campionat del Món d'Halterofilia.

Un cop fetes les proves dels Jocs Olímpics, el setembre del 1992, el COOB va iniciar el desmantellament de la instal·lació per cedir-la al barri. El 15 de desembre es van obrir les preinscripcions pels veïns que volguesin utilitzar l'equipament, que van arribar al nombre de 2.000 en només 15 dies. I el 27 de febrer del 93 es va inaugurar

el Polisportiu, ara ja pel barri; finalment, de les 3.900 pre-inscripcions que es van presentar, se'n van formalitzar 2.400.

La gestió d'aquest nou equipament seria a càrrec del Secretariat d'Entitats de Sants, Hostafrancs i La Bordeta.

PUBLICACIONS

Com qualsevol entitat que es vulgui donar a conèixer i que vulgui difondre la seva tasca, el Centre Social ha tingut les seves pròpies publicacions. Les publicacions periòdiques no van aconseguir reeixir com a tals, és a dir, mantenint-se amb continuitat durant un temps considerable, fins la darrera etapa de l'entitat: "Sants. L'Associació Informa", el butlletí creat l'any 1987, de periodicitat trimestral, ha arribat l'any 1996 al seu número 32, sense interrupcions.

Han quedat endarrera "Centre Social de Sants", del qual es van publicar només dos números (entre 1973 i 1974); "Sants", amb tres números l'any 1975; i "Butlletí", amb dos números l'any 1976.

Les publicacions no periòdiques, dedicades a temes monogràfics i sovint lligades a les grans campanyes reivindicatives del Centre, han estat les que han tingut una major difusió entre els veïns. La primera va ser "Cop d'ull a Sants", publicada el 1974 com a complement de l'exposició que, amb el mateix nom, s'havia fet l'any anterior. Després van venir "Salvem la Plaça Salvador Anglada" (1974), "Hem salvat la plaça de Sants" (1974), "Salvem l'Espanya Industrial" (1975), "L'ensenyament al districte VII" (1976), "Quan convé... guanyem Cotxeres" (1977) i la commemorativa "Centre Social de Sants. Xè Aniversari" (1981).

RAJOLERS, CARRER DE

La matinada del 29 d'octubre del 1972 va haver-hi una violenta explosió al carrer de Rajolers - aleshores, "Ladrilleros". El sinistre va provocar 14 morts, 19 ferits i va deixar 65 persones sense vivenda. Van resultar-ne afectats tres edificis: els números 19, 21 i 23. Els 18 veïns dels inmobles colindants - el número 17 i el 25 - van ser desallotjats com a mesura de precaució i no van poder tornar a les seves cases fins al cap d'un mes i mig.

La deflagració va ser deguda a una fuita de gas natural, tot i que en un principi Catalana de Gas y Electricidad ho va negar.

El Govern Civil de Barcelona va fer pública una nota, al cap de dos dies, especificant que l'explosió havia estat deguda a una fuita de gas natural al primer pis del número 21. Catalana de Gas va decidir aturar les conversions de gas ciutat a gas natural, aleshores en curs, fins que no es fes una revisió de les instal.lacions per comprovar la seva idoneïtat pel nou gas.

Al lloc del sinistre s'hi va presentar, el mateix dia, l'alcalde de Barcelona, José María de Porcioles, que va ordenar el pagament als efectats de les indemnitzacions per desallotjament forçós, donat que les finques estaven afectades per l'ampliació del carrer de Joan Güell, prevista al Pla Comarcal de 1953.

Els supervivents que es van quedar sense llar van ser allotjats a la Residència Sants i menjaven al bar González,

tot a càrrec de l'Ajuntament. A la primera reunió entre els damnificats i el Patronat Municipal de l'Habitatge, tres dies després del sinistre, l'Ajuntament els va prometre vivendes al Bon Pastor. Els veïns afectats exigien una indemnització i pisos al barri en condicions econòmiques similars a les que tenien.

Paral·lelament, els afectats van presentar una querella criminal contra Catalana de Gas y Electricidad S.A. pels delictes d'"imprudència punible i danys".

L'endemà mateix, el Centre Social de Sants va fer pública una declaració de suport als veïns afectats i a les seves exigències. En aquesta declaració, a més, es demanava el control democràtic dels usuaris sobre la gestió del gas i altres serveis públics, la suspensió del subministrament de gas natural fins no haver fet una revisió exhaustiva de les instal·lacions i l'aclariment total dels fets, amb penalització de responsabilitats i indemnitzacions compensatòries. Aquesta declaració, aviat va tenir el suport de 12 entitats de la ciutat.

El Centre Social de Sants va ser una de les entitats més actives en aquest afer del gas: representants del Centre es van entrevistar amb el degà del Col·legi d'Advocats - a qui van demanar suport i assessorament - amb el Delegat de Relacions Pùbliques de l'Ajuntament, amb el President del Patronat Municipal de l'Habitatge...

Els veïns del carrer Rajolers afectats per l'explosió van escollir el Centre Social de Sants per fer-hi, el dia 10, una roda de premsa: es van refermar en el seu rebuig a les

vivendes de Bon Pastor i van exigir pisos a Sants, on n'hi havia de protecció oficial.

Van seguir nombroses reunions entre els damnificats i el Patronat Municipal de l'Habitatge, però sense que s'acostessin les posicions.

Els afectats per l'explosió es van decidir a presentar un escrit al jutjat demanant el processament del president i del director general de Catalana de Gas , del director general de la filial Gas Natural, de dos enginyers i del personal que havia intervenit en la conversió del servei de gas ciutat a gas natural. Sol·licitaven 40 milions de pessetes en concepte de responsabilitat civil.

Un altre ensurt degut al gas, va sotragejar Sants al cap de pocs dies: el 22 de novembre, hi va haver una fuita, sense majors conseqüències, a la cantonada del mateix carrer Rajolers amb Papin, a penes a 15 metres del lloc de la catàstrofe.

El 3 de novembre, el Ple Municipal va aprovar un ajut de 100.000 pessetes per cada una de les famílies afectades per l'explosió. En la seva intervenció, l'alcalde va demanar l'acceleració del procés d'expropiació de les finques sinistrades. El regidor Vicent Febrer va demanar vivendes pels afectats.

El dia 4 de novembre, una concentració de 500 persones davant la delegació de Catalana de Gas a Sants va ser dissolta per la policia. Al cap d'una setmana, el dia 11, l'alcalde Porcioles va rebre els representants de 13 entitats de Sants, que li van lliurar una carta de

solidaritat amb els afectats, en la qual es demanava una solució urgent al problema de l'habitatge.

El diumenge dia 3 de desembre, a les 11 del matí, estava prevista una reunió al Cine Gaiarre, convocada per 18 entitats de Sants i Amics de la Ciutat. Tot i que no va obtenir el preceptiu permís del Govern Civil, unes 1.000 persones es van concentrar a les portes del cinema; d'allà van anar al lloc del sinistre, després es van dirigir a la delegació de Catalana de Gas i finalment a l'Alcaldia.

El març del 1973, Catalana de Gas va pagar 14 milions de pessetes als damnificats a condició de renunciar a la querella criminal que havien presentat, però sense reconèixer aquest pagament com una "indemnització", sinó considerant-lo una "ajuda humanitària".

Finalment, el 2 de novembre del 1973, més d'un any després del sinistre, l'alcalde, aleshores ja Joaquín Masó, va lliurar un total de 2 milions de pessetes com a pagament de l'expropiació per l'ampliació de Joan Güell: corresponien 150.000 ptes. per cada família afectada.

REBUT DE L'AIGUA

A partir del primer de gener del 1991 es va produir un important increment en els preus dels rebuts de l'aigua. A més d'un augment d'un 12% en la tarifa de subministrament, es van apujar els impostos i se n'hi van afegir alguns de nous.

Concretament, eren set els impostos que gravaven el consum d'aigua, que representaven entre un 50 i un 60% del preu final de les factures: l'impost sobre el valor afegit (IVA), que el cobrava l'Administració Central, el cànon de xarxa (que el cobrava la Generalitat), el cànon de sanejament (que el cobrava el Departament de Medi Ambient) - afegit des del 1991 -, el cànon d'infraestructures hidràuliques (que el cobrava el Departament d'Obres Públiques) - també afegit el 1991 -, la taxa de tractament residual (cobrat per l'Entitat Metropolitana de Serveis Hidràulics i Tractament de Residus) - afegit el 1991 -, la taxa de tractament de residus sòlids (de l'Ajuntament de Barcelona) - nou des del 1991 - i la taxa de clavegueram (també de l'Ajuntament).

L'increment en el preu dels rebuts va provocar aviat el rebuig popular, que va anar cristalitzant durant aquell any i el següent en un moviment de desobediència civil, una mobilització llarga i intensa, coneguda com la "Guerra de l'aigua", que el 1996 encara és viva i que a molts ha fet recordar les mobilitzacions veïnals dels anys 70. La campanya "Prou abusos en el rebut de l'aigua" va fer tornar

molts veïns a les Associacions, que van canalitzar el moviment, coordinades per la Federació d'Associacions de Veïns de Barcelona (FAVB) i la Confederació d'Associacions de Veïns de Catalunya (CONFAVC).

Els veïns demanaven pagar només , a més del consum pròpiament dit, els impostos relacionats amb el circuit de l'aigua, és a dir, el cànon de xarxa i la taxa de sanejament; i, a més, l'IVA. La campanya consistí en que els usuaris retiraven l'orde de pagament del banc o caixa i es dirigien a alguna de les associacions de veïns que participaven en la campanya: allà se'ls calculava la quantitat que es considerava que havien de pagar, a partir dels rebuts presentats per la companyia subministradora, la Societat General d'Aigües de Barcelona (SGAB), deduint-ne els impostos considerats abusius. La quantitat resultant era ingressada al compte corrent obert per la campanya. Una fotocòpia de l'ingrés era enviada a l'associació cooresponent, que la feia arribar a les entitats coordinadores de la campanya, que periòdicament feien arribar una relació a la companyia subministradora, perquè en tingués constància.

El 28 de març del 1993 es va fer la primera manifestació convocada per la Plataforma Unitària Contra el Rebut i el Preu de l'Aigua, que aglutinava associacions de veïns, organitzacions de consumidors i sindicats. El lema va ser "Aigua, sí, impostos, no". En aquell moment, al compte corrent de la campanya hi havia ja ingressats 70 milions de pessetes.

El mes d'octubre del mateix any, els usuaris en lluita eren ja 60.000, que havien ingressat prop de 500 milions de pessetes. La SGAB va començar a amenaçar amb tallar el subministrament als usuaris que no paguessin el rebut. En aquell mateix mes, representants de la Plataforma van mantenir diverses entrevistes amb el Síndic de Greuges, però sense obtenir-ne cap resultat positiu.

El 29 de gener del 1994, 200 persones es van tancar a la seu de la SGAB. Com a resposta a aquesta acció, la Societat es va comprometre a no tallar el subministrament, mesura que ja havia començat a aplicar en alguns barris

El 3 de febrer del 1994 es va crear al Centre Social de Sants, la Comissió "Rebut de l'Aigua", que s'afegiria a la campanya. El 1996 havia aglutinat 180 usuaris de Sants, Hostafrancs i La Bordeta.

Aquell mateix mes, Josep M. Cullell, Conseller de Política Territorial, es mostrà disposat a pactar amb les entitats veïnals per reformar la Llei d'Infraestructures Hidràuliques, de la que derivava el cànon hidràulic, destinat a finançar la construcció d'embassaments. Assegurà, però, que una reforma legislativa mai no tindria efectes retroactius.

La SGAB, per la seva banda, intentava pressionar dient que estava disposada a segregar del rebut el consum estricto d'aigua, de manera que li passaria la pilota a les Administracions pel cobrament dels tributs. Aviat es desdiria d'aquesta idea, davant la promesa de la Generalitat de donar sortida al conflicte.

El 20 de febrer, una manifestació multitudinària a Barcelona - amb més de 20.000 participants, segons els organitzadors - va tenir com a motiu principal el rebut de l'aigua; van protestar, a més, per l'aluminosi i per la puja dels preus del transport. El mes de març del 1994 hi havia ja més de 700 milions de pessetes al compte corrent de La Guerra de l'Aigua.

Durant el 1994 es van produir alguns avenços en el conflicte, però no els suficients com per satisfer la majoria d'usuaris: es va rebaixar el cànon de sanejament en un 20% i també el cànon d'obres hidràuliques, però sense efectes retroactius. El mes de setembre, el Departament de Política Territorial va arribar a un acord amb la Plataforma, però la CONFAVC no el va acceptar i va decidir continuar la mobilització. Va convocar, en solitari, una manifestació que, segons els organitzadors, va aplegar 30.000 persones, en el que es va considerar una prova de foc per mesurar les possibilitats de continuitat de la campanaya. En aquell moment, eren 65.000 els usuaris mobilitzats.

La proposta de la CONFAVC es concretava en una factura que només inclogués el cost del consum, un impost per inversions, un impost per sanejament i l'IVA. Exigia l'eliminació de tots els impostos que no tinguessin relació directa amb el cicle de l'aigua.

Des d'aleshores, el conflicte resta bloquejat. Durant l'any 1995 va haver-hi diverses rondes de converses entre la CONFAVC i el Departament de Medi Ambient, però no

s'aconsegui arribar a un acord. El mes d'octubre, quan ja hi havia 75.000 usuaris a la campanya, la Generalitat va oferir de refondre els seus tres impostos a un de sol, però no es va avançar més en aquest sentit. La resposta de la CONFAVC va ser una nova manifestació el 5 de novembre, que va aplegar 7.500 persones.

Al Centre Social, mentrestant, es continuava amb la campanya, assessorant els usuaris, centralitzant els comprovants dels ingressos, fent assemblees informatives... I també pressionant el Consell del Districte per denunciar la manca de compromís de l'Administració en el conflicte.

RENFE, ESTACIÓ DE

El Pla d'Enllaços Ferroviaris, aprovat el 16 de gener del 1967, contemplava el soterrament i la racionalització de la xarxa fèrria de Barcelona i rodalies. Dins d'aquest Pla, l'estació de Sants n'era un dels eixos principals: l'antiga estació, que havia entrat en servei el 1929, es convertiria en una moderna estació terme de Barcelona, amb el pretès nom de Barcelona - Central.

Les obres de la nova estació de Sants es van iniciar l'any 1971, sense un pla parcial previ que resolgués els problemes de l'entorn, i era previst acabar-la en dos anys; la realitat, però, va ser bastant diferent i no va entrar en funcionament com a tal estació terme fins l'any 1979. Durant les obres, qualsevol que es passegés per l'estació i les seves rodalies tenia la sensació de que s'estava improvitzant, que es feia, es desfeia, i demà ja veurem... Així, van quedar tallats per les bones alguns dels carrers adjacents a la zona, com ara Premià, Autonomia (aleshores, encara Unidad) o Riego (en aquell moment, Zumalacárregui); altres, van quedar ben empantanegats, com Viriato, Vallespir, Sant Antoni, Hostafrancs, Rector Triadó, Mallorca... Molts dels problemes urbanístics derivats de la transformació de l'estació es van anar solucionant amb comptagotes; altres, encara estan pendents; de solució bona, pràcticament no se n'ha vist cap.

Només començar-se les obres , els veïns de Sants ja van aixecar veus contra la nova estació: creien que

desdibuixaria la fesomia del barri i que seria una font més despeculació amb el terreny. Una obra d'aquesta envergadura per força havia de transformar la personalitat del barri, en convertir-lo en una zona de serveis (amb hotels, restaurants, zones comercials) i de circulació rodada densa. L'augment del cost de la vida i les afectacions per expropiació eren, de les conseqüències previsibles, les més greus.

De fet, el mateix trasllat de l'estació terme de Barcelona de l'estació de França a Sants - igual, per exemple, que el trasllat del mercat central del Born a Mercabarna - responia a una operació de revalorització de la façana marítima del Poble Nou i la Barceloneta, el que es va anomenar Pla de la Ribera, promogut per les grans indústries propietàries dels terrenys, com ara Catalana de Gas y Electricidad o La Maquinista Terrestre y Marítima. A més, el moviment encaixava amb la idea de la Gran Barcelona i la pretensió d'estendre el centre de la ciutat.

Encara no era del tot acabada l'estació, que es va iniciar el gran contenció entre Renfe, els veïns i l'Ajuntament; el van provocar els importants espais que quedaven a banda i banda de l'edifici, i que la companyia ferroviària volia habilitar com a aparcaments: les places que van ser batejades com dels Països Catalans i de Joan Peiró.

L'any 1977 l'Ajuntament de Barcelona es va proposar de recuperar les esplanades dels aparcaments - infrautilitzats - per fer-hi una terminal d'autobusos interurbans. La topada amb les associacions de veïns va ser immediata: el

Centre Social de Sants, l'Associació de Veïns de Badal, Brasil i Adjacents, la de Sol de Baix i la gestora d'Hostafrancs estaven d'acord en que l'espai havia de ser destinat a equipaments pel barri, tal com preveia, a més, el Pla General Metropolità. Però Renfe en tenia la propietat, i per tant calia entrar en una negociació.

El 27 de novembre del 1977 els veïns van fer la primera d'una sèrie d'ocupacions dels aparcaments de Renfe: milers de persones van participar en un seguit d'actes populars, sota una pancarta ben explícita: "Ni terminal de bus, ni parquing amb embús". Els veïns, des del primer moment van considerar il·legal la utilització privada per part de Renfe d'un espai, de 2 Ha., qualificat com de zona verda o d'equipaments. El mateix alcalde, Josep M. Socias, va reconèixer, en una entrevista amb representants dels veïns, que l'aparcament no tenia llicència municipal. Segons Renfe, la tenia, per "silenci administratiu".

Al mateix temps, les associacions de veïns volen pressionar Renfe i el propi Ajuntament perquè acondicionessin els volts de l'estació, amb carrers tallats i deficiències de comunicació, clavegueram i enllumenat.

Al cap de poc de la primera ocupació popular dels aparcaments de l'estació, n'hi va haver una altra. A principis de 78, el primer diumenge després de reis, els veïns hi van a plantar els arbres de Nadal que havien tingut a casa durant les festes. Entre 1977 i 1978, hi hauria quatre ocupacions de les esplanades dels aparcaments de l'estació. Aquestes accions van anar acompanyades d'una

denúncia a la Corporació Municipal Metropolitana pel que es considerava un abús urbanístic.

Finalment, el juny del 1978, la Delegació Municipal d'Urbanisme va ordenar a Renfe el tancament dels aparcaments per manca de llicència. La companyia ferroviària, però, conservava la propietat dels terrenys. Es va haver de fer una reunió a alt nivell per arribar a un acord. El 4 de desembre de 1979, en una entrevista entre l'alcalde de Barcelona, Narcís Serra, i Bayón, president de Renfe, es va decidir que Renfe faria el seu aparcament sobre l'edifici de l'estació i urbanitzaria l'espai de l'aparcament actual: la meitat quedaria com a zona verda i la resta serien vials, accessos, parades de taxis i d'autobusos (però no terminals). Es va acordar també que es constituiria una Comissió - amb participació dels veïns i del Consell de Districte - per elaborar un Pla Especial per lligar l'estació al teixit urbà, millorant l'entorn i els accessos.

El març del 81, en una nova reunió entre l'alcalde Serra i el president de Renfe, aleshores Alejandro Rebollo, es va arribar a un acord definitiu per reordenar l'entorn de l'estació.

Mentrestant, des de Madrid, Renfe havia decidit que la nova estació terminal de Barcelona tingués com a nom "Barcelona - Central". L'Arxiu Històric de Sants va protestar immediatament davant l'Ajuntament, en defensa de la toponímia popular. La Regidoria de Cultura es va fer ressò del sentir del barri i va demanar a Renfe que restituís el

nom de "Sants" a l'estació, el que va fer al cap d'un temps.

El setembre del 1985 es van iniciar les obres de l'aparcament, damunt el sostre de l'estació. La Direcció General d'Infraestructures del Ministeri de Transports tenia el projecte enllestit des de feia dos anys, però les desavinences entre l'Ajuntament i el Ministeri van endarrerir la concessió de la llicència municipal.

El 1989 va quedar enllestida una terminal d'autobusos per línies nacionals i internacionals, al costat de l'estació, a la banda de muntanya, construïda per l'Entitat Metropolitana del Transport. Una terminal, però, que fins ara ha estat visiblement infructuositada: a les companyies mai no els ha agradat, no hi ha equipaments i no s'hi ha centralitzat la sortida de totes les línies.

El 1990 es va iniciar la construcció d'un hotel de quatre estrelles sobre l'estació. La sensació de provisionalitat i improvització que sempre havia envoltat l'estació de Sants continuava vigent: una part del polèmic aparcament seria ara ocupat pel monstruós "Barcelona-Sants", un dels vuit hotels de luxe que es van construir a la ciutat, sota l'impuls de l'Ajuntament.

RESIDÈNCIA D'AVIS

A la campanya "Salvem Sants dia a dia, ni pas elevat ni museu del tramvia", l'any 1974, ja es demanava una residència d'avis a Sants. Però davant l'espectacularitat i potser l'urgència d'altres reivindicacions, havia quedat durant un temps mig oblidada. El projecte del Centre Cívic de les Cotxeres, aprovat el 1976, incloïa la Residència d'Avis, però el 1983, quan es va inaugurar l'equipament, la Residència no s'havia fet, quedant ajornada "sine die" per la tercera fase.

Va ser l'any 85 quan els Jubilats del Centre Social de Sants, juntament amb els de les Cotxeres, van començar a moure el tema seriosament: la seva demanda, i alhora oferta de col.laboració, es va dirigir, inicialment, al Conseller Regidor del Districte.

En un principi, es plantejava un conflicte de competències entre diversos àmbits de l'administració municipal: la Direcció de Serveis de Centres Cívics deia que l'equipament l'havia de pagar Serveis Socials; la Regidoria de l'Àrea de Serveis Socials ho considerava competència de l'Àrea de Descentralització; i tothom deia que no tenia diners. El cas és que, segons els veïns, sembla que hi havia una partida de 67 milions de pessetes, però no s'aclaria qui podia gestionar-los.

L'any 1986, l'Ajuntament va decidir cedir el solar de la plaça de Màlaga (actualment, de Bonet i Muixí) a la Generalitat, perquè hi construís l'equipament. Però el mes

d'agost, en iniciar-se les obres, els veïns es van adonar - pel rètol que hi havia posat l'empresa constructora - que el que s'estava construint eren 48 apartaments i no una residència assistida, tal com es demanava.

Ajuntament i Generalitat van arribar a l'acord de fer apartaments, a esquenes del Consell del Centre Cívic, de les associacions de veïns i del barri en general. L'explicació que van donar per justificar la decisió va ser que el pressupost de que disposava la Generalitat només podia ser destinat a apartaments. Segons la mateixa Generalitat, la gestió de l'equipament, un cop acabat, seria a càrrec de l'Ajuntament.

El mes de febrer de 1987, el Centre Social va convocar una primera assemblea informativa al Casal d'Avis de les Cotxeres. La setmana següent, Francesca Masgoret, Regidora de l'Àrea de Serveis Socials de l'Ajuntament, i Josep Espinàs, Coordinador de Serveis del Districte, es comprometeren per escrit a condicionar els dos pisos superiors de l'edifici com a residència assistida, tal com demanaven els veïns, amb una capacitat d'entre 24 i 32 places. A les altres quatre plantes hi hauria 20 apartaments (d'una o dues places) més vuit apartaments per disminuits físics. Es comprometeren també a que a la planta baixa hi hagués un menjador obert al barri.

Les obres es van acabar l'abril de 1988. Era l'hora de que la Generalitat cedís l'equipament a l'Ajuntament perquè el gestionés, però l'Ajuntament no va voler assumir-ne les despeses de funcionament en solitari, perquè considerava

que el servei era competència de la Generalitat. El desacord va fer que l'equipament romangués tancat.

Tot i així, l'Ajuntament va fer una primera convocatòria de presentació de sol·licituds per accedir a una plaça a la Residència ("Municipal", segons el text de la carta), ja fos a la residència pròpiament dita o als apartaments. Fins aleshores, han estat més de 300 les persones que s'han interessat per inscriure-s'hi. Al mateix temps, es va formar una Comissió de Seguiment, amb participació de l'Ajuntament, les associacions de veïns, el Secretariat d'Entitats i el Collectiu d'Avis.

La següent actuació del Centre Social es va dirigir al Departament de Sanitat i Seguretat Social de la Generalitat per demanar que a la planta baixa s'hi fes un centre de dia, davant la pretensió de l'Ajuntament de llogar aquests tocals.

A la següent reunió de la Comissió de Seguiment, l'Ajuntament va comunicar que, definitivament, no obriria la residència, perquè considerava que era competència exclusiva de la Generalitat. A partir d'aquí, s'intensificarà la campanya: la Comissió de Seguiment i les entitats de Sants es van dirigir a Eulàlia Vintró, Tinent d'Alcalde de Benestar Social, i a Mercè Sala, Regidora Presidenta del Consell Municipal del Districte, perquè s'agilitzés la posada en marxa de l'equipament, alhora que es queixaven de la marginació de la Comissió de Seguiment en el procés de selecció d'usuaris.

Finalment, el 26 de gener de 1989, en el Ple del Consell

Municipal del Districte, Mercè Sala es va comprometre a obrir la residència al cap de 2 mesos, encara que no hi hagués acord amb la Generalitat. Segons la mateixa Mercè Sala, el Districte III és el més mal dotat de Barcelona pel que fa a centres assistencials per a la Tercera Edat.

L'any 89 és ple d'acusacions creuades, de "cartes al director", assemblees... El mes de maig, tot continuava igual, però en els darrers sis mesos havien mort sis dels usuaris preinscrits: la Comissió de Seguiment, juntament amb les associacions de veïns i el Secretariat d'Entitats van convocar els veïns al Ple del Districte del dia 10 de maig, per fer pressió. En aquest Ple, Mercè Sala va assumir que el Consell de Districte gestionés la residència.

Encara hi havia pendents reformes a l'edifici, per valor de 56 milions de pessetes, que serien a càrrec de l'Ajuntament. Finalment, a la planta baixa hi hauria un menjador, que donaria servei a la residència, a aquells usuaris dels apartaments que ho desitgessin i a més seria obert als vells del barri.

Els apartaments començarien a funcionar aviat, però no seria fins el 18 de març del 1990 que s'inauguraria la Residència d'Avis i entraria en funcionament plenament. La gestió la portarà la Creu Roja, amb càrrec als pressupostos municipals i amb una subvenció del Departament de Benestar Social.

SALA D'ART

A la seu del Centre Social hi havia una sala espaiosa però infrautilitzada, que requeria d'una rehabilitació per treure'n un major rendiment.

El Centre Social de Sants es va presentar al I Concurs d'Iniciatives Ciutadanes als Districtes de Barcelona - "Faci vostè d'Alcalde" -, convocat per l'Ajuntament l'any 1987, amb el projecte "Sala d'Exposicions de caràcter públic". El jurat va seleccionar el projecte i el va dotar amb 450.000 pessetes per fer-lo realitat.

El gener de l'any següent s'inaugurava el nou espai, batejat com "Sala d'Art", amb l'exposició "16 anys d'història de Sants". A partir d'aleshores, la sala va quedar oberta a tothom - tant socis com no socis del Centre - per qualsevol ús de tipus artístic o cultural, amb unes quotes gairebé simbòliques. Les activitats que s'hi han fet des d'aleshores han estat ben diverses: exposicions de pintura africana fina a ceràmica russa, de tapissos, de fotografia, xerrades i debats...

SANT ANTONI, CARRER DE

El carrer de Sant Antoni, que uneix l'estació de ferrocarril amb la plaça de Sants, és el resum de tots els infortunis que van anar al darrera de l'edificació de la nova estació de Renfe.

La construcció de l'estació, en absència d'un Pla Especial que tingués en compte l'entorn, va deixar 50 parets mitgeres als carrers que anaven a parar al de Sant Antoni. A la banda de muntanya, un cop cobertes del vies del tren i acabada l'estació, les cases van quedar 80 centímetres per sota del nivell del carrer: un suposat error de càlcul en projectar la nova estació que els veïns mai no han entès i que provocava greus problemes amb l'aigua així que queien quatre gotes: els desaigües no engullien i s'inundaven les plantes baixes.

Quan es van iniciar les obres de la nova estació, els veïns ja van avisar que hi hauria problemes quan plougués. El desastre es va produir el 12 d'abril del 1978, amb unes fortes pluges que van provocar la inundació de molts baixos del carrer de Sant Antoni. Els afectats es van presentar a l'Alcaldia, però no se'ls va donar cap solució. I les inundacions greus es van anar repetint: l'any 81, el 16 i el 19 d'agost; el 83, el 6 i el 7 de novembre... en ocasions es va arribar a acumular fins 1 metre d'aigua en alguns baixos.

Els santsencs sempre havien vist clar que aquell carrer havia de convertir-se en una rambla, però el projecte no es

va presentar fins el mes de novembre del 1990. Va ser obra dels arquitectes Albert Viaplana i Helio Piñón, els autors de la polèmica urbanització de les places dels Països Catalans i de Joan Peiró. Les obres d'urbanització es van iniciar l'any següent, amb un pressupost de 300 milions de pessetes: es va crear una Comissió de Seguiment, amb participació de veïns i tècnics del Consell de Districte, per intentar evitar polèmiques, que semblaven estretament lligades a tot el que tingüés a veure amb l'estació de Renfe i els seus rodals.

Les escales mecàniques que s'havien d'instal·lar al final dels carrers de Riego, Planas i Salou, per salvar el desnivell respecte al carrer de Sant Antoni i la gran esplanada de l'estació, encara estan per veure.

SANTS

Santa Maria dels Sants era un municipi del Pla de Barcelona, que tenia en el treball del camp, per abastir la capital veïna de productes agrícoles, la seva principal activitat. La vila era situada sobre el camí d'Espanya (actualment carrer de Sants i de la Creu Coberta) i per tant estava molt fàcilment comunicada amb Barcelona, comunicació que es va potenciar amb la inauguració de la nova línia de tren a Martorell, l'any 1855.

Així, la petita vila agrícola es va convertir en un lloc privilegiat per instal·lar-hi, a partir de mitjans del segle XIX, les grans indústries que ja no tenien lloc dins l'encara emmurallada ciutat de Barcelona. Als afores van trobar el sòl disponible i barat que necessitaven davant les espectatives de creixement que presentava el desenvolupament de la màquina de vapor, sovint reconvertint els terrenys que s'havien utilitzat per blanquejar els teixits, els anomenats prats d'indianes.

Aquestes implantacions industrials i el que van suposar d'atracció de mà d'obra i per tant de població van condicionar definitivament l'estructura urbana de Sants, les seves construccions i, en definitiva, la seva fesomia. El lligam entre el lloc de treball i de residència va donar a la població de Sants, com a la de tantes poblacions que van créixer amb la industrialització, una forta cohesió social, però alhora va provocar una gran densificació. A l'època de la industrialització, el creixement de població

a Sants fou espectacular: entre el 1850 i el 1890, la població es va multiplicar gairebé per quatre, passant de 5.700 habitants a més de 19.000.

Es per això que des de principis del segle XX la vida associativa a Sants va ser especialment significativa en els àmbits més diversos: dels cooperatius als esportius, dels polítics als recreatius... Les dues entitats amb vida més antigues de Sants existeixen des del 1878: el Centre Catòlic de Sants i la Societat Coral La Floresta.

La ja tradicional vida associativa, un greu dèficit d'equipaments i espais verds - fruit del ràpid creixement del barri - i una gran quantitat de sòl industrial que havia de veure modificat el seu ús, en un sentit o un altre - en el moment que les indústries van començar a fugir de la ciutat - són els elements que van fer que cristalitzés al barri un moviment veïnal molt sólid.

Sants va estar sempre molt vinculat a Barcelona. El 24 de maig del 1875 es va inaugurar el primer tramvia de cavalls que uniria les dues poblacions, quatre anys més tard que entrés en funcionament el primer de Barcelona, que unia la ciutat amb una altra vila veïna: Gràcia. El 1904, el tramvia va ser elctrificat.

L'1 de juliol del 1883 es va produir l'annexió de Sants a Barcelona, però la unió va durar tot just un any, a causa del descontent entre els santsencs. Sants va esdevenir novament municipi autònom a partir de 31 de juliol del 1884, per una Reial Ordre.

El 1897, el 24 d'abril, es va produir l'annexió definitiva,

per un Reial Decret de Maria Cristina, quan Sants tenia a la ratlla de 20.000 habitants. Van acompanyar Sants en aquesta annexió Les Corts, Gràcia, Sant Andreu del Palomar, Sant Gervasi i Sant Martí de Provençals.

SANTS, PLAÇA DE

La Comissió d'Urbanisme de Barcelona va aprovar, l'any 1967, l'anomenat "Pla Parcial de la zona d'influència de la Travessera Industrial". El Pla preveia una via ràpida que passaria per sobre del carrer de Sant Antoni, la plaça de Sants (aleshores, de Salvador Anglada) i el carrer d'Antoni de Campmany, amb un pas elevat, per enllaçar l'avinguda de Roma amb el I Cinturó de Ronda i la Travessera Industrial de l'Hospitalet.

L'actuació dels veïns per salvar la plaça es va iniciar el desembre del 1973: el Centre Social de Sants va aconseguir aglutinar 22 entitats del barri, per fer una declaració conjunta en la qual es demanava un pas subterrani a la plaça i el seu enjardinament, a més d'altres reivindicacions d'espais lliures i equipaments col·lectius: es demanava la recuperació per al barri de la Casa del Rellotge, les Cotxeres dels tramvies, els terrenys de La España Industrial, els de Can Batlló, l'estació de tren de Magòria...

De seguida va surgir un eslògan que certament faria fortuna: "Salvem Sants dia a dia, ni pas elevat ni museu del tramvia". Les aspiracions més urgents dels veïns eren impedir el pas elevat sobre la plaça de Sants i que les antigues cotxeres dels tramvies es convertissin en un equipament pel barri i no pas en un museu. D'aquesta manera, i amb aquest eslògan, es va iniciar la primera gran campanya que, a iniciativa del Centre Social, va aglutinar

veïns i entitats de Sants per recuperar grans espais lliures per al barri.

L'any 1974 va ser el de la plaça de Sants. El mes de gener ja es va fer una Olimpiada de Pintura Infantil, sota el lema "Com t'agradaria que fos la plaça de Salvador Anglada?"; els dibuixos van ser exposats al Centre Social i van donar per a una xerrada a Sant Medir sobre l'expressió infantil a través del dibuix.

El mes d'abril el Centre Social va installar una parada a la mateixa plaça, en la qual es presentava un projecte de pas subterrani i de recuperació d'espais lliures, com a alternativa a les pretensions de l'Ajuntament.

Es van enviar centenars de targetes postals, amb un dibuix d'en Cesc, al domicili particular de l'alcalde. Es va fer una auca. Es va aconseguir una entrevista amb el regidor Febrer...

El dia 12 de maig es va fer una assemblea informativa de la campanya "Salvem Sants dis a dia..." al cinema Gayarre. Al voltant de 1.000 veïns i nombroses entitats van respondre a la convocatòria del Centre Social. Van ocupar la mesa els presidents de les dues associacions de veïns del barri - Centre Social de Sants i Badal, Brasil i adjacents - i de tres entitats emblemàtiques, com la Unió Esportiva de Sants, la Societat Coral la Floresta i el Centre Catòlic de Sants, així com membres de les juntes d'altres entitats. Hi va ser convidat el Regidor del Districte, Vicente Febrer, però va optar per no assistir-hi.

Es va acordar visitar l'alcalde, Enrique Masó, i lliurar-li

les signatures que s'havien recollit, demanant d'aturar les obres de la Travessera Industrial, l'ajardinament de la plaça de Sants i la recuperació de les Cotxeres i la Casa del Rellotge per a ús públic. També es demanava el canvi d'affectació dels edificis del carrer de Badal, de 50 a 30 metres i un camp de futbol per la Unió Esportiva de Sants, que havia desaparegut en obrir-se l'avinguda de Madrid.

A l'assemblea es va parlar de tot això i més, especialment de la revisió del Pla Comarcal, que l'Ajuntament ja havia posat en marxa. Es va decidir fer una nova assemblea al cap d'un mes per prendre decisions en front del Pla Comarcal i es va convocar una "Diada de l'Esport" pel dia 25 de maig. Només cinc dies després de l'assemblea del cine Gayarre, en un Ple Municipal, Enrique Masó, en el seu primer aniversari com a alcalde, va especificar que no estava previst fer el pas elevat sobre la plaça de Sants i es va manifestar a favor de l'ús públic de les Cotxeres i la Casa del Rellotge: era clar que l'Ajuntament no volia viure un altre "Cas Lesseps", en que els veïns de Gràcia havien aconseguir, després d'anys de lluita, salvar la seva plaça d'una situació similar, amb un previst pas elevat pel I Cinturó de Ronda.

El mes següent, l'alcalde Masó va rebre els representants de les entitats de Sants, que li van lliurar les 12.000 signatures de suport a la campanya.

Masó va inaugurar la nova plaça de Sants, enjardinada tal com van havien suggerit els veïns, el primer de febrer del 1975. 62 entitats del barri van organitzar actes populars

durant el cap de setmana i van lliurar a l'alcalde una mena de "memorial de greuges" amb les principals reivindicacions dels veïns. L'alcalde va visitar la Casa del Rellotge i la seu de la Unió Esportiva de Sants.

La beligerància dels veïns va fer temer a Masó que no fos ben rebut al barri i va arribar a dubtar d'assistir a la inauguració. Però les entitats volien que hi fos: ho van aconseguir amb una carta dagraïment a l'Ajuntament, tramesa pel Centre Social de Sants, la Unió Esportiva de Sants i La Unió Excursionista de Catalunya - Sants, demanant-li l'assistència.

SECRETARIAT D'ENTITATS DE SANTS, HOSTAFRANCS I LA BORDETA

Durant la segona quinzena d'octubre del 1976 es van fer a Sants, Hostafrancs i La Bordeta els actes de presentació del Congrés de Cultura Catalana, organitzats pel Secretariat Local. El Secretariat Local del Congrés de Cultura Catalana a Sants, Hostafrancs i La Bordeta s'havia constituit uns mesos abans, el juny d'aquell mateix any, i en van formar part inicialment 30 entitats del barri.

El dia 16 d'octubre, el primer d'aquelles jornades de presentació del Congrés de Cultura Catalana, hi van haver dos actes: a dos quarts de vuit del vespre, Maria Aurèlia Capmany i Josep M. Subirachs presentaven l'exposició "Obra Gràfica de Josep M. Subirachs" al Centre Social. A les deu, a l'Orfeó de Sants, la mateixa Maria Aurèlia Capmany, acompanyada de membres del Secretariat Local, feia la presentació del Congrés al barri.

El Congrés de Cultura Catalana es va clausurar el desembre del 1977. Les entitats que formaven part del Secretariat Local del barri van decidir aleshores, aprofitar la dinàmica que s'havia iniciat per continuar coordinades. El Secretariat Local del Congrés de Cultura Catalana es va refundar aleshores en Secretariat d'Entitats de Sants, Hostafrancs i La Bordeta, amb els objectius, entre altres, de "fomentar i defensar la vida associativa i la participació ciutadana", "col.laborar en el millorament de les condicions de vida quotidiana" i "promocionar tota classe d'activitats de caire general i interès col.lectiu

pels veïns dels nostres barris". El Centre Social va donar un impuls decisiu en la creació del Secretariat Local del Congrés de Cultura Catalana i després en la seva refundació en Secretariat d'Entitats. El Secretariat sempre va estar al costat de les associacions de veïns en les grans campanyes reivindicatives que es van dur a terme a Sants, Hostafrancs i La Bordeta.

Les entitats fundadores del Secretariat, l'any 1977, van ser 57, però actualment en formen part més de 180: d'associacions de veïns a centres parroquials, passant per escoles, associacions esportives, ateneus, corals...

L'any 1993, el Secretariat d'Entitats va guanyar per concurs la gestió del Polisportiu de l'Espanya Industrial.

SEMAFOR A JOAN GÜELL - AV. MADRID

El mes de desembre de 1971, 560 veïns van presentar una instància a l'Ajuntament demanant semàfors a l'avinguda de Madrid i especialment a la cruïlla amb el carrer de Joan Güell, on hi havia hagut nombrosos accidents de trànsit, alguns d'ells mortals. Els veïns van arribar a entrevistar-se amb el regidor Vicente Febrer, però no en van treure cap resposta concreta.

El març del 1972, el Centre Social de Sants, recentment legalitzat, va fer una petició a l'Ajuntament i a la Regidoria del Districte VII, adherint-se a les reivindicacions veïnals. També va fer pública una nota en la qual es feia ressò de la demanda de semàfor i assumia el procés que fins aleshores s'havia dut a terme.

A finals de maig del mateix any, la Delegació d'Urbanisme i Obres Públiques de l'Ajuntament va respondre al Centre Social que la instal.lació del semàfor estava prevista per l'any en curs i que "l'execució es duria a terme tan aviat com fos possible", com efectivament va succeir.

SETMANA DEL CENTRE SOCIAL

Des de l'any 1991, el Centre Social va adoptar una nova estructura organitzativa, que va semblar més adient als interessos dels veïns i amb més capacitat per aglutinar sensibilitats diferents. Així, a partir d'una Assemblea de Socis que es va fer el mes de maig, el Centre es va organitzar en base a diferents grups, autònoms entre si, amb motivacions diverses, però amb voluntat d'aglutinarse d'alguna manera.

El mes de maig del 1992, amb una vintena de grups treballant al si de l'entitat, es va decidir fer la 1a. Setmana del Centre Social, entre els dies 8 i 16, per tal de donar a conèixer les diferents activitats que s'hi duien a terme i dinamitzar el Centre, en un moment de reviscolament del moviment associatiu, un cop superada la desmobilitzadora dècada dels vuitanta. La setmana va ser plena d'activitats: xerrades, exposicions, sopars... organitzades pels diferents grups i collectius que confluien a Olzinelles, 30.

L'experiència va ser un èxit i es va repetir els anys següents. El 1993, la 2a Setmana va durar més dies, 12, entre el 17 i el 28 de maig. I el 1994 es va fer entre el 21 i el 29, també del mes de maig.

"TREBALLEM A SANTS, PER SANTS. T'HI APUNTES?"

El mes de juny del 1989, el Centre Social de Sants va impulsar una campanya per dinamitzar l'entitat, per donar-la a conèixer - després d'uns anys de no gaire activitat - i per mirar de captar nous socis: "Treballeм a Sants per Sants. T'hi apuntes?".

Durant una setmana, del 16 al 23 de juny, es va instal·lar una parada a la plaça de Màlaga, amb l'exposició "Sants avui", una mostra dels temes urbanístics o les deficiències d'equipaments encara pendents de resoldre al barri: Can Batlló, la Residència d'avis, el Vapor Vell, el Polisportiu de l'Espanya Industrial, la plaça de Joan Peiró, el carrer de Sant Antoni, els PERIs, Magòria...

Dins la campanya, van acompanyar l'exposició una pintada mural a la plaça de Sants i la difusió de l'"Auca del Centre Social, que pensa seguir com cal". Les jornades es van cloure amb la revetlla de Sant Joan al solar del Vapor Vell.

VAPOR VELL, EL

L'any 1840, l'empresa Güell, Ramis y Cia. instal·là la seva fàbrica textil al centre mateix de Sants, al carrer del Nord (actualment, carrer de Gal·lileu). Fou la primera instal·lació industrial important que anava a buscar sòl disponible a la petita vila veïna de Barcelona. Al cap de pocs anys, amb l'arribada d'una altra important fàbrica del ram, la de La España Industrial, passaria a ser coneguda popularment com "El Vapor Vell".

El Vapor Vell va tancar les seves portes el 1890, quan l'empresa es va traslladar a la Colònia Güell, a Santa Coloma de Cervelló. Les naus i els tallers van ser llogats a petites indústries, de sectors diversos.

Durant la Guerra Civil la fàbrica va ser col·lectivitzada, convertint-se en el Taller Confederal número 33 de la CNT-FAI. Va ser aleshores quan s'hi van construir menjadors, una biblioteca i unes piscines, aprofitant uns vells dipòsits que havien servit per tenyir-hi roba. L'any 44, el Club Esportiu Mediterrani va adquirir aquestes piscines per convertir-les en les seves instal·lacions.

El Pla Comarcal d'Ordenació Urbana de Barcelona, aprovat el 1953, qualificava els terrenys de l'antiga fàbrica del Vapor Vell com a "zona de remodelació privada". Al "Cop d'ull a Sants", de l'any 1972, i a la campanya "Salvem Sants dia a dia, ni pas eleat ni museu del tramvia", de dos anys més tard, el Centre Social de Sants ja reivindicava pel barri, com a equipaments, els terrenys del Vapor Vell,

que representaven una superfície total de 15.000 m². Tot i així, el Pla General Metropolità, aprovat el 1976, va mantenir la mateixa qualificació que el Pla Comarcal: una part quedava afectada com a "xarxa viària bàsica" per ampliar el carrer Joan Güell i dues illes de cases (entre els carrers Papin, Miquel Angel i Miracle) eren qualificades com a "zona de casc antic"; la resta, seguia sent "zona de remodelació privada".

Gairebé paral·lelament a l'aprovació del nou Pla General, es van començar a concedir llicències d'edificació a la façana de Joan Güell, el que dificultava enormement una possible solució global per la totalitat de l'espai el Vapor Vell.

El febrer de 1976, Galerias Preciados va comprar, per 45 milions de pessetes, la meitat del solar de l'antiga fàbrica, la part de sol qualificada com de remodelació privada, amb la intenció de construir-hi uns grans magatzems. El Club Esportiu Mediterrani va acceptar una permuta de terrenys i va traslladar les seves instal·lacions al carrer Regient Mendieta, on s'instal·là el 1978.

El juliol del 1977 Galerias Preciados va presentar a l'Ajuntament de Barcelona un Pla Parcial per construir uns grans magatzems, amb planta i tres pisos més tres soterranis, a l'illa formada pels carrers Miracle, Panissars, Blanco i Joan Güell, que ocuparia el 100 % del sòl disponible. La Comissió Executiva de l'Ajuntament va aprovar el projecte de Galerias, que va passar a informació

pública el 12 de desembre del 1977.

El Pla Parcial del Vapor Vell va ser impugnat per l'Associació de Veïns Sants - Sol de Baix. En el text de la impugnació es considerava que:

a/ estava pendent de resolució un recurs d'alçada, presentat per l'Associació de Veïns de Badal , Brasil i Adjacents contra les qualificacions dels espais al Pla General Metropolità de 1976, que incloia els terrenys del Vapor Vell, pels quals es demanava qualificació de "reequipament", i contra la prolongació del carrer de Joan Güell.

b/ El desenvolupament del Pla General s'havia de fer mitjançant Plans Especials de Remodelació Interior (PERI) i no pas a través de Plans Parcials.

c/ L'índex d'edificabilitat aplicat era de 2,89 metres per metre quadrat de superficie, quan segons l'article 357.3 del Pla General havia de ser de 2 m. per m².

d/ Es produïa un increment d'un 35% en el volum edificable respecte dels edificis ordinaris.

Els veïns afectats pel Pla, 12 en total, van presentar també les seves al·legacions.

Mentrestant, l'11 de juliol del 1978 el Ministeri d'Obres Públiques i Urbanisme va resoldre els recursos d'alçada que s'havien presentat contra el Pla General Metropolità: tot el que es concedia era la modificació de la qualificació de l'illa formada pels carrers Miracle, Gal·lileu, Serra i Arola i Joan Güell, que passava de "remodelació privada" a "remodelació pública".

Davant l'oposició popular al Pla parcial del Vapor Vell, l'Ajuntament decidirà, el gener del 1982, arxivar el projecte de Galerias.

El 23 de febrer del 1983, el Govern Espanyol va expropiar el Holding Rumasa, que l'any anterior s'havia fet amb el 75% de Galerias Preciados. Aquesta peculiar situació va tornar a posar sobre la taula el tema del Vapor Vell: les Associacions de Veïns van considerar que era el moment idoni per recuperar-lo definitivament. Es van recollir 3.000 signatures, que van ser lliurades a l'alcalde de Barcelona demanant que l'Ajuntament fes una opció de compra sobre el solar. Es va dirigir també una carta al President del Govern demanant-li que, en cas de reprivatització, es tingués en compte l'opció de compra de l'Ajuntament. Una carta al director el Patrimonio Nacional demanava que del patrimoni de Galerias en fos separat el terreny del Vapor Vell, per facilitar-ne l'opció de compra en el moment de la reprivatització.

I, paral·lelament, es va establir contacte amb la Conselleria d'Obres Públiques de la Generalitat, que es va mostrar favorable a l'operació i fins i tot disposada a construir equipaments de la seva competència en el solar. Entre finals del 1983 i el 1984, es va posar en marxa una altra campanya, encaminada a salvar l'edifici mateix del Vapor Vell, símbol de la industrialització de Sants. El Vapor, Grup de Recerca arqueològico-industrial de Sants va enviar una carta a la Regidoria de Cultura de l'Ajuntament demanant la conservació de l'edifici.

L'endemà del dia de reis de 1984 es va fer la primera jornada reivindicativa popular: una gran pintada mural i una plantada d'arbres de Nadal van deixar constància del desig dels veïns de recuperar el solar del Vapor Vell pel barri.

El 6 de juliol de 1984, la Direcció General del Patrimoni Artístic de la Generalitat acordà obrir expedient per declarar Monument Històric-artístic l'edifici del Vapor Vell. La resolució sortiria publicada al Diari Oficial de la Generalitat (DOG) del 12 de setembre). Immediatament, l'Ajuntament havia de suspendre les llicències d'obres a la zona afectada i iniciar l'estudi d'un Pla Especial de Reforma Interna de la zona de remodelació privada que evités que la prolongació del carrer de Joan Güell afectés l'edifici protegit. Paral·lelament, havia de fer un Pla Especial de Conservació i Protecció de la finca del Vapor Vell.

El juliol del 1985, la Comissió Municipal Permanent va aprovar i exposà a informació pública els "Criteris, objectius i solucions generals de planejament del sector urbà a l'entorn de l'antiga fàbrica del Vapor Vell", això és, un avanç del futur Pla Especial. Les Associacions de veïns s'oposaran frontalment a aquest projecte, especialment pel que feia al manteniment de la prolongació de Joan Güell: consideraven que esquarterava l'espai, fent-lo difícilment aprofitable, afectava massa veïns i comerciants i suposava agreujar la circulació rodada per la zona.

El cap de setmana del 16 i 17 de novembre del 1985, els veïns del barri, convocats per les Associacions de Veïns d'Hostafrancs, del Triangle de Sants, de Badal - Brasil, del Centre Social de Sants, per l'Associació de Veïns i Comerciants de Creu Coberta i pel Secretariat d'Entitats de Sants, Hostafrancs i La Bordeta, van fer una acampada reivindicativa als terrenys del Vapor Vell.

En aquell moment, ja s'estava construint l'edifici de la cantonada del passatge de Serra i Arola amb el carrer Joan Güell: una sentència del Tribunal Suprem, del mes de juliol del 1984, atorgava la llicència d'obres en aquest solar, que havia estat denegada per l'Ajuntament. A partir d'aquí es van iniciar negociacions i la propietat va cedir una part del solar perquè l'edifici no quedés enganxat a la nau de la fàbrica.

El 16 de juliol del 1986 el Ple Municipal va aprovar el Pla Especial del Vapor Vell: finalment, el carrer de Joan Güell es perllongaria fins la carretera de Sants, però evitant l'edifici protegit del Vapor Vell, del qual el Pla General Metropolità en preveia l'enderrocament. Quedaven desafectades les finques número 126 i 128 de la carretera de Sants i les número 13 i 15 del carrer de Blanco.

Es van succeir els actes festius i reivindicatius que tenien el Vapor Vell com a eix central: revetlles, castanyades, assemblees...

El setembre d'aquell mateix any, més de seixanta entitats del barri presentaven al·legacions contra el Pla Especial: centraven les seves demandes en definir el futur ús de

l'edifici de la fàbrica, vincular el Pla a la solució definitiva de l'ordenació de la plaça de Sants i evitar l'affectació d'una altra finca: el número 124 de la carretera de Sants; el punt clau de la seva reivindicació, però, seguia sent l'oposició a l'obertura de Joan Güell. El maig de 1989, la Comissió d'Urbanisme de Barcelona aprovà definitivament el Pla Especial.

Mentrestant, però, alguns veïns, especialment els que vivien més a prop del Vapor Vell, van començar a perdre la paciència davant d'un procés llarg, al qual no veien el desllorigador i que estava provocant el deteriorament de la zona. Alguns els afectats es manifestaren a favor del perllongament de Joan Güell, en contra del parer de les associacions de veïns, per intentar donar una sortida ràpida al conflicte.

L'Ajuntament va iniciar converses amb els propietaris de la zona afectada, els drets dels quals havien estat adquirits per un promotor immobiliari. La nau de l'antiga fàbrica, on només quedaven dos o tres petits tallers que estaven negociant el desnonament amb el propietari, s'hauria de lliurar el desembre del 1989 sense inquilins. A canvi de la cessió, el propietari tindria autorització per construir dos blocs de vivendes, un amb façana al Vapor Vell i un altre a la cantonada de Gal·lileu amb Miracle.

Un cop aprovat el Pla Especial, la nau del Vapor Vell presentava moltes possibilitats per ser rehabilitada i utilitzada com a equipament. El Consell de Districte va proposar que s'hi instal·lés el Museu d'Arts Gràfiques, que

es era al Poble Espanyol. Un grup de titellaires va presentar un detallat projecte per crear-hi el Museu dels Titelles. Els veïns van fer una proposta concreta d'utilització de l'edifici com a Centre de Formació Professional, amb un gimnàs i una pista d'atletisme. Un altre projecte proposava convertir tota la zona en un complex esportiu. El Col·lectiu d'Artistes de Sants va presentar un altre projecte per crear-hi una Cooperativa de Treball Associat, que a més de ser un lloc de treball pels artistes seria lloc d'aprenentage per a joves aturats o discapacitats. Finalment, el Col·legi Públic Barrufet ocuparà una part important de l'edifici a partir del curs 1996 - 97 i la resta servirà de seu per la Biblioteca del Districte.

VISITA DE MANUEL FRAGA IRIBARNE

El 4 de desembre del 1975, al matí, Manuel Fraga Iribarne, va fer una visita a Nostra Senyora del Port, a Can Clos i al Polvorí, i després a Sants, i concretament al Centre Social, segons sembla seguint el suggeriment d' Enrique Masó, alcalde de Barcelona.

Manuel Fraga, actualment President de la Xunta de Galícia, havia estat Ministre de la Governació amb Franco i després Ambaixador a Londres. Després de la mort del dictador, retornà a Espanya, amb la intenció de reincorporar-se a la vida política de cara a la nova etapa que s'iniciaava amb la transició, i que concretaria amb la creació del partit Aliança Popular, després refundat com a Partit Popular.

La Federació d'Associacions de Veïns de Barcelona (FAVB) va preparar un document, certament contundent, que va llegir el vice-president de la Federació al Centre Social. Començava explicant el significat del moviment veïnal, que "anava imposant una participació que els és negada per les instàncies oficials", denunciant la falta de representativitat dels organismes municipals i exigint "una democratització de les institucions municipals que només és possible en un context democràtic, l'únic camí del qual és el sufragi universal". El document també exigia l'amnistia pels exilats i els presos polítics.

Després d'un discurs del propi Fraga, els veïns - que omplien el local del Centre Social -, amb les seves intervencions van insistir en l'amnistia, en la transició

CRÒNICA DEL CENTRE SOCIAL DE SANTS

III. CRONOLOGIA

Maig del 1996

CRONOLOGIA (1971 - 1996)

1971

- gener   Inici de les obres de la línia III del metro, a l'alçada de la plaça del Centre.
- febrer   Presentació del treball "El districte VII de Barcelona. Estudi sociogràfic", de Raimon Bonal.
- 17 juny   Presentació dels estatuts del Centre Social al Govern Civil de Barcelona.
- 18 juliol   Inauguració de l'"scalètric" de la plaça de Cerdà.
- 2 novembre   Primeres esquerdes al carrer de Can Bruixa.
- 25 novembre   Avaquació de la finca n. 4 del carrer de Can Bruixa.
- 15 desembre   El Govern Civil de Barcelona aprova els estatuts del Centre Social.
- 18 desembre   Instància dels veïns a l'Ajuntament demanant un semàfor a la cruïlla Joan Güell - avinguda Madrid.
- Inici de les obres de la nova estació de Renfe.

1972

- 29 gener   Reunió constituent de la Junta del Centre Social.
- 19 març   Inauguració del primer tram del Cinturó de Ronda, que passa per Sants.
- març   El Centre Social demana a l'Ajuntament el semàfor de Joan Güell - avinguda Madrid.
- març   Més esquerdes, ara al carrer de Joan Güell.
- 24 abril   El Tribunal Suprem declara nul·la de ple dret l'aprovació del Pla Parcial de l'Espanya Industrial.
- abril   Sol·licitud als Col·legis Professionals d'un informe sobre les esquerdes de Joan Güell i Can Bruixa.
- juliol   Escola d'Estiu al Centre Social.
- 15 agost   Ordre de desallotjament de diversos edificis del carrer de Joan Güell, afectats per esquerdes.
- 30 agost   Suspensió de l'ordre de desallotjament dels edificis de Joan Güell. Reunió dels afectats amb l'alcalde accidental, a l'Ajuntament.
- 8 setembre   Presentació de l'informe tècnic sobre les esquerdes produïdes per les obres del metro.
- 25 octubre   Nova reunió a l'Ajuntament dels afectats per les esquerdes.

- 27 octubre Roda de premsa dels afectats per les esquerres.
- 29 octubre Explosió de gas al carrer de Rajolers: 14 morts, 19 ferits i 65 persones sense llar.
- 31 octubre Nota del Govern Civil de Barcelona, reconeixent el gas com a causant del desastre del carrer de Rajolers.
- 1 novembre Reunió dels damnificats del carrer de Rajolers amb responsables del Patronat Municipal de l'Habitatge.
- 2 novembre Declaració del Centre Social de Sants de suport als afectats per l'explosió del carrer de Rajolers.
- 3 novembre L'Ajuntament aprova un ajut de 100.000 ptes. per cada família afectada per l'explosió del carrer de Rajolers.
- 4 novembre Concentració davant la delegació de Catalana de Gas a Sants.
- 10 novembre Roda de premsa, al Centre Social, dels afectats pel sinistre del carrer de Rajolers.
- 11 novembre José M. de Porcioles, alcalde de Barcelona, rep els representants de 13 entitats de Sants.
- 22 novembre Fuita de gas a la cantonada del carrer de Rajolers amb el de Papin.

- 3 desembre   Manifestació al carrer de Rajolers, la delegació de Catalana de Gas i l'Alcaldia, davant la prohibició de fer una assemblea al cinema Gayarre.
- Creació de l'Associació de Veïns Sants - Sol de Baix.
- Creació de la Federació d'Associacions de Veïns de Barcelona (FAVB).

1973

- març   Catalana de Gas i Electricitat paga 14 milions de pessetes als damnificats per l'esplosió del carrer de Rajolers.
- 17 maig   Enrique Masó és nomenat alcalde de Barcelona, en substitució de José M. de Porcioles.
- 16 juny   Inauguració de l'exposició "Cop d'ull a Sants".
- 18 juny   Nova ordre de desallotjament pels veïns de Joan Güell.
- 28 juny   L'Ajuntament acorda anomenar avenida de l'alcalde Porcioles el Cinturó de Ronda.
- 13 juliol   Taula rodona "Els problemes de Sants", a l'Orfeó, com a cloenda del "Cop d'ull a Sants".

- 31 juliol   Acord entre els veïns de Joan Güell i l'Ajuntament.
- 16 agost   Desallotjament dels edificis de Joan Güell.
- 25 octubre   Els veïns de Joan Güell tornen a les seves cases.
- octubre   Reobertura de l'exposició "Cop d'ull a Sants".
- 2 novembre   L'Ajuntament de Barcelona paga 2 milions de pessetes als afectats per l'explosió del carrer de Rajolers, com a expropiació de les vivendes.
- 23 novembre   Nomenament al Centre Social d'Amics Predilectes per la Fundació Amics de la Ciutat.
- 6 desembre   Declaració conjunta de 22 entitats del barri contra el pas elavat a la plaça de Sants i reivindicant la recuperació d'espais i la construcció d'equipaments.
- Transports de Barcelona S.A. decideix fer un Museu del Tramvia a les antigues cotxeres de Sants. Inici de les obres.
- Publicació del primer número del butlletí "Centre Social de Sants", la primera publicació periòdica del Centre.
- Creació dels grups d'urbanisme i educació.

1974

- 20 gener   Olimpiada de Pintura Infantil: "Com t'agradaria que fos la plaça de Salvador Anglada?"
- febrer   Publicació de "Cop d'ull a Sants"
- 21 març   Instal.lació de la parada del "Cop d'ull a Sants" a la plaça de Sants. La Policia Municipal obliga a desmuntar-la.
- 25 març   Primera assemblea, a la Sala Sant Medir, contra el Pla Comarcal.
- 30 març   La Comissió d'Urbanisme de Barcelona aprova el Pla General d'Ordenació Urbana de Barcelona, com a resultat de la revisió del Pla Comarcal de 1953.
- 17 abril   Parada a la plaça de Sants: "Salvem Sants dia a dia, ni pas elevat ni museu del tramvia".
- 19 abril   El regidor Febrer, el Delegat de Serveis d'Urbanisme de l'Ajuntament i el Delegat d'Obres Públiques visiten la parada del Centre Social a la plaça de Sants.
- 25 abril   Alguns jugadors del Barça visiten la parada de la plaça de Sants.
- 8 maig   La Junta Directiva d'Amics de la Ciutat visita la parada del Centre Social a la plaça de Sants.

- 12 maig Assemblea al cinema Gayarre, dins la campanya "Salvem Sants dia a dia...". També es parla de la revisió del Pla Comarcal i de les afectacions a Sants.
- 17 maig L'alcalde de Barcelona, Enric Masó, declara que no es farà el pas elevat a la plaça de Sants.
- 25 maig Diada de l'Esport, reivindicant zones esportives pel barri.
- maig Amics de la Ciutat felicita el Centre Social per la campanya "Salvem Sants dia a dia..."
- 11 juny L'Alcalde de Barcelona, Enric Masó, rep els representants de les entitats de Sants, que li lliuren les 12.000 signatures de suport a la campanya "Salvem Sants dia a dia..."
- 30 abril Informació pública de la revisió del Pla Comarcal.
- 6 juliol El Centre Social s'integra a la Federació d'Associacions de Veïns (FAVB).
- juliol Lliurament de les 8.000 alegacions contra el "Pla Comarcal".
- juliol Creació de la Comissió Gestora de l'Associació de Veïns d'Hostafrancs.
- 7 setembre Expropiació d'una part del solar de l'Espanya Industrial per ampliar l'estació de Renfe.

13 novembre L'Ajuntament acorda la compra de la Casa del Rellotge.

Publicació dels butlletins "Salvem la plaça de Salvador Anglada" i, després, "Hem salvat la plaça de Sants".

Creació de la Comissió Gestora de l'associació de veïns d'Hostafrancs.

Creació del grup de Sanitat.

S'aturen les obres del museu del tramvia.

1975

20 gener Inauguració de la línia III del metro. Els veïns afectats per les obres encara no han cobrat les indemnitzacions.

1 febrer Inauguració de la nova Plaça de Sants.

febrer Eleccions a la Junta de la FAVB: Carles Prieto, del Centre Social, serà escollit com a vocal.

4 març Votació dels "Divuit del No" contra el català.

11 març 67 entitats de Barcelona demanen la dimissió dels "Divuit del No".

12 març Atemptat contra una botiga del regidor Febrer.

- 12 març Reunió d'entitats de Sants a la UEC, dissolta per la policia.
- 14 març Lliurament al regidor Febrer del document demanant la dimissió dels "Divuit del No".
- 13 abril Festival de cançó al cinema Liceu.
- 24 abril Sol·licitud d'expedient d'incompatibilitats contra José Matias de España y Muntadas.
- 27 abril Primera assemblea al cine Gayarre, per reivindicar l'Espanya Industrial, que representa l'inici de la campanya.
- abril El Tribunal Suprem anula el Pla Especial del I Cinturó de Ronda.
- 14 juny "Diada de l'Espanya Industrial".
- 27 juny Atemptat feixista contra el local del Centre Social.
- 18 agost Nomenament de Joaquín Viola com alcalde de Barcelona, en substitució d'Enrique Masó.
- 19 setembre Atemptat contra el Centre Social i la guarderia Guinbó.
- 4 desembre Visita de Manuel Fraga Iribarne a Sants i al Centre Social.
- 5 desembre El Ministeri de l'Habitatge dictamina en contra del Pla Parcial de l'Espanya Industrial.

21 desembre Assemblea multitudinària contra el "Pla Comarcal" al cinema Gayarre.

desembre Cremada de l'arbre de Nadal instal·lat pel Centre Social a la plaça de Sants.

Publicació dels tres números del butlletí "Sants".

Publicació de "Salvem l'Espanya Industrial".

L'Ajuntament compra la Casa del Rellotge.

1976

20 febrer Inici de la segona informació pública del "Pla Comarcal".

febrer Galerias Preciados compra part del solar del Vapor Vell.

14 març Assemblea multitudinària contra el "Pla Comarcal" al cinema Gayarre.

31 març L'Ajuntament de Barcelona aprova la revisió del "Pla Comarcal".

3 abril Concentració davant l'Alcaldia, demanant la dimissió del regidor Febrer i de tot el consistori.

20 abril La Comissió Municipal Metropolitana aprova el "Pla Comarcal".

- 27 abril   Manifestació a Sants contra el "Pla Comarcal", amb els regidors Febrer i Güell.
- 28 abril   Primera entrevista amb el Governador Civil de Barcelona, Sánchez Terán.
- 19 maig   Segona entrevista amb el Governador Civil de Barcelona, Sánchez Terán.
- 19 maig   Concentració i manifestació fins l'Espanya Industrial.
- 14 juliol   La Comissió Provincial d'Urbanisme Aprova definitivament del Pla General Metropolità (PGM), com a revisió del Pla Comarcal de 1953.
- 17 setembre   Recurs de les AA.VV. del Dte. III contra el PGM, davant el Ministeri d'Obres Públiques i Urbanisme (MOPU).
- 16 octubre   Presentació del Congrés de Cultura Catalana a Sants, Hostafrancs i La Bordeta, a càrrec del Secretariat Local.
- 6 desembre   Nomenament de Josep M. Socias com alcalde de Barcelona, en substitució de Joaquín Viola.
Publicació de dos números de "Butlletí".
- Publicació de "L'ensenyament al districte VII".

1977

- 13 gener Visita de l'alcalde Josep M. Socias a Sants.
- febrer Exposició i venda d'obres d'art, per eixugar el dèficit de la campanya contra el "Pla Comarcal".
- 14 febrer L'Ajuntament de Barcelona acorda l'adequació de les cotxeres de Sants per a ús públic i l'expropiació de l'Espanya Industrial.
- 6 març Obertura de la inscripció pel concurs d'idees per la reordenació de les cotxeres.
- 26-27 març Festa de celebració de la recuperació de les cotxeres: "Quan convé, guanyem cotxeres!".
- Publicació de "Quan convé, guanyem cotxeres!".
- abril Creació de la Comissió Gestora de Les Cotxeres.
- 9 juny Inauguració de l'exposició-concurs de projectes: "Què hi volem a les cotxeres?".
- 1 juliol Elecció del projecte "Avant" per remodelar les cotxeres.
- 21-22 juliol Assemblees explicatives a l'Orfeó de Sants dels projectes de les cotxeres.

- 23 juliol Revetlla de Sant Joan a les cotxeres, organitzada per l'Assemblea de Veïns, amb participació de diverses entitats.
- juliol Galerias Preciados presenta a l'Ajuntament el Pla Parcial per construir una grans magatzems al solar del Vapor Vell.
- 13 octubre Constitució de l'Associació de Veïns del Triangle de Sants.
- 22 octubre Festa de presentació del projecte guanyador del concurs de les cotxeres: "Ja tenim projecte!".
- 27 novembre Primera ocupació popular dels aparcaments de l'estació de Renfe.
- 12 desembre Surt a informació pública el Pla Parcial del Vapor Vell.
- 13 desembre Entrevista amb el Dtr. Gral. d'Urbanisme del MOPU, a Madrid, pel PGM.
- L'Ajuntament vol fer una terminal d'autobusos a les esplanades a banda i banda de l'estació de Renfe.
- Creació de l'Associació de Veïns del Triangle de Sants.

1978

- 8 gener Plantació d'arbres de Nadal als aparcaments de l'estació de Renfe.
- 4 febrer Gran concentració de veïns davant l'Espanya Industrial.
- 12 abril Greus inundacions al carrer de Sant Antoni.
- 23 abril Primer aniversari de les cotxeres: "Sant Jordi al carrer".
- 19 maig Eleccions a la Junta de la FAVB: Carles Prieto, del Centre Social, és escollit President.
- juny L'Ajuntament ordena a Renfe el tancament dels aparcaments, per manca de llicència.
- 11 juliol Resolució dels recursos de les AA.VV. contra el PGM.
- octubre Dimissió de la Comissió Gestora de les cotxeres.
- desembre Elecció d'una nova Comissió Gestora Provisional per les cotxeres, que inicia una segona etapa de gestió.

1979

- 8 gener   Manuel Font i Altaba, alcalde en funcions, a causa de la dimissió de Josep M. Socias.
- 4 febrer   Festa reivindicativa: "L'Espanya Industrial, per quan...? La necessitem ara".
- 13 març   L'Ajuntament acorda la compra de l'Espanya Industrial.
- 3 abril   Primeres eleccions municipals després del franquisme.
- 19 abril   Nomenament de Narcís Serra (PSC) com alcalde de Barcelona.
- 22 abril   Festa popular: "Hem guanyat l'Espanya Industrial. Fem-la nostra".
- abril   L'Ajuntament executa l'expropiació del solar de Sol de Baix.
- 5-6 maig   Acampada a Sol de Baix per celebrar l'expropiació.
- 16 octubre   L'Ajuntament aprova el PERI de les Cotxeres.
- 4 desembre   Entrevista entre l'Alcalde de Barcelona, Narcís Serra i el President de Renfe.
- 10 desembre   L'Ajuntament pren possessió formalment de l'Espanya Industrial.
- L'Ajuntament expropia el solar de Sol de Baix.

1980

- 24 gener Primera assemblea de veïns per decidir l'ús del solar de l'Espanya Industrial.
- març La Comissió Gestora de les cotxeres fa una proposta de gestió i definició d'objectius del futur Centre Civic.
- 20 maig Assemblea General de socis del Centre Social, per decidir la postura respecte a l'ús dels terrenys de l'Espanya Industrial.
- 1 juny Assemblea decisiva al cinema Gayarre sobre el futur de l'Espanya Industrial. No hi ha consens entre els veïns.
- 3 juny El Consell de Districte fa la declaració de criteris d'ús del sòl de l'Espanya Industrial.
- 19 juny La Corporació Metropolitana de Barcelona aprova el PERI de les cotxeres.

1981

- 16 febrer Inici de les obres a les cotxeres.

- 25 febrer El MOPU desestima els últims recursos contra el PGM i el confirma definitivament.
- març Segona reunió entre l'Alcalde de Barcelona i el President de Renfe.
- 29 maig Publicació de "Centre Social de Sants. Xè Aniversari".
- 22 juliol L'Ajuntament encarrega avantprojectes pel futur Parc de l'Espanya Industrial a quatre equips d'arquitectes.
- juliol L'Ajuntament aprova el nom de les dues places a banda i banda de l'estació de Renfe: dels Països Catalans i de Joan Peiró.
- 16-19 agost Greus inundacions al carrer de Sant Antoni.
- 30 octubre Termini per la presentació d'avantprojectes pel Parc de l'Espanya Industrial.
- 17-19 novembre Exposició pública dels avantprojectes del Parc de l'Espanya Industrial.
- 20 novembre El projecte de Luís Peña Ganchegui guanya el concurs pel Parc de l'Espanya Industrial.
- 27 desembre Inauguració del "Parc de l'Entrada" de l'Espanya Industrial.

1982

- gener L'Ajuntament arxiva el Pla Parcial del Vapor Vell presentat per Galerias Preciados.
- 2 desembre Nomenament de Pasqual Maragall com alcalde de Barcelona, en substitució de Narcís Serra, nomenat ministre.
- desembre El Secretariat d'Entitats de Sants, Hostafrancs i La Bordeta denuncia la "municipalització" de Les Cotxeres.
- L'Ajuntament elabora un Pla per l'estació de Magòria. La Generalitat es compromet a construir-hi equipaments esportius.

1983

- 21 gener Assemblea a l'Orfeó de Sants: es denuncia la manca de participació popular en la gestió de les Cotxeres.
- 23 febrer El govern espanyol expropia Rumasa, que l'any abans havia comprat Galerias Preciados, propietària del Vapor Vell.
- 4 novembre Exposició del projecte definitiu pel Parc de l'Espanya Industrial.
- 6-7 novembre Greus inundacions al carrer de Sant Antoni.

Premi del Foment d'Arts Decoratives (FAD)
per la plaça dels Països Catalans.

1984

- 7 gener Pintada mural i plantada d'arbres de Nadal al Vapor Vell.
- 18 gener L'Ajuntament de Barcelona aprova la nova divisió de la ciutat en deu districtes.
- 27 gener L'Ajuntament aprova el projecte d'obres de la primera fase del Parc de l'Espanya Industrial.
- 29 febrer La Generalitat ratifica la nova divisió en districtes aprovada per l'Ajuntament.
- 27 abril Inauguració del camp de futbol de Magòria.
- maig Inici de les obres del Parc de l'Espanya Industrial.
- 12 setembre La Generalitat declara l'edifici del Vapor Vell Monument Històric-artístic.
- 29 setembre Inauguració del Centre Cívic de les Cotxeres de Sants.
- 14 desembre L'Ajuntament acorda fer un PERI del Vapor Vell.

Presentació del primer projecte per la urbanització de la plaça de Joan Peiró.

1985

- 30 gener   Elecció del Consell Directiu de Cotxeres.
- juliol   L'Ajuntament elabora un avanç del que ha de ser el Pla Especial del Vapor Vell.
- 28-29 setembre Primer aniversari del Centre Cívic de Les Cotxeres.
- 26 octubre   Inauguració de la primera fase del Parc de l'Espanya Industrial.
- Inici de les obres de l'aparcament a sobre l'estació de Renfe.
- 16 novembre   Acampada reivindicativa al solar del Vapor Vell.

1986

- 16 juliol   L'Ajuntament aprova el Pla Especial del Vapor Vell.
- agost   Inici de les obres de la residència-apartaments per avis a la plaça de Màlaga.

setembre 60 entitats de Sants presenten al·legacions contra el Pla Especial del Vapor Vell.

L'Ajuntament cedeix el solar de la plaça de Màlaga a la Generalitat perquè hi construeixi una residència d'avis.

1987

febrer El Centre Social de Sants convoca la assemblea informativa sobre la residència d'avis, al Casal d'Avis de les Cotxeres.

23 abril Inauguració del Drac de Sant Jordi, al Parc de l'Espanya Industrial.

26 maig La Unió Excursionista de Catalunya (UEC) - Sants cedeix l'Arxiu Històric al Consell de Districte.

setembre Publicació del primer número del butlletí "Sants. L'Associació Informa".

L'Ajuntament selecciona el projecte del Centre Social "Sala d'exposicions de caràcter públic", presentat al I Concurs d'Iniciatives Ciutadanes als Districtes de Barcelona, "Faci vostè d'alcalde".

Comença la publicació de "Sants. L'Associació informa".

Creació de l'Assesoria Jurídica i del Servei de Psicologia.

Creació del Grup d'Acció Pro-lllogaters (GAP).

1988

gener	Obertura de la nova "Sala d'Art", amb l'exposició "16 anys d'història de Sants".
gener	Acollida del Grup Silmaril, de jocs de rol.
febrer	Acollida del Col·lectiu Mili K-K - Sants.
abril	Acabament de les obres de la residència d'avís de la plaça de Màlaga.
juny	Acollida de la Coordinadora d'Associacions de Pares d'Alumnes de Sants.
setembre	Inauguració de l'Arxiu Municipal de Dte. III a la Casa del Rellotge.
	L'Ajuntament treu a informació pública el Pla Especial de Reforma Interior (PERI) de Sants, Hostafrancs i La Bordeta.

1989

- 26 gener L'Ajuntament es compromet a obrir la residència d'avis de la plaça de Màlaga en un termini de dos mesos.
- 18-30 maig 5è aniversari del Centre Civic de les Cotxeres.
- maig L'Ajuntament aprova el Pla Especial del Vapor Vell.
- juny Campanya "Treballem a Sants per Sants. T'hi apuntes?".
- 16-23 juny Exposició a la plaça de Màlaga: "Sants, avui".

1990

- 25 gener Carta del Centre Social denunciant les deficiències de Cotxeres.
- 10 febrer Primera pedra del Polisportiu de l'Espanya Industrial.
- 18 març Inauguració de la residència d'avis de la plaça de Màlaga.

- juliol   Nou projecte per la urbanització de la plaça de Joan Peiró.
- 4 agost   L'Ajuntament aprova el projecte per la plaça de Joan Peiró.
- 9 octubre   El Centre Social i la Parròquia de Sant Medir demanen l'assignació d'equipaments a Can Batlló i un Pla Especial de Remodelació Interior (PERI) per la zona.
- 12 octubre   Inauguració de la Casa del Mig del Parc de l'Espanya Industrial del Centre d'Iniciatives i Recursos per al Joc de Barcelona.
- novembre   Primer projecte per l'arranjament del carrer de Sant Antoni.

1991

- 1 gener   Important augment del preu del subministrament d'aigua.
- 5 maig   Inauguració del Polisportiu de l'Espanya Industrial.
- 31 maig   Les associacions de veïns demanen la paralització de les obres de la plaça de Joan Peiró.
- 23 juny   Revetlla de Sant Joan al Vapor Vell.

- agost   Acabament de les obres de la plaça de Joan Peiró.
- 7 desembre   Campionat del món d'Halterofília al Polisportiu de l'Espanya Industrial.
- Premi Príncep de Gales a l'Ajuntament de Barcelona.
- El Centre Social inicia un procés de reorganització, per donar cabuda a tots els grups actius del barri que s'hi vulguin vincular.
- Campanya contra la Guerra del Golf.
- "20 anys de moviment veïnal a Sants, Hostafrancs i La Bordeta".
- Inici de les obres al carrer de Sant Antoni.

1992

- 8-16 maig   1a. Setmana del Centre Social de Sants.
- 25 maig   Els veïns del carrer Gayarre insisteixen a l'Ajuntament perquè expropiï la Cooperativa Vidriera.
- 1 juliol   El Centre Social demana a l'Ajuntament una revisió d'urgència a la Cooperativa Vidriera.

- setembre El Secretariat d'Entitats dóna l'alerta sobre una possible privatització de la gestió de les Cotxeres.
- 15 desembre Obertura de les inscripcions pel Polisportiu de l'Espanya Industrial.
- Inici de la campanya "Salvem el bus 91".
- Els veïns de la Ronda del Mig (Cinturó de Ronda) demanen el cobriment de la via ràpida.
- Creació de la Comissió de Veïns La Bordeta.
- Inici de la campanya contra l'augment del preu de l'aigua.

1993

- 7 gener Carta del Centre Social, amb més de 800 signatures, al president de l'Entitat Metropolitana del Transport.
- 13 gener Es posa en marxa l'anunciada reducció del servei a la línia 91 d'autobús.
- gener L'Ajuntament convoca la "Taula de reflexió Cotxeres".

- 27 febrer   Inauguració del Polisportiu de l'Espanya Industrial, ara per ús del barri.
- 14 març   Cercavila - manifestació en defensa del bus 91.
- 28 març   Primera manifestació contra l'augment del preu de l'aigua.
- 29 abril   El Consell del Centre Cívic de Les Cotxeres decideix obrir un "espai de reflexió" fins a final d'any, per "refundar" les Cotxeres.
- 17-28 maig   2a. Setmana del Centre Social de Sants.
- 22-23 maig   La Plataforma per la Defensa de les Cotxeres organitza la festa "Fem nostres les Cotxeres".
- maig   Creació de la Comissió Més Llum al Carrer Olzinelles.
- 14 juny   Carta del Centre Social al Síndic de Greuges, en defensa del bus 91.
- 2 juliol   Concentració davant de Sant Medir, en defensa de l'autobús 91.
- 15 juliol   L'Ajuntament aprova el Pla Director per la cobertura de la Ronda del Mig.
- 20 juliol   Reunió pel bus 91, amb el Regidor Truñó i el Director de Transports de Barcelona.
- 20 setembre   Assemblea multitudinària a Sant Medir, en defensa de l'autobús 91.

- 6 octubre   Acord entre veïns, Ajuntament i Entitat Metropolitana del Transport (EMT) per restituïr el servei del 91.
- 2 novembre   "Pacte de la Fundació Miró" sobre la gestió de les Cotxeres.
- 7 novembre   Festa de celebració: "Tindrem més bus 91".
- Negociacions entre la Coordinadora d'Urbanisme de Sants, Hostafrancs i La Bordeta i la Immobiliària Lles S.A. (propietària dels terrenys de Can Batlló) sobre el PERI.
- La Cooperativa Vidriera abandona el local del carrer de Gayarre.

1994

- 29 gener   Tancada a la seu de la Societat General d'Aigues de Barcelona (SGAB).
- 3 febrer   Es crea al Centre Social la Comissió "Rebut de l'Aigua".
- 20 febrer   Manifestació multitudinària a Barcelona, contra l'augment del preu de l'aigua.
- febrer   Els representants del Centre Social abandonen la Comissió de Gestió Provisional de les Cotxeres.

21-29 maig   3a Setmana del Centre Social de Sants.

27 juny   Inauguració de l'exposició fotogràfica "La Bordeta", al Centre Social.

juliol   El Consell del Districte acorda la cogestió de les Cotxeres amb el Secretariat d'Entitats, amb la creació d'un Comitè de Govern.

Enderrocament de l'antic local de la Cooperativa Vidriera.

Enderrocament de l'antiga Pelleria de La Bordeta.

El Centre Social i la Comissió de Veïns La Bordeta inicien la campanya en demanda d'un Centre d'Atenció Primària (CAP) a La Bordeta.

1995

26 febrer   Inauguració de la placeta de la Pelleria, a La Bordeta.

16 març   Assemblea a l'església de Sant Medir, pel CAP de La Bordeta.

5 novembre   Manifestació a Barcelona contra l'augment del preu de l'aigua.

- 15 novembre   Carta de la Comissió de Veïns La Bordeta al Consell de Districte amb propostes d'actuació.
- novembre   Inauguració del cobriment de la Ronda del Mig, entre carretera de Sants i avinguda de Madrid.
- Inici de les obres al solar de l'antiga Cooperativa Vidriera d'un edifici de promoció pública destinat als afectats pels PERIs.

1996

- novembre   XXVè aniversari del Centre Social.